

Волинський національний університет імені Лесі Українки

М. І. КАРЛІН

ДЕРЖАВНІ ФІНАНСИ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Навчальний посібник

Луцьк-2025

УДК 336

Рецензенти:

Лютак О. М., докторка економічних наук, професорка кафедри міжнародних економічних відносин (Луцький національний технічний університет),
Стащук О. В., докторка економічних наук, професорка, завідувачка кафедри фінансів (Волинський національний університет імені Лесі Українки).

Рекомендовано Вченою Радою Волинського національного університету імені Лесі Українки, протокол № 6 від 27.05. 2025 р.

Карлін М.І.

Державні фінанси країн Європейського Союзу: навчальний посібник.

Електронне видання. Луцьк: ВНУ імені Лесі Українки, 2025. 192 с.

ISBN

У посібнику розкрито теоретичні основи формування і використання державних фінансів у країнах Європейського Союзу. Значну увагу приділено особливостям функціонування державних фінансів у «старих» країнах-членах ЄС, а також у нових країнах-членах Європейського Союзу, які вступили до нього з 2004 р. Посібник стане в нагоді студентам-економістам, а також міжнародникам, правникам, історикам, політологам, соціологам, всім тим, хто цікавиться вивченням досвіду країн ЄС з реформування їхніх фінансових систем.

УДК 336

ISBN

Список скорочень

АдН – Альтернатива для Німеччини, правоконсервативна партія країни

АСВ – Альянс Сари Вагенкнехт, ультраліва партія Німеччини

ВЕЗ – Вільна економічна зона

ЄІБ – Європейський інвестиційний банк

ЄК – Європейська Комісія

ЄС – Європейський Союз

ЄЦБ – Європейський Центральний Банк

МВФ – Міжнародний Валютний Фонд

МСП – Малі і середні підприємства

НАД – Національний антикорупційний директорат Румунії

НДДКР – Науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи

НДР – Німецька Демократична Республіка

ОЕСР – Організація Економічного Співробітництва та Розвитку

ПДВ – Податок на додану вартість

ПЕП – Політичні діячі та пов'язані з ними особи

ПП – Прямі іноземні інвестиції

СБ – Світовий Банк

СЕЗ – Спеціальна економічна зона

СОТ – Світова організація торгівлі

США – Сполучені Штати Америки

РАР – Румунське агентство розвитку

ФАТФ – Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей

ФРН – Федеративна Республіка Німеччини

ХДС – Християнсько – демократичний союз Німеччини

АВАС – Агентство з управління державною власністю в Румунії

BDI - Федерація німецької промисловості

BEPS – План боротьби з розмиванням податкової бази, затверджений ОЕСР

DINK - Німецька промислово-торгівельна палата

EUTS – Європейська система торгівлі викидами

FIU – Фінансова розвідка Німеччини

Зміст

Передмова

Розділ 1. Державні фінанси Федеративної Республіки Німеччини

- 1.1. Загальні основи побудови державних фінансів країни
- 1.2. Доходи і видатки федерального бюджету
- 1.3. Фінанси спеціальних урядових фондів
- 1.4. Фінанси земель Німеччини
- 1.5. Податкова система ФРН
- 1.6. «Податкові класи», «податкові карти» і «податкові таблиці» при оподаткуванні домашніх господарств ФРН.
- 1.7. Особливості функціонування фіскальних органів ФРН
- 1.8. Фінанси пенсійної системи ФРН
- 1.9. Фінанси державних підприємств та організацій

Контрольні запитання

Розділ 2. Державні фінанси Франції

- 2.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни
- 2.2. Особливості фінансів приєднаних бюджетів та державного фінансування заморських територій.
- 2.3. Особливості податкової системи Франції
- 2.4. Податкова служба Франції
- 2.5. Фінанси державних підприємств.
- 2.6. Фінанси державних закладів вищої освіти.

Контрольні запитання

Розділ 3. Державні фінанси Італії

- 3.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни
- 3.2. Пенсійна система Італії та особливості її реформування
- 3.3. Особливості податкової системи Італії
- 3.4. Державне регулювання фінансів підприємств в Італії

Контрольні запитання

Розділ 4. Державні фінанси Бельгії

- 4.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни
- 4.2. Фінанси соціальних фондів.
- 4.3. Особливості податкової системи Бельгії
- 4.4. Особливості державного регулювання фінансів підприємств у Бельгії

Контрольні запитання

Розділ 5. Державні фінанси Нідерландів

- 5.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни
- 5.2. Особливості податкової системи Нідерландів
- 5.3. Особливості функціонування податкової служби Нідерландів
- 5.4. Державне регулювання фінансів підприємств у Нідерландах
- 5.5. Особливості створення та державного регулювання діяльності офшорних структур в Нідерландах.

Контрольні запитання

Розділ 6. Державні фінанси Люксембургу

- 6.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни
- 6.2. Особливості податкової системи Люксембургу

6.3. Державне регулювання фінансів підприємств у Люксембурзі

6.4. Особливості створення та державного регулювання діяльності офшорних структур в Люксембурзі

Контрольні запитання

Розділ 7. Державні фінанси Австрії

7.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни

7.2. Фінанси земель та проблеми підвищення ефективності державних фінансів федерації.

7.3. Особливості діяльності Казначейства Австрії

7.4. Особливості податкової системи Австрії

7.5. Державне регулювання фінансів підприємств різних типів в Австрії

7.6. Особливості отримання посвідки на проживання та громадянства в Австрії за інвестиції

Контрольні запитання

Розділ 8. Державні фінанси Ірландії

8.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни

8.2. Особливості податкової системи Ірландії

8.3. Фінансова привабливість країни для іноземних інвесторів

8.4. Державне регулювання фінансів підприємств в Ірландії

Контрольні запитання

Розділ 9. Державні фінанси Данії

9.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни

9.2. Особливості податкової системи Данії

9.3. Державне регулювання фінансів підприємств у Данії

Контрольні запитання

Розділ 10. Державні фінанси Швеції

10.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни

10.2. Особливості податкової системи Швеції

10.3. Державне регулювання фінансів підприємств у Швеції

Контрольні запитання

Розділ 11. Державні фінанси Фінляндії

11.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни

11.2. Особливості податкової системи Фінляндії

11.3. Державне регулювання фінансів підприємств у Фінляндії

Контрольні запитання

Розділ 12. Державні фінанси Іспанії

12.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни

12.2. Особливості податкової системи Іспанії

12.3. Державне регулювання фінансів підприємств в Іспанії

12.4. Особливості надання виду на проживання в Іспанії за інвестиції

Контрольні запитання

Розділ 13. Державні фінанси Греції

13.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни

13.2. Особливості податкової системи Греції

13.3. Державне регулювання фінансів підприємств у Греції

13.4. Особливості надання виду на проживання в Греції за інвестиції

Контрольні запитання

Розділ 14. Державні фінанси Португалії

14.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни

14.2. Особливості податкової системи Португалії

14.3. Державне регулювання фінансів підприємств в Португалії

14.4. Особливості залучення іноземних інвестицій до Португалії

Контрольні запитання

Розділ 15. Державні фінанси Польщі

15.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни

15.2. Пенсійна система Польщі та особливості її реформування

15.3. Особливості здійснення публічних закупівель та використання фінансів публічно-приватного партнерства

15.4. Особливості податкової системи Польщі

15.5. Особливості податкової реформи в Польщі

15.6. Державне регулювання фінансів підприємств у Польщі

15.7. Фінансові особливості функціонування інвестиційних СЕЗ у Польщі

Контрольні запитання

Розділ 16. Державні фінанси Угорщини

16.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни

16.2. Особливості податкової системи Угорщини

16.3. Особливості реформування пенсійної системи Угорщини

16.4. Державне регулювання фінансів підприємств в Угорщині

16.5. Особливості державного регулювання залучення іноземних інвестицій в Угорщину

Контрольні запитання

Розділ 17. Державні фінанси Чехії

17.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни

17.2. Особливості податкової системи Чехії

17.3. Державне регулювання фінансів підприємств в Чехії

17.4. Особливості державного регулювання залучення іноземних інвестицій в Чехію

Контрольні запитання

Розділ 18. Державні фінанси Словаччини

18.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни

18.2. Особливості податкової системи Словаччини

18.3. Державне регулювання фінансів підприємств в Словаччині

18.4. Особливості отримання виду на проживання в Словаччині за інвестиції

Контрольні запитання

Розділ 19. Державні фінанси Латвії

19.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни

19.2. Особливості пенсійного забезпечення в Латвії

19.3. Особливості діяльності державного казначейства в Латвії

19.4. Особливості податкової системи Латвії

19.5. Особливості діяльності податкової служби в Латвії

19.6. Державне регулювання фінансів підприємств в Латвії

19.7. Особливості отримання посвідки на проживання в Латвії за інвестиції

Контрольні запитання

Розділ 20. Державні фінанси Литви

20.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни

20.2. Особливості податкової системи Литви

20.3. Державне регулювання фінансів підприємств у Литві

20.4. Особливості функціонування та фінансування сільськогосподарських підприємств у Литві

Контрольні запитання

Розділ 21. Державні фінанси Естонії

21.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни

21.2. Особливості податкової системи Естонії

21.3. Державне регулювання фінансів підприємств в Естонії

21.4. Державне стимулювання залучення іноземних інвестицій в країну

Контрольні запитання

Розділ 22. Державні фінанси Словенії

22.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни

22.2. Особливості податкової системи Словенії

22.3. Особливості пенсійного реформування та сплати внесків на соціальне страхування

22.4. Державне регулювання фінансів підприємств в Словенії

22.5. Особливості отримання виду на проживання в Словенії за інвестиції

Контрольні запитання

Розділ 23. Державні фінанси Кіпру

23.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни

23.2. Особливості податкової системи Кіпру

23.3. Використання податкових переваг Кіпру українськими компаніями

23.4. Державне регулювання фінансів підприємств на Кіпрі

23.5. Заходи державної влади Кіпру щодо боротьби з відмиванням грошей

23.6. Особливості отримання громадянства Кіпру за інвестиції

Контрольні запитання

Розділ 24. Державні фінанси Мальти

24.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни

24.2. Особливості податкової системи Мальти

24.3. Податкові пільги для іноземних компаній та іноземців на Мальті

24.4. Державне регулювання фінансів підприємств на Мальті

24.5. Особливості отримання громадянства Мальти за інвестиції

Контрольні запитання

Розділ 25. Державні фінанси Румунії.

25.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни

25.2. Фінансові аспекти здійснення процесу приватизації в Румунії

25.3. Особливості податкової системи Румунії

25.4. Державне регулювання фінансів підприємств у Румунії

25.5. Особливості державного регулювання іноземних інвестицій в країні

Контрольні запитання

Розділ 26. Державні фінанси Болгарії

26.1. Державні фінанси в фіна

26.2. Особливості податкової системи Болгарії

26.3. Державне регулювання фінансів підприємств

26.4. Особливості залучення іноземних інвестицій до Болгарії

Контрольні запитання

Розділ 27. Державні фінанси Хорватії

27.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни

27.2. Особливості податкової системи Хорватії

27.3. Державне регулювання фінансів підприємств в Хорватії

27.4. Особливості залучення інвестицій в країну за допомогою ВЕЗ.

Контрольні запитання

Список використаної та рекомендованої літератури

Тести

Короткий термінологічний словник

Предметний покажчик

Іменний покажчик

Передмова.

Надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС в 2023 р. вимагає від влади нашої країни максимально врахувати особливості функціонування державних фінансів передусім «старих» членів Європейського Союзу (тих, які вступили до ЄС до 01.05. 2004 р.), оскільки за рахунок їх коштів надається допомога новим членам ЄС, а також буде надаватися допомога Україні. Натомість, все більше політичних партій і значні верстви населення «старих» членів ЄС виступають за скорочення чи припинення подібної допомоги, оскільки нові країни Європейського Союзу мають значні проблеми з корупцією взагалі та з корупцією при використанні коштів з фондів ЄС. Подібне стосується й України, де корупція є однією з головних вад фінансової системи нашої країни, що не дозволяє ефективно використовувати державні фінанси України.

Позитивні наслідки вступу до Європейського Союзу 13 нових членів (в травні 2004 р., в січні 2007 р. та в липні 2013 р.) вимагають аналізу реформування й державних фінансів цих країн-членів ЄС, щоб наблизити Україну до вступу у цю організацію в майбутньому, оскільки наша країна отримала статус кандидата на вступ до Європейського Союзу, не дивлячись на війну Росії проти нашої країни.

Фінансова система країни в широкому розумінні – це сукупність взаємозв'язаних і взаємодіючих частин, ланок і елементів, що безпосередньо беруть участь у фінансовій діяльності і сприяють її здійсненню. Вона складається з фінансових інститутів (організації, установи, що здійснюють і регулюють фінансову діяльність, міністерство фінансів, казначейство, центральний банк, податкова служба, фондові і валютні біржі) і фінансових інструментів, що створюють необхідні умови протікання фінансових процесів. Фінансова система в широкому розумінні оперує різноманітними грошовими коштами, включаючи всі види грошових агрегатів — кількість грошей, безготівкові форми грошей (гроші на рахунках, грошові сертифікати), цінні папери у вигляді акцій, векселів, опціонів тощо. Фінансова система країн у вузькому розумінні охоплює наступні складові: публічні фінанси, фінанси недержавних підприємств, фінанси домогосподарств, фінансовий ринок. В структурі публічних фінансів країн ЄС передусім домінують державні фінанси та фінанси соціальних фондів, особливості використання яких важливо взяти до уваги в Україні при перебудові нашої фінансової системи на стандартах ЄС.

Перехід до ринкової економіки нашої країни виявився дуже складним для її фінансової системи. В країні спостерігається надмірна диференціація в доходах, значна частина населення України є бідною, погіршується якість навколишнього середовища, що в значній мірі пов'язано з війною Росії з нашою країною. Доходів Державного бюджету України не вистачає на виконання навіть найважливіших функцій держави, оскільки вони всі направляються на потреби Сил оборони, а фінансування соціальних функцій взяли на себе МВФ, ЄС, США, інші демократичні держави, які вимагають від української влади посилення боротьби з корупцією, передусім при використанні державних фінансів, в тому числі при фінансуванні. Все це ускладнює шлях нашої країни до вступу в ЄС та вимагає від української влади рішучих дій з подолання корупції та інших негараздів при використанні державних коштів.

При вивченні курсу студенти отримають наступні компетенції:

інтегральні компетенції: здатність застосовувати знання з фінансових систем країн ЄС у професійній діяльності; знання вимог до написання наукових робіт з державних фінансів країн ЄС; вміння чітко виражати свої думки, мати свій погляд на проблему та вміння відстоювати свою позицію щодо напрямів використання досвіду зарубіжних країн при реформуванні фінансової системи України в сучасних умовах; здатність ініціювати свої ідеї при проведенні практичних занять з курсу «Державні фінанси країн Європейського Союзу»;

загальні компетенції: здатність отримувати, аналізувати та систематизувати інформацію з базових питань програмного матеріалу навчальної дисципліни з різних джерел (підручників, навчальних посібників, чинного законодавства, періодичних видань, Інтернету тощо); здатність застосовувати норми законодавства ЄС при реформуванні державних фінансів України; здатність використовувати нові інформаційні технології при виконанні функціональних обов'язків; здатність ефективно використовувати свій час, відповідним чином організовуючи його;

фахові компетенції: здатність застосовувати нові підходи, що застосовуються у країнах ЄС для підвищення ефективності використання державних фінансів, для аналізу запровадження в Україні різних видів податків, зборів та інших платежів, що сприятиме підвищенню ефективності професійної діяльності; здатність аналізувати вплив різних чинників на функціонування державних фінансів держави; здатність аналізувати доходи та видатки держави, суб'єктів господарювання, домогосподарств на різних етапах економічного розвитку України.

Студентам буде важливо познайомитися й з особливостями фінансових систем як найбільш розвинутих «старих» країн ЄС, так і найменш розвинутих із них. Для багатьох студентів стане в нагоді інформація про специфіку реформування фінансових систем Кіпру й Мальти, які до вступу до ЄС були центрами офшорного бізнесу, а також про особливості податкової системи Ірландії, яка досягла найбільших успіхів у реформуванні своєї економіки серед країн Європейського Союзу.

У кінці кожної теми наводяться питання для самоперевірки, а в кінці посібника – список літератури, який може стати у пригоді при вивченні тієї чи іншої теми, а також тести.

Курс «Державні фінанси країн Європейського Союзу» рекомендується вивчати на III курсі бакалаврату, оскільки студенти до цього часу вивчили основні економічні дисципліни, що дозволить викладачам не пояснювати загальні фінансово - економічні категорії. Тому в посібнику автор докладно не аналізує такі категорії, як «фінанси», «фінансова система», «податки» тощо.

Автор висловлює подяку рецензентам: докторці економічних наук, професорці О. М. Лютак, докторці економічних наук, професорці О.В. Стащук за цінні рекомендації, які послужили підвищенню якості посібника. Автор буде вдячний за всі критичні зауваження та пропозиції щодо покращення змісту та структури посібника. Їх можна надіслати за адресою: 43000, м. Луцьк, проспект Волі, 13, Волинський національний університет імені Лесі Українки, факультет економіки та управління, кафедра фінансів.

Розділ 1. Державні фінанси ФРН

1.1. Загальні основи побудови державних фінансів країни

Державні фінанси включають федеральний бюджет, бюджети 16 земель, спеціальні урядові і позабюджетні фундації, фінанси Федеральної залізниці та Федеральної пошти, державних підприємств, органів соціального страхування, федерального відомства по праці. Вся країна розбита на фінансові округи. Ланкою, що пов'язує між собою бюджет федерації і бюджети земель є вищі фінансові дирекції. Вони об'єднують декілька фінансових округів.

Бюджетний рік у ФРН збігається з календарним. Федеральний бюджет затверджується бундестагом (парламентом). Складання, твердження і виконання федерального бюджету передбачає визначення очікуваних доходів і витрат у бюджетному плані і ведення бюджетного обліку, фактичне відображення виконання бюджету. На стадії складання центрального бюджету міністерства і відомства направляють у міністерство фінансів передбачувані кошториси витрат на наступний рік, приблизно за 9 місяців. У ті ж терміни і у такій же послідовності складаються проекти бюджетів земель і громад.

У зв'язку з пандемією коронавірусу у березні 2020 р. держава виділила 550 млрд євро на допомогу населенню та бізнесу, щоб подолати негативні наслідки цієї пандемії. Для стабілізації фінансової ситуації в країні в 2021 р. ФРН підписала довгостроковий контракт з російським «Газпромом» на поставку до країни газу в обхід України Північним потоком-2 за цінами значно нижчими, ніж вони були раніше. Але з початком війни Росії проти України 24.02. 2022 р. та накладеними ЄС санкціями на країну-агресора Російська Федерація припинила поставку газу до ФРН, щоб покарати цю країну за прийняті санкції. Тому Німеччина була змушена була переорієнтуватися на інших постачальників газу (США, Катар, Норвегію та ряд інших). Після повалення проросійського режиму Б. Асада в Сирії в кінці 2024 р. і можливим прокладанням газопроводу з Катару до середньоморських портів Сирії (проти цього активно виступала Росія) Катар може стати основним постачальником газу до ФРН та інших країн ЄС, повністю витіснивши з цього ринку Росію. На це направлена й політика нового президента США Дональда Трампа.

У березні 2024 р. Канцлер Німеччини О. Шольц висловив готовність обговорити реформування бюджетних правил держави, які обмежують розмір її запозичень. Згідно з чинним механізмом, введеним після фінансової кризи 2008 р., щорічні чисті нові запозичення Німеччини обмежуються 0,35 % від ВВП. Винятки допускаються лише для боротьби зі стихійними лихами та іншими надзвичайними ситуаціями. Ці правила закріплені в Конституції ФРН, і будь-яка спроба змінити їх потребує підтримки більшості у дві третини голосів у парламенті. Але це потрібно для послаблення боргових обмежень, щоб зберігати оборонні витрати у розмірі, вищому за цільовий показник для країн НАТО у 2 % від ВВП у найближчі роки у зв'язку з агресивною політикою Росії. Тим більше, що цього донедавна вимагав Д. Трамп, який офіційно став Президентом США в січні 2025 р. Після перемоги на виборах Д. Трамп вже ставить питання про збільшення цього показника до 5 % від ВВП країн ЄС.

Майбутній канцлер Німеччини Фрідріх Мерц, партія якого гарантовано переможе на виборах в кінці лютого 2025 р., вважає, що з правильним економічним та фіскальним підходом збільшення державних боргів для фінансування відновлення економіки чи обороноздатності не потрібне. Але не

виключено, що його позиція зазнає змін, щоб результатом таких правил мало стати стимулювання інвестицій.

1.2. Доходи і видатки федерального бюджету

Податкові надходження складають близько 80 % всіх доходів федерального бюджету, причому на дві третіх податкові надходження формуються за рахунок прямих податків. Окрім податкових надходжень доходи федерального бюджету складаються з прибутку від економічної діяльності державних підприємств і рентних платежів. В цю статтю доходів регулярно включається прибуток центрального банку ФРН. Дещо менше значення мають надходження процентних виплат за надані міждержавні кредити, доходи від участі в капіталі, а також засоби від реалізації цієї участі. Загалом, досягненню мети вирівнювання доходів у ФРН відіграють надходження від «загальних» (сумісних) податків (прибуткового, корпоративного, ПДВ), які розподіляються у відповідній пропорції між бюджетами трьох рівнів влади (вертикальне вирівнювання). Потім земельна частка в ПДВ перерозподіляється від благополучних у фінансовому плані земель до бідних (горизонтальне вирівнювання). Крім того, з бюджету федерації фінансово слабкі землі одержують «додаткові федеральні дотації» (вертикальне вирівнювання).

У 2021-2023 рр. доходи федерального бюджету стали щорічно знижуватися на 10,9 млрд євро у зв'язку з відміною для більшості платників «внеску на солідарність з новими федеральними землями», який було введено в 1991 р. Його в розмірі до 5 % від зарплати зараз сплачують найбільш оплачувані працівники.

На центральний уряд лягають всі військові витрати і витрати на зовнішні відносини, основна частина соціальних витрат, а також витрати на фінансове сприяння (субсидування, пільгове кредитування або пряме фінансування) окремих галузей виробництва і земель, на науку і освіту, на утримання адміністративного апарату. Важливе місце в системі витрат федерального бюджету належить бюджетним витратам на економіку (витрати на житлове будівництво, комунальне господарство, енергетику, видобувну промисловість, обробну промисловість, зв'язок, транспорт і сільське господарство). Витрати на управління складають біля 3% витрат федерального бюджету, і включають витрати на утримання верховних органів влади і федерального державного апарату. Частка витрат на науку і освіту невелика (2-5 %) у порівнянні з соціальними виплатами, субсидіями на економіку і витратами на управління. Фінансування НДДКР – 2,29 % від ВВП. Основним джерелом державного фінансування освіти є бюджети земель, тоді як частка федерального бюджету не перевищує 7 % (без урахування федеральних асигнувань на загальнонаціональні дослідницькі та інші цільові програми). Водночас, у порівнянні з іншими країнами німецькі вузи мають обмежені можливості для залучення позабюджетних коштів, оскільки платня за навчання не стягується навіть з іноземних студентів.

В кінці березня 2020 р. федеральний уряд схвалив пакет допомоги німецькій економіці в розмірі 750 млрд євро, щоб подолати негативні наслідки пандемії коронавірусу. Зокрема, цей пакет включав в себе додатковий бюджет уряду в розмірі 156 млрд євро, який буде фінансуватися за рахунок нових позичок. Фонд економічної стабільності ФРН отримав до 100 млрд євро, які

можуть бути спрямовані на пайові частки в компаніях, щоб перешкодити іноземним поглинанням. Цей пакет також включає 100 млрд євро кредиту Банку розвитку державного сектора для кредитування постраждалих підприємств. Крім того, Фонд економічної стабільності запропонував 400 млрд євро гарантій для забезпечення корпоративного боргу у разі загрози дефолту. Це було зроблено для того, щоб загальмувати зниження ВВП Німеччини у 2020 р. в результаті пандемії коронавірусу.

В листопаді 2021 р. до влади прийшла коаліція соціал-демократів, «зелених» та вільних демократів, яка намітила суттєво збільшити витрати на охорону довкілля, на соціальні програми, на допомогу мігрантам. Планується, що до 2050 р. економіка Німеччини стане вуглецево нейтральною. Якщо досі «зелений перехід» стимулювався державою здебільшого шляхом субсидування науково-дослідних і дослідних конструкторських робіт та інвестування в розвиток нових ринків екологічно чистих продуктів, то тепер Німеччина оголосила про низку нових кліматичних цілей і законів, включно з кількісними цільовими показниками промислових викидів. У грудні 2021 р. новий уряд Німеччини прийняв додатковий бюджет, щоб поповнити фонд клімату та трансформації за рахунок боргового фінансування в розмірі 60 млрд євро, щоб збільшити інвестиції у перехід до зеленої економіки. Кошти планується витратити на державні інвестиції на заходи із захисту клімату – від зарядних точок для електромобілів до кращої теплоізоляції будинків, а також на цифровізацію економіки. Додаткове фінансування в розмірі 60 млрд євро збільшить обсяг кліматичного фонду Німеччини в 2022 р. до 76,2 млрд євро. Крім того, протягом 2022 р. німецький уряд спрямував до 18 млрд євро додаткових податкових надходжень (в основному від екологічних податків та схем торгівлі викидами вуглекислого газу) до фонду клімату та трансформації, наблизивши свій фіскальний резерв для інновацій до 95 млрд євро. Це дало певні результати, оскільки виробництво відновлюваної енергії в Німеччині перевищило 50 % в енергобалансі країни.

На початку січня 2025 р. віце-канцлер, співлідер німецьких «Зелених» Роберт Хабек виступив за необхідність витрат на оборону на рівні 3,5 % від ВВП. На його думку, Німеччині недостатньо зупинитися на показнику 2 % від ВВП на оборону, що є теперішнім цільовим показником для членів НАТО і якого Німеччина досягла у 2024 р. вперше. Це потрібно для того, на думку Р. Хабека щоб Росія не наважилася атакувати Німеччину. Майбутній канцлер Ф. Мерц також виступає за збільшення бюджету Бундесверу більш, як на 2 % від ВВП. Він також виступає за більшу військову підтримку України, ніж нинішній канцлер О. Шольц, хоча значні витрати ФРН виділила на фінансову підтримку України в 2022-2025 рр., щоб вона змогла протистояти агресії Росії. Загалом, на фінансову, гуманітарну та військову допомогу нашій країні Німеччина за період з 24.02.2022 р. до 24.10.2024 р. виділила 25,5 млрд євро.

Особливістю фінансової допомоги Німеччині нашій країні є те, що вона в основному надається у вигляді пільгових кредитів, а не грантів, як це донедавна робили США. Крім того, великі кошти Німеччина направила на допомогу українським біженцям, кількість яких на початок 2025 р. складала більше 1 млн. Проблемою є те, що не всі німці підтримують такі форми допомоги Україні, тому на початку 2025 р. у Німеччині після виборів до влади можуть

прийти нові політичні сили, які будуть змушені зменшити цю допомогу. У нинішній передвиборній програмі Християнсько-демократичного союзу із союзницькою партією ХСС підтвердив відхід від політики А. Меркель «відкритих дверей» та обіцяють зупинити нелегальну міграцію. Для цього вони хочуть відмовляти шукачам притулку просто на кордоні, збільшити кількість депортацій нелегалів та визначити нові безпечні країни походження мігрантів. Крім того, майбутній канцлер Ф. Мерц виступає за зменшення виплат для біженців.

Німецьке федеральне агентство з питань міграції та біженців з початку 2025 р. надаватиме підтримку сирійським мігрантам, які повертаються додому, в розмірі 1700 євро. Але стартова допомога на сім'ю не може перевищувати 4000 євро. Згідно з програмою повернення сирійців додому, додаткова допомога також може бути надана на медичні послуги в Сирії. Вона може становити максимум 2000 євро на особу і може бути отримана протягом перших трьох місяців після прибуття до Сирії.

Кілька політичних сил Німеччини виступають ще з більш радикальними заявами. Так, представники ультраконсервативної партії Альтернатива для Німеччини (АдН) на своєму з'їзді 12.01.2025 р. виступили за припинення прийому біженців, за вихід країни з ЄС, з Паризької кліматичної угоди, не засудили війну Росії проти України, пропонують відновити роботу російського газопроводу «Північний потік» тощо. Ще більш радикальні заходи пропонує лідерка партії «Альянс Сари Вагенкнехт» (АСВ), яка під час партійного з'їзду 12.01.2025 р. в місті Бонні озвучила наступні проросійські наративи: припинити прийом біженців до Німеччини, зупинити постачання зброї Україні, зняти санкції з Росії та поглибити співпрацю з цією країною тощо. Подібні пропозиції пов'язані з тим, що партія АСВ зосередилася на соціальних обіцянках та забезпеченні підйому німецької економіки через доступ до російського газу, який значно дешевший, ніж американський, який зараз використовує Німеччина.

Зростання підтримки в Німеччині вказаних вище радикальних партій пов'язано не тільки із значними фінансовими видатками на утримання мігрантів, але й зростанням правопорушень, які вони допускають. Так, недавно канцлер Німеччини О. Шольц висловив співчуття постраждалим 22.01.2025 р. внаслідок нападу з ножом на жителів одного із міст Баварії шукача притулку з Афганістану, в результаті чого загинуло двоє осіб (в тому числі дворічна дитина), а двоє осіб отримали серйозні поранення. О. Шольц заявив, що він втомився від того, що у ФРН кожні кілька тижнів стаються такі акти насильства, скоєні особами, які приїхали сюди шукати притулку. Тому у ФРН не має бути місця недоречній толерантності, а відповідні органи мають добре попрацювати і розібратися з цим випадком.

Проблемою для України щодо збереження військової та фінансової допомоги від Німеччини в майбутньому може стати той факт, що, за прогнозами, на парламентських виборах 23.02.2025 р. у Німеччині партія АдН займе друге місце і претендуватиме на місце в урядовій коаліції, хоча всі політичні сили вже відмовилися укладати з нею коаліційні угоди. Ця партія, крім всього іншого, виступає за статус України як нейтральної країни поза НАТО та ЄС, чого добивається й Росія.

Державний борг і бюджетний дефіцит

Досвід Німеччини в період після її об'єднання характеризується масштабною допомогою центрального уряду землям колишньої Східній Німеччині, що призвело до значного зростання бюджетного дефіциту та державного боргу країни. Потік трансфертів протягом кількох років після об'єднання сягав більш як 4 відсотки західнонімецького ВВП. У 1999 р. чисті державні трансферти з боку старих земель сягнули рівня третини їхнього ВВП. Високі рівні видатків центрального уряду, спрямовані на підтримку економічного розвитку східних земель, зокрема й видатки на формування інфраструктури, доповнювалися «інвестиційними» субсидіями підприємствам, які без них збанкрутували б, за умови збереження зайнятості нинішніх працівників.

Державний борг ФРН став одним з чинників функціонування державних фінансів країни, а його частка по відношенню до ВВП країни сягає 80 %. Водночас, починаючи з 2014 р., Німеччині вдалося вийти на профіцит бюджету, що позитивно відобразилося на рівні державного боргу. Пандемія коронавірусу у першій половині 2020 р. змусила владу ФРН піти на зростання державного боргу на 10 % від ВВП, що склало 356 млрд євро. Це робилося для того, щоб загальмувати падіння ВВП країни, яке в 2020 р. склало 5 %. Економіка Німеччини у 2024 р. скоротилася на 0,2 % (в 2023 р. вона зменшилася на 0,3 %). У 2024 р. експорт Німеччини був на 0,8 % нижчим, ніж у 2023 р. Одна із причин цього – конкуренція з боку КНР. Відповідно, дефіцит федерального бюджету в 2024 р. склав 143 млрд євро, що приблизно на 5,5 млрд євро більше, ніж у 2023 р. У 2024 р. дефіцит сектору загальнодержавного управління становив 2,6 %, не змінившись порівняно з 2023 р.

Особливістю земельних фінансів у ФРН є те, що вони несуть певну частину загальнодержавних витрат на управління державним боргом. На останнє важливо звернути увагу в Україні, щоб примусити центральну владу враховувати інтереси регіонів при управлінні державним боргом, який в останні роки вже значно перевищив оптимум (60 % від ВВП).

Для фінансування державного боргу федеральний уряд випускає наступні види цінних паперів: облігації ФРН; федеральні облігації; боргові сертифікати; федеральні касові облігації; ощадні сертифікати; казначейські фінансові зобов'язання; безпроцентні казначейські сертифікати. Попит на державні облігації суттєво зріс в кінці серпня 2020 р., що дало можливість уряду розмістити 30-ти річні облігації на суму 1,5 млрд євро (при попиті 3,6 млрд євро) під мінус 0,05 % річних. Загалом, для ринку державних облігацій Німеччини їх прибутковість нижче нуля є нормою. В 2025 р. влада Німеччини розпочала пошук покупців для своєї частки в електричній компанії Uniper, вартість якої оцінюється 18,8 млрд дол.

1.3. Фінанси спеціальних урядових фондів

Спеціальні урядові фонди – важлива ланка державних фінансів ФРН, оскільки за об'ємом ці фонди стоять на другому місці після федерального бюджету країни. Головне місце серед них займає Фонд соціального страхування, яка складається з великого числа автономних фондів, що охоплюють окремі види страхування, – це фонди страхування по тимчасовій непрацездатності, на випадок безробіття, від нещасних випадків. Кошти

фондацій утворюються за рахунок трьох джерел: обов'язкових відрахувань, внесків підприємців і державних субсидій з федерального бюджету. Найбільшу частку складають відрахування підприємців.

Сільські господарі та їх сім'ї страхуються в самостійній забезпечення, яка з ряду причин потребує підтримки федеральними коштами. Через неоднакову аграрну структуру ця система була переведена лише частково на нові федеральні землі. Так, вже переведено сільськогосподарське страхування на випадок хвороби і страхування від нещасних випадків. Найбільша частина видатків з цієї системи забезпечення припадає на допомогу по старості для сільських господарів.

Соціальну допомогу в Німеччині отримують всі безробітні, які мають громадянство або вид на проживання, незалежно від їх етнічного походження та від того, звідки вони прибули. Значну соціальну допомогу отримують також біженці, зокрема із Сирії та інших азійських і африканських країн, а також з України, що викликає незадоволення багатьох громадян ФРН. Так, українські біженці в Німеччині отримують фінансову допомогу з безробіття в розмірі 502 євро на місяць. Якщо українець проживає з родиною, то сума буде трохи меншою – 420 євро на особу. Залежно від віку, діти отримують від 318 до 420 євро на місяць. Виплати припиняють, якщо біженець офіційно влаштувався на роботу. Українці в Німеччині, які мають тимчасовий захист, мають право на безкоштовне медичне обслуговування, а їх діти мають право на безкоштовне навчання в німецьких школах. За даними федерального контрольно-ревізійного управління Німеччини (BRH), близько 720 тис українців в Німеччині (в тому числі 500 тис працездатних) отримують соціальну допомогу. Згідно із звітом BRH, щомісячні витрати бюджету на допомогу українцям становлять 539 млн євро. Такі витрати та низький рівень працевлаштування українських біженців викликають у все більшої частини німців негативну реакцію, що використовують у своїй пропаганді проросійські політичні сили в Німеччині. Одним із шляхів вирішення вказаної проблеми, за словами міністра закордонних справ Польщі Радислава Сікорського, могло б стати надання цієї соціальної допомоги Україні, щоб військово зобов'язані українські мігранти повернулися до нашої країни та захищали її від російської агресії, а їх дружини працювали на економіку України та сплачували відповідні податки.

Загалом, тільки близько 25 % українських біженців працевлаштована у Німеччині, причиною чого значні соціальні пільги для них. Загалом, за повідомленням BRH уряд Німеччини провалив програму працевлаштування українських біженців. Вказана програма була розрахована на охоплення близько 400 тис українців у Німеччині, яким після інтегрованих курсів мали надати пропозицію щодо працевлаштування. У той же час аудит BRH показав, що у 2023 р. лише 20 % тих, хто пройшов інтегральні курси, отримали пропозицію щодо працевлаштування від центрів зайнятості, і жоден українець так і не отримав роботу. Суттєво не покращилась ситуація і в 2024 р., в якому пропозицію про працевлаштування отримали 40 % українців після закінчення інтегральних курсів, а працевлаштувалося менше 1 %.

Всі працюючі у Німеччині отримують відповідні до їх статусу соціальні пільги. Так, щомісячна допомога на дитину складає 200 євро. Крім того, весною 2020 р. під час пандемії коронавірусу була здійснена виплата 5000 євро на

кожного працюючого дрібного підприємця. 18.08.2020 рр. у Німеччині був запуск пілотного проекту, яким було передбачено, що з весни 2021 р. 1200 випадково відібраним учасникам протягом трьох років буде виплачуватися по 1200 євро на місяць в якості безумовного базового доходу (ББД). Ця сума не буде обкладатися податками і не передбачатиме виконання жодних додаткових зобов'язань. Цим експериментом передбачається встановити, як ББД впливає на психологію його одержувачів, зокрема, чи будуть вони працювати. Категорично проти ББД виступив міністр фінансів Отто Шольц, який вважав, що це популістське рішення призведе до значних витрат держави. В кінці 2021 р. він став канцлером Німеччини замість Ангели Меркель, очоливши коаліційний уряд, в який крім соціал-демократів входять «зелені» та вільні демократи, які по різному відносяться до ідеї ББД.

Фінансування охорони здоров'я Німеччини складається з: обов'язкових страхових внесків – 75 %, податків – 10 %, премій з добровільного страхування – 10 %, платних послуг – 5 %. Обов'язковому медичному страхуванню підлягають всі працюючі особи, селяни, студенти, безробітні, діти до 18 років (до 23 років у випадку неієздатності, до 25 років – якщо вони продовжують шкільну чи професійну освіту чи проходять рік добровільної соціальної служби). Пенсіонери і члени сім'ї страхуються при певних розмірах місячного доходу. Кожна лікарняна каса повинна себе фінансувати. Сплаті внесків підлягають і застраховані, і роботодавці. Внески здійснюються пропорційно доходам (6,78 % від заробітної плати для тих і інших). Разом з тим, особи, що мають дохід більше 75 % граничної величини трудового доходу, звільняються від внесків з обов'язкового страхування з суми перевищення.

У фінансову систему країни також входять позабюджетні фундації, що знаходяться у розпорядженні центрального уряду: Фундація вирівнювання тягара війни, Фундація розвитку європейської економіки та інші цільові фундації. Кошти інших спеціальних фундацій ФРН можуть бути використані урядом для надання допомоги приватному господарству в періоди економічних труднощів.

1.4. Фінанси земель Німеччини

Складною проблемою є віднесення фінансів земель до державних фінансів ФРН, оскільки у багатьох унітарних державах їх відносять до місцевих фінансів. Ми притримуємося позиції відомого в світі німецького економіста Шарля Бланкарта, який вважає, що під державою у вузькому значенні цього слова слід розуміти сукупність адміністративно-територіальних одиниць, в тому числі і земель. Крім того, землі у ФРН мають особливі фінансові повноваження, характерні для федеральних країн, які суттєво відрізняють їх від місцевих органів влади, зокрема у податковій системі, у фінансуванні освіти, у допомозі біженцям тощо.

Землі у ФРН несуть значну частину загальнодержавних витрат на комунальне господарство, установи освіти і охорону здоров'я, на транспорт, дорожнє та житлове господарство, на утримання державного апарату і певні витрати на погашення державного боргу. Останнє було б доцільним використати в Україні на рівні регіонів, щоб поставити витрати на управління та обслуговування державного боргу й під їх контроль. Характерно, що при складанні проектів бюджету земель Німеччини з доходів орієнтиром

виступають доходи конкретних територій на душу населення. У земель з високим рівнем цих доходів частково кошти вилучаються і перерозподіляються серед земель з рівнем доходів нижче середнього. Звідси необхідність постійних пошуків оптимальних взаємовідносин в межах вертикального і горизонтального податково-фінансового вирівнювання, хоча такий перерозподіл викликає незадоволення населення більш заможних земель, насамперед Баварії, де почали проявлятися відцентрові тенденції та посилюються позиції ультраправих партій. А деякі лідери ультраконсервативних баварських партій виступають за негайне виселення українських (і не тільки) біженців з Німеччини.

Податкова система земель налічує близько 25 податків. Землі одержують податки на майно, спадок, податок, який стягується при придбанні земельної ділянки, податок на автомобілі, на пиво, на проведення лотерей, скачок і від ігрових закладів, податок на пожежну охорону. Ці податки дають понад 85 % всіх податкових надходжень земель. Велику питому вагу займають платежі по соціальному страхуванню, що включають внески на медичне та пенсійне страхування і страхування по безробіттю.

Витрати частини земель жодною мірою не забезпечуються надходженнями податків. Для фінансування витрат бюджетів земель вони одержують від федерального уряду дотації – цільові і загальні. Зокрема, об'єднання країни призвело до великих фінансових трансфертів у Східну Німеччину, що позитивно вплинуло на зростання доходів у цій частині країни. Після об'єднання Німеччини в нових землях була прийнята західнонімецька податкова система, введені відповідні стандарти життя. Але поки за рівнем життя та продуктивністю праці східні землі поступаються західним землям, хоча на подолання цього відставання для східних земель було виділено з різних джерел більше 1 трильйона євро. Проблемою є й те, що частина жителів східних земель жалкують за часами Німецької Демократичної Республіки (НДР), оскільки в той час в НДР не було безробіття, платної медицини, існували невисокі платежі за комунальні послуги тощо. Тому на виборах до земельних органів влади в 2024 р. значну частку голосів у Східних землях отримали праворадикальні партії. Водночас, у найбагатшій землі Німеччини – Баварії – посилюються голоси тих, хто виступає за відділення цієї землі від Німеччини, оскільки, на їх думку, Баварія віддає на фінансову допомогу бідним землям ФРН надмірні кошти.

Не тільки на рівні держави, а й на рівні окремих земель Німеччини значна увага приділяється фінансуванню реалізації «зелених» проєктів, передусім у шахтарських регіонах. Так, місто Ессен перетворилося з колишнього шахтарського центру на «зелене» місто, реалізувавши проєкт регенерації колишніх шахт на суму 5,3 млрд євро. Крім цього, завдяки цій ініціативі у місті було створено 13 тис нових робочих місць у сфері зелених технологій.

Німеччина з початку війни Росії проти України виділила понад 1 млрд євро цивільної допомоги нашій країні. Крім того, окремі землі Німеччини продовжують надавати фінансову підтримку найбільш постраждалим від війни містам та регіонам України. Це пов'язано з тим, що в Німеччині кожна німецька земля, незалежно від центру, вибудовує свою політику щодо фінансової підтримки України. Так, українським біженцям можна отримати безкоштовне житло у таких землях Німеччини: Баварія, Баден-Вюртенберг,

Гессен, Саксонія, Тюрингія та Саарланд. Це може бути квартира, кімната в гуртожитку або ліжко в притулку для біженців.

1.5. Податкова система ФРН

Податкова система ФРН спирається перш за все на прибутковий податок з доходів громадян. Частка прибуткового податку перевищує 1/3 загальної суми податкових надходжень. Даним податком обкладаються всі громадяни, які мають дохід. Прибутковий податок включає два види податку: податок на заробітну плату і податок з капіталу. Мінімальна ставка прибуткового податку – 14 %, максимальна – 42 % (до 1990 р. вона складала 56 %). Але ставка цього податку може бути зменшена до 12,72 % в результаті вирахування допомоги на дітей з доходів, оскільки в Німеччині з цієї допомоги податки не стягуються. Ставка податку на доходи з капіталу складає 25 %.

У березні 1991 року був введений новий податок - «внесок на солідарність з новими федеральними землями» за ставкою 7,5 % з доходів фізичних та юридичних осіб. Він був призначений для вирівнювання умов життя в об'єднаній Німеччині. В 1998 р. його ставка була зменшена до 5,5 %. З 2021 р. його було скасовано для 90 % платників-фізичних осіб, а решта буде його сплачувати або повністю, або частково – залежно від доходів. Від цього податку звільнені сім'ї з двома дітьми, що мають річну зарплату бруто в розмірі до 151 тис євро. Його не будуть сплачувати й самотні громадяни з річною зарплатою-бруто до 73 тис євро.

До соціальних внесків відносяться наступні: 1) внесок на медичне страхування (14,6 % від зарплати), який сплачується як працівником, так і роботодавцем; 2) страхові внески по безробіттю (3 %); пенсійні платежі (18,7 %), більшість з яких сплачує роботодавець; 3) страховка на випадок необхідності догляду (2,25 %), що представляє собою солідарний внесок, насамперед на утримання інвалідів.

Податок на дохід з капіталу є однією з форм податку на дохід і стягується з фізичних осіб безпосередньо при виплаті доходів з капіталу – дивідендів і процентів. Оподаткуванню підлягає сума дивідендів, розрахованих після сплати корпоративного податку. Сума податку на доходи з капіталу, сплачена власниками капіталу, враховується при визначенні загальної величини податку з доходу на сукупний дохід платника податку. З 1 січня 1989 р. в межах податкової реформи в ФРН введено в обов'язок банків перераховувати податок на грошові внески в банківських установах (з терміном більше 3 місяців), страхових компаній і процентів з цінних паперів (облігацій, депозитних сертифікатів тощо), виходячи з ставки 10 %.

Обкладення юридичних осіб проводиться за допомогою корпоративного податку. Базова ставка цього податку – 15 %, плюс податок на солідарність в розмірі 5,5 % від розрахованої суми корпоративного податку, плюс різні відрахування в місцеві бюджети та фонди. Загалом, в 2019 р. ця ставка податку складала близько 30 % (29,89 %).

Промисловим податком обкладаються не результати діяльності фізичних і юридичних осіб, а капітал і доходи підприємства як господарюючого суб'єкта. Промисловий податок стягується при розподілі прибутку до сплати корпоративного податку. Стягування податку здійснюється по двох ставках: 5% суми промислового податку і 0,2 % балансової вартості основного капіталу.

Майновим податком або податком на власність оподатковується майно фізичних і юридичних осіб. Податок стягується з сумарної оцінки всіх елементів рухомого і нерухомого майна, що приносить прибуток. Ставка для фізичних осіб – 0,5%, для юридичних осіб – 0,6 %. Для платників податків встановлено неоподатковуваний мінімум майна для однієї особи, для подружжя, а також передбачені відрахування на кожну дитину.

Земельним податком обкладаються земельні ділянки підприємств, лісове господарство, сільськогосподарські угіддя. Діапазон ставок цього податку коливається від 0,6 % до 3,1 %. Він є податком на нерухоме майно. Об'єкти оподаткування – підприємства сільського і лісового господарства, земельні ділянки, які належать компаніям і приватним особам, а також споруди, що знаходяться на цих ділянках. Стягнення податку здійснюється общиною. Розрізняють наступні ставки податку: для підприємств сільського і лісового господарства – 0,6 %; для незабудованих ділянок землі – 0,35 %; для забудованих ділянок землі – 0,35 %; для ділянок землі, зайнятих будинком на 1 сім'ю: 0,26- 0,35 %; для ділянок землі, що зайняті будинком на 2 сім'ї – 0,31. Сума належного до сплати податку визначається один раз в 3 роки, при змінах в нерухомому майні здійснюється перерахунок.

Податок на транспортні засоби сплачують власники мотоциклів, легкових і вантажних автомобілів. Принцип стягування податку такий: об'єм двигуна для мотоциклів і легкових автомобілів, загальна вага автомобілів – для вантажних.

До непрямих податків у ФРН відносять податок на додану вартість, податок з обороту, індивідуальні акцизи (на нафтопродукти, тютюн, каву), податок з обороту імпорту, фіскальна монополія і митні збори. ПДВ займає головне місце серед непрямих податків. На його частку припадає біля 43 % всіх непрямих податкових надходжень в країні. ПДВ обкладається кінцевий споживач в приватній і державній сфері споживання товарів і послуг. До 2008 р. застосовувалися наступні ставки ПДВ: загальна (14 %), пільгова (7 %) і 0 % на експорт. З 2009 р. загальна ставка зросла до 19 %. Пільгова ставка використовується в основному для громадського харчування.

Крім ПДВ ряд товарів обкладається індивідуальними акцизами. Ці акцизи називаються у ФРН податками на споживання і є другою групою непрямих податків в країні. Питома вага податків на споживання в загальній сумі непрямих податків перевищує 40 %. Акцизи накладаються на обсяг спожитої енергії, на бензин, дизпаливо, спирт.

До числа важливих непрямих податків відносяться і митні збори. Ними обкладаються як імпорتنі, так і експортні товари. Питома вага митних зборів в загальній сумі податкових надходжень складає біля 3 %. Крім того, у ФРН існує так званий імпорتنний податок. Ним обкладаються товари, які мають експортні пільги в країнах їх виробництва, що ввозяться до Німеччини.

Обов'язковим загальнодержавним податком є церковний податок - 9 % від прибуткового податку прихожан католицької та протестантських церков в Баварії – 8 %). Встановлюючи церковний податок як обов'язковий, центральний уряд заручився підтримкою католицької церкви.

Турбота про збереження природного середовища спричинила введення «екологічного податку», який, по-суті, є добавкою до поземельного податку. В цьому плані цікавим є досвід Німеччини в контексті підготовки до

запровадження податку на CO₂, або окремої його складової в частині інших податків. Уряд ФРН уклав дві добровільних угоди між владою і представниками автомобільної галузі, індустрій зі значними викидами та енергетичними підприємствами. Відповідно до цих угод, компанії, що проводять екологічну модернізацію, не сплачують податок на викиди CO₂. Цю декларацію було тричі оновлено, хоча успіх цих заходів був неоднозначним, оскільки не у всіх секторах спостерігалось дотримання зобов'язань. У Німеччині з 2021 р. запроваджено вуглецевий податок на рівні 25 євро за тону, а весь дохід від вуглецевого податку повинен бути використаний для зменшення вартості «зеленої» енергії. Після 2026 р. ставка цього податку буде встановлюватися залежно від обсягів викидів CO₂.

У Німеччині введено податок на Гугл, який повинен захистити інтереси авторів, які розміщують свій контент в мережі. Також в країні введено такий збір, як збір на радіо, кошти від якого використовуються для підтримки німецьких радіо та телеканалів. Його беруть з одиниці кожного виду відповідного пристрою (радіоприймача чи телевізора).

Платник податків має право скористатися судовою допомогою у випадку незгоди з рішенням державних податкових органів. Ці питання входять до компетенції спеціальних фінансових судів, які є повністю незалежними. Звернення до них можливе лише у тому випадку, коли суперечка не була вирішена не судовим шляхом на основі Положення про збори.

Для залучення іноземних інвестицій у Німеччині в портах Німеччині діють вільні торгові (митні) зони для здійснення вантажно-розвантажувальних операцій із транзитними вантажами. У ФРН такими є шість «вільних портів»: Гамбург, Кіль, Емден, Куксхафен, Бремерхафен, Бремен.

1.6.«Податкові класи», «податкові карти» і «податкові таблиці» при оподаткуванні домашніх господарств у ФРН.

При визначенні прибуткового податку з доходів громадян застосовуються такі спеціальні інструменти як «податкові класи», «податкові карти» і «податкові таблиці». Шість податкових класів групують робітників і службовців в залежності від їх сімейного стану, кількості працюючих, сумісного чи окремого ведення обліку отримуваних доходів, наявності дітей. До I класу відносяться неодружені працівники без дітей і ті з одружених (вдівці чи розведені), у яких відсутні умови для включення в більш сприятливі IV і III класи. До II класу включені неодружені, розлучені чи вдівці, які мають на утриманні не менше 1 дитини, якщо їм належала певна вільна від податку сума. До III класу віднесені одружені працівники і якщо в сім'ї працює один з подружжя. Якщо працюють обидва, то один із них за спільною згодою переходить в IV клас. Клас IV включає сім'ї з працюючим подружжям, тобто коли працюють чоловік і дружина, і оподатковуються окремо. Клас V – це одружені працівники, в сім'ї працюють і чоловік і дружина, але один з них, за спільною згодою, включений в III клас. Клас VI призначений для працівників, які отримують заробіток в кількох місцях, з метою їх обліку.

Податкові таблиці враховують не лише податкові класи, а також і кількість дітей в сім'ї, на чиєму утриманні вони знаходяться, сумісний чи відокремлений облік доходів. Крім того, в податкових таблицях враховано ряд доходів, що звільнені від оподаткування. До них відносилися, наприклад, зарплата, що

звільнялася за умовами найму від податку, різдвяні виплати; спеціальні видатки (включаючи видатки на різні види страхування життя, підвищення ділової кваліфікації тощо) .

Податок утримується з заробітної плати на основі податкової карти. В карті, яка заповнюється в общині по місцю проживання, посвідчується податковий клас, кількість дітей, віросповідання працюючого. Якщо громадянин відмовляється від сплати церковного податку, то це відмічається у податковій карті. Відповідно, він не може вінчатися в церкві, сповідуватися, у випадку смерті його не поховують у відповідності до церковних правил тощо.

Далі в податкову карту заноситься сума звільнення від податку по досягненні працюючим 64-річного віку (фіксована сума звільнення для осіб з фізичними вадами (інвалідів) з тим, щоб ці суми були враховані в роботодавця і фінансового відомства (общин, землі).

1.7. Особливості функціонування фіскальних органів ФРН

Функції податкової служби в Німеччині виконують федеральне відомство з фінансів і земельні фінансові відомства, що підпорядковані відповідно федеральному Міністерству фінансів країни і земельним Міністерствам фінансів. Водночас, у ФРН немає єдиного закону про податкову поліцію. Її діяльність підлягає адміністративним приписам, тому в більшості земель дана структура організована по-різному. В Німеччині чітко виділяються дві області діяльності податкової поліції: кримінальне переслідування і податковий розшук. У сфері кримінального переслідування до її компетенції відносяться податкові злочини, які підлягають кримінальному покаранню згідно податкового законодавства, а також «менш важкі злочини» – порушення порядку нарахування і сплати податків. До податкових злочинів відносяться ухилення від сплати податків, контрабанда, підробка гербових і акцизних марок. В якості самостійного злочину закон виділяє покривання особи, що здійснила податковий злочин.

До податкових правопорушень відноситься загроза ухилення від сплати податків. Мова йде про дії платників податків, які ще не привели до ухилення, але націлені на нього (неправильне, неповне відображення в обліку господарських операцій, що створює можливість зменшення податкових зобов'язань). При розслідуванні податкових злочинів, працівники податкової поліції мають ті ж права і обов'язки, що й працівники кримінальної поліції відповідно до кримінального законодавства. Одним з ефективних інструментів виявлення податкових правопорушень і злочинів являється обмін інформацією між різними фіскальними службами та державними інстанціями.

Велике значення у ФРН приділяється боротьбі з відмиванням «брудних» грошей, яке відбувається за допомогою різних фінансових інструментів. Склад злочину «відмивання грошей» визначається параграфом 261 Кримінального кодексу Німеччини. В особливо тяжких випадках передбачається покарання у вигляді позбавлення волі на термін від шести місяців до десяти років. Особливо тяжкий випадок має місце, як правило, тоді, коли дії злочинця становлять для нього промисел чи він – член організації, створеної з метою тривалого відмивання грошей.

Прийнятий в червні 2019 р. відповідний закон надає урядовому органу фінансової розвідки (FIU) ширші повноваження і доступ до даних інших

слідчих органів. Закон також розширює перелік професійних груп, які зобов'язані повідомляти про підозрілі фінансові операції. Зокрема, дія закону тепер поширюється на співробітників аукціонних домів, торговців дорогоцінними металами та агентів з торгівлі нерухомістю.

Органи фінансового розшуку працюють у тісному контакті з кримінальною поліцією і прокуратурою. Ці органи можуть проводити розслідування як за запитами останніх, так і за власною ініціативою. Співробітники фінансового розшуку беруть участь у слідчих діях по кримінальних справах, якщо вони відносяться до порушень у сфері оподаткування.

1.8. Фінанси пенсійної системи ФРН

Система пенсійного забезпечення Німеччини містить поєднання двох систем фінансування забезпечення громадян в старості: перерозподільну і накопичувальну. Ця система називається «системою трьох рівнів». Перший – (біля 80 % всіх пенсійних виплат в основному фінансується перерозподільним способом) – охоплює перш за все обов'язкове пенсійне страхування всіх працівників за наймом. Перерозподільна система характеризується тим, що на виплати пенсій немолодим використовуються надходження до фонду пенсійного страхування (відомства пенсійного страхування). У Німеччині цими надходженнями є внески страховок застрахованих осіб і працедавців, а також дотації держави. Цієї пенсії достатньо для забезпечення нормального рівня життя літньої людини. Другий і третій рівні пенсійного забезпечення – з фондів підприємств і приватні накопичення – фінансуються накопичувальним способом. Умовою одержання пенсії є необхідний пенсійний стаж. Пенсія за віком, як правило, виплачується після досягнення 65 років. За певних обставин вона може виплачуватися вже при досягненні 63 або 60 років. Жінки отримують пенсію за віком з досягненням 60 років. Розмір пенсії залежить, передусім, від величини застрахованого заробітку. В 2019 р. середнє співвідношення пенсії до заробітної плати склало 48 %, а рівень бідності серед пенсіонерів склав 20 %.

«Закон про сприяння обов'язковому пенсійному страхуванню і про заохочення солідарних капітал формуючих пенсійних нагромаджень», що був схвалений 11 травня 2001 року Бундесратом і набрав чинності 1 січня 2002 року, ознаменував принципово новий підхід до німецької системи пенсійного забезпечення. У рамках системи трьох складових пенсійного забезпечення в Німеччині – а це обов'язкове пенсійне страхування, що служило дотепер головною опорою, пенсійні виплати підприємств і добровільне пенсійне страхування – тепер зміцнюються друга і третя ланки пенсійної системи. Щоб одержати право на доплату від держави – чи-то прямі надбавки або податкові пільги – працівник повинен, починаючи з 2008 року – чотири відсотки від свого бруutto-доходу з метою забезпечення індивідуального пенсійного страхування. Форми страхування можуть бути різними: внески в пенсійні каси, фонди або відкриття пенсійних рахунків у банку. Державна доплата складається з базової суми, що однакова для всіх, і спеціальних надбавок, що залежать від сімейного стану і кількості дітей.

На вибір громадян кошти на пенсійне забезпечення можуть вкладатися й у нерухоме майно. З цією метою працівник може використовувати до 50 тисяч

євро з накопичених грошей. Однак до досягнення 65-літнього віку цю суму необхідно повернути в систему накопичувального фінансування пенсії. Це правило діє також і при продажу нерухомості, тому що в іншому випадку необхідно буде повернути державі гроші, отримані у вигляді доплати до добровільного пенсійного нагромадження.

Відповідно до нового закону подружні пари одержують не тільки доплати до добровільних пенсійних нагромаджень у розрахунку на кожну дитину. Тим з них, хто виховує дітей – як правило, це матері – відшкодовуються також фінансові витрати в період виховання. Робиться це у формі нарахування компенсаційних балів. Це означає, що після народження дитини держава перераховує внески на рахунки пенсійного нагромадження як доплату за три роки виховання дітей. При цьому розмір доплати визначається, виходячи з середнього заробітку в 2376,5 євро.

Після завершення декретної відпустки значна кількість матерів повертаються сьогодні до професійної діяльності, причому в більшості випадків вони зайняті неповний робочий день. Щоб пом'якшити наслідки низьких доходів для майбутньої пенсії, держава буде здійснювати в період з 4-го по максимум десятий рік життя дитини доплати до відрахувань працюючої матері в рамках добровільного пенсійного нагромадження. Їх розмір може досягати 100 % від тих внесків, що платила б працююча мати, якби одержувала середню зарплату. Якщо мати одночасно виховує кількох дітей, то це заохочення припиняється тоді, коли держава перерахує всі доплати на наймолодшу дитину.

1.8. Фінанси державних підприємств і організацій.

Основними доходами державних підприємств в Німеччині є прибуток, доходи від випуску акцій та інших цінних паперів, кредити комерційних банків, дотації від держави, а основними видатками – сплата податків та соціальних зборів. Крім того, в останнє десятиліття суттєво зросли екологічні платежі. Для підвищення фінансової ефективності діяльності державних підприємств у східній Німеччині була проведена їх прискорена приватизація з використанням принципу «одна німецька марка за приватизацію державного підприємства» взамін вкладення мільйонних інвестицій приватним інвестором в це підприємство.

Не дивлячись на вражаючі масштаби приватизації в 90-і роки ХХ ст. (насамперед, в східних землях), німецька держава продовжує залишатися провідним гравцем на ринку країни. Тільки федерація має частку в 516 фірмах, а на земельному і комунальному рівні держава представлена в акціонерному капіталі понад 5 тис. підприємств. Особливо велика її роль в банківському секторі. Державі належить 12 земельних банків, 589 ощадних кас, 19300 філіалів, що контролюють 50 % ринку приватних внесків, 13 земельних будівельних ощадкас і 40 страхових компаній. За експертними оцінками, внесок державного сектора в сукупний ВВП країни складає близько 12 %. Основу державних промислових підприємств складають великі концерни, у руках яких зосереджено близько двох третин всього акціонерного капіталу державних підприємств. Крім того, держава зосереджує у своїх руках галузі, недостатньо рентабельні для монополістичного капіталу, у тому числі дорожнє господарство, будівництво автострад, аеродромів, житлове господарство.

Зокрема, на дотації Німецькій залізниці в 2019 р. було направлено 16 млрд. євро, оскільки пасажирські перевезення є збитковими. Великі кошти з бюджету направляються на будівництво об'єктів військового призначення і наукові дослідження військового характеру. Державні капіталовкладення направляються також в інфраструктуру. Діяльність державних підприємств у ФРН в цілому збиткова, тому що на їхню продукцію, реалізовану приватним монополіям, встановлені низькі ціни. Збитки покриваються за рахунок короткострокових і середньострокових кредитів, у результаті чого зростають борги державних підприємств.

Ускладнює проблему функціонування державних фінансів Німеччини фінансова консолідація Східних і Західних земель. Зокрема, метою земельної реформи в об'єднаній Німеччині було створення конкурентоспроможних підприємств ринкового типу за умови дотримання соціальної справедливості та фінансової ефективності. В Східних землях Німеччини (колишньої НДР) для цього було проведено паювання землі та майна, завдяки яким тільки з 2003 р. почалися позитивні зміни. Зокрема, якщо за період 1992-2002 рр. показник ВВП на душу населення в Німеччині перебував на рівні 25-27 тис дол США, то в 2003-2017 рр. він зріс в 1,8 разу (до 48 тис дол США).

Високий рівень соціальних гарантій привів до того, що 40 % чистого прибутку німецьких компаній йде на оплату праці, на відрахування до спеціальних фондів, які складають чималу частку фонду оплати праці. Крім того, держава, щоб не викликати масових соціальних протестів населення, продовжує субсидувати відверто збиткові сектори німецької економіки. Водночас в останні десятиліття ФРН взяла курс на побудову «зеленої економіки», відповідно до якого у найближчий час планується закрити поки діючі вугільні шахти та вугільні розрізи, а також атомні станції. 10.06.2020 р. уряд Німеччини затвердив національну водневу стратегію, яка передбачає суттєве збільшення виробничих потужностей з виробництва водню до 2040 р. Для цього передбачені 7 млрд євро зі 130 млрд євро, що направляються для стимулювання економіки. Джерелами фінансування підприємств відновної енергетики є ресурси федерального бюджету, земельних та місцевих бюджетів, кредити так званих «зелених» банків, структурні фонди ЄС, випуск «зелених» облігацій тощо. 31.12.2021 р. Німеччина прийняла рішення про закриття половину з шести своїх атомних електростанцій. Три реактори, які зараз закриваються, були вперше введені в експлуатацію в середині 1980-х років.

Негативно відбився на фінансовому стані німецьких державних автовиробників так званий «дизельний скандал». В липні 2020 р. Європейський суд у Люксембурзі прийняв рішення про виплату компенсацій постраждалим автовласникам у цьому скандалі, які купували автомобілі концерну Volkswagen (значна частина акцій якого належить земельному уряду Баварії) з фальшивим програмним забезпеченням, що дозволяло знижувати рівень викидів вуглекислого газу. Водночас, фінансовий стан концерну повинен поправити масовий випуск електромобілів. Так, у серпні 2020 р. корпорація Volkswagen AG оголосила про намір випускати і продавати 1 млн або більше електромобілів на рік до 2025 р. Однак, у результаті наслідків пандемії коронавірусу за першу половину 2020 р. Volkswagen AG втратив приблизно 34,2 млрд дол США у порівнянні з першим півріччям 2019 р. Негативно на

фінансовий стан німецьких автовиробників впливає й конкуренція з боку китайських виробників електромобілів, які все активніше заповнюють цей ринок. Крім того, запровадження ЄС Зеленого курсу змушує німецькі автомобільні концерни зменшувати виробництво бензинових та дизельних автомобілів, скорочувати зайнятих на таких підприємствах у ФРН та переносити виробництво комплектуючих для автомобілів у менш розвинуті країни, в тому числі в Україну.

Конкуренція китайських автовиробників змушує акціонерів німецьких автоконцернів змінювати своїх керівників. Так, в грудні 2024 р. компанія Mercedes заявила, що очільник її китайського підрозділу піде на пенсію у липні 2025 р. Це пов'язано з тим, що німецький виробник зазнає труднощів на азійському ринку через перехід китайських клієнтів на місцеві бренди на чолі з BYD Co Ltd. Компанія Mercedes також найме нового директора, а попередній директор залишає компанію за власним бажанням. Загалом, Mercedes та другий німецький автовиробник BMW перебувають під тиском необхідності скорочення витрат через високі витрати на робочу силу та електроенергію в Німеччині. Тому акції цих компаній в 2024 р. впали в ціні на 10 % і 21 % відповідно. Крім того, європейські автовиробники можуть втратити до 17 % від їхнього річного основного прибутку, якщо за Д. Трампа США запровадять імпорتنі мита на автомобілі з Європи.

Основою банківської системи ФРН є Німецький федеральний банк, 100 % акцій якого належить державі. Водночас, на його частку припадає більше 24 % акцій Європейського центрального банку, який продукує євро. У структурі Німецького федерального банку функціонує центральне правління, 9 центральних банків земель та 47 головних відділень. В свою чергу, у підпорядкуванні центральних банків земель перебуває майже 200 головних відділень та філій у великих містах. Особливу групу інвестиційних установ представляють собою так звані банки з особливими завданнями. Вони були створені після Другої світової війни для відновлення зруйнованої німецької економіки. До них належать також Промисловий кредитний банк, Німецький комунальний банк та інші.

Проблемою для державних фінансів країни є те, що німецький центральний банк (Бундесбанк) витратив всі свої резерви (більше 20 млрд євро), щоб покрити величезні збитки яких він зазнав у 2023 р. через високі процентні виплати комерційним банкам. Вони обумовлені тим, що збитки виникають між високими відсотковими ставками, які Бундесбанк платить комерційним банкам за їхніми депозитами, і невисокими доходами від його величезного портфеля державних облігацій, значна частина з яких протягом багатьох років мають низькі або навіть від'ємні ставки. Тому у 2023 р. німецька аудиторська служба заявила, що Бундесбанку може знадобитися державна допомога для покриття його збитків. Крім того, погіршення фінансових показників Бундесбанку також вдарить по німецькому бюджету, оскільки цей банк припинив виплачувати дивіденди уряду в 2023 р., позбавивши федеральний бюджет доходів у розмірі 22 млрд євро.

У Німеччині для малих і середніх підприємств діє низка державних гарантій за кредитами, що надаються комерційними банками. Ці гарантії видаються через спеціалізовані гарантійні банки, що функціонують у всіх землях

Німеччини на 80 % від суми кредиту. Кредити, на які надаються гарантії, є довгостроковими (до 15 років). В особливих випадках можна отримати державні гарантії і на більші суми кредиту. Кредити діють для всіх галузей промисловості, але особливі пільгові умови створені для підприємств, що мають намір працювати в галузі охорони навколишнього середовища.

У зв'язку із запровадженням Європейського зеленого курсу ряд німецьких фінансових структур проголосили про вихід з вугільних акціонерних товариств у зв'язку із зростанням фінансового ризику при інвестуванні в подібні товариства. Вони переорієнтовують свої кошти у товариства, які пов'язані з виробництвом відновлюваної енергії. На таке рішення німецьких пенсійних фондів вплинув й тиск громадськості, яка виступила проти «брудного інвестування». Крім того, в Німеччині прийнято рішення до 2035 р. повністю замінити енергію, отриману від спалювання вугілля, енергією, отриманою від використання відновних енергетичних джерел. Зокрема, Німецький лікарський пенсійний фонд Берліну, капітал якого складає 7 млрд євро, проінформував про виключення з свого інвестиційного портфелю акцій всіх акціонерних товариств, які забезпечують хоча б 25 % виробництва вугілля, а також тих, які споживають більше 25 % енергії, отриманої при переробці кам'яного вугілля.

Проблемою для німецьких фірм у наступні роки, не дивлячись на велику міграцію, може стати нестача робочої сили. Так, консалтингова агенція BCG прогнозує, що до 2030 р. в Німеччині бракуватиме 5-7 млн працівників. За прогнозами ООН, до 2050 р. населення країни зменшиться з 82 млн до 75 млн осіб. Населення ж Східної Німеччини до 2060 р. зменшиться з 12,5 млн до 8,7 млн. Не вирішує проблему й наплив біженців, оскільки багато з них не працевлаштовується. В окремих районах Східної Німеччини тільки третина біженців зареєстрована як працездатні і лише 40 % трудяться з повним навантаженням. Зараз в країні відкрито 700 тис вакансій, які мігранти (насамперед з мусульманських країн) не дуже хочуть заповнювати, бо отримують значні соціальні допомоги, в тому числі на дітей. Натомість, якщо в 2025-2026 рр. настане перемир'я між Україною та Росією, то, як вказують провідні українські демографи (академік Е. Лібанова насамперед), до своїх родин в Німеччині масово виїдуть демобілізовані українські воїни, оскільки у нашій країні вони ще довго не матимуть високооплачуваної роботи, нормального житла, належних умов для утримання і навчання дітей, а головне – безпечних умов проживання (оскільки Росія через певний період часу після перемир'я знову може напасти на Україну).

Суттєвою проблемою для державних підприємств (і не тільки) Німеччини стає програш економічної конкуренції її промисловості таким країнам, як США, КНР, Польща та іншим країнам Східної Європи. Причинами цього, на думку експертів є: непомірні амбіції уряду з «озеленення» енергетики, газова війна з Росією, інфляція, старіння населення. Усе це призводить до закриття підприємств у провідних галузях (автомобілебудування та хімічна промисловість) і перетоку інвестицій в основному в США та в КНР. Проблемою є й те, що Німеччина (на відміну від США) не захищає свої підприємства ввізними митами, побоючись торгівельних війн. Це протиріччя планувалося вирішити додатковими бюджетними інвестиціями в німецькі

підприємства шляхом інвестування 60 млрд євро, які були зарезервовані на боротьбу з наслідками пандемії коронавірусу, але Конституційний суд Німеччини визнав цей план неконституційним через порушення правил ліміту державного боргу. Відповідно, багато проєктів з підтримки економіки у 2024 р. опинилися без фінансування. Водночас, при цьому треба враховувати, що приріст ВВП Німеччини у 2023 р. зменшився до 0,3 %, на 2024 р. його приріст склав всього 0,2 %, а в 2025 р. країну чекають не кращі показники.

Щоб подолати вказані тенденції в кінці березня 2024 р. німецькі законодавці схвалили пакет заходів для стимулювання бізнесу в розмірі 3,2 млрд євро, який передбачає певні податкові пільги та зменшення бюрократії. Втім Федерація німецької промисловості (BDI) вказала, що ці податкові скорочення не дадуть помітного поштовху до зростання економіки. Крім того, Німецька промислово-торгівельна палата (DIHK) закликала парламент до початку літніх канікул 2024 р. розробити конкретний план реформ, який треба швидко впровадити у ділове життя країни. Натомість, раніше повідомлялося, що урядова коаліція на чолі з канцлером О. Шольцем готувала пакет заходів вартістю майже 7 млрд євро, але він не пройшов через парламент країни.

Певним чином позитивно вплине на фінансовий стан провідних військових концернів Німеччини відкриття їхніх заводів на території України. Так, німецький виробник зброї Rheinmetall планує побудувати в Україні щонайменше чотири заводи з виробництва боєприпасів, військових машин, пороху та систем ППО. А німецька фірма KNDS - виробник танків Leopard 2 на початку січня 2025 р. відкрила спільне підприємство з однією з оборонних компаній України. Новостворена компанія спеціалізуватиметься на обслуговуванні й ремонті військової техніки, поставленою вказаною німецькою компанією для Сил оборони України.

Контрольні запитання

1. Які основні доходи федерального бюджету ФРН?
2. Які основні видатки федерального бюджету ФРН?
3. Які основні доходи і видатки земель ФРН?
4. Як фінансується пенсійна система у ФРН?
5. Які основні податки та збори сплачують фізичні особи у ФРН?
6. Які особливості фінансів державних підприємств у ФРН ви можете назвати?

Розділ 2. Державні фінанси Франції.

2.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни

До державних фінансів Франції відносяться загальний бюджет, спеціальні рахунки казначейства, приєднані бюджети, соціальні фонди, фінанси державних підприємств та установ. Державний бюджет Франції є основою фінансової системи. На його частку припадає половина всіх фінансових ресурсів держави. Доходи і витрати державного бюджету діляться на дві частини: операції кінцевого характеру (безповоротне фінансування), тобто звичайні поточні витрати; операції тимчасового характеру (кредитні операції).

У Франції відносини між центром і місцевими органами суворо визначені: суверенна влада належить центру, до якого місцеві органи займають підлегле становище. Місцеві власті при цьому можуть встановлювати суму

доходів від прямих місцевих податків і їх ставки. Але права самостійного збору податків вони позбавлені: це робиться централізовано. Для вирівнювання прибуткової частини, а отже, і витрат місцевих бюджетів, держава надає їм вельми широку фінансову допомогу. Державна допомога надається у порядку спеціальних, вельми різноманітних дотацій.

Що стосується контролю держави над місцевими бюджетами, то він здійснюється як на стадії їх ухвалення, так і після виконання. Контролюється дотримання термінів затвердження бюджетів і їх зміст, а виконані бюджети проходять перевірку державними скарбниками. Бюджет може затверджуватися, тільки якщо він урівноважений. В даний час бюджети 75 % територіальних адміністративних одиниць бездефіцитні. Поліпшення стану місцевих фінансів стало важливим чинником скорочення дефіциту консолідованого бюджету. Відзначаючи безперечне позитивне значення даної обставини, французькі фахівці одночасно указують на його значною мірою кон'юнктурний характер і на необхідність структурних заходів для його підтримки, зокрема, на неминучість скорочення функціональних витрат.

Доходи державного бюджету Франції формуються за рахунок податків, коштів державних підприємств, позик і інших надходжень. Непрямі податки відіграють головну роль. Загалом податки та збори у Франції становлять майже 90 % доходів бюджету. Витрати бюджету класифікуються з одного боку, за міністерствами і відомствами, а, з другого, – за функціональним принципом: на поточні і капітальні затрати. Зокрема, військові витрати поділяються на поточні (утримання військовослужбовців, їх навчання, матеріально-технічне обслуговування військової техніки та ін.) і капітальні витрати. Витрати за статтею «Закордонні справи» представляють собою допомогу французького уряду країнам, що розвиваються, головним чином колишнім колоніям африканського континенту, утримання дипломатичних закладів за кордоном, а також внески в міжнародні фінансово-кредитні організації. Витрати на економіку включають державні капіталовкладення, поточне фінансування державних підприємств і приватного сектора, витрати на наукові дослідження. За рахунок державних ресурсів створюються капіталоємні і малорентабельні нові галузі виробництва: атомна, електронна промисловість, а також підприємства соціальної інфраструктури. У Франції активно використовуються принципи державно-приватного партнерства, насамперед для оновлення мереж водопостачання та при будівництві швидкісних доріг.

У 2024 р. Франція заклала на військові цілі 47,2 млрд євро і має за підсумками року досягнути цілі у 2 % ВВП витрат на оборону, як від членів НАТО вимагає США. Семирічний план фінансування оборони також передбачає подальше зростання інвестицій в армію. Крім того, у 2024 р. Франція передасть Україні на 3 млрд євро військової допомоги. Згідно безпекової угоди між Францією та Україною, яка була підписана 16.02.2024 р., підтримка Францією нашої країни триватиме впродовж наступних 10 років.

Дуже складною є для Франції проблема фінансування пенсійного забезпечення. Якщо в 1999 р. співвідношення частки населення пенсійного віку до 20-60-річних складало 1:3, а на виплату пенсій витрачалось 12 % ВВП, а в 2040 р. це співвідношення досягне 2:3, а частка ВВП на виплату пенсій сягне 20 %. Тому уряд змушений йти на підвищення пенсійного віку, що викликає

протест насамперед з боку державних службовців, оскільки багато з них виходять на пенсію у віці 50-55 років. Загалом, в 2019 р. Франція витратила 30 % від ВВП на соціальне забезпечення, що є найвищим показником серед країн ОЕСР.

Президент Е. Макрон на початку 2020 р. запропонував свій варіант пенсійної реформи, який готувався два роки, і була прийнята в 2023 р. Згідно нього, пропонується уніфікувати процес визначення та нарахування пенсій усім громадянам, незалежно від фаху чи стажу, оскільки на початок 2020 р. існувало 42 спеціальних режими, які по-різному визначають вік, з якого можна піти на пенсію. За новою системою пропонується, щоб усі громадяни, незалежно від професії, отримували рівну кількість пенсійних балів за кожен євро внесків, які будуть обраховуватися з урахування кар'єри. Пенсійний вік планується підняти з 62 до 64 років, але під тиском профспілок це положення було замінено. Було введено поняття «збалансований вік», яке означає, що лише ті, хто вийде на пенсію в 64 роки, зможуть претендувати на повну пенсію, тоді як пенсіонери з 62 років отримуватимуть менші виплати. Якщо не провести пенсійну реформу, то 2025 р. дефіцит пенсійної системи сягне 17 млрд. євро. Проти цієї реформи виступає Соціалістична партія Франція. Натомість консерватори застерігають від будь-якого призупинення пенсійної реформи 2023 р., що призведе до зростання дефіциту бюджету.

У березні 2020 р. у зв'язку з пандемією коронавірусу держава виділила 345 млрд євро для підтримки бізнесу. З них 300 млрд євро направлено для державного гарантування кредитів підприємств, особливо – для малого та середнього бізнесу. Ще 45 млрд євро виділено для прямої підтримки підприємств, а 2 млрд євро – для підтримки мікробізнесу. Для підприємств також планують скасувати чи відтермінувати сплату соціальних внесків, щоб не допустити їх банкрутства внаслідок зупинки чи суттєвого сповільнення виробництва. У результаті пандемії коронавірусу в 2020 р. ВВП Франції у річному вимірі зменшився на 5,4 %. Війна Росії проти України призвела до зростання публічних фінансів на всіх рівнях на підтримку малозабезпечених осіб, мігрантів з України, а також на військову допомогу нашій країні. Загалом, на фінансову, гуманітарну та військову допомогу нашій країні Франція за період з 24.02.2022 р. до 24.10.2024 р. виділила 7,5 млрд євро. Підтримуючи нашу країну, Франція в кінці лютого 2022 р. прийняла рішення, що буде конфісковувати нерухомість, яхти та автомобілі російських чиновників та бізнес-лідерів, проти яких запроваджені санкції ЄС у зв'язку з агресією Росії проти України.

Значні витрати виділяються у Франції на підтримку та розвиток спорту, зокрема певні кошти були виділені на проведення літньої Олімпіади в Парижі в 2024 р. Проте французи суттєво перевищили стартовий бюджет Олімпіади, хоча й використовували тимчасові локації, як цього вимагав Міжнародний олімпійський комітет (МОК). За словами організаторів, з державних фондів надійшло 3 млрд євро, а загалом, бюджет Олімпіади-2024 і Параолімпійських Ігор за рахунок різних джерел склав 9,7 млрд євро, хоча при поданні заявки на його проведення в 2017 р. він складав 6,8 млрд євро. Тому таким країнам, як Україна, не варто проводити подібні змагання, оскільки це дуже дорого коштує для держави та відволікає значні кошти від фінансування нагальних завдань.

Зокрема, проведення футбольного чемпіонату Європи з футболу в Україні в 2012 р. коштувало нашій державі близько 5 млрд дол, тоді як дохід від нього склав всього 1 млрд дол. Причому значна частина коштів на його проведення була розкрадена особами, наближеними до тодішнього президента В. Януковича. Практично ніхто з них до сьогодні не поніс відповідного покарання. Тому ми подібні державні інвестиції у спорт у недостатньо розвинутих країнах називаємо токсичними.

Загалом, державні фінанси Франції досить ефективно використовуються для забезпечення гідного життя французів. Так, Франція, згідно з даними Глобального індексу балансу життя і роботи, відноситься до трьох найкращих країн світу за балансом між роботою та особистим життям. Будучи однією з найбільших європейських країн та одним із найвищих ВВП у світі, середній робочий тиждень в країні становить лише 25,6 годин, працівники мають щедрі мінімальну зарплату та 36 днів щорічної відпустки. З 2017 р. Франція запровадила право на відключення – закон, що надає право працівникам не переглядати електронні листи та не відповідати на них у неробочий час, щоб знизити стрес, пов'язаний з роботою. Недавно була запроваджена «пільга на пальне» - це форма матеріальної допомоги малозабезпеченим в сумі 100 євро, які змушені добиратися на роботу власним транспортом. Водночас, коли на початку грудня 2024 р. уряд для зменшення дефіциту бюджету запропонував скоротити державні видатки на 40 млрд євро, парламент не підтримав такі дії уряду, оскільки серед цих заходів пропонувалися наступні: перенесення на півроку індексації пенсій, зменшення компенсації на купівлю ліків тощо.

За неефективне використання державних коштів чи їх розкрадання у Франції передбачені різні форми покарання, в тому числі тюремне ув'язнення. Так, у 2024 р. останній вид покарання отримав колишній президент Франції Ніколя Саркозі.

2.2. Особливості фінансування приєднаних бюджетів та фінансування заморських територій.

Фінансування приєднаних бюджетів.

Специфічною рисою державних фінансів Франції є фінансування приєднаних бюджетів. Вони введені для організацій, які не є юридичними особами, здійснюють торгово-промислові операції і користуються фінансовою автономією. Нараховується сім приєднаних бюджетів – один військовий і шість цивільних (громадянських). Серед них бюджети пошти, телеграфу, телефону; соціальних сільськогосподарських допомог; національної друкарні, монетного двору; ордена Почесного легіону; ордена Звільнення. Провідне місце у приєднаних бюджетах (більше 2/3 їх витрат) належить бюджету пошти. Джерелом його ресурсів є випуск позичок. Друге місце займає бюджет соціальних сільськогосподарських допомог. Його доходи формуються за рахунок податків, соціальних внесків, субсидій. Об'єм інших бюджетів незначний.

Специфіка фінансування заморських територій.

Певні кошти державного бюджету країни витрачаються на утримання 21 метропольного регіону, Територіальної спільноти Корсики та 5 заморських територій, частина з яких виступає за їх незалежність. Зокрема, сепаратисти Корсики ведуть збройну боротьбу за незалежність. Щоб зменшити рівень

протистояння на острові з 1982 р. влада Франції поступово розширює права Корсики на самостійну політику в економічній, політичній та освітній сферах. Крім того, Корсика отримує суттєві фінансові дотації.

Серед залежних від Франції заморських територій найбільші дотації отримують Нова Каледонія та Французька Полінезія. Важливо виокремити причини такого явища. Нова Каледонія – залежна від Франції територія в Океанії. Основними джерелами доходів цієї залежної території є видобуток та експорт нікелю, допомога від Франції та міжнародних організацій, доходи від туризму. Нова Каледонія – це досить великий острів в Меланезії, майже повністю складається із нікелю, права на розробку якого до 2003 р., у більшій частині, належали французькому уряду. Запаси нікелю в Новій Каледонії величезні: вони є четвертими за розмірами в світі після Росії (найперше Норильськ), Канади і Австралії.

Французька Полінезія – залежна від Франції територія в Океанії. У свій час Франція проводила тут ядерні випробування, що призвело до значного погіршення екології Французької Полінезії. Значні доходи країна до кризи 2008-2009 років отримувала від туризму. Тепер, в значній мірі, вона утримується за рахунок допомоги Франції, міжнародних організацій, ООН. Франція змушена збільшувати допомогу цій заморській території, оскільки її жителі все активніше виступають за незалежність Французької Полінезії від Франції. Крім того, Франція змушена компенсувати шкоду, яку завдали цій заморській території ядерні випробування Франції. Тільки в 2009 р. Париж витратив приблизно 80 млн. дол. на очищення ряду атолів від радіоактивного забруднення, як цього вимагали корінні жителі.

Уолліс та Футуна – залежна від Франції заморська територія в Океанії. У найбіднішому заморському володінні Франції – Уоллісі та Футуні – проживає всього 15 тис. жителів, які ніколи не висловлювали бажання позбавитися залежності від Франції, оскільки вона субсидує 99% ВВП цього заморського володіння.

2.3. Особливості податкової системи Франції.

Особливістю податкової системи країни, на відміну від більшості країн ЄС є те, що в ній переважають доходи від непрямих податків, насамперед від податку на додану вартість (ПДВ). У Франції встановлені такі ставки ПДВ: нормальна (базова) ставка – 20 %; знижена ставка – 5,5 % (ліки, медичні засоби тощо). Податок на додану вартість сплачується щомісячно з 15 по 24 число місяця залежно від юридичної форми діяльності.

Акцизним податком обкладаються наступні товари: алкогольні напої, тютюнові вироби, сірники, вироби з дорогоцінних металів, цукор, кондитерські вироби тощо. Акциз – це другий за величиною непрямий податок. Він є джерелом наповнення не тільки державного бюджету, а й місцевих бюджетів.

Податок на доходи фізичних осіб у Франції сплачують як резиденти, так і нерезиденти, за такими ставками: 11%; 30 %; 41 %; 45 %. При президенті Ф. Олланді, коли він в 2012-2016 рр. різко підвищив максимальну ставку прибуткового податку з громадян (до 75 %), близько 1,5 тис топ-менеджерів провідних компаній світу і банків покинули Париж і Францію. Тому новий Президент Франції Е. Макрон у 2018 р. знизив її до 45 %. Депозити та дивіденди у Франції оподатковуються за ставкою 25 %.

Особливістю податкової системи є високий соціальний податок – податок та внески соціального призначення, які складають понад 40 % загальної суми обов’язкових платежів та податків.

Донедавна ставка корпоративного податку у Франції складала 33,3 %, потім вона була знижена до 31 %, а президент Е. Макрон планував її знизити до 25 %. Цей податок сплачують різні види підприємств (товариств). Для малих та середніх підприємств ставка корпоративного податку у Франції складає 15 %.

Дуже складною проблемою для Франції є оподаткування продажів через Інтернет, на чому наживаються так звані цифрові компанії. Тому недавно (11.07.2019 р.) в країні введено так званий цифровий податок у розмірі трьох відсотків з суми цифрових продаж для великих ІТ-компаній (Гугл, Фейсбук).

Податок зі спадщини та дарувань сплачується за ставками, що залежать від родинних зв’язків та величини спадщини. Згідно з чинним законодавством Французької Республіки, майно може бути об’єктом оподаткування під час його передачі за винагороду (продаж) або безкоштовно (дарування, успадкування). У цих випадках оподаткування приймає форму реєстраційного податку. Ставки реєстраційного податку при безкоштовній передачі майна можуть сягати від 5 % до 40 %.

Податок при продажі нерухомості сплачується під час передачі права власності на майно. Крім сплати публічного земельного податку, продаж майна супроводжується додатковими місцевими податками. Публічний земельний податок сплачується на користь держави та дорівнює 3,6 %. У разі здійснення операції, пов’язаної з продажем або обміном майна, земельний податок повертається до бюджету відповідного департаменту. Кожний департамент має право змінити відсоток публічного земельного податку в межах від 1 % до 3,6 %.

Французькі та іноземні юридичні особи, що прямо або опосередковано володіють однією або багатьма спорудами у Франції або такі, що прямо або опосередковано володіють правами на це майно, сплачують річний податок на майно у розмірі 3 % від продажної вартості зазначеного майна або майнових прав.

Земельний податок на будоване майно сплачується щорічно на все будоване майно, що знаходиться у Франції за виключенням майна, що звільнено від оподаткування на постійній основі (державне майно, будівлі та споруди у сільській місцевості, сільськогосподарського призначення) або тимчасово (спрямоване на заохочення розвитку нерухомості). Базою оподаткування є доходи (орендна плата) від вище зазначеного майна, згідно з кадастром, зменшені на 50 %. Власники будованого майна, що мають більш 75 років, та, чиї доходи не перевищують певної суми, а також особи, що отримують допомогу із спеціальних фондів для інвалідів або дорослі інваліди, звільнені від сплати земельного податку на будоване майно у частині, пов’язаній з їхнім безпосереднім житлом.

Земельний податок на не будоване майно сплачується щорічно на все не будоване майно, що знаходиться у Франції, за виключенням майна, що звільнено від оподаткування на постійній основі (державне майно) або

тимчасово (різноманітні заходи, що спрямовані на заохочення сільського господарства або відновлення лісу). Базою оподаткування є доходи (орендна плата) за кадастром, зафіксовані на рівні 80 % від цих доходів.

Ставка податку на викиди вуглекислого газу в країні складає 44,81 євро за одну тонну викидів цього газу. В майбутньому ця ставка буде збільшуватися.

Щоб вирішити проблему дефіциту державного бюджету, який в 2024 р. досяг рівня 6 % від ВВП (при нормі для країн ЄС в 3 %), уряд М. Барньє запропонував підвищити податки, що могло дати додатково 20 млрд євро, але парламент не погодився на це, відправивши уряд у відставку.

2.4. Податкова служба та її функції

Податкова служба знаходиться в складі міністерства економіки, фінансів і бюджету. Очолює її головне податкове управління, яке підпорядковане міністру-делегату. Головне податкове управління керує діяльністю більше 80 тисяч службовців податкової системи. В основному ці службовці сконцентровані в податкових центрах, яких у Франції нараховується 830, і в 16 інформаційних центрах. У випадку ухилення від оподаткування діє жорстка система відповідальності. При випадковому неправильному перерахуванні доходів (помилки при заповненні декларації) податок стягується в повній сумі, одночасно стягується штраф у розмірі 0,75 % в місяць чи 9 % в рік. Якщо ж дохід зменшено навмисно, то податок стягується у двократному розмірі. При серйозних порушеннях податкового законодавства (підробка рахунків) передбачається кримінальна відповідальність. За порушення податкового законодавства у Франції передбачено цивільні, адміністративні і карні санкції. У законодавстві Франції також передбачені покарання за відмивання грошей.

Особливості податкового контролю у Франції

Податкові працівники здійснюють два види контролю. На своїх робочих місцях вони здійснюють роботу з деклараціями (камеральний контроль). У Франції перевіряється приблизно 50 тис. декларацій в рік: 45 тис. — від юридичних осіб і 5 тис. - від фізичних. Наявна в базі даних інформація порівнюється з представленою декларацією, часто вже на цьому етапі виявляються розбіжності і інспектор звертається до платника податків, вимагаючи відповідних пояснень. Якщо ці пояснення не задовольняють податкову адміністрацію, вона може зажадати доплати податків або звернутися в інші контролюючі підрозділи для проведення детальнішого контролю. Контроль з виїздом на місце звичайно здійснюється за наявності серйозних підстав для підозри у приховуванні великих сум доходу. Перевірки звичайно здійснюються за три попередні роки.

В ході контролю в дев'яти з десяти випадків виявляється, що декларації не бездоганні, в результаті податкові органи застосовують різні санкції. За прострочення подачі декларації стягується 9 % в рік від простроченої суми. При виявленні умисних дій з приховування доходів, при представленні неправильних бухгалтерських даних штраф може складати від 40 до 80 % від суми податку. При регулярному невиконанні платником своїх обов'язків податки можуть бути стягнуті в безперечному порядку, із зверненням стягнення на рахунки платника податків.

2.5. Фінанси державних підприємств

Франція займає одне з перших місць серед країн ЄС за розмірами державного сектора, який почав розвиватися у післявоєнні роки в результаті націоналізації. Ресурси державного сектора формуються із різних джерел: власних коштів – 25 %, безповоротних дотацій і субсидій з держбюджету – 18 %, довгострокових кредитів, внутрішніх і зовнішніх позик, отриманих на грошовому ринку (57 %). Державні підприємства поділяються на прибуткові і збиткові. Дефіцит державних підприємств покривається безповоротними субсидіями і дотаціями, а також кредитами з бюджету і спеціальних фондів.

Серед державних підприємств в країні одне із провідних місць займають підприємства військово-промислового комплексу (ВПК), які виготовляють найсучаснішу зброю. Це дозволяє Франції бути одним із основних постачальників зброї в світі, зокрема, військових літаків, вертольотів, суден, підводних човнів, бронетранспортерів тощо, що приносить країні значні доходи. Загалом, у 2023 р. Франція вийшла на друге місце в світі за експортом озброєнь, потіснивши з нього Росію.

Важливу роль в економіці Франції відіграє державне енергетичне підприємство EDF, у підпорядкуванні якого знаходяться атомні електростанції. 10.02.2022 р. Президент Франції Е. Макрон оголосив, що його країна побудує шість ядерних реакторів нового покоління (так званих EPR2) і розглядає будівництво восьми додаткових. Е. Макрон також заявив, державний енергетичний гігант EDF отримає десятки мільярдів євро на будівництво нових атомних реакторів, а перший із них має запрацювати до 2035 р.

На реіндустріалізацію французької економіки на наступні 5 років держава виділить 30 млрд євро. Зокрема, 8 млрд євро підуть на енергетичний сектор, на розвиток «зеленого водню» та ядерної енергетики завтрашнього дня. Франція також інвестує 1 млрд євро в розробку малих ядерних реакторів. 4 млрд євро будуть спрямовані на розробку моделі літака з низьким рівнем викидів вуглецю та 2 млрд євро – на виробництво електричних і гібридних автовок тощо.

Певні кошти виділяються у Франції для перебудови економік колишніх вугільних регіонів. Так, регіон Нотр-Па-де-Кале, колись відомий вугільним видобутком, сьогодні є визнаним лідером у зеленому туризмі, перетворивши свою індустріальну спадщину на культурний та екологічний ресурс.

2.6. Фінанси державних закладів вищої освіти.

Складною фінансовою проблемою є й утримання державних вищих навчальних закладів. Французькі університети, які навчають своїх студентів майже безплатно, не мають можливості відбору ні абітурієнтів, ні викладачів. Водночас, 46 % студентів до отримання диплома так і не доходять, що обертається величезними неефективними витратами для держави.

Фінансування вищої освіти у Франції здійснюється майже на 90 % за кошти центрального бюджету, їх розподілом займається Головне управління фінансів і адміністрації міністерства національної освіти. Всі штатні співробітники вищої школи Франції є державними службовцями і в цій якості наймаються на роботу не окремими вузами, а міністерством, їх заробітна платня складає близько 70 % всіх державних витрат на вищу освіту; приблизно 10 % витрачається на соціальну допомогу студентам (стипендії, медичне страхування, різні пільги); 2-3 % щорічно виділяється на будівництво й інші капітальні роботи. У безпосереднє розпорядження вузів поступає тільки

залишок (17-20 % державних коштів), які проводяться за статтею «субсидії університетам». Що стосується позабюджетних джерел фінансування, то вони складають близько 12 % загального фінансування французьких вузів. У цьому об'ємі частки основних джерел, в середньому, складають: близько 25 % - внески за різні платні курси і інші форми підготовки; 20 % - надходження за контракти по НДР; 15 % - доходи від різних сервісних служб; 14 % - вступні внески студентів і аспірантів. Приблизно 2 % об'єму позабюджетних коштів поступають від місцевих властей і як прибуток від фінансової діяльності.

Контрольні запитання.

1. Які основні доходи державного бюджету Франції?
2. Які основні видатки державного бюджету Франції?
3. Які основні податки і збори сплачують фізичні особи у Франції?
4. Які основні податки і збори сплачують юридичні особи у Франції?
5. Які функції податкової служби у Франції?
6. Які особливості фінансування державних підприємств у Франції?

Розділ 3. Державні фінанси Італії.

3.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни

Державні фінанси країни є основою фінансової системи держави. До них фінансів відносяться: державний бюджет, бюджети соціальних фондів, фінанси державних підприємств та установ. Провідною статтею доходів бюджету Італії (біля 89 %) є податки. Переважна частка державного бюджету Італії витрачається на соціальну сферу, допомогу регіонам, управління, науку і освіту, фізичну культуру та спорт тощо.

Соціальне страхування передбачає виплати на випадок безробіття, хвороби, вагітності, нещасних випадків на роботі, професійних хвороб, пенсії за віком та інвалідністю, допомогу сім'ям та піклувальникам. У системі працює багато державних агентств, проте їхня діяльність координується Національним інститутом із соціального страхування. Італійська пенсійна система відчуває недофінансування через старіння населення, що призводить до підвищення податкового навантаження на платників податків. Тому подальшого реформування вимагає система соціального страхування.

Універсальне медичне покриття є основною рисою італійської системи охорони здоров'я. У системі задіяна велика кількість державних агентств, які здійснюють нагляд над усіма соціальними послугами. Обов'язкова система медичного страхування була запроваджена в 1943 році, яка була замінена в 1978 році Італійською національною службою з охорони здоров'я. Протягом 1992-2000 років була проведена значна кількість реформ, основним результатом яких стала раціоналізація державних видатків і покращення послуг пацієнтам.

Для Італії характерні фінансові протиріччя між Північчю і Півднем Італії, оскільки фінансові ресурси Італії переважно формуються на Півночі, а значна частка з них направляється на Південь. Тому на Півночі Італії все більшої популярності набирають рухи щодо її відділення від країни. Нині відцентрові

настрої найбільше проявляються в Ломбардії (центр-Мілан) та Венето (центр-Венеція). У Ломбардії проживає трохи менше 10 млн осіб, а регіон виробляє майже 21 % ВВП країни. У Венето живе трохи менше 5 млн громадян, але регіон продукує 9,4 % ВВП Італії. Ряд провідних політичних сил виступає за надання провінціям П'ємонт, Венето і Ломбардія незалежності та створення окремої північно італійської держави зі столицею в Мілані.

Ускладнює фінансову ситуацію в країні й наплив іммігрантів з країн Азії та Африки, яких за 2015-2019 рр. прибуло в Італію близько 700 тисяч, а також приїзд біженців з України в 2022-2023 рр. Все це вимагає значних коштів на їх утримання та адаптацію, яких в країні не вистачає навіть для забезпечення бідних верств населення своєї країни. Натомість, Італія значні кошти виділила на допомогу Україні внаслідок війни Росії проти нашої країни у 2022-2025 рр.

На початку 2019 р. політична партія «5-ть зірок» разом зі своїми союзниками ухвалили закон про запровадження базового доходу громадянина, який можуть отримувати як пенсіонери, так і працівники. Всі, хто отримує менш як 780 євро на місяць у формі пенсії чи зарплати, можуть звертатися за отриманням базового доходу. Водночас, для отримання базового доходу річний дохід громадянина не повинен перевищувати 9360 євро, окрім місця проживання не повинно бути нерухомості вартістю понад 30 тис. євро, а на рахунку не може лежати більш як 6 тис. євро. Після затвердження заявки базовий дохід виплачується протягом 18-ти місяців, а після місячної перерви можна буде звертатися за допомогою повторно.

У зв'язку з негативними наслідками пандемії коронавірусу на початку 2020 р. для фінансової системи Італії, уряд країни розробив систему заходів з їх подолання. Уряд у березні 2020 р. запланував виділити 25 млрд євро на ці заходи. У травні 2020 р. уряд Італії схвалив новий пакет підтримки економіки на 55 млрд євро. Уряд Італії у березні 2020 р. також прийняв програму підтримки домогосподарств, яка, зокрема, передбачала наступні заходи. Уряд призупиняє виплату позик та іпотечних кредитів компаніями та сім'ями завдяки державним гарантіям для банків, а також збільшує кількість коштів, які фірми виплачують працівникам, що тимчасово не можуть працювати через карантин. Батькам пропонується спеціальний ваучер на 600 євро для компенсації послуг няні. Батьки, що працюють у приватному секторі, можуть йти в оплачувану відпустку та отримати до 50 % надбавки, якщо дитині до 12 років. Усі працівники із загальним доходом не більше 4000 євро, які продовжили працювати у березні 2020 р. під час надзвичайної ситуації, могли отримати бонус у розмірі до 100 євро.

Оскільки ВВП країни за 2020 р. зменшилося більш ніж на 5 %, тому Італія була змушена звертатися за фінансовою допомогою до ЄС, а також збільшити випуск державних цінних паперів. Для того, щоб отримати таку допомогу та реформувати економіку новому прем'єр-міністру Маріо Драгі вдалося консолідувати політичні сили в парламенті та вивести Італію з кризи. Коли у лютому 2021 р. він прийшов до влади, справи пішли краще. Економіка відновлюється зі зростанням у 6,2 %, інфляція тримається на рівні 1,8 %, хоча зниження ВВП у 9 %, пов'язане з пандемією, ще не компенсоване.

Негативно впливає на ефективність формування та використання публічних фінансів Італії тісний зв'язок мафії з політиками різного рівня, хоча в

останні десятиліття країна досягла значних успіхів у боротьбі з корупцією. Втіленням цієї політики був потік слабо контрольованих бюджетних трансфертів до італійських регіонів, влада яких допомагала уряду утриматися при владі. Корупційна складова таких механізмів була виявлена під час проведення операції «чисті руки», яка здійснювалася в Італії в 1990-х роках і розкрила мережу індустріального лобі, безпосередньо пов'язаного з мафіозними структурами. Було заарештовано 1,5 тисяч чиновників, політиків та бізнесменів. Це дало певні результати й в боротьбі з політичною корупцією.

Відповідно до санкцій ЄС проти російських чиновників та олігархів у зв'язку з нападом Росії на Україну Італія на середину березня 2022 р. заморозила майно найбагатших росіян на 780 млн євро (суперяхти, приватні літаки, інше майно). Італія також конфіскувала комплекс будівель на середземноморському острові Сардинія, вартістю приблизно 116,2 млн євро, що належить російському олігарху О. Мордашову. Раніше, на початку березня 2022 р., італійська поліція конфіскувала 65 метрову яхту О. Мордашова вартістю 65 млн євро. Крім того, в Італії заарештували яхти російських олігархів Г. Тимченка та А. Усманова, що коштують десятки млн євро.

Італія внаслідок війни Росії проти України в 2022-2025 рр. прийняла кілька сотень тисяч українських біженців, надавши їм притулок і кошти на прожиття. Зокрема, в Італії їм можна отримати субсидію на оплату дитячого садка в розмірі 3 тис євро. Крім того, Італія надала Україні й значну військову допомогу.

Проблемою для Італії є значний рівень державного боргу, що суттєво перевищує маастрихтський критерій у розмірі 60 % від ВВП країни та викликає обґрунтовану критику уряду Італії з боку Європейської Комісії. Зокрема, в листопаді 2024 р. він перевищив 3 трлн євро, хоча в попередньому місяці він складав 2,98 трлн євро. Загалом, державний борг Італії в 2023 р. склав 135 % від ВВП країни, а в 2026 р. він може зрости до 138 % від ВВП Італії. У той же час, проблемним питанням для державних фінансів Італії стало фінансування об'єктів зимової Олімпіади-2026. Країна за п'ять років підготовки до цієї Олімпіади значно перевищила запланований кошторис. Якщо в 2019 р. він складав 1,3 млрд євро, то до травня 2024 р. він зріс учетверо, хоча ряд об'єктів до початку 2025 р. ще не були готовими через їх високу вартість.

Проблемою для Італії є забезпечення військових витрат на рівні 5 % від ВВП, як того вимагає новообраний Президент США Д. Трамп від членів НАТО. Керівництво ж Італії відстоює норматив, який існує в цій організації, 2 % від ВВП країни. Тим більше, що країна тільки планує вийти на нього в 2025 р., що для її фінансової системи досить складно, оскільки Італія має один із найбільших державних боргів серед країн ЄС.

3.2. Пенсійна система Італії та особливості її реформування

Серйозною проблемою Італії стає старіння нації та фінансове забезпечення майбутніх пенсіонерів. У 2024 році очікувалося, що в Італії буде проживати більше 1 млн осіб, старших за 90 років. Частка громадян старших за 60 років може зрости з 24,2 % у 2000 році до 46,2 % у 2050 році. Тому ставиться питання підняти вік виходу на пенсію, оскільки на державні пенсії використовуються близько 15 % ВВП країни, що є критичним для будь-якої країни ЄС. Зокрема, у

2019 р. внески працівника та роботодавця до пенсійної системи в середньому складали 33 %, що було найвищим показником серед країн ЄС.

До 2008 року чоловіка і жінки могли йти на пенсію в будь-якому віці за наявності 40-річного періоду сплати внесків. Надалі встановлюється можливість виходу на пенсію з 57 років при п'ятирічній сплаті внесків, але за умови, що їх загальна сума дає право на пенсію, що перевищує принаймні на 20 % нинішню соціальну. Після досягнення 65 років єдиною умовою для отримання пенсії є наявність п'ятирічного періоду сплати внесків. Після 65 років можна знов почати працювати за наймом, але за умови відмови від отримання пенсії. З введенням накопичувальної системи за базу розрахунків при нарахуванні пенсій береться не заробітна платня працівника на останньому відрізку його діяльності, а величина сплачених ним внесків за все трудове життя.

Щомісячні внески до пенсійного фонду зараховуються на особовий рахунок працівника. Сплачені внески щорічно перераховуються відповідно до 5-річного змінного показника зростання ВВП. У момент виходу на пенсію її розмір розраховується шляхом множення суми внесків на особливий коефіцієнт, який варіюється залежно від віку працівника, забезпечуючи вищу пенсію тим, хто припиняє трудитися ближче до 65 років. Коефіцієнт перерахунку підлягає коректуванню кожні 10 років залежно від стану пенсійної системи.

Нове законодавство створило рамкову основу і для діяльності добровільних пенсійних фондів, доступних всім категоріям працівників. За офіційною оцінкою, в перспективі додатковим пенсійним забезпеченням буде охоплено до 2/3 загального числа зайнятих. В даний час працедавці і працівники відраховують по 2 % заробітної платні з кожної сторони; ще 2 % з боку працівників і 7 % із сторони працедавців повинні відкладатися на фінансування вихідної допомоги.

Крім того, згідно з рекомендаціям експертів, ресурси бюджету соціального забезпечення необхідно істотно перемістити з пенсійної сфери, по-перше, в сферу активної політики на ринку праці, адресованої всім категоріям трудящих, і, по-друге, в сферу цільових (адресних) виплат іншим категоріям непрацездатного населення, крім пенсіонерів. Водночас, перехід до нової системи розрахований на десятиліття, а бажаний результат може бути одержаний не раніше, ніж у 2050-му році.

3.3. Особливості податкової системи Італії

Основу податкових доходів країни становлять прямі податки, насамперед прибутковий податок з громадян та юридичних осіб. Ставки прибуткового податку з громадян становлять (в залежності від доходів): 23 %, 33 %, 39 %, 43 %. Сума податку зменшується на суму індивідуальних пільг, розмір яких залежить від складу сім'ї: чим більше сім'я, тим значніші пільги. Всі доходи приватних осіб в залежності від джерела їх виникнення поділяються на п'ять категорій, кожна з яких має свої особливості обчислення. Цими джерелами визначаються: а) земельна власність, нерухомість і будівлі; б) капітал; в) робота за наймом і вільні професії; г) підприємництво; д) інші джерела.

Прибутковий податок з юридичних осіб з 1983 р. стягувався за єдиною ставкою в розмірі 30 %, пізніше його ставка була знижена до 24 %. Для фінансових і холдингових компаній, що оперують лише з цінними паперами,

ставка прибуткового податку скоротились до 7,5 %. Компанії та організації, де частка держави перевищує 50 %, сплачували податок за ставкою 6,25 %. В Італії податкова служба жорстко контролює компанії, які ведуть справи з залученням офшорних зон. Якщо прибуток був отриманий за допомогою офшорної фірми, податок збільшують в два рази.

В Італії діє єдиний податок для самозайнятих осіб без права найму додаткової робочої сили. У перші 5 років його ставка складає 5 % з обороту, а в наступні роки – 15 %. Реальна ставка може знижуватися в залежності від рентабельності бізнесу. Платник цього податку має звільнення від всіх регулювань з ПДВ.

Податок на додану вартість стягується за диференційованими ставками, яких зараз їх чотири: знижені: 0 %, 4 % і 10 % та основна – 20 %. Нульова ставка застосовується до експорту товарів і послуг. Пільгова ставка 4 % застосовуються до предметів першої життєвої необхідності (хліб, молоко, газети, журнали). За ставкою 10 % оподатковуються промислові вироби, в тому числі текстильні.

Спеціальні акцизи мають друге за величиною фіскальне значення серед непрямих податків. Вони збереглися в Італії стосовно декількох видів товарів та послуг (електроенергія, цукор, алкогольні напої та інше). Найбільш значні надходження забезпечує акциз на нафту та нафтопродукти. Іншим доходним об'єктом є тютюнові вироби.

Податок на нерухомість в Італії надходить до місцевого бюджету, його сплачують раз на рік за ставкою 0,4 – 0,7% від кадастрової вартості. За реєстрацію в кадастрі прав власності платник вносить 168 євро + 7% за первинні об'єкти нерухомості. Податки на нерухомість в Італії, куплену на вторинному ринку, складають 4% для резидентів та 7% для нерезидентів.

Міський або туристичний податок в Італії платять всі, хто зупиняється на нічліг в міських готелях. Звичайна сума платежу дорівнює 7 євро з людини, а в Римі – 10 євро.

Особлива категорія непрямих податків – податки з ділових операцій представлених такими інструментами як гербовий, реєстраційний та концесійний податки. Гербовий податок стягується у формі продажу державою спеціального гербового паперу або гербових марок, необхідних за законом для належного оформлення різних комерційних документів. Розмір гербового податку диференційований за видами документів, а також залежить від суми угоди.

Реєстраційний податок виплачується в тих випадках, коли здійснюються угоди чи акти, які повинні бути зареєстровані державою у відповідних книгах. Ставка податку становить 3 % від суми угоди для організацій-платників ПДВ і 7 % - для інших покупців.

Особливості реформування податкової системи Італії

Економіка країни до сьогодні характеризується наявністю значною часткою тіньової економіки, рівень якої сягає майже 30 %. Для боротьби з нею та з ухиленням від оподаткування на початку XXI ст. владою була проведена податкова амністія, яка дала додатково в бюджет країни більше 30 млрд. євро. Ставка податку на амністовані капітали склала 10 %, що заслуговує на увагу в Україні де податкову амністію не вдалося реалізувати. Крім того, в 2005 р. на

12 млрд. євро була зменшена сума податку на корпорації, щоб зацікавити їх у збільшенні виробництва та створення додаткових робочих місць в країні. В 2008-2009 рр. уряд країни був змушений підняти ставки податків, насамперед непрямих. Крім того, влада Італії стала оподатковувати доходи релігійних організацій від комерційної діяльності, чого до цього ніколи не робилося. Натомість, під час пандемії коронавірусу в 2020 р. уряд ввів деякі податкові пільги для підприємств та фізичних осіб, щоб зменшити їх втрати.

Для боротьби з масовим ухиленням від податків в Італії створений спеціальний воєнізований підрозділ: Фінансова гвардія, яка має в своєму розпорядженні гелікоптери, катери, бронетранспортери тощо. У 80-90-ті роки ХХ століття, а також на початку ХХІ століття в Італії було засуджено велику кількість мафіозі, державних службовців високого рангу та працівників органів місцевого самоврядування за відмивання «брудних» грошей та ухилення від податків.

3.4. Державне регулювання фінансів підприємств в Італії

Основними доходами підприємств в країні є прибуток, доходи від випуску акцій, кредити, а основними витратами – податки, соціальні внески, сплата кредитів тощо. Для державних підприємств уряд країни надає дотації, оскільки він регулює ціни на випущені ними товари та надані послуги. Натомість, у випадках наявності фінансових проблем у недержавного концерну «Фіат» італійський уряд завжди приходить йому на допомогу, оскільки він забезпечує роботою десятки тисяч працівників. Зокрема, так сталося й в 2020 р. у період пандемії коронавірусу.

За останні 20 років в результаті приватизації кілька сотень державних італійських підприємств перейшли в руки зарубіжних власників. При цьому на них зріс рівень зайнятості, покращилася продуктивність праці тощо. Ставши частиною ТНК, такі компанії не просто збільшили обсяги продаж за рахунок виходу на нові ринки або покращили продуктивність, запровадивши більш досконалі системи організації праці.

Підприємства малого та середнього бізнесу становлять більше 90 % всіх зареєстрованих компаній в Італії. Проблемою є те, що багато з них, особливо на Півдні країни, контролюється італійською мафією, і, відповідно, ухиляються від сплати податків. Це, крім всього іншого, викликає відцентрові тенденції в країні, оскільки жителі промислової Півночі Італії не хочуть субсидувати бідний Південь, який контролюється мафією та не сплачує встановлені законом податки.

Згідно нового пакету допомоги економіці Італії, прийнятого в травні 2020 р. урядом країни, був тимчасово заморожений корпоративний податок для всіх компаній з річним оборотом менше ніж 250 млн євро і була надана безповоротна допомога в розмірі 40 тис євро для малих підприємств. Певні кошти також були виділені на підтримку туризму, який забезпечує 13 % ВВП країни. Готелі та морські курорти отримали певні податкові знижки. Крім того, 2 млрд євро отримав туристичний бізнес для адаптації під вимоги соціального дистанціювання відповідно до санітарних вимог.

Контрольні запитання.

1. Які основні доходи та видатки державного бюджету Італії?
2. Які особливості прямих податків в Італії?

3. Які особливості непрямих податків в Італії?
4. Які шляхи реформування пенсійної системи Італії?
5. Як фінансуються державні підприємства в Італії?
6. В чому полягають економічні протиріччя між Північню та Півднем Італії?

Розділ 4. Державні фінанси Бельгії.

4.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни

Державні фінанси країни включають державний бюджет, соціальні фонди, фінанси державних підприємств та організацій. В Бельгії певну фінансову самостійність мають такі частини країни, як Фландрія, Валлонія і столиця Брюссель. Складною фінансово-економічною та політичною проблемою для Бельгії є фінансове протистояння між Валлонією та Фландрією. Виступаючи фінансовим донором для Валлонії Фландрія домагається і політичного домінування над Валлонією. Щорічні трансферти з Фландрії до Валлонії, згідно досліджень бельгійських вчених, в 2015 р. склали 7,7 млрд євро. Якщо врахувати ефект від сплати відсотків по державному боргу, цей показник становив 13,3 млрд євро.

Основну частину доходів бюджету складають податкові надходження. Прибутковий податок з громадян забезпечує 29 % всіх податкових надходжень бюджетів всіх рівнів, податок на прибуток корпорацій – близько 6 %, внески на соціальне страхування – близько 34 %, податки на власність – 2,5%, податки на товари і послуги – 25 %, в тому числі ПДВ – 15,5 %. Значна частина державних видатків спрямовується на соціальний захист населення, на соціальну сферу, допомогу малозабезпеченим, безробітним, сім'ям з дітьми, місцевим бюджетам, дотування освіти і охорони здоров'я, на охорону навколишнього середовища. Кількість закладів професійної освіти (середньої і вищої) складає близько 380. Вища професійна освіта надається у 22 вищих школах. Академічну освіту можна отримати в університетах і коледжах.

Бельгія, в складі Бенілюксу (Бельгія, Нідерланди, Люксембург), приймає участь у реалізації багатьох «зелених» проєктів ЄС. У річному плані Союзу Бенілюксу на 2021 р. стверджується, що Зелена угода Бенілюксу повинна стати моделлю для наслідування в масштабах ЄС. Країни Бенілюксу зобов'язалися включити до національних планів післякризового відновлення відповідні «зелені» положення. Основними сферами співробітництва визначено трансформацію енергетичного ринку (перехід на водневе паливо) і сталу мобільність.

Певну частину державних фінансів у Бельгії використовують на прийняття мігрантів, хоча це викликає заперечення у деяких верств населення, особливо щодо прийняття біженців з мусульманських країн. Біженці з України, які приїхали до Бельгії, повинні оформити Карту А – дозвіл на проживання. Вона надається іноземцям з країн, що не є членами ЄС. Українці, що прибули в Бельгію після 24.02.2023 р., отримували цю картку терміном до 04.03.2024 р. Переважна частина біженців з України розміщується в регіонах Бельгії, оскільки великі міста не мають належних приміщень для їх розселення. З 04.03.2023 р. українці що мали статус тимчасового захисту в Бельгії, могли звернутися до

муніципалітету за місцем проживання і продовжити термін дії карти А до 04.03.2024 р.

У березні 2024 р. Бельгія задекларувала отримання 1,7 млрд дол прибутку бюджету від заморожених російських активів. Ці кошти частково розподілені на підтримку українських біженців, а частково – на фінансування українських оборонних потреб. Крім того, Бельгія виділила 200 млн євро на ініціативу Чехії про закупівлю артилерійських снарядів для України. В кінці березня 2024 р. було повідомлено, що Бельгія надасть 100 млн євро Україні на обслуговування літаків F-16.

ЄС розглядає залучення короля Бельгії, щоб захистити санкції проти Росії на конфіскацію її активів в Європі від вето Угорщини. Російські суверенні активи дорівнюють близько 190 млрд євро і знаходяться у бельгійському центральному депозитарії цінних паперів Euroclear. Прибутки від цих активів дозволять погасити кредит ЄС Україні у розмірі 50 млрд євро. У разі скасування вказаних санкцій ЄС проти Росії через негативну позицію В. Орбана всі ці гроші будуть повернуті цій країні, оскільки бельгійські фінансові посередники не матимуть законних підстав утримувати їх. Цьому може завадити тільки вето Короля Бельгії, якщо він дасть на це згоду. У Королівському палаці повідомили, що відповідальність за такий указ лежить на уряді, хоча він повинен бути підписаний королем. Водночас, використання надзвичайних повноважень королем може порушити двосторонню інвестиційну угоду між Росією та Бельгією.

4.2. Фінанси соціальних фондів

У Бельгії всі працездатні особи сплачують внески до фондів соціального страхування. При безробітті та втраті працездатності через тривалу хворобу і (інвалідність) податки замість людини сплачує держава. У Бельгії існують наступні види обов'язкового соціального страхування: у зв'язку із захворюваннями та інвалідністю; виплати за медичне обслуговування; виплати грошової допомоги по інвалідності; допомога на дітей; на випадок безробіття; пенсійне (за віком, вдівцям та вдовам); грошові виплати за щорічними відпустками.

Фонд соціального забезпечення Бельгії наповнюється за рахунок відрахувань працюючих (13,7%), роботодавців (24,7%) та держави. Ці кошти надходять на рахунок Національної служби соціального захисту. 73% бюджету Бельгії — це страхові фонди соціального бюджету. Найбільше коштів йде на виплату пенсій і допомог по інвалідності. Крім названого фонду, у Бельгії функціонують Фонд професійних захворювань та Фонд нещасних випадків. Обидва фонди існують за рахунок внесків держави (5%) і роботодавців (12 %).

Високий рівень соціального захисту народжує і певні проблеми в країні. Так, на початок 2007 р. у Бельгії працював лише кожен третій з тих, хто досяг віку 55 років. Причина цього – досить вигідні для найманих працівників передпенсійні програми. Міграційна криза в ЄС в 2015-2019 рр. змусила Бельгію відповідно до вимог ЄС прийняти значну частину біженців з Сирії, інших азійських та африканських країн та виділити на їх утримання значні кошти із соціальних фондів, хоча це викликало незадоволення частини населення країни.

Певні кошти виділила Бельгія й на прийом українських біженців, надавши їм притулок та кошти на проживання. Українці, що мають статус тимчасового захисту в Бельгії, можуть оформити одноразову та щомісячну виплату. Якщо людина живе сама, вона може отримувати 1100 євро, дорослі члени однієї родини можуть отримувати по 750 євро, на дітей виплачують по 100-200 євро, але загальна сума виплат на родину не може перевищувати 1560 євро.

13.01.2025 р. в країні відбувся 24-годинний страйк, організований профспілками, на знак протесту проти намірів уряду провести пенсійну реформу. В ньому прийняли участь представники різних секторів економіки, зокрема, вчителі, працівники громадського транспорту, пожежники та інші. Причиною протестів стали плани скорочення соціальних витрат бюджету на 3 млрд євро на рік. Нові умови пенсійного забезпечення передбачають також зменшення виплат на 300-800 євро на місяць та продовження трудового стажу на 11 років.

4.3. Особливості податкової системи Бельгії.

Всі резиденти Бельгії змушені сплачувати персональний прибутковий податок з доходів, одержаних з усіх джерел. Доходи дружини і чоловіка складаються при визначенні податкової ставки, але це правило має два винятки: якщо дружина і чоловік одержують доходи від професійної діяльності, то професійна діяльність чоловіка з меншими доходами оподатковується окремо; якщо тільки один із подружжя має професійний дохід, то 30% від цього професійного доходу передається іншому із подружжя (але не більше певної суми) і оподатковуються окремо. Оподаткування за шкалою застосовується в послідовній пропорції до чистого оподаткованого доходу за ставками: 25 %; 30 %; 40 %; 45 %; 50 %. Муніципальний прибутковий податок встановлюється в розмірі 6-10% від базової ставки. Зменшення сімейного податкового обов'язку має важливе значення для платників податків, які мають більше трьох утриманців. Крім того, існує ще ряд пільг при сплаті державі прибуткового податку з доходів громадян. Так, сума цього кредиту зменшується на суму платежів за куплений будинок; громадянам Бельгії також повертають частину пенсійних вирахувань, які вони направляють до недержавних пенсійних фондів тощо.

Особливістю податкової системи Бельгії є те, що спортсмени платять привілейований прибутковий податок в розмірі 15 % їхніх доходів. Бельгійське податкове законодавство такі ж пільги, крім спортсменів, надає артистам, письменникам і журналістам. Зокрема, цим скористався відомий французький артист Ж. Депардє, який переїхав жити до Бельгії після підвищення прибуткового податку у Франції для тих, хто заробляє більше 1 млн євро в рік до 75 %. У майбутньому уряд Бельгії за вимогою Європейського Союзу обіцяв підвищити податки на ці категорії платників, щоб запобігти їхньому переїзду в Бельгію із сусідніх країн.

Важлива роль в податковій системі Бельгії належить податку з корпорацій. Ним обкладається весь чистий дохід компанії, як розподілений, так і той, що залишається в її розпорядженні. Ставка корпоративного прибуткового податку становить 33,99 %. Якщо дохід компанії знаходиться у межах від 0 до 25 тис євро, то величина корпоративного податку становить 24,25 %, а якщо дохід компанії перебуває в інтервалі від 25 тис євро до 90 тис євро, ставка цього

податку дорівнює 31 %. Податок не береться з: асоціацій, незареєстрованих в якості юридичної особи. Прибуток таких організацій повинен бути заявлений в індивідуальних податкових деклараціях кожного з членів асоціації; неприбуткових організацій, що не займаються підприємницькою діяльністю.

Особливістю оподаткування прибутку підприємств в країні є те, що бельгійська компанія, яка володіє акціями іншої компанії, має право зменшити свій оподаткований дохід на 95% суми дивідендів, отриманих від дочірньої фірми. Якщо компанія володіє більше ніж 50% акціонерного капіталу, вона може вирахувати тільки 90% дивідендів. Дивіденди, отримані за акціями, які придбані протягом поточного фінансового року, дають право на податковий кредит, рівний половині суми податку з прибутку, сплаченого дочірньою компанією перед сплатою дивідендів (за ставкою 34%). Податковий кредит додається до оподаткованого доходу. У випадку, якщо податковий кредит за дивідендами, отриманими з-за кордону, більший, ніж сума податку на прибуток, який повинна сплатити материнська компанія, ця різниця не компенсується. У всіх випадках при розрахунку прибутку до суми отриманих дивідендів додається величина податку на дивіденди (25% від загальної суми дивідендів, отриманих в Бельгії). Ця сума враховується при визначенні податку з прибутку, сплачуваного компанією.

Податок на додану вартість встановлений у розмірі 21%. Знижені ставки діють при будівництві житлових будинків – 12%, для предметів першої необхідності і медикаментів – 6%. Не обкладаються ПДВ банківські, страхові, фінансові послуги, освітні і медичні послуги, державні податкові послуги, що стимулює розвиток фінансового сектору в країні. Акцизи встановлені на алкогольні та тютюнові вироби, алкогольні напої, паливно-мастильні матеріали тощо.

В Бельгії встановлені достатньо високі ставки податків на спадщину і дарування: для прямих спадкоємців – від 3 до 30%, для інших груп – від 20 до 80%.

Податок на будівництво нових будинків складає у Бельгії 12 %.

Реєстраційні збори при продажу або оренді земельної ділянки дорівнюють 12,5 %, але тут можливі знижки з урахуванням місця розташування, якості землі, регіону країни тощо.

Податок на реєстрацію транспортних засобів складає максимум 0, 2 % його вартості.

Ставка податку на викиди вуглекислого газу становить 23,77 євро за одну тунну викидів.

4.4. Особливості державного регулювання фінансів підприємств у Бельгії.

Основними доходами бельгійських підприємств є прибуток підприємств, а витратами – сплата податків та соціальних внесків. Для окремих підприємств, які здійснюють екологічні проекти, держава надає значну фінансову допомогу. Загалом, в області охорони довкілля Бельгія зробила ставку на повномасштабний індустріальний перехід, і єдиний її виробник сталі отримує істотну державну підтримку для модернізації своїх виробничих потужностей.

В країні існують всі сучасні види підприємств, але особливого розвитку досягли біотехнологічні фірми, тісно пов'язані з науковими структурами, які

підтримуються державою. Так, в 2006 р. в Бельгії працювало близько 140 біотехнологічних компаній, на частку яких припадало 16 % обороту біотехнологічної галузі в ЄС і близько 10 % витрат на науково-дослідну діяльність.

Підтримуючи Зелений європейський курс, уряд Бельгії в кінці грудня 2021 р. погодив питання про закриття існуючих атомних станцій в 2025 р. При цьому інвестиції в майбутні технології ядерної енергетики будуть збережені. Країна інвестує 100 млн євро у дослідження майбутньої ядерної енергетики з наголосом на менші модульні ядерні реактори. Водночас, країні все ще потрібно визначити, як компенсувати дефіцит енергії, з можливістю використання газових установок.

Водночас, уряд Бельгії в середині березня 2022 р. вирішив вжити необхідні заходи для продовження терміну служби двох останніх ядерних реакторів на 10 років. Це пов'язано з тим, що російське вторгнення в Україну в лютому 2022 р. призвело до зростання світових цін на енергоресурси.

Податок на прибуток підприємств у Бельгії вираховується виходячи з величини загального прибутку компанії будь-якого типу і від будь-якого джерела. Ставка цього податку зазвичай становить майже 34 %. В податкових деклараціях і при розрахунку податку на прибуток акціонерних товариств, який оподатковується, поділяється на: прибуток, який залишається в розпорядженні компанії (капіталізований прибуток); дивіденди; винагороди членів ради директорів; витрати не віднесені на собівартість. Оподаткований дохід товариства складається з прибутку, який залишається в розпорядженні компанії; доходу від інвестицій; витрат не віднесених на собівартість.

Загалом, компанія може вираховувати з оподаткованого доходу всі витрати, які були понесені нею в процесі утворення цього доходу. Затрати повинні бути проведені у звітному році і відображені в бухгалтерському обліку. Затрати необхідно підтверджувати, як того вимагає закон. Прибуток підприємства з метою оподаткування збільшується також на суму додаткового доходу або економії в результаті роботи цього підприємства в зонах з пільговим оподаткуванням за межами Бельгії.

Контрольні запитання

1. Які доходи державного бюджету в Бельгії ви можете назвати?
2. Які видатки державного бюджету в Бельгії ви можете назвати?
3. Які особливості оподаткування фізичних осіб в Бельгії?
4. Які особливості оподаткування юридичних осіб у Бельгії?
5. Як формуються і використовуються соціальні фонди у Бельгії?
6. В чому полягають фінансові суперечності між Фландрією і Валлонією в Бельгії?

Розділ 5. Державні фінанси Нідерландів

5.1. Державні фінанси у фінансовій системі країни

Державні фінанси Нідерландів включають державний бюджет, фінанси державних підприємств та організацій, фінанси соціальних фондів.

Переважну частку доходів бюджету в країні складають податкові надходження. Характерно, що податки на бізнес, а також податки на відсотки і плата за ліцензування тут є одними із найнижчих і Європі. Це заохочує нерезидентів вести бізнес в Нідерландах. Загалом, нерезиденти генерують 30 % ВВП країни. Основні видатки державного бюджету спрямовані на соціальну сферу, соціальний захист вразливих категорій населення, на допомогу місцевим бюджетам. Для підвищення ефективності державних фінансів в Нідерландах активно використовують механізм публічних закупівель. Перед кризою 2020 р. вони складали 20,4 % від ВВП країни. У 2020 р. ВВП Нідерландів склав 912 млрд дол США, а державні витрати – 48,1 % від ВВП. Державний борг країни у 2020 р. дорівнював 54,5 % від ВВП. В останні роки Нідерланди змушені збільшувати витрати на оборону у зв'язку з агресивною політикою Росії. У 2024 р. Нідерланди досягли мінімальних витрат на оборону у межах НАТО на рівні 2 % від ВВП. Крім того, на початку 2025 р. міністр оборони країни Рубен Брексельман заявив, що уряд Нідерландів готовий підтримати страхові компанії, які хочуть інвестувати в підприємства оборонної промисловості. Окремі місцеві страхові компанії, як-от NN Group NV, вже ведуть переговори з урядом про надання коштів для фінансування оборонних витрат.

Значні витрати країна виділяє на освіту, в тому числі на вищу освіту, що дає їй вагомі переваги у розвитку найсучасніших галузей виробництва. Нідерланди мають бінарну систему вищої освіти, яка включає вищу професійну освіту і університетську освіту. Ці два види освіти забезпечують 59 інститутів і 14 університетів. Центральний Регістр освітніх програм вищої школи здійснює систематичний збір даних щодо курсів, які викладаються в інститутах. Якщо курс потрапив в Регістр, то відповідний інститут має право одержати фінансування по цьому курсу від Міністерства освіти.

В останнє десятиліття Нідерланди роблять наголос на фінансуванні насамперед «зеленої» економіки. Країна також є активним учасником багатосторонніх ініціатив щодо співпраці у сфері ековідновлення та надання відповідної допомоги найменш розвинутим країнам. У 2020-2021 роках Нідерланди підтримували «зелені» проекти після кризового відновлення в Африці, на Близькому Сході, у Південній Америці та Азії. Крім того, країна оголосила про намір й надалі заохочувати країни з довгостроковими національними екостратегіями попри наслідки пандемії коронавірусу.

У зв'язку з війною Росії проти України Нідерланди виділили значну фінансову допомогу нашій країні. Так, на початку війни Нідерланди виділили 300 млн євро прямої бюджетної допомоги нашій країні. В грудні 2023 р. було повідомлено, що Нідерланди виділяють 102 млн євро на підтримку України в рамках першого пакету допомоги в 2024 р. Ця сума є частиною з понад 2 млрд євро, які уряд Нідерландів зарезервував для підтримки України в 2024 р. 20.03. 2024 р. було проголошено, що Нідерланди виділять новий пакет військової допомоги нашій країні в розмірі 350 млн євро. Крім того, в 2024-2025 рр. Нідерланди планують надати Україні 24 літаки F-16. Загалом, на фінансову, гуманітарну та військову допомогу нашій країні Нідерланди за період з 24.01.2022 р. до 24.01.2024 р. виділила 25,5 млрд євро.

У зв'язку з війною Росії проти України Нідерланди виділили певні фінансові ресурси на утримання українських біженців. Українців у цій країні розселяють до тимчасового житла по всій країні. Обрати місто та місце розміщення самотійно неможливо – це роблять центри для біженців. Це може бути як окрема кімната, так і ліжко в гуртожитку. У цих центрах українцям також надають безкоштовне харчування. Ще один, менш популярний варіант проживання – сім'я, яка приймає біженців. Українці в Нідерландах мають право на фінансову підтримку в розмірі 260 євро на місяць як на дорослого, так і на дитину (205 євро йде на оплату харчування, а 55 євро – на інші потреби). Крім того, українці в Нідерландах можуть отримати безплатну медичну допомогу.

На початку січня 2022 р. у Нідерландах розпочав роботу новий уряд на чолі з М. Рютте (в 2024 р. він став генеральним секретарем НАТО). Ним було заплановано створення на наступні 10 років фонду «кліматичного переходу» на суму 35 млрд євро, розгорнута програма з будівництва житла на суму в 7,5 млрд євро та збільшені інвестиції в інфраструктуру через Фонд мобільності на 7,5 млрд євро. Загалом же, за винятком коштів на кліматичну трансформацію, загальна сума нових витрат становитиме 29 млрд євро до кінця 2025 р. Також цей уряд планував зайнятися адмініструванням нових податків, насамперед таких, як збори з електронних послуг та авіаквитків, а також впровадженням більш жорсткої порівняно з нормами ЄС системи оподаткування викидів вуглекислого газу. Але перемога на дострокових виборах в кінці 2023 р. ультраправої «Партії Свободи» ставить під питання вирішення цих та інших проблем. Крім того, її лідер Г. Вілдерс, який може стати прем'єр-міністром Нідерландів, виступає за скасування військової допомоги Україні.

Нідерланди однією із перших в ЄС приєдналася до ініціативи регіонального відновлення REACT-EU. Участь у цій програмі фінансування з боку ЄС дасть змогу збільшити обсяг інвестицій у «зелений» і цифровий переходи в окремих регіонах Нідерландів. Зокрема, на півночі країни програма підтримуватиме довгострокові інвестиції в сталі інвестиційні проєкти у сферах виробництва замкненого циклу, відновлювальної енергії, цифровізації та охорони здоров'я. На сході Нідерландів програма підтримуватиме подальший розвиток і вихід на ринок інноваційних технологій і процесів, а також інвестиції, які зміцнюють інноваційну екосистему. Сфери інвестицій для «зеленого» переходу міститимуть, крім того, сталу енергетику й застосування нових матеріалів. На півдні країни підтримуватимуться проєкти, спрямовані на впровадження сталих інновацій у межах п'яти сфер: енергетики, сировини, клімату, сільського господарства й продовольства. Новий коаліційний уряд країни у грудні 2021 р. вирішив повернутися до розвитку ядерної енергетики. Це дозволило виділити до 2030 р. на підтримку будівництва нової атомної електростанції близько 500 млн євро.

5.2. Особливості податкової системи Нідерландів

Одними із основних податків в країні є прямі податки з доходів громадян та підприємств. Платником прибуткового податку з громадян є будь-хто, хто прожив на території Нідерландів більш ніж півроку протягом підзвітного календарного року. Термін сплати податку - до 1 квітня року, наступного за звітним. Громадяни зобов'язані заповнити податкову декларацію й сплатити податки за минулий рік. Для відправлення електронної декларації

потрібно попросити п'ятизначний номер (індивідуальний ключ). У податковому законодавстві всі прибуткові податки діляться на три основні кошики.

Кошик 1. Доходи й витрати від роботи й житла, до яких належать: зарплата, пенсія, соціальні допомоги тощо; витрати й доходи від власного житла, в якому власник постійно проживає; прибутки від підприємницької та інших видів діяльності; періодичні виплати й допомоги, як, наприклад, аліменти; витрати на підтримку рівня доходів. Із суми цих статей доходів і витрат віднімаються витрати, наприклад: витрати на дитячий садок/ясла; витрати, пов'язані з роботою і житлом; інші види витрат, пов'язані з особистою ситуацією платника податків. Ці доходи оподатковуються в розмірі, що залежить від їх рівня і складають: 32, 35 %; 37 %; 42 %; 52 %.

Кошик 2. До цього кошика потрапляють як доходи, так і витрати, пов'язані з володінням значною часткою капіталу в підприємстві. Оподатковуються дивіденди й виграші від підвищення курсу акцій, віднімаються з податків програші від зниження курсу акцій. Щоб потрапити до цієї категорії (кошика), потрібно володіти значною кількістю (не менше 5%) акцій підприємства. Такі доходи оподатковуються в розмірі 25%.

Кошик 3. Доходи від накопичень та інвестицій. До них належать: акції, облігації, гроші на ощадних рахунках; вкладення в нерухомість (крім житла, в якому проживає платник податків); страхові поліси й накопичення, що не потрапляють в інші кошики. Ці доходи оподатковуються в розмірі 1,2% від суми заощаджень, що перевищують 17600 EUR. Якщо є борги, які перевищують 2500 EUR, вони віднімаються з оподаткованої суми.

Податок на дохід (прибуток) корпорацій стягується в Нідерландах з акціонерних компаній, кооперативних товариств, страхових та кредитних компаній, фондів та інших юридичних осіб, зареєстрованих як корпорації. Раніше стандартна ставка сягала 35% на рік, зараз – 25 %. Від сплати податку звільняються юридичні особи, які займаються соціальною і добродійною діяльністю. Законодавство Нідерландів поділяє платників податків на дві категорії: резидентів і нерезидентів. Компанії-резиденти разом з однією чи більше дочірніми організаціями можуть утворювати фінансові об'єднання для того, щоб виступати єдиним об'єктом оподаткування.

Зарубіжні інвестори при визначенні структури та виду інвестицій повинні приймати до уваги, що за законами Нідерландів розрізняють інвестиції через резидентські компанії, філії іноземних корпорацій чи товариств. Необхідно мати на увазі, що іноземні інвестори, крім того, керуються ще й податковими правилами, діючими в їх країнах.

Ставка податку на соціальне страхування в країні для компаній становить 23,59 % від фонду оплати праці. Ставка податку на соціальне страхування в країні для працівників становить 27,65 % від фонду оплати праці.

Стандартна ставка податку на додану вартість з 1998 р. складає 17,5%, знижена - 6% (на товари й послуги першої необхідності, в тому числі продовольство, ліки, книги, періодичні видання, пасажирський транспорт, послуги в галузі культури, спорту). Звільняються від сплати ПДВ деякі послуги, в тому числі банківські, страхові, медичні, поштові й телекомунікаційні.

Акцизи стягуються з нафтопродуктів, тютюнових виробів, міцних спиртних напоїв, пива, безалкогольних напоїв. Ставки акцизів на деякі товари. Дозволяється безмитне ввезення автомобільного палива в обсязі повної заправки паливних баків, технологічно пов'язаних з двигуном.

Податок на багатство (капітал) стягується з чистих індивідуальних накопичень. Уся власність резидентів, незалежно від її місця розташування, підлягає обкладанню податком на капітал. Певні види власності нерезидентів у Нідерландах також обкладаються податком на капітал. Ставка податку на капітал - 0,8%. Податок сплачується раз на рік, при цьому оподаткування здійснюється за вирахуванням боргів і особистих субсидій. Однак нерезиденти можуть віднімати лише певні борги і не можуть віднімати субсидії.

Придбання нерухомості, що знаходиться в Нідерландах, оподатковується податком на передачу нерухомості. Його ставка - 6% від вартості нерухомості. Податок сплачується на момент продажу майна продавцем.

Купівля акцій нідерландської резидентської компанії обкладається податком на вкладення капіталу. Його ставка - 1%. За дотримання певних умов, наприклад, при об'єднанні або реорганізації, податок не стягується.

Гербовий збір береться в розмірі 1%, наприклад, під час реєстрації компанії.

Податок на дивіденди стягується з осіб, які володіють акціями або облігаціями нідерландських акціонерних компаній. Базова ставка 15 % сплачується з повної суми дивідендів. Однак вона може бути знижена до 0, якщо отримувач є резидентом ЄС або країни, що має з Нідерландами відповідну угоду. Податок сплачується раз на рік. До 2022 р. оподаткування дивідендів здійснювалося в основному за нульовою ставкою, що стало однією з ключових складових інвестиційного буму в країні. З 2022 р. ставка податку на дивіденди стала складати близько 5 %. Важливо взяти до уваги той факт, що ці норми застосовуються не лише до резидентів ЄС або Європейської економічної зони, а й до компаній з країни, з якою Нідерланди уклали двосторонню угоду. Однією із сторін такої угоди є й Україна, яка 2021 р. ратифікувала відповідний протокол з Нідерландами. Оподаткування дивідендів за мінімальною ставкою в 5 % застосовується в Нідерландах до юридичних осіб, які безпосередньо володіють менш ніж 20 % капіталу компанії, що сплачує дивіденди. У всіх інших випадках діє ставка в 15 %.

У Нідерландах діють особливі правила щодо права інтелектуальної власності, зокрема роялті, отриманого від самостійно розробленого нематеріального активу, як от патенти, технологічні ноу-хау, продукти креативної індустрії. Так, якщо 30 % прибутку бізнесу надходить від власного патенту, компанія може користуватися пільговою ставкою оподаткування в розмірі менше 9 %.

Податок на легкові автомобілі й мотоцикли існує у формі одноразового податку з фізичних осіб. Він стягується під час реєстрації легкових автомобілів в Нідерландах, а також з автомобілів, зареєстрованих за кордоном, з початку їх експлуатації на дорогах Нідерландів. Ставка - 45,2% від преїскурантної ціни (без ПДВ) мінус 1540 EUR. Податок на автотранспортні засоби стягується з власників автомобілів, включаючи нерезидентів. Ставки варіюються залежно від власної ваги автомобіля і вживаного палива й включають надбавку, що встановлюється на рівні провінцій. Наприклад, у провінції Південна Голландія

ставка на легкові автомобілі становить від 287 до 960 у EUR на рік, на вантажні автомобілі - від 496 до 4151 у EUR на рік.

Податок на переведення дивідендів стягується в розмірі 25% від суми дивідендів, якщо інше не обумовлене міжнародними угодами. Податок сплачується у момент переведення дивідендів за межі Нідерландів.

Доходи від кредитів оподатковуються від 0,25% і менше.

Залежно від родинних зв'язків отримувача й того, хто передає, а також розміру дарованого, ставки податку на подарунок чи спадок коливаються від 5 до 68% розміру того, що передається або дарується. Якщо отримувач або той, хто дарує, не є резидентом, деякі успадковані або подаровані цінності в Нідерландах (включаючи нерухомість) оподатковуються на переведення.

5.3. Особливості функціонування податкової служби Нідерландів

Структура податкової служби Нідерландів (ПМА) має функціонально-ієрархічний принцип побудови, що було б доцільним взяти до уваги в Україні. Служба входить до складу міністерства фінансів країни і представлена в ньому двома департаментами: департаментом податків і департаментом податкового розвитку. Департамент податкового розвитку є аналітичним підрозділом. У його завдання входить збір, аналіз поточної інформації в галузі оподаткування; прогнозування, включаючи оцінки по податкових надходженнях на перспективу; і найголовніше – розробка концепції оподаткування. Департамент податків безпосередньо реалізує фіскальну функцію. До його компетенції входить збирання податків і контроль за дотриманням податкового законодавства. Департамент містить у собі чотири основних підрозділи, що очолюють: а) оподаткування фізичних осіб; б) оподаткування середніх і малих компаній; в) оподаткування великих компаній; г) митниці. Кожний підрозділ здійснює покладені на нього функції через місцеві податкові офіси. Так, оподаткуванням середніх і малих компаній займаються 40 місцевих податкових офісів: 20 у північній частині країни; оподаткуванням великих компаній – 11 місцевих податкових офісів; митний контроль здійснюється 15-ма офісами.

Загалом, за останні роки тут відбулися зміни самого значення служби. Вони полягають в тому, що платник податків перетворився в клієнта, а податкова служба – в податковий сервіс. Однак, незважаючи на спроби створення клімату довіри й співробітництва між основними учасниками податкового процесу, труднощі у цій області є досить значними. За оцінкою фахівців податкової служби Нідерландів, приблизно у 70% платників податків так чи інакше виникають проблеми з податковою службою.

У податковій службі Нідерландів розроблені й діють досить ефективні механізми внутрішнього контролю, що попереджають і виявляють факти можливих зловживань. Система внутрішнього контролю містить у собі наступні основні заходи: чітко сформульовані внутрішні процедури; ефективна обробка й надійне зберігання інформації; превентивні міри контролю; наступний контроль; вибіркового контролю; ротація службовців, що працюють із певними сегментами бізнесу (середній термін роботи податкового службовця з певною групою платників податків становить 3-5 років); заходи щодо підвищення освітнього й професійного рівня службовців.

З метою досягнення порозуміння між громадянами і державою було введено Хартію громадян та Хартію платника податків, подібні до таких, що існують у таких країнах, як США та Великобританія. Впровадження вимог обох хартій призвело до позитивних наслідків. Головним принципом обслуговування клієнтів став наступний: кожний платник податків отримує від податківців саме ту увагу, яку він потребує. Надання послуг передбачає відкрите, доброзичливе ставлення, що висуває високі вимоги до культури спілкування.

Для реєстрації особистих даних, таких як ім'я, адреса, дата народження, використовується соціальний фіскальний номер (номер SoFi). Номером SoFi користується не тільки ПМА, але також виконавчі органи для вивчення фінансового становища, субсидій та муніципальні соціальні служби. Номер SoFi знаходиться у Муніципальному Реєстрі Осіб. Це означає, що ці муніципальні установи можуть повідомити про будь-які зміни відповідним адміністраціям навіть швидше та краще. Номер SoFi міститься на муніципальних посвідченнях особи, у паспорті та у водійських правах.

Водночас, Нідерланди займають активну позицію у боротьбі з ухиленням від податків. Так, податківці країни в складі міжнародної групи J5 (поряд з податковими органами США, Австралії, Великої Британії та Канади) займається боротьбою з ухиленням від податків за допомогою криптосфери. Ця група, яка була створена в 2018 р., зараз розслідує 60 великих міжнародних схем із ухилення від сплати податків з використанням криптовалют.

5.4. Державне регулювання фінансів підприємств у Нідерландах

Основними доходами нідерландських підприємств є прибуток підприємств, амортизація, кошти структурних фондів ЄС, а витратами – сплата податків та соціальних внесків. Для окремих підприємств, які здійснюють екологічні проекти, держава та ЄС надають значну фінансову допомогу.

Заходи щодо побудови «зеленої» економіки в Нідерландах здійснює не лише держава, а й бізнес. Так, Голландська коаліція зі сталого зростання ініціювала Заяву про «зелене» відновлення, до якої приєдналися понад 250 найбільших компаній країни. Бізнес-спільнота прагне відновити економіку після пандемії, що узгоджується з цілями сталого розвитку. У Нідерландах також активно використовуються принципи державно-приватного партнерства, передусім при будівництві житла муніципального значення. Загалом, ця країна є прикладом реалізації довгострокового публічно-приватного партнерства. Зокрема, у Нідерландах запроваджена програма партнерства у сфері транспорту та інфраструктури, яка має на меті залучення приватного сектора до суспільних проектів. Особливістю такого співробітництва є наявність гарантій як для держави, так і для приватного сектору.

З 2001 року Нідерланди живуть за новим податковим законодавством. Основним моментом таких змін у законодавстві є спрощення податкової системи. За законами Нідерландів оподаткуванню підлягає весь дохід незалежно від джерел його отримання. Річний прибуток визначається наростаючим підсумком (згідно правил бухгалтерського обліку). При цьому податкова звітність може і не бути ідентичною комерційній. Облік запасів і матеріалів на складі ведеться за первісною оцінкою. Амортизаційні нарахування здійснюються прямолінійно. Нематеріальні активи, що

формуються при придбанні підприємства, звичайно дозволено піддавати амортизації, а при купівлі акцій, як правило, не дозволено. За дотриманням податкового законодавства в королівстві стежить Податкова служба (ПМА) та податкова поліція (PICI).

Будь-який розподіл прибутку, в тому числі і податки, на собівартість не відноситься. Іноземні податки на прибуток можуть бути враховані тільки в тих випадках, якщо такі податки сплачені в повному обсязі без відповідних податкових кредитів. Існує ряд обмежень по віднесенню на собівартість винагород акціонерів, яким належать значні пакети акцій компанії і які при цьому є членами ради директорів. Крім того, 25 % визначених витрат, в яких присутній елемент особистого доходу (наприклад, витрати на продукти харчування, проведення конференцій, представницьких витрат), на собівартість не списуються. Сплату процентів відносять на затрати, за виключенням тих випадків, коли вони мають відношення до кредитів, використаних на придбання чи фінансування іноземних дочірніх підприємств, дивіденди яких звільнені від податків.

При ліквідації акціонерного товариства чи його відділення воно повинно продати всі активи за ринковими цінами, а грошові кошти розподілити між акціонерами. Отриманий прибуток підлягає оподаткуванню за звичайними ставками, а розподілений прибуток обкладається податком на дивіденди. В угодах акціонерного товариства із залежними компаніями державні органи мають право самостійно визначати його прибуток при умові, що ціни при таких угодах не були ринковими. Якщо при цьому прибуток був виведений із компанії, такий прибуток розглядається як приховані дивіденди і повинен обкладатися податком на дивіденди. Коли прибуток перераховується платнику податку, він може розглядатися як капіталовкладення і оподаткуванню не підлягає.

Для платників-резидентів податковим роком вважається звітний рік компанії. Податкові декларації повинні бути здані звичайно протягом 5-ти місяців, наступних за звітним періодом. Якщо платник податку надасть податковим органам оцінку величини оподатковуваного прибутку за попередній рік, йому може бути надана відстрочка. На такій оцінці засновано попереднє оподаткування. Резидент протягом звітного року робить внески в декілька етапів. Податок звичайно розраховується, виходячи з прибутку попереднього року. Але він може бути вирахований і на основі величини прибутку поточного року.

Державні органи зобов'язані визначити кінцевий розмір податку протягом трьох років з дня закінчення податкового року. Але стягувати податки дозволено протягом 5-ти років при умові, що стали відомі нові факти, про які державні органи не могли знати раніше. Стягнення з доходу від закордонних джерел допускається в період до 12 років. Якщо платник не згодний з величиною податкового платежу, він протягом двох місяців з дня обкладання може подати клопотання на ім'я свого податкового інспектора. Інспектор, переглянувши обкладання, або знизить, або підтвердить розмір податку. Закон не встановлює для інспектора часових обмежень для прийняття рішення. Якщо платника податку не задовольняє рішення інспектора, він вправі протягом двох місяців з дня повідомлення цього рішення подати апеляцію в апеляційний суд.

Поки не відомо, як на діяльність нідерландських підприємств в 2024 р.

вплине виробнича суперечка щодо поставок обладнання для виробництва чіпів до Китаю. Нідерландська компанія ASML, яка домінує на світовому ринку літографічних систем – дорогих інструментів, необхідних для створення схем комп'ютерних чіпів, у березні 2024 р. заявила про те, що вона більше не розраховує на отримання ліцензій на від уряду Нідерландів на постачання більш досконалих лінійок інструментів DUV китайським клієнтам. Це відповідає правилам, запровадженим США, що діють з 01.01.2024 р. щодо поставок обладнання для виробництва комп'ютерних чіпів до КНР. Водночас, треба враховувати той факт, що тільки у 2023 р. компанія ASML продала китайським виробникам мікросхем обладнання на суму 6 млрд євро, що робить Китай другим за величиною ринком збуту для ASML після Тайваню.

5.5. Особливості державного регулювання діяльності офшорних структур в Нідерландах.

Статус нетипового офшорного центру Нідерланди набули наприкінці 70-х років XX ст., коли з метою залучення ТНК країна змінила власне податкове законодавство. Подібним структурам було дозволено використовувати Нідерланди як перевалочний пункт для своїх фінансових потоків за порівняно невелику винагороду. Так, для компанії Yahoo! ця плата становить 1,35 % від суми виторгу. Провівши в 2009 р. через Нідерланди кошти на суму понад 100 млн євро, Yahoo! заплатила країні тільки близько 1,3 млн податків. Подібними схемами користуються не тільки представники технологічного сектору. Так, в 2002-2010 рр. фармацевтичний гігант Merck провів через Нідерланди понад 7 млрд євро. Водночас, при забороні подібних схем країна втратить 1 млрд євро податкових надходжень та понад 3,5 тис робочих місць.

Високотехнологічні закордонні компанії також використовують складні схеми ухилення від оподаткування в Нідерландах. Одна із них під назвою «подвійна ірландська з голландським сендвічем» донедавна була досить популярною в Нідерландах через особливості оподаткування технологічних компаній. Суть схеми полягає в жонглюванні платежами за використання інтелектуальної власності. Згідно з даними Центрального банку Нідерландів тільки в 2010 р. подібним чином через країну були проведені кошти на суму 10,2 трлн євро, для чого в Нідерландах було зареєстровано 14,3 тис дочірніх фірм. А в 2012 р. обсяг переведених таким чином коштів сягнув 13 трлн євро.

Нідерланди залишаються країною, яку часто використовують в корпоративному податковому плануванні. Це зумовлено тим, що ця держава надає іноземним інвесторам численні пільги для проведення ними різних видів зовнішньоекономічної діяльності. Продумана система фінансових пільг перетворила Нідерланди в центр притягання іноземних капіталів. Особливістю податкової системи є система податкових переваг і вигод, наданих у цій країні насамперед холдинговим, фінансовим і ліцензійним компаніям. Ці пільги значно перевершують переваги, які надаються іншими країнами Європи. Тому в Нідерландах розмістилося багато компаній холдингового типу, які мають істотні пільги. Їхні доходи, які надходять від дочірніх фірм у вигляді дивідендів, податком не обкладаються взагалі, при цьому необхідний мінімальний обсяг участі в їхньому капіталі повинен складати не менше 5%. До найважливіших пільг для холдингових компаній додається і незначний за величиною податок на вивіз дивідендів з Нідерландів,

набагато менший, ніж в інших країнах. Загалом, нерезиденти генерують 30 % ВВП країни.

У Нідерландах створені сприятливі умови насамперед для діяльності фінансових компаній, їхня функція – кредитне посередництво, переведення кредитів і відсотків на основі податкової схеми, складеної з ланцюга наданих пільг і податкових переваг. До таких пільг відносяться: 1) відсутність у Нідерландах податку «біля джерела» на розподілений відсоток; 2) низький податок, а в більшості випадків відсутність податку «біля джерела» на переведені в країну відсотки з позик; 3) при проведенні кредитно-позикових операцій (коли кредит фінансується за рахунок позики) дозволено виключати з оподаткованого податком доходу витрати на фінансування «вхідного» кредиту.

У Нідерландах, якщо дивіденди отримує резидент ЄС, ставка податку з них знижується з 25 % до 15 %, а у деяких випадках – до 0 %. В країні не обкладаються ПДВ банківські, страхові, фінансові послуги, що стимулює розвиток фінансового сектора в країні. В країні існує сприятливий інвестиційний клімат, вона уклала широку мережу договорів про уникнення подвійного оподаткування. Це стало причиною реєстрації в цій країні офшорних компаній такими українськими олігархами, як Р. Ахметов, І. Коломойський, Г. Боголюбов та іншими відомими бізнесменами з України. Разом з тим, в останні роки у Нідерландах посилилася боротьба з відмиванням грошей, насамперед за допомогою криптовалюти.

Особливістю податкового регулювання діяльності фінансових компаній в Нідерландах є нарахування так званого «мінімального оподаткованого доходу», на основі якого стягується гарантований податок. Ставка такого податку, однак, невелика й залежно від характеру кредиту і його величини складає від 0,25% до 0,125% і менше. До інших, важливих особливостей нідерландського фінансового законодавства відноситься те, що воно надає можливість поєднувати в одному підприємстві холдингову, фінансову, ліцензійну і будь-яку іншу діяльність. Ця обставина робить Нідерланди ще більш привабливою країною для міжнародного бізнесу.

Згідно нідерландського законодавства, для створення холдингу можна використовувати два типи компаній з обмеженою відповідальністю: публічні (NV) та приватні (BV). В обох випадках компанії є юридичними особами, зареєстрованими двома або більше засновниками. При цьому, як правило, акціонер не відповідає за борги компанії. Одна із основних відмінностей NB від BV полягає в тому, що мінімальний акціонерний капітал для NB становить 45 тис. євро, а для BV ця сума є значно меншою. Проте NB може випускати різні види акцій, в той час як BV може емітувати тільки іменні зареєстровані акції. Крім того, на відміну від NB, у BV обмежується можливість передачі акцій. Вартість створення таких компаній складає 7 – 10 тис. євро, а щорічне обслуговування – 10 тис. євро.

Нідерланди є другою популярною країною (після Кіпру) на яку припадає 47 % від загальної кількості виплачених українськими компаніями доходів на користь нерезидентів по кредитах та доходів від участі в капіталі. Цьому сприяє той факт, що згідно з міжнародною угодою між Україною та Нідерландами ставка податку для відсоткового доходу складає 5 %, для дивідендів – 5 %, для

роялті – 5 %. У випадку Нідерландів провідну роль відіграють доходи від участі в капіталі українських підприємств. Нідерланди, з 10,7 млрд дол та часткою в 55 % від всіх виплат, що були здійснені українським бізнесом, також займають монопольну позицію, але в доходах від участі в капіталі. Тобто 55 % прибуткового бізнесу в Україні належить Нідерландам. Тому привертає увагу частка українських компаній з переліку Топ-100, які мають холдинги з Нідерландів у складі акціонерів, яких нараховується 22.

Для залучення іноземних інвестицій в Нідерландах донедавна діяла програма надання громадянства для іноземців за вкладення в фінансову систему країни значних інвестицій. Крім того, для залучення в країну іноземних інвестицій та податкового планування нідерландський (і не тільки) бізнес активно використовує фінансові пільги, існуючі на Арубі та Кюрасао, карибських офшорах, які є автономними членами Королівства Нідерландів.

Контрольні запитання.

1. Які доходи державного бюджету у Нідерландах ?
2. Які видатки державного бюджету Нідерландах ?
3. Які особливості державного регулювання фінансів підприємств у Нідерландах ви можете назвати ?
4. Які види податків у Нідерландах ви можете назвати ?
5. Які права має платник податків у Нідерландах ?
6. Які особливості функціонування Нідерландів як нетипового офшора ви можете назвати?

Розділ 6. Державні фінанси Люксембургу

6.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни.

Державні фінанси Люксембургу включають державний бюджет, фінанси соціальних фондів, фінанси державних підприємств та організацій. Основою доходів підприємств в країні є прибуток від експорту продукції підприємств, оскільки 90 % своєї продукції Люксембург експортує.

Переважну частину доходів бюджету країни складають податки. Водночас для певних компаній офшорного типу ці податки суттєво зменшені, що дозволяє Люксембургу отримувати значні зарубіжні інвестиції. Тому багато експертів відносять країну до нетипових офшорів, а ряд країн (передусім США) вважають її класичним офшором.

Основні видатки бюджету Великого Герцогства Люксембурзького спрямовуються на утримання апарату управління, соціальний захист населення, на дотації сільському господарству тощо, а також на утримання збройних сил країни і НАТО. Народні сили держави, якими опікується міністерство оборони, містять у собі не лише армію, а й поліцію з жандармерією. За законом кількість солдатів у збройних силах країни не має перевищувати 430 осіб. Служба в армії — справа добровільна. Сьогодні Люксембург робить посильний внесок в оборону центральноєвропейського регіону. Певні кошти ця країна надала Україні для подолання наслідків війни Росії проти нашої країни, на утримання українських біженців, а також на збереження творів українського мистецтва, які суттєво постраждали від російської агресії (близько 1 млн євро).

В 2020 р. Люксембург став першою країною в світі з абсолютно

безкоштовним громадським транспортом. Це зроблено для того, щоб зменшити інтенсивність руху та затори в країні, в яку на роботу приїжджають багато людей з сусідніх країн.

В країні діє програма надання громадянства для іноземців за вкладення в фінансову систему Люксембургу значних інвестицій, хоча це не підтримується Європейською Комісією. Так, на початку листопаду 2014 р. ряд ЗМІ повідомив з посиланням на секретні документи, що німецькі та міжнародні концерни за підтримки влади Люксембургу ухилялися від сплати податків на мільярди євро. Згідно з цими даними, податкові органи країни дали згоду на використання складних фінансових схем, розроблених на замовлення цих компаній консалтинговою фірмою Pricewaterhouse (PwH). Деяким з цих компаній таким чином вдавалося платити податки у розмірі 1 % від прибутку. Країна погодилася під тиском Європейської Комісії (ЄК) надати і розкрити перед ЄК деталі податкових схем, які Люксембург мав з ТНК. На початку 2015 р. з'ясувалося, що компанія Amazon отримувала незаконну допомогу від держави, порушуючи правила конкуренції. За результатами розслідування ЄК змусила Люксембург стягнути з Amazon всі суми податків, які вона вважає не сплаченими. Водночас, навесні 2021 р. Суд ЄС скасував це рішення Європейської Комісії проти Amazon. Керівництво «Газпрому» також підтвердило, що він брав участь у податкових схемах у Люксембурзі, використовуючи податкові пільги цієї країни, але все робилося законно.

6.2. Особливості податкової системи Люксембургу

Податкова система країни складається з 2-х податкових рівнів – державного і місцевого. До державного рівня в Люксембургу сплачуються такі податки як: податок на прибуток; податок на додану вартість; авансовий податок; податок з дивідендів; митні платежі; акцизний збір. Однією з особливостей бюджетної системи Люксембургу є диференціація відсоткових ставок податку на додану вартість, залежно від його платника.

Компанії-резиденти обкладаються податком на прибуток корпорацій за наступними ставками: 20 %; 30 %; 33 %. Розрахований податок підлягає обкладанню додатковим податком в розмірі 1% для підтримки фонду допомоги від безробіття. Корпорації також сплачують муніципалітетам податок з прибутку. Ставка диференційована по території країни. Максимальна ставка – 10%. Муніципальний податок віднімається з чистого доходу при розрахунку державного прибуткового податку з корпорації. Податок на прибуток корпорацій сплачують: акціонерні товариства відкритого і закритого типу; товариства з обмеженою відповідальністю; кооперативи; деякі інші види юридичних осіб. Не є платниками податку: повні товариства; командитні товариства; неприбуткові організації.

При оцінці розміру доходу податкові органи керуються наступними принципами: базою є мінімальна оцінка; кожна стаття оцінюється окремо; нереалізований прибуток в загальну суму прибутку не включається; активи і пасиви визначаються по мінімальній неліквідатійній вартості; товарні запаси оцінюються по методу FIFO, однак податкові органи можуть погодитись на використання і інших методів, якщо вони адекватно відображають стан платника; амортизаційні відрахування по основних засобах обов'язкові.

Прибутковий податок стягується з доходів фізичних осіб (як резидентів,

так і нерезидентів). Ставка податку – від 0 до 50 % (залежно від суми доходу). Крім цього встановлений додатковий податок в розмірі 2,5% до обрахованої суми прибуткового податку. Роботодавець може віднімати прибутковий податок із заробітної плати працівника у відповідності з опублікованими податковими таблицями, де приймаються у розрахунок відрахування на дітей і стандартні відрахування витрат. Крім цього, визначену кількість специфічних затрат може бути відраховано з чистого оприбуткованого доходу: всі внески на соціальне страхування; страхові премії; пожертвування в уповноважені благодійні фонди; акції компаній-резидентів Люксембургу; спеціальні відрахування витрат для іноземного управлінського персоналу банків, утворених в Люксембурзі.

Фізичні особи-резиденти обкладаються податком на особисте майно за ставкою 15% в рік на основі задекларованого чистого капіталу. З метою обрахування податку на особисте майно, нерухомість оцінюється згідно з її офіційною вартістю. При цьому були передбачені певні відрахування на чоловіка (дружину) і на кожного утриманця.

Встановлена певна знижка стосовно грошових коштів на банківських рахунках та інших депозитних вкладах в національній валюті, а також в котировках на фондовій біржі.

Стандартна ставка податку на додану вартість встановлена в розмірі 15%. Знижені ставки на професійні послуги – 12%, на забезпечення газом і електроенергією – 6%, на продукти харчування, газети, книги, готельні номери і послуги пасажирського транспорту – 3%. Звільнені від ПДВ банківські, страхові і фінансові послуги, освіти, охорону здоров'я, окремі види некомерційної діяльності, що перетворило Люксембург в один з банківських центрів світу.

Податок на спадщину і дарування для прямих родичів береться в розмірі від 6 до 19,2%, для решти – від 9 до 48%.

6.3. Державне регулювання фінансів підприємств у Люксембурзі

Державне регулювання фінансів підприємств у Люксембурзі націлене на розвиток сучасних видів виробництва. Так, у другій половині ХХ ст. основну частину доходів країни забезпечувала металургійна промисловість експортного напрямку, але зараз сталеливарне виробництво переорієнтовано на використання брухту як сировини і переплавки його в електропечах. Сьогодні в Люксембурзі значна увага приділяється розвитку підприємств з продукування аудіо – та відеотехніки, комп'ютерної техніки, розробки програмного забезпечення. В країні також функціонують підприємства з виробництва хімічної продукції, пластмас, тканин, скла, порцеляни, машин, які є достатньо прибутковими. Багато підприємств засновано іноземними інвесторами з провідних країн світу, зокрема, із США, оскільки Люксембург для цього запровадив пільгові податкові умови для інвесторів. Гірше ситуація з прибутковістю підприємств сільського господарства, де домінує тваринництво. Багато з них отримує значні дотації від держави та з фондів ЄС. В країні також активно функціонують підприємства туристичної сфери, які приносять Люксембургу до 300 млн дол США доходу.

Банківська справа і фінансові послуги стали основним видом економічної діяльності після Другої світової війни в країні, оскільки Люксембург

запровадив значні податкові пільги для функціонування таких установ. Загалом, у Люксембурзі налічується понад 12 тис. холдингових компаній, а також 1300 інвестиційних фондів і 220 банків. Крім того, існує сектор випуску європейських облігацій.

У Люксембурзі, який відносять до нетипових офшорів, можна зареєструвати три типи компаній – класичну холдингову, звичайну люксембурзьку, торгову (промислову). Найчастіше для оптимізації податкових витрат використовують перші два види компаній. Класичну холдингову компанію реєструють у вигляді товариства закритого типу щонайменше з двома акціонерами. Статутний капітал компанії повністю сплачується в тому випадку, коли реєструється компанія відкритого типу. Холдингова компанія, зареєстрована в цій державі, має такі права: купувати й вільно розпоряджатися акціями інших люксембурзьких компаній; мати готівку (у тому числі валюту), дорогоцінні метали, укладати їх у фінансові установи; відкривати дочірні фірми та корпорації; мати ліцензії й патенти, продавати ліцензії за кордон; брати позики; викуповувати до 1/10 своїх акцій, якщо це затверджено на зборах акціонерів.

6.4. Особливості створення та державного регулювання діяльності офшорних структур в Люксембурзі

Створення в Люксембурзі офшорної фірми не складає великих труднощів. Якщо компанія отримала статус кваліфікованої холдингової компанії, то вона звільняється від сплати прибуткового податку. Дозволено номінальні акціонери, а мінімальна кількість їх акціонерів – один. Збори акціонерів проводять раз у рік на території країни. Звіт про доходи надається раз на квартал. Директорами можуть бути як резиденти, так і нерезиденти.

Люксембург – це приваблива юрисдикція для заснування також міжнародних спільних фондів (у тому числі інвестиційних) і холдингів. В Люксембурзі зареєстровано багато банків та фінансових установ світового рівня. Тому він є одним із світових фінансових центрів. Податкові пільги уможливили залучити до Люксембургу багато іноземних компаній, зокрема у вигляді інвестиційних фондів. На території країни успішно працює понад 180 іноземних банків, але отримати ліцензію на роботу в Люксембурзі може тільки відомий у світі банк. Банківська таємниця дотримується неухильно, уся інформація про рахунки та аудиторські перевірки не може бути використана проти клієнтів. Але для того, щоб уникнути «відмивання» грошей у банках Люксембургу, у них посилено процедуру ідентифікації власника рахунка. Водночас факти підозрілої поведінки клієнтів не розголошуються. При розголошенні конфіденційної інформації винних можуть жорстко покарати. Так, у 2016 р. колишні співробітники консалтингової фірми PwC (PricewaterhouseCoopers) А. Дельтур та Р. Але отримали умовні вироки суду за подібні діяння (12 та 9 місяців відповідно), які розкрили дані тисяч документів, що деталізують приватні податкові угоди між ТНК і податковими органами Люксембургу. У цьому скандалі замішано близько 340 найбільших ТНК і національних компаній з усього світу. Уважається, що обвинувачені за підтримки влади Люксембургу придумали та реалізували складну схему ухиляння від податків, яка в деяких випадках дозволяла скоротити податки до 1 %.

Банки Люксембургу використовують гнучкі правила для вкладників. Наприклад, десять вкладників можуть об'єднатися в так званий «Спеціальний

фонд», роблячи вклад у розмірі 125 тис. євро, оскільки вкладники значних коштів отримують податкові пільги. У Люксембурзі закон про охорону банківської таємниці був прийнятий у 1981 р. Відповідно до нього банки розголошують інформацію про клієнтів лише у разі відкриття на них кримінальної справи і наявності згоди міністра фінансів.

Банківський сектор Люксембургу – одна із найважливіших галузей фінансового ринку країни в якому надаються значні пільги для нерезидентів. Разом з тим, до цього сектора є ряд претензій, оскільки деякі банки працюють непрозоро. Приклад цьому – «справа Клерстріму», в якій були звинувачені деякі французькі політики, які використовували люксембурзькі банки для отримання незаконних доходів.

Контрольні запитання.

1. Які основні доходи державного бюджету Люксембургу?
2. Які основні видатки державного бюджету країни?
3. В чому полягають особливості оподаткування офшорних структур в Люксембурзі?
4. В чому полягають особливості податку на прибуток корпорацій в Люксембурзі?
5. Які особливості державного регулювання фінансів підприємств в країні ви можете назвати?
6. Які особливості функціонування холдингів у Люксембурзі ви можете назвати?

Розділ 7. Державні фінанси Австрії.

7.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни.

Державні фінанси Австрії включають федеральний бюджет, фінанси соціальних фондів, бюджети 9-ти земель, фінанси державних підприємств та організацій. Основні доходи бюджету — податкові надходження. Найбільшу частку в доходах бюджету становлять податок на доходи фізичних осіб і корпоративний податок. Основні видатки спрямовуються на утримання державного апарату, соціальне забезпечення, освіту і науку, допомогу місцевим бюджетам. Негативно вплинули на доходи домогосподарств світові кризи 2008-2009 рр. та 2020 р., однак влада Австрії компенсувала частину цих втрат домогосподарствам з бюджетів всіх рівнів та соціальних фондів, зокрема, з фонду страхування по безробіттю.

У 2021 р. доходи бюджету країни склали 72,5 млрд євро, а видатки – 103,2 млрд євро. На 2021 р. номінальний ВВП Австрії повинен був зрости до 402 млрд євро, а в 2022 р. – до 432 млрд євро, але пандемія коронавірусу в 2020-2021 рр. та війна Росії проти України і зростання цін на енергоносії внаслідок цього завадили реалізувати намічені плани. Для оптимізації державних фінансів в Австрії активно використовують механізм державних закупівель, щоб підвищити ефективність використання державних фінансів на всіх рівнях.

В Австрії в структурі податкових надходжень бюджетів всіх рівнів прибутковий податок з громадян складає близько 16 %, податок на прибуток корпорацій – 5 %, внески на соціальне страхування – 38 %, податки на робочу силу і зарплату – близько 5 %, податки на товари і послуги – 30 %, в тому числі ПДВ – 16,65 %. Видаткова частина бюджету Австрії направлена на

забезпечення соціальних витрат та потреб соціальної сфери, допомогу місцевим бюджетам, виплату внесків до бюджету ЄС, на відновну енергетику тощо. Певні кошти країна зараз витрачає на допомогу українським біженцям, які опинилися в Австрії внаслідок війни Росії проти нашої країни.

Австрія постійно докладає значних зусиль щодо збалансування доходів та видатків бюджету, що заслуговує на увагу в Україні. Робляться зусилля і по скороченню державного боргу. Загалом, тягар підтримки концепції «держави загального благодійництва» стає все більш непосильним для досягнення збалансованості бюджету та збільшує податкове навантаження на бізнес. За оцінкою австрійських аналітиків, біля 80-86% всієї прибуткової частини бюджету забезпечується за рахунок податків, а також зборів (наприклад, внески до фондів страхування безробітних і ін.). Згідно новітнім офіційним статистичним показникам, визначальна частина поступає від оподаткування компаній і фірм.

На 2018-2023 рр. був розроблений пакт стабільності, яким передбачалося дотримання профіциту бюджету та зменшення державного боргу. За підсумками 2019 року, бюджет Австрії став профіцитним. Податкові надходження склали трохи менше половини всіх доходів бюджету. Обсяг податків за 2019 рік в Австрії становив приблизно 89,5 млрд євро. Фактична видаткова частина австрійського бюджету за 2019 рік становила 78,870 млрд євро. Майже половина цієї суми – 39,818 млрд євро – була спрямована на підтримку соціального забезпечення та охорони здоров'я. У 2020 р. видатки були збільшені на 20 млрд євро у зв'язку з необхідністю подолання наслідків пандемії коронавірусу. Дефіцит бюджету в 2020 р. дорівнював 22,5 млрд євро. На 2021 р. дефіцит бюджету було заплановано на рівні 30,7 млрд євро (7,6 % від ВВП). Державний борг в 2021 р. склав майже 340 млрд євро (84,8 % ВВП), а в 2022 р. він зріс до 85 % від ВВП. Такий високий показник державного боргу Австрія вже мала в 2015 р., але протягом наступних чотирьох років країна змогла зменшити його до рівня 70,5 % від ВВП.

В Австрії приділяється значна увага боротьбі з незаконним використанням бюджетних коштів державними чиновниками. Зокрема, колишньому прем'єр-міністру Австрії С. Курцу в жовтні 2021 р. прокуратурою країни висунуто звинувачення, що він з 2016 р. брав участь у впливі на редакційну політику однієї з провідних газет країни за допомогою надання їй реклами, що фінансувалася за рахунок коштів платників податків.

Австрія, як нейтральна країна, не підтримує Україну зброєю у війні з Росією, однак виділяє гуманітарну та фінансову підтримку нашій країні. Вона також позитивно голосує за усі санкційні пакети ЄС проти Росії, але невідомо, як ситуація складеться в 2025 р., оскільки до влади в Австрії прийшла проросійська Австрійська партія свободи. Разом з керівниками Угорщини та Словаччини вони можуть блокувати прийняття таких санкційних пакетів проти Росії.

На початку січня 2025 р. Європейська Комісія попередила Австрію, що їй загрожує спеціальний фінансовий режим ЄС, що передбачений для країн, витрати яких вийшли за граничну межу. Тепер Австрії потрібно до 21 січня 2025 р. показати Європейській Комісії (ЄК) переконливий план скорочення державних витрат. У листопаді 2024 р. ЄК відкладала цей процес, давши

керівництву країни додатковий час на це. У певній мірі ускладнює вирішення вказаної проблеми урядова криза в Австрії в 2025 р., оскільки на недавніх парламентських виборах перемогла ультраконсервативна Австрійська партія свободи, яка поки не знайшла підтримки інших партій для формування коаліційного уряду. Однією з причин цього є те, що керівник цієї партії – Герберт Кікль – вважає санкції проти Росії безглуздими, що вони негативно впливають на забезпечення газом Австрії тощо. Він також виступає проти міграції в Австрію шукачів притулку, особливо неєвропейського походження, за прикладом політики В. Орбана в Угорщині. У разі провалу переговорів між Австрійською партією свободи та опозиційною Австрійською народною партією та не подачею документу ЄК про скорочення державних видатків у визначені терміни на Австрію будуть накладені серйозні фінансові санкції.

7.2. Фінанси земель та проблеми підвищення ефективності державних фінансів федерації.

Австрійський федералізм має ряд особливостей, які пов'язані з історичними

традиціями країни. Всі процеси суспільного регулювання (державно-правові, політичні і економічні) відбуваються в країні на трьох основних рівнях: федеральному, земельному (дев'ять федеральних земель) і місцевому (міста, райони, общини). Весь комплекс суспільної власності має позначення «загальної або сумісної», куди складовою частиною входять не тільки «одержавлена» і казенна власність, але і земельно-громадське майно.

Дохідна частина федеральних земель у 2020 р. була наступною: Відень – 14,8 млрд євро.; Бургенланд – 1,36 млрд. євро.; Каринтія – 2,5 млрд. євро.; Штирія – 5,9 млрд. євро.; Верхня Австрія – 6,7 млрд. євро.; Нижня Австрія – 9,1 млрд. євро.; Зальцбург – 2,9 млрд. євро.; Тіроль – 3,8 млрд. євро.; Форарльберг – 1,7 млрд. євро. Витрати бюджетів у федеральних землях розподіляються за 10 груп. Як правило, пріоритетними напрямками є охорона здоров'я, соціальний добробут, наукові дослідження, освіта та спорт.

Видатки бюджетів земель пов'язані не тільки з виконанням федеральних функцій в сферах соціального забезпечення, охорони здоров'я, материнства і молоді, а й інших функцій. Так, на земельному рівні визначається загальний порядок економічної діяльності, облаштування земельної території (зокрема право на її забудову), захист навколишнього середовища (прибирання сміття, організація рибальства, полювання і туризму), реалізація проєктів з вищої освіти і рекреаційно-культурних центрів. У їх власності знаходиться також багато об'єктів інфраструктури, зокрема автомагістралі і електроенергетика. Останнім часом особлива увага стала надаватися ефективнішому використанню бюджетних ресурсів на регіональному рівні в порівнянні з федеральним. Саме за рахунок позитивних показників регіональних бюджетів вдалося забезпечити поступове зниження дефіциту федерального рівня.

В Австрії на державному та земельному рівні запроваджені «зелені» витрати Європейської Комісії та пакети відповідних стимулів. Крім того, країна однією з перших в ЄС приєдналася до ініціативи регіонального відновлення REACT-EU. Участь у цій програмі фінансування дасть змогу збільшити обсяг інвестицій у «зелений» та цифрові проєкти в окремих регіонах країни. Не

дивно, що Відень, столиця Австрії, стала однією з найкращих столиць світу за екологічними умовами проживання.

Заслуговує на увагу й те, що на регіональному рівні в Австрії все активніше починають застосовувати механізм «зелених» публічних закупівель, націлених на придбання бюджетними організаціями товарів та послуг, які не шкодять навколишньому середовищу. Насамперед це стосується різного роду миючих засобів для бюджетних установ (в цьому плані показовим є досвід Відня, столиці Австрії). Запровадження подібного підходу до публічних закупівель не шкідливих для довкілля миючих засобів змусило ряд виробників перейти на їх виробництво.

7.3. Особливості діяльності казначейства Австрії

В системі публічних фінансів казначейству Австрії належить провідна роль. Усі видатки, які здійснюють міністерства, повинні бути затверджені ним. Казначейство за узгодженням із бюджетними міністерствами визначає категорії видатків, для здійснення яких воно передає цим міністерствам відповідні повноваження. До обов'язків казначейства також відносяться: надання консультацій міністерствам з питань економіки і фінансів; визначення і забезпечення взаємодії з міністерствами, застосування відповідних методів управління державними коштами та їх витрачанням; координація підходів до розгляду деяких загальних питань, наприклад, в галузі закупівель і оплати праці у державному секторі тощо. Основною функцією казначейства Австрії є управління державними ресурсами. До основних систем, що застосовує казначейство в управлінні державними ресурсами, відносяться планування, нагляд і контроль за використанням ресурсів у державному секторі.

Бюджетні міністерства і відомства щорічно складають бюджетні кошториси. Ці кошториси є інструментом, за допомогою якого забезпечується реалізація повноважень парламенту на асигнування коштів, а казначейству вони дозволяють відпускати кошти із Консолідованого фонду. Кожний бюджетний кошторис затверджується казначейством до його подання парламенту, а видатки, що не затверджені таким чином казначейством, не можуть бути віднесені міністерством на рахунок його асигнувань. Після затвердження бюджетного кошторису казначейством і схвалення парламентом відповідальність за використання асигнованих коштів несе головний бухгалтер. Якщо головний бухгалтер приймає рішення провести фінансову операцію, що не входить до його повноважень, він повинен отримати консультацію в казначействі. Звертання до казначейства є необхідним у наступних випадках: міністерство має намір використати кошти на цілі, не передбачені бюджетним кошторисом; міністерство передбачає збільшення коштів на передбачений підрозділ видатків і має намір компенсувати це перебільшення за рахунок емісії коштів, що призначені на другий підрозділ.

Крім цього, дозвіл казначейства є необхідним у здійсненні платежів, що не передбачені законом або на здійснення яких міністерству не надано відповідних повноважень. У тому випадку, коли у міністерства не досить коштів для виконання своїх зобов'язань, воно повинно заручитися дозволом казначейства на отримання авансу із резерву для непередбачених видатків. При здійсненні аналізу державних видатків враховуються платіжні доручення і надходження державних міністерств.

7.4. Особливості податкової системи Австрії

Об'єктом оподаткування в Австрії є фізичні і юридичні особи. Компанії самі сплачують податок з усіх своїх доходів. Виняток становлять тільки товариства: згідно з австрійським податковим законодавством, доход товариства розглядається як сума доходів незалежних партнерів. Австрійське законодавство поділяє всіх юридичних і фізичних осіб на платників податку з необмеженою і обмеженою податковою відповідальністю. Необмежена відповідальність означає, що податок сплачується з усіх доходів, отриманих як в країні, так і за кордоном.

Ставка податку на прибуток корпорацій становить 25 % (до 2005 р. вона становила 34 %). Влада Австрії пішла на зменшення цієї ставки під впливом податкової конкуренції сусідніх країн, які 01.05.2004 р. вступили до ЄС, ставки податку на прибуток підприємств у яких були набагато меншими.

Перший етап розрахунку податку на корпорації – це визначення доходу і собівартості. Доход австрійських компаній, як і в більшості країн світу, вираховується на основі балансу. Австрійське законодавство передбачає певні пільги з оподаткування для підприємств-експортерів. Такі підприємства можуть відносити на собівартість до 15% дебіторської заборгованості, що була на день складання звітного балансу. З доходу, отриманого підприємствами до оподаткування, може бути сформований резерв для виплати вихідної допомоги найманим робітникам.

Аналогічним чином формується і пенсійний резерв. Працедавець встановлює пенсії на основі договірних, визначених законом зобов'язань, що не підлягають відміні. Розмір пенсії не повинен перевищувати 80% останньої заробітної плати працівника. Пенсійний резерв розраховується у відповідності з правилами страхування. При його розрахунку використовується рівень доходності у 6% річних.

В залежності від рівня доходу застосовується п'ять ставок прибуткового податку з доходів громадян, мінімальна ставка – 10 %, максимальна - 50 %. Не дивлячись на такий високий рівень оподаткування, Австрія за показниками рівня життя відноситься до провідних країн світу не дивлячись на високий рівень оподаткування громадян. Одна із причин цього – значні соціальні виплати домогосподарствам. Але підприємницькі кола виражають незадоволеність тим, що реальні процеси лібералізації економіки поки що не позначилися позитивно на їх доходах.

7.5. Державне регулювання фінансів підприємств різного типу в Австрії

Доходи австрійських підприємств залежать в основному від прибутку, а витрати пов'язані зі сплатою податків, соціальних платежів та кредитів банкам. Головними формами заборгованості підприємств є позики банків та опосередковане фінансування від центрального уряду. Фінансування через емісію акцій та облігацій лишається невеликим. Одна з причин — порівняно незначна кількість великих компаній. Державні підприємства отримують різні форми фінансової допомоги, зокрема, державні дотації.

Корпоративний ландшафт Австрії характеризується високою часткою малих та середніх, головним чином сімейних підприємств, які використовують для свого фінансування власні кошти та кредити банків. В цілому фірми є надто малими для фінансування через фондовий ринок. Крім того, в минулому

інвестиційні та бізнесові структури, разом з пільговим оподаткуванням заборгованості порівняно з акціонерним капіталом, традиційно схилилися до банківського фінансування. Австрійські підприємства-експортери також мають можливість використовувати фінансові інструменти Австрійського контрольного банку з метою виходу на зовнішні ринки. Зокрема, у 2020 р. цим банком було надано гарантій на експортні кредити в обсязі 7,5 млрд євро, а загальний портфель гарантійного покриття склав на кінець 2020 р. 30,5 млрд євро.

Враховуючи високу привабливість для ведення бізнесу (у 2020 р., за даними

Doing Business, Австрія займала 27 місце), австрійські компанії отримують значні обсяги прямих іноземних інвестицій. Так, в 2020 р. обсяг ПІІ в економіку Австрії склав майже 164 млрд євро (хоча в 2019 р. їх обсяг був на 5 % вищим). Водночас, значні кошти австрійські підприємства інвестують у закордонні проєкти.

Для зменшення фінансового навантаження на бюджет Уряд Австрії, що раніше контролював близько 25% підприємств країни, послідовно проводить приватизаційну політику, направлену на заохочення розвитку фондового ринку та залучення іноземних інвестицій. На початку ХХІ ст. в приватизації були досягнуті значні успіхи (зокрема, це часткова приватизація компаній Telekom Austria, OMV, VA Stahl AG і повна приватизація компанії Austria Tabak AG та інших). Тим не менше, в 2020-2021 рр. понад 20 % промислової продукції вироблялось у державному секторі.

Під час світової фінансової кризи 2008-2009 рр. та кризи 2020 р. уряд Австрії виділив значні кошти для збереження робочих місць на підприємствах та для сплати кредитів банками. Так, в 2021 р. на подолання наслідків пандемії коронавірусу та підтримку зайнятості було виділено майже 31 млрд євро. Для підприємств під час цієї пандемії були передбачені податкові канікули в розмірі 5,9 млрд євро. Ще 1,3 млрд євро були направлені на підтримку економічної кон'юнктури.

7.6. Особливості отримання посвідки на проживання та громадянства в Австрії за інвестиції

В країні з 1996 р. діє програма «Громадянство за інвестиції». Згідно з нею громадянство країни надається тим іноземцям, котрі зробили значний інвестиційний внесок в економіку Австрії. Причому ця сума розраховується індивідуально для кожного інвестора, що дає право на отримання громадянства чи виду на проживання (ВНП). В країні існує гарантія повернення інвестицій. Витрати на оформлення документів для отримання громадянства становлять 50–100 тис. євро. Оформлення подібних документів для членів родини включається в цю суму. В Австрії існує скорочена процедура оформлення цих документів. Термін отримання документів на громадянство для інвестора – один рік. При цьому не існує необхідності обов'язкової присутності в країні чи приїзду до неї. В Австрії дозволено подвійне громадянство. Унесення іноземцями значних інвестицій в економіку Австрії надає їм такі права. Тим, хто отримав громадянство країни, надається право на постійне проживання в ній, а також на навчання й роботу в державах ЄС. Крім того, їм дозволено безвізовий чи спрощений в'їзд до 170 країн, зокрема до США, Великої Британії, Канади, Сінгапуру та

Гонконгу, а також до країн ЄС. Водночас іноземці, які отримали вид на проживання в Австрії, таких прав не мають.

Вказані інвестиційні та податкові пільги призвели до того, що Австрію для свого проживання вибрала значна кількість бізнесменів та політиків з багатьох країн світу, в тому числі з України. Передусім це стосується частини бізнесменів та політиків з оточення колишнього президента В. Януковича. Крім того, Австрія вже багато років не видає американському правосуддю українського бізнесмена Д. Фірташа, на якого в США відкрита кримінальна справа щодо хабарництва.

Контрольні запитання.

1. Яка структура державних фінансів Австрії?
2. Які види податків сплачують в Австрії юридичні особи?
3. Які особливості прибуткового податку з громадян в Австрії?
4. Які права у формуванні своїх бюджетів мають землі в Австрії?
5. В чому полягають особливості використання своїх бюджетів земельними органами влади в Австрії?
6. В чому полягають особливості державного регулювання фінансів підприємств різного типу в Австрії?

Розділ 8. Державні фінанси Ірландії

Державні фінанси Ірландії включають державний бюджет, фінанси державних підприємств та організацій, фінанси соціальних фондів. Основними доходами державного бюджету країни є податкові надходження. Основні видатки державного бюджету Ірландії спрямовуються на соціальний захист, соціальну сферу, допомогу місцевим бюджетам, на екологічні цілі тощо. Для підвищення ефективності використання публічних фінансів в останні роки в Ірландії активно застосовують механізм державних закупівель. Їх обсяг перед кризою 2020 р. досяг рівня 8,8 % від ВВП країни. В Ірландії також активно застосовуються принципи державно-приватного партнерства, насамперед у сфері дорожнього будівництва.

Соціальні виплати з бюджету Ірландії є одними із найвищих в ЄС, поступаючись тільки Данії та Швеції. У 2020-2021 рр. країна витратила значні кошти на боротьбу з наслідками пандемії коронавірусу, на підтримку підприємств та населення, які фінансово постраждали внаслідок цієї епідемії. Певні кошти Ірландія виділила на фінансову допомогу Україні та біженцям з нашої країни, які отримали притулок в Ірландії внаслідок війни Росії проти України.

Особливістю державних фінансів Ірландії є те, що значні кошти країна виділяє на охорону навколишнього середовища та для насадження нових лісів, щоб зменшити викиди парникових газів. В Ірландії держава запланувала довести заліснення своєї території з 11 % до 18 % до 2046 р., оскільки ліси дедалі більше потрібні для поглинання значних опадів і для зменшення рівня вуглекислого газу в повітрі. Фермери, які насаджують ліси, отримують щедрі виплати на 15 років, ще й звичайні фермерські субсидії. Щоб пришвидшити виконання державної програми із заліснення, уряд Ірландії вимагає щоб місця вирубок засаджувалися новими деревами, але на це субсидії вже не видаються. Влада країни також забороняє комерційне заліснення найбідніших ґрунтів, де

молодим саджанцям важко виживати. Крім того, в 2018 р. Ірландія стала першою країною, яка прийняла рішення про припинення інвестицій у викопне паливо.

Для подолання наслідків світової фінансової кризи 2008-2009 рр. ЄС та МВФ виділили для країни 85 млрд дол США допомоги, хоча Ірландії прийшлося піти на скорочення багатьох соціальних програм та зайнятості у державному секторі. Крім того, були зменшені бюджетні видатки на майже на 20 % протягом 2011-2014 рр., скорочена кількість державних службовців, зменшені виплати на дітей та безробітним тощо. Подібне відбулося й під час подолання негативних наслідків коронакризи в 2020 р., оскільки через неї у 2020 році дефіцит бюджету Ірландії склав 6,5% до ВВП або 23 млрд дол США. Водночас фінансова допомога ЄС та МВФ дозволила Ірландії швидко вийти з кризи й наростити обсяг ВВП у 2021 р. до рівня 2019 р.

Фінансування Ірландії Європейським Союзом було вельми істотним. З часу приєднання до ЄС і до кризи 2008-2009 рр. Ірландія отримала чистого фінансування 32,2 млрд. дол. по лінії структурних, сільськогосподарських фондів та інших фондів. Протягом цих років кожен фунт, внесений Ірландією в бюджет ЄС, повертався до країни п'ятьма фунтами допомоги. Це було величезною економічною підтримкою, особливо в розвитку інфраструктури, підвищенні фахових навиків населення, що натомість спричинило економічне зростання та міграцію до країни. Коли Ірландія приєдналася до ЄС, її ВВП на душу населення становив 58% від середнього рівня Євросоюзу, тобто країна була однією з найбідніших у ЄС. На початку XXI ст. ВВП Ірландії перебував на рівні 104 % від середньоєвропейського показника на душу населення. Середня зарплата в країні в 2021 р. складала 3660 євро, а після сплати податків – 2600 євро. Мінімальна зарплата в Ірландії в 2021 р. дорівнювала 10,2 євро за годину. Хоча війна Росії проти України негативно позначилася на фінансовій системі Ірландії, вона знайшла кошти на прийняття 100 тис українських біженців. Оформлювати візу для в'їзду в Ірландію громадянам України не потрібно. Отримати тимчасовий захист можна безпосередньо в аеропорту прибуття в Дубліні. Він надає право жити в Ірландії протягом року з можливістю продовжити дію цього статусу. Центри допомоги біженцям розташовані у трьох місцях країни: Керк, Дублін, Лімерік. Українцям в Ірландії надають безкоштовне житло, однак кількість житла обмежена. Тому біженців розміщують в готельних номерах або в школах та великих спортзалах, з перспективою переселення до звільнених кімнат. Для того, щоб отримати доступ до медицини, ринку праці та освіти в Ірландії треба мати номер PPS, який видає департамент соціального захисту. Максимальна сума фінансової допомоги для українських біженців становить 208 євро на тиждень або 830 євро на місяць на одного дорослого. Допомога на дитину становить 140 євро на місяць. Всі медичні послуги в Ірландії безкоштовні для українських біженців, які оформили статус тимчасового захисту, а діти українських біженців мають право безкоштовно навчатися у ірландських школах. Заклади освіти безкоштовно надають їм підручники та форму. Дитячі садочки в Ірландії приватні, а кожна година перебування дитини в них коштує близько 12 євро. Однак біженцям можна подати заявку на державну програму ECCE, яка компенсує садочку три години навчання дитини в день.

8.2. Особливості податкової системи Ірландії

Для жителів Ірландії вона є країною з високим рівнем прогресивного оподаткування. Так, в 1998 р. ставки прибуткового податку складали 29, 48, 52 % (пізніше його максимальна ставка була зменшена до 40,8 %); ПДВ – 21 і 12 %. У той же час податок на прибуток підприємств довгий час знаходився на рівні 10 %, пізніше його підвищили до 12,5 %.

Прибутковий податок з громадян (ППГ) розраховується шляхом порівняння загальної суми ППГ, яку повинен внести працівник з його доходу до виплати всіх внесків. Особа, котра заробляє 50 000 євро і оплачує 10 000 євро, має ефективну податкову ставку в 20%. Розрахунок рівня ППГ таким способом дає більш точне відображення даного платежу, з яким стикаються працевлаштовані громадяни. ППГ застосовується практично для всіх видів заробітку. Зокрема, на людей у віці 65 років і старше поширюються ті ж правила оподаткування, що і на всіх інших. Але вони мають деякі додаткові пільги. Межа звільнення - це межа прибутку громадянина, нижче цього порогу він вже нічого не винен державі.

В Ірландії діють єдині для всіх правила податкової поведінки. У країні передбачено такий метод роботи з боржниками перед державою, як публікація їхніх прізвищ і сум, що підлягають сплаті, у газетах. І цей метод спрацьовує: винесення інформації про неплатників на загал у своєрідних «чорних» списках вважається ганебним явищем, шкодить репутації людей – відповідно, багато хто в такій важливій справі, як сплата податків, намагається бути пунктуальним.

Світова економічна криза 2008-2009 рр. призвела до необхідності підвищити податки в Ірландії протягом 2011-2014 років у рамках переговорів про надання країні міжнародної фінансової допомоги від МВФ та ЄС на рівні 85 млрд. євро. Відповідно, ставка ПДВ була підвищена з 21 % в 2010 р. до 23 % в 2014 р. Разом з тим, Ірландія залишила податок на прибуток підприємств на рівні 12,5 %, оскільки проти його підвищення виступили великі іноземні компанії, зареєстровані в країні. Крім того, в країні було введено новий податок на нерухомість, а також підвищені акцизи. Була також підвищена капіталізація ірландських банків з 8 до 12 %. Уряд був змушений націоналізувати 3 з 6-ти найбільших банків. У 2010 р. Ірландія отримала багатомільярдний кредит від ЄЦБ та МВФ за ставкою 5 % річних, хоча в 2008-2009 рр. вона відмовлялася від нього, оскільки отримання подібних кредитів відштовхує іноземних інвесторів від країни. У наступні роки фінансова ситуація в Ірландії покращилася, але пандемія коронакризи в 2020 р. знову погіршила економічну ситуацію в країні. Тому в Ірландії в 2020 році було внесено кілька тимчасових змін до сплати ПДВ, щоб спробувати допомогти підприємствам, які постраждали від Covid-19. Так, з 1 вересня 2020 року до кінця лютого 2021 року діяло тимчасове зниження стандартного ПДВ: з 23% він був знижений до 21% в рамках липневого набору заходів стимулювання уряду. Сюди відносяться: продаж автомобілів; одяг для дорослих; електротовари; бензин і дизельне паливо; алкоголь і тютюн; більшість предметів домашнього вжитку; продукти

харчування; багато професійних послуг і телекомунікацій; податок на приріст капіталу.

Організаційна структура Національної податкової адміністрації Ірландії.

Структура Національної податкової адміністрації Ірландії побудована у відповідності до клієнтської бази. Податкові регіони є відповідальними за клієнтів, які знаходяться в межах їх географічної зони, за винятком тих великих корпорацій та фізичних осіб, з якими працює Департамент по обслуговуванню великих платників податків. Національна податкова адміністрація також виконує функції з проведення політики, законодавства та роз'яснювальної роботи. Податкова служба Ірландії складається з 15 департаментів, з яких чотири – регіональні департаменти. Регіони підрозділяються на податкові райони.

8.3. Фінансова привабливість Ірландії для іноземних інвесторів.

Для іноземних інвесторів Ірландія стала нетиповою офшорною юрисдикцією, яка випереджає за рівнем податкової привабливості багато типових офшорних центрів. Низький рівень корпоративних податків, спрощена система оподаткування й адміністративних процедур призвели до того, що великі міжнародні компанії та банки, а останніми роками й високотехнологічний венчурний бізнес, стали дедалі частіше розмішувати свої регіональні штаб-квартири в цій маленькій країні. Сплачувати податки в Ірландії виявилось набагато вигідніше, ніж будь-де в Європі. Процедура реєстрації тут іноземних компаній дуже спрощена і займає 1-2 дні. Можливість заснування нерезидентних офшорних компаній поєднана з широким набором податкових пільг для компаній, які займаються реальною виробничою або фінансовою діяльністю. Оподаткуванню не підлягають доходи від патентів на винаходи і від продажу творів мистецтва, якщо вони створюються в Ірландії.

В Ірландії створений спеціальний пільговий режим для іноземних фінансових інвестиційних компаній. На відміну від багатьох інших юрисдикцій, офшорні компанії тут мають право вести діяльність і на території Ірландії. Одночасно вони зберігають пільги, які звільняють їх від податків на доходи, отримані за кордоном. Доходи, джерело яких знаходиться в самій Ірландії, донедавна обкладалися за пільговою ставкою в 10 %, а зараз ця ставка складає 12,5 %. За законами країни ірландська компанія, яка веде діяльність за кордоном, може бути визнана нерезидентською і звільнена від податків, якщо її акціонери і директори — нерезиденти Ірландії.

Значні податкові пільги для іноземних інвесторів передбачені у ВЕЗ Шеннон, яка знаходиться у західній частині країни й охоплює територію в розмірі 243 гектари. З 1959 р. на території цієї ВЕЗ зареєструвалося більше 100 компаній, які забезпечили зайнятість 7 тисяч осіб. Річний експорт ВЕЗ Шеннон перевищує 3,3 млрд євро в рік. Компанії цієї ВЕЗ дають економіці Ірландії 600 млн євро щорічно у вигляді заробітної плати, товарів та послуг. Основними інвесторами в економіку ВЕЗ є інвестори з США та Європи. Успішний досвід створення та розвиток ВЕЗ Шеннон сприяв тому, що зараз елементи пільгового режиму цієї ВЕЗ діють на всій території Ірландії.

Водночас, може негативно вплинути на фінансову систему країни необхідність введення податку на прибуток великих міжнародних корпорацій в розмірі 15 % з 2024 р. Це рішення недавно ухвалили всі країни ОЕСР з метою зменшення податкової конкуренції між ними та необхідністю боротьби з ухиленням від оподаткування такими компаніями.

8.4. Державне регулювання фінансів підприємств в Ірландії

На відміну від інших нетипових офшорних юрисдикцій, в Ірландії, поряд з нерезидентськими компаніями з обмеженою відповідальністю, існує можливість створення офшорних компаній з необмеженою відповідальністю. У компанії з обмеженою відповідальністю повинні бути як мінімум два акціонери, причому акціонер одночасно може бути і секретарем компанії. Список власників компаній вноситься до реєстру акціонерів. В офшорному бізнесі повсюдно застосовується механізм номінального володіння акціями.

Для усунення подвійного оподаткування Ірландія уклала 15 договорів. Крім того, укладені інші податкові угоди з рядом країн, відповідно до яких від податку «біля джерела доходу» майже цілком звільнені відсотки, рентні платежі за володіння літаками та нерухомістю. Подібні договори Ірландією укладені з Бельгією, Німеччиною, Данією, Люксембургом, Великою Британією, Норвегією, Швецією, Швейцарією, Росією.

В останні два десятиліття Ірландія стимулює розвиток економіки на базі технологій майбутнього. Понад 800 ірландських компаній лише в галузі сервісного та продуктового ІТ генерують сьогодні близько 7,2 млрд дол США на рік. Вже майже 10 років Ірландія є одним із найбільших експортерів програмного забезпечення у світі, а ця галузь надає понад 10 % всіх експортних доходів країни. І це роблять саме іноземні компанії – близько 80 % всіх компаній. Загалом на сектори, де домінують нерезиденти, припадає 53 % ВВП Ірландії – близько 186 млрд євро.

Притягує світові технологічні гіганти в Ірландію, окрім якісної інфраструктури та високого рівня верховенства права, ефективність та гнучкість корпоративного оподаткування. Так, компанії, що реалізують науково-дослідні та конструкторсько-експериментальні проекти, отримують від держави 25 %-й податковий кредит. Це є особливо привабливим чинником для роботи в Ірландії для фармацевтичних та аерокосмічних підприємств. При цьому ефективні податкові відрахування можуть становити до 37,5 %. Тоді як за ставкою 12,5 % обкладаються лише 20 % податку на прибуток, а 80 % підлягає компенсації у разі капітальних витрат на придбання відповідних активів інтелектуальної власності та технологічних патентів.

Останні кілька десятиліть Ірландія служила податковим притулком для багатьох великих технологічних компаній завдяки низькій ставці на прибуток підприємств. Зокрема, штаб-квартири в країні мають Google, Apple, Facebook. За даними Американської торгово-промислової палати Ірландії, в цій країні працюють близько 800 американських компаній, на яких зайнято близько 180 тис осіб. Щоб зменшити рівень оподаткування іноземні корпорації зазвичай створюють ірландські дочірні компанії, які ліцензують їх інтелектуальну власність, за які дочірнє підприємство сплачує роялті. Але під тиском Європейської Комісії Ірландія була змушена посилити податковий тиск на подібні компанії, щоб не потрапити під фінансові санкції ЄС.

У зв'язку з виходом Великої Британії зі складу ЄС в 2020 р. для багатьох ірландських підприємств виникли фінансові проблеми як із збутом своєї продукції

в країнах Європейського Союзу, так й із отриманням сировини та комплектуючих із них. Так, обсяг торгівлі між Ірландією та Великою Британією в 2018 р. складав близько 40 млрд дол США, а майже 15 % ірландського експорту припадало на Велику Британію. До того ж значна частина ірландського експорту йде транзитом через британську територію. На кінець 2023 р. ще не було вирішено питання прикордонного режиму між Ірландією та Великою Британією, хоча ЄС наполягає на його повноцінному функціонуванні. Влада Ірландії поки відтягує вирішення вказаної проблеми з політичних мотивів. Вільний перетин кордону між Ірландією та Північною Ірландією (знаходиться багато століть у складі Великої Британії) був важливою умовою Угоди страсної п'ятниці, яка поклала кінець багаторічної громадянської війни в Північній Ірландії.

Європейська Комісія постійно попереджає Ірландію про недопустимість надання податкових пільг для ряду провідних світових корпорацій. Так, американську компанію Apple вона планувала оштрафувати на кілька млрд. євро за податкові махінації в Ірландії. Європейська Комісія вважає, що Apple отримувала надлишковий прибуток від незаконних податкових угод з урядом Ірландії протягом більше 20 років (компанія працює в Ірландії з 1980 р.). Попередні результати розслідувань, проведені на початку 2015 р., показали, що вказана компанія сплачувала податок в Ірландії за ставкою 2 % (мінімальна ставка в ЄС дорівнює 10 %), отримувала зиск від «незаконної» державної допомоги завдяки «кулуарним операціям» з ірландською владою. Йдеться про дві угоди між Apple і урядом Ірландії, які не відповідають стандартам транзакції на рівних умовах між корпоративними партнерами. Керівництво Apple довгий час заперечувало цю інформацію, оскільки компанія, на його думку, все робила законно. В цьому спорі компанію Apple підтримували США та Ірландія, але позиція Європейської Комісії не змінилася. Тому в 2019 р. Apple заплатила уряду Ірландії штраф у розмірі трохи менше 1 млрд дол США, щоб залагодити цю справу з Європейською Комісією.

Контрольні запитання

1. Як ви можете охарактеризувати стан державних фінансів країни?
2. Які податки сплачують в Ірландії фізичні особи?
3. Які податки сплачують в Ірландії юридичні особи?
4. Яку вплинула фінансова допомога ЄС Ірландії на її розвиток?
5. В чому полягають особливості державного регулювання ведення бізнесу в Ірландії?
6. Чому Європейська Комісія постійно попереджає Ірландію про недопустимість надання податкових пільг для ряду провідних світових корпорацій?

Розділ 9. Державні фінанси Данії

9.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни

Державні фінанси Данії включають державний бюджет, бюджети соціальних фондів, фінанси державних підприємств та установ. Сучасна фіскальна політика Данії спрямована на скорочення тиску на державний бюджет, що був надмірним в кризовий період, та збільшення ступеня лібералізації. Дефіцит бюджету в основному формується внаслідок зростання

відрахувань на соціальну сферу, реалізацію програм соціального захисту населення, а також через нестабільне надходження виплат до пенсійного фонду. Даний дисбаланс має бути вирівняний шляхом нормалізації занижених в кризовий період ставок оподаткування і, відповідно, зростанням обсягів надходжень до бюджету та цільових позабюджетних фондів.

Спостерігається подальша реалізація державної програми скорочення податкового навантаження на бізнес та суспільство, а також низка ініціатив, спрямованих на спрощення ведення бізнесу в Данії. Це дасть змогу ще більше покращити інвестиційний клімат та підвищити підприємницьку активність, що є запорукою подальшого соціально-економічного розвитку країни.

Окрім бюджетних ініціатив, уряд Данії представив програму скорочення податків та низку ініціатив, спрямованих на полегшення ведення бізнесу та сприяння підприємництву в країні. Це поряд із планом дії в межах поточної реформи забезпечує сталий економічний підйом країни.

Доходи і витрати державного бюджету

Основу доходів бюджетів країни становлять податки. Вважається, що в цій країні одні з найвищих податків у світі. Однак більша частина від цих надходжень йде на фінансування соціальної сфери - охорони здоров'я, освіти, підвищення кваліфікації співробітників, в фонди праці та спеціальні програми. Все це створює такий рівень життя, що датчанам вигідно сплачувати такі податки. До того ж менталітет жителів характеризується високим рівнем самосвідомості і громадянської відповідальності. Працедавець зобов'язаний сплачувати за кожного працівника, зайнятого повний робочий день, щомісячний внесок в пенсійний фонд. Суми, сплачені в пенсійний фонд, повністю вираховуються з оподаткованої бази при розрахунку корпоративного податку.

Невдачею для уряду закінчилася ідея введення так званого податку на холестерин. Цей податок ввели в Данії в 2011 р. на надто жирні продукти харчування, а також на тютюнові вироби. Влада пояснювала введення цього податку стурбованістю зайвою вагою співвітчизників та необхідністю продовжити середню тривалість життя громадян країни на перспективу. У відповідь на такі дії уряду громадяни Данії почали масово їздити на закупівлю продуктів харчування та тютюнових виробів в сусідні країни ЄС. Тому уряду Данії прийшлося відмінити цей податок у 2012 р.

Видаткова частина державного бюджету значною мірою використовується на соціальну сферу та на допомогу місцевим бюджетам (2 автономних округи, 16 амтів, 270 комун). У Данії достатньо високі допомоги безробітним, сім'ям з дітьми. Значні кошти виділяються з бюджетів усіх рівнів на захист навколишнього середовища, утилізацію сміття, вітроенергетику. Фінансовий стан домогосподарств характеризується одним з найвищих рівнів доходів серед країн ЄС. В останні роки зросли видатки бюджету й на допомогу біженцям, в тому числі з України.

Заслугує на увагу й фінансова допомога Данії при організації публічно-приватного партнерства з Україною. Вона допомагає очищати воду, купувати обладнання для водо-, електро- і теплопостачання, ремонтувати будівлі та каналізацію, проводити аварійні роботи. Особливістю фінансової допомоги Данії українським регіонам полягає в тому, що вона фінансує проєкти через організації-

партнери. Ними виступають: Данська рада у справах біженців, Управління ООН з обслуговування проєктів, Міжнародна організація з міграції ООН, Данський Червоний Хрест, Данська церковна допомога тощо. Крім того, Данія не обмежується дотаціями, а надає технічну допомогу, створює команди підтримки громад та бізнесу.

Данія є одним із найбільших донорів військової допомоги України порівняно з розміром її ВВП. Її попередній пакет військової допомоги нашій країні на 1,7 млрд крон (247,4 млрд дол) був представлений у середині лютого 2024 р. Крім того, Данія наголосила, що надасть Україні новий пакет військової допомоги на суму близько 2,3 млрд крон (336,6 млн дол). Країна також заявила, що сподівається надати Україні літаки F-16 найближчим часом (в 2024 р. – 18 літаків, а за 2024-2025 рр. – 19 літаків). Загалом, Данія стала першою країною за межами G7, що підписала 10-річну угоду про співпрацю з Україною в сфері безпеки та оборони. В кінці березня 2024 р. Президент України В. Зеленський обговорив з міністром оборони Данії питання посилення української проти-повітряної оборони та спільного виробництва зброї. Загалом, Данія з 24.02.2022 р. до 31.10.2024 р. надала Україні фінансової, гуманітарної та військової допомоги на 9,5 млрд євро.

Значна увага в країні надається фінансуванню заходів із збереження довкілля. В цьому плані доцільно звернути увагу на систему стимулів та податків, які були запроваджені в Данії для переходу до використання переважно відновних джерел енергії. До 1970 р. країна отримувала 90 % енергії від нафти та газу, але з 1973 р. почалося різке зростання цін на вказані енергоресурси, що змусило Данію активніше економити нафту і газ, використовувати відновні джерела енергії. Для цього, передусім, було введено (з 1977 р.) податок на використання нафти та електрики. З того часу податки на ці енергоресурси постійно підвищувалися, а до них ще добавилися податки на вугілля та газ. В наступні роки Данія, як і більшість країн ЄС, стала стимулювати використання відновних джерел енергії (ВДЕ), використовуючи для цього так званий «зелений» тариф. Тому в країні активно розвивається вітряна енергетика та біоенергетика. Зокрема, при великих свинокомплексах створені біоенергетичні установи, які переробляють їх відходи та виробляють електроенергію, не забруднюючи навколишнє середовище.

Значні кошти урядом країни виділяються на фінансову підтримку жителів Гренландії, яка має значну автономію у складі Данії. В середньому на рік утримання Гренландії коштує країні 550-600 млн євро на рік. Це робиться й тому, що частина гренландців виступає за відділення від Данії, а на території Гренландії знаходяться значні поклади нафти, газу, золота, міді, рідкоземельних металів, які в майбутньому можуть збагатити Данію. Всі ці чинники вплинули на рішення Д. Трампа щодо можливого викупу (захоплення) Гренландії у наступні роки, що викликало незадоволення не тільки жителів Данії, а й самої Гренландії. Тим більше, що влада Данії дозволяє США контролювати води навколо Гренландії.

9.2. Особливості податкової системи Данії

У Королівстві Данія існують такі види податків: на бізнес; на майно; прибутковий податок з громадян; ПДВ; акцизи; на дивіденди; корпоративний податок; на реєстрацію автотранспорту; гербовий збір. Загалом, система

оподаткування Данії відрізняється від інших країн Євросоюзу лише своїми ставками, які є достатньо високими.

Розмір прибуткового податку з доходів громадян залежить від двох основних чинників: статусу проживання в країні і джерела надходження коштів. Так резиденти, а саме постійні жителі Данії, а також особи, які перебувають там більше півроку, платять податок з усього свого доходу. Нерезиденти ж - тільки з тих грошей, які вони заробили на території держави. В Данії прибутковий податок з громадян має дуже високу ставку не тільки за європейськими мірками, але і за загальносвітовими показниками. Величина його може досягати більше 50% від доходів. Вся сума складається з декількох складових, а саме наступних зборів: державний; муніципальний; регіональний; церковний; відрахування до центрів зайнятості. На відміну від інших, церковний збір не є обов'язковим, і виплачують його тільки прихожани державної лютеранської церкви. Складає він приблизно 1%. У муніципальний бюджет в залежності від регіону відраховується до 29,5%, з огляду на попередній збір.

Сама схема обчислення прибуткового податку з громадян дуже складна. Пов'язано це з тим, що використовується прогресивна шкала нарахувань. Тобто кінцевий розмір залежить від заробітку. При цьому враховуються всі отримані доходи, враховуючи пенсію, соціальні виплати, доходи від дивідендів тощо. Так нижньою межею за державними відрахуваннями є ставка в 6,83% при загальному доході не більше 40 800 датських крон. На медичне обслуговування йде ще 5% заробітку. При величині зарплати більше 449 100 крон ставка підвищується до 15%. Розмір зборів до соціальних фондів складає 8%. Ця сума зменшує розмір оподатковуваної бази на величину персонального відрахування. Крім того, скоротити базу дозволяють добровільні відрахування на страхування від безробіття, пожертвування, гроші, що йдуть на виховання дітей або аліменти. Але загальна сума таких відрахувань не повинна перевищувати 6 000 крон на рік.

Резиденти країни мають право на значне зменшення суми прибуткового податку при певних умовах. Наприклад, враховується наявність кредиту, ведення підприємництва на території своєї житлової площі і інші фактори.

Іноземні громадяни, які перебувають на території Данії протягом від 6 місяців до 3-х років, можуть за бажанням отримувати заробітну плату готівкою за спеціальним податковим режимом при умові, що вони є резидентами Данії і найняті на роботу датським працедавцем, який має постійне представництво на території Данії. У відповідності з особливим податковим режимом доход оподатковується за фіксованою ставкою 25%, при цьому податок стягується працедавцем. На такий доход не встановлено ніяких вирахувань. По закінченні трирічного періоду, іноземному громадянину можуть дати дозвіл залишитися в Данії на строк до 48 місяців, протягом яких його доход буде оподатковуватися згідно з загальними правилами оподаткування корінних громадян.

Річна податкова декларація повинна бути представлена в податкові органи за місцем проживання не пізніше 31 травня року, наступного за звітним роком.

Прибутковий податок сплачується авансовими платежами протягом

податкового року на підставі попередньої податкової реєстрації. Якщо сплачені суми більші за належний податок, вони відшкодовуються з додатковими відсотковими нарахуваннями в розмірі 4%, в строки представлення податкового повідомлення податковими органами.

При отриманні майна спадкоємцю доведеться заплатити податок на спадщину в розмірі від 15 до 36% від його ціни в залежності від ступеня споріднення з померлим. При цьому чоловік або дружина звільняється від податку зовсім, близькі родичі платять нижню межу ставки, а сторонні, які отримали нерухомість в спадок платять до бюджету по максимуму.

Транспортний податок в Данії є одним з найвищих в ЄС. Сплачується він як при реєстрації автомобіля, так і в процесі його експлуатації за рахунок високих акцизів на бензин. Залежно від вартості машини сума збору становитиме від 105 до 180% від ціни транспортного засобу. Такі високі ставки введені для просування більш екологічного транспорту – велосипедів, скутерів або електромобілів.

Юридичні особи - резиденти Данії повинні платити податок на прибуток з усіх своїх філій, нерезиденти - тільки з тих компаній, які розташовані на території країни. Ставка цього податку з 2016 року становить 22% (раніше розмір цієї ставки досягав рівня 34 %). Не існує розбіжностей при оподаткуванні розподіленого і нерозподіленого прибутку компанії. Прибуток і збитки від іноземних постійних представництв звільняються від таких платежів. При розрахунку враховується комерційний дохід, пасивний дохід і приріст капіталу.

Амортизація не враховується в цілях обкладання корпоративним податком і, відповідно, повинна бути додана до балансової вартості активів при визначенні оподатковуваного доходу.

З метою заохочення діяльності по освоєнню зарубіжних ринків для датських фірм може бути встановлена пільгова ставка податку на прибуток підприємств.

Податок на прибуток підприємств сплачується двома авансовими платежами: 20 березня і 20 листопада звітного фінансового року. Суми авансових платежів розраховуються як середня сума податку за останні три роки, відповідно один внесок дорівнює 50% від цієї суми.

Всі підприємства в Данії, у яких річний дохід більше 20 000 крон, зобов'язані реєструватися як платник ПДВ, ставка якого дорівнює 25%. Цим податком обкладаються багато видів діяльності, а також товари. Причому сплачують його як покупці, так і продавці. Однак державою передбачено перелік сфер, звільнених від ПДВ. Так, ставка в 0% поширюється на: друковану продукцію (книги, журнали); медичні послуги; страхові послуги; пошту. Крім того багато товарів, що поставляються в межах Євросоюзу, також не обкладаються цим збором.

Данія відноситься до перших країн в світі, де був введений так званий вуглецевий податок, який зараз знаходиться на рівні близько 100 євро за 1 тону викидів вуглецю. Крім того, в Данії дуже розвинута система торгівлі викидами парникових газів (СТВ). Загалом, для країни характерне найбільше

податкове навантаження на викиди вуглекислого газу від спалювання викопного палива в світі. Крім того, у Данії досить великими є так звані непрямі екологічні податки, які накладаються насамперед на транспортну галузь, передусім на моторне паливо (дизель, бензин, керосин, мазут тощо). Загалом, обсяг податкових надходжень від непрямих екологічних податків в Данії перевищують в п'ять разів надходження від так званих прямих екологічних податків (вуглецевий податок та від СТВ).

9.3. Державне регулювання фінансів підприємств у Данії

Основними доходами підприємств у Данії є прибуток, а також доходи від випуску акцій та інших цінних паперів, а основними витратами – сплата податків та соціальних внесків. Крім того, держава фінансово стимулює розвиток підприємств з виробництва електроенергії та тепла з відновних джерел енергії (вітрові електростанції, біогазові заводи, підприємства, які використовують енергію приливів та відливів тощо). Тому в країні активно розвивається вітряна енергетика, біоенергетика (особливо шляхом переробки відходів комплексів з виробництва свинини), енергетика щодо використання сили морських приливів тощо.

У Данії значна частина електрогенерації забезпечується за рахунок вітрових станцій, що дозволяє домогосподарствам економити на сплаті рахунків за електроенергію та тепло. Для зменшення витрат на оплату рахунків за тепло існує кільказонна система тарифікації теплової енергії, а в багатьох будинках встановлені теплові акумулятори. У них запасається тепло, отримане під час дії більш низького тарифу на теплову енергію.

У 1990-х роках у Данії із запровадженням вуглецевого податку почали застосовувати систему фінансової підтримки підприємств на основі укладення останніми договорів з Данським енергетичним агентством про добровільне зниження споживання енергії та отримання знижки при сплаті вуглецевого податку.

З метою зниження ризику перегріву економіки урядом країни з 2016 р. проводилася цілеспрямована фіскальна політика, що мала на меті зростання суспільного споживання, розширення пропозиції робочої сили, зменшення податкового тиску, розвиток пріоритетних високотехнологічних галузей економіки, а також підтримку збалансованого економічного зростання загалом. Фіскальна політика у цей період була спрямована на скорочення тиску на державний бюджет, що був надмірним в кризовий період 2008-2009 рр., та збільшення ступеня лібералізації. Даний дисбаланс мав бути вирівняний шляхом нормалізації занижених в кризовий період ставок оподаткування і, відповідно, зростанням обсягів надходжень до бюджету та цільових позабюджетних фондів.

У вказаний період продовжувалася подальша реалізація державної програми скорочення податкового навантаження на бізнес та суспільство, а також низка ініціатив, спрямованих на спрощення ведення бізнесу в Данії. Це повинно було дати змогу ще більше покращити інвестиційний клімат та підвищити підприємницьку активність, що є запорукою подальшого соціально-економічного розвитку країни. Окрім бюджетних ініціатив, уряд Данії

представив програму скорочення податків та низку ініціатив, спрямованих на полегшення ведення бізнесу та сприяння підприємництву в країні. Але світова економічна криза 2020 р. змусила уряд Данії піти на збільшення дефіциту бюджету та на зростання державного боргу, щоб подолати наслідки цієї кризи. Данія стала однією з перших країн, яка ввела режим самоізоляції для боротьби з коронавірусом в 2020 р. Але з 20.04.2020 р. в країні було дозволено відкриття невеликих підприємств (автошкол, перукарень, салонів краси), а також були відкриті дитячі садки і школи.

Не дивлячись на те, що Данія є дорогою респектабельною юрисдикцією, вона підходить для реєстрації холдингів. Тим більше, що в Україні Данія не вважається офшором. Натомість, особливістю Данії є високі податки на бізнес. Водночас певні пільги мають компанії, які надають фінансові послуги. Негативно на фінансову привабливість Данії вплинув скандал щодо Банку Данії, який був замішаний у відмиванні брудних грошей із Росії через свою естонську філію.

Контрольні запитання.

1. Які доходи державного бюджету Данії?
2. Які основні видатки державного бюджету у Данії?
3. Які фінансуються соціальні видатки у Данії?
4. Які види прямих податків існують у Данії?
5. Які види непрямих податків існують у Данії?
6. Як держава стимулює розвиток відновної енергетики в країні?

Розділ 10. Державні фінанси Швеції

10.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни

Державні фінанси Швеції включають державний бюджет, фінанси соціальних фондів, фінанси державних підприємств і організацій. Питаннями формування бюджету і розробки податкових законів займається Міністерство фінансів. Збором податків і контролем за дотриманням податкового законодавства займаються Національне податкове управління (НПУ) і податкові органи ленів. ПДВ з імпорту стягується Управлінням мит і митних зборів. Основну частину доходів бюджету забезпечують податкові надходження.

У Швеції більше половини державних витрат складають трансфертні платежі, тобто переказ доходів у приватний сектор (домашнім господарствам і підприємствам), в тому числі пенсії, житлові субсидії, допомога на дітей, сільськогосподарські і промислові субсидії. Сюди також входять виплати державою відсотків по державному боргу. Вони йдуть до пенсійного фонду, а також підприємствам і банкам, які придбали державні цінні папери. Значні кошти з усіх бюджетів виділяються в країні на розвиток відновної енергії та переробки відходів. Зокрема, деякі великі міста (Стокгольм, Упсала) отримують певну частину енергії та тепла від спалювання сміття, яке не вдалося відсортувати. Для цього вони навіть імпортують сміття з інших країн.

Для вирішення фінансових проблем розвитку інфраструктури в Швеції активно застосовуються принципи державно-приватного партнерства. Найрозповсюдженими напрямками його використання у Швеції є сфера надання

адміністративних послуг та інфраструктура: водопостачання, спорудження автомагістралей. Особливістю цього партнерства в країні є розподіл повноважень: держава є оператором проєктів, а бізнес несе всі ризики.

З 2009 р. у Швеції почала здійснюватися програма скорочення армії, але у зв'язку з вторгненням російських військ в Україну в 2014 р. постало питання про збільшення військових витрат Швеції. Тому з 2015 р. країна рекордно збільшила військові витрати, а в 2016 р. Швеція прийняла рішення на політичному рівні, що полегшує військам НАТО доступ на територію країни для проведення маневрів або у разі виникнення загрози війни. Загалом, за 2014-2021 рр. військові витрати країни на оборону збільшилися у два рази. В 2024 р. Швеція вступила до НАТО, щоб спільно з країнами цього блоку спільно протистояти загарбницьким інтересам Росії. На початку 2025 р. Швеція уклала угоду з німецько-французьким збройовим концерном KNDS на виробництво понад 40 танків Leopard 2, вартість якого сягає майже 2 млрд євро.

Швеція також надає значні кошти на утримання мігрантів. Зокрема, з 2012 р. вона прихистила у себе 400 тис іноземців. А 2015 р., у розпал міграційної кризи в ЄС, уряд Швеції дав дозвіл на в'їзд ще на 163 тис мігрантів. Загалом, згідно статистичних даних на 2018 рік, 18 % від загальної кількості жителів Швеції народилися за кордоном. Водночас, прибуття великої кількості мігрантів створило для держави значні фінансові труднощі. Для фінансування переселенських програм уряд Швеції був змушений підвищити податки на алкоголь і скоротити обсяги фондів для допомоги зарубіжним країнам.

З початком повномасштабної війни Росії проти України в 2022 р. Швеція виділила значні кошти нашій країні для подолання наслідків цієї війни, а також фінансово підтримала кілька десятків тисяч українських біженців, які були розміщені в цій країні. Вона також надала військову допомогу Україні на сотні мільйонів доларів. Загалом, з 24.02.2022 р. до 31.10.2024 р. Швеція надала нашій країні фінансової, гуманітарної та військової допомоги на 10,1 млрд євро. У грудні 2024 р. Швеція разом з Данією замовила БМП на 2, 1 млрд євро, з них 40 машин піде в Україну.

Фінансове вирівнювання у Швеції

Нова система фінансового вирівнювання була введена у Швеції введена з 1996 р. Зараз система побудована таким чином, що вирівнювання здійснюється винятково за рахунок фінансових ресурсів самих комун, тобто на основах самофінансування. До цього фінансове вирівнювання здійснювалося за рахунок субсидій з бюджету центрального уряду. З 1996 р. державні субсидії використовуються для загальної фінансової підтримки місцевого самоврядування, а також для регулювання відносин комун і ленів. Розміри субсидій і внесків розраховуються як різниця між середньо комунальною податкоспроможністю по Швеції і власною податкоспроможністю кожної комуни, помноженою на чисельність жителів комуни, а також на попередньо встановлену податкову ставку. На іншому етапі вирівнюються витрати на більшість видів послуг, що надаються комунами.

10.2. Особливості податкової системи Швеції

Підприємство, яке має обороти, що підлягають обкладанню податком на додану вартість (ПДВ), у розмірі більше 1 млн. шведських крон, повинне бути зареєстроване в місцевих податкових органах як платник ПДВ. Якщо обороти

менше 1 млн. шведських крон, то реєстрація необов'язкова. Звичайна ставка ПДВ – 25 %. Знижена ставка – 12 % на продукти харчування й послуги з туризму. Найнижча ставка – 6 % на газетні видання. Звіти по ПДВ надаються щомісяця разом з підтверджувальними документами оплати ПДВ.

Резиденти зобов'язані платити податок на майно по ставці 1,5 % від чистої вартості майна, що перевищує 800 000 шведських крон, розташованого як у Швеції, так і за її межами. Майно, що становить оборотний капітал, податком не обкладається. Різні фонди й благодійні організації сплачують майновий податок по ставці 0,15 % від чистої вартості майна, що перевищує 25 000 шведських крон. Нерезиденти сплачують цей податок тільки за майно, розташоване у Швеції. Якщо майно, що перебуває за кордоном, звільнено від оподаткування, проте воно може бути включено в оподатковувану базу нерезидента при визначенні відповідної податкової ставки.

Національний податок на прибуток стягується з резидентів з усього доходу, а з нерезидентів – з доходів, отриманих із шведських джерел. Компанія вважається податковим резидентом, якщо вона утворена у Швеції або має постійне представництво на її території. Ставка податку на прибуток корпорації встановлена в розмірі 28 %. Не існує розходжень при оподаткуванні розподіленого і нерозподіленого прибутку компанії. Також не існує ніяких місцевих податків для корпорацій. Оподатковувана база зменшується на суми витрат на ведення бізнесу, включаючи відсотки по кредитах на інвестування філії або придбання нового обладнання. Понесені збитки можуть бути зараховані на рахунок отриманого доходу наступного року й не можуть переноситися на рахунки минулих років.

Роботодавець зобов'язаний виплачувати внески в соціальні фонди за своїх працівників у розмірі 33 % від валової заробітної плати, включаючи вартість додаткових виплат і пільг. Громадяни ЄС, що працюють у Швеції, керуються законодавчими актами ЄС. Знижена ставка внесків у розмірі 21,39 % встановлена на підприємницький і трудовий дохід громадян, вік яких перевищує 65 років. У деяких сільських північних районах Швеції діюча ставка може бути знижена на 5-10 %.

Законодавством установлений податковий кредит на суми податків на дохід від капіталу, сплачених за кордоном. Відносно закордонних дивідендів податковий кредит надається тільки на суму податку, утриманого біля джерела, але не на суму закордонного корпоративного податку.

Особливості оподаткування фізичних осіб

Фізичні особи вважаються резидентами Швеції для цілей оподаткування, якщо вони присутні в країні більше 183 днів у році. Дохід у розмірі не більше 209 100 шведських крон обкладається муніципальним податком по ставці приблизно 32 %. Дохід понад ці суми обкладається також національним податком в розмірі 25 %. Таким чином, максимальна ставка прибуткового податку – 57 %. Дохід від капіталу обкладається окремо за ставкою 30 %. Нерезиденти Швеції сплачують податки з доходів, отриманих зі шведських джерел, а також від доходу від операцій з нерухомим майном, оплати наданих послуг, пенсій і деяких видів доходу та капітал. Заробітна плата, що включається в сукупний дохід, складається із всіх видів виплат, пенсій і натуральної оплати праці. Подружні пари обкладаються податком роздільно.

Фізична особа, що перебуває на території Швеції менш 6 повних місяців, має обмежену податкову відповідальність. Податок по ставці 25 % повинен бути утриманий роботодавцем при оплаті зроблених у Швеції робіт і послуг.

Всі громадяни, що одержують доходи від роботи з найму, зобов'язані скласти податкові декларації, хоча на практиці застосовуються спрощені форми декларації. Для більшої частини громадян строк подачі декларації, установлений у серпні. Податкове повідомлення про суму, що підлягає сплаті, надсилається податковими органами у вересні. Податкові повідомлення зберігаються ще п'ять років, відповідно, можливі коректування для одержання відшкодування зайво сплачених сум податків.

Особливості екологічного оподаткування.

Екологічні податки в Швеції є одними з найвищих в світі. Зокрема, ставка вуглецевого податку в країні зараз складає 180,81 дол. США за 1 тону вуглекислого газу, а для промисловості ця ставка дорівнює близько 23 дол. США за 1 тону. У Швеції ставка податку на викиди вуглекислого газу збільшувалася поступово: з 24 євро за тону викидів CO₂ у 1991 р. до 180,81 євро у 2020 р. Податок сплачують і домогосподарства, і підприємства, що не входять до EUETS (Європейської системи торгівлі викидами). Вуглецевий податок береться з усіх викопних видів палива пропорційно вмісту вуглецю в паливі. Тому не потрібно вимірювати фактичні викиди, що значно спрощує систему контролю за викидами вуглекислого газу.

10.4. Державне регулювання фінансів підприємств в Швеції

Основними джерелами фінансування підприємств у Швеції є прибуток підприємств, амортизаційні відрахування, кошти від випущених ними цінних паперів, кредити банків, державні субсидії, а після вступу до ЄС – кошти із відповідних фондів ЄС. Для оптимізації зайнятості держава надає фінансову допомогу як державним підприємствам та установам, так і недержавним підприємствам. Особливо це проявляється під час економічних криз. Зокрема, під час світової економічної кризи 2008-2009 рр., держава надала значну фінансову допомогу провідним банкам Швеції, а також автомобільним концернам, зокрема «Вольво» та «Сааб». Загалом, Швеція виділила 25 млрд крон допомоги шведським автомобілебудівникам.

Дуже високими у Швеції є податки за захоронення відходів, тому значна частина з них сортується або переробляється в енергію. Зокрема, в країні використовують технологію «енергія зі сміття». Близько 2,5 млн тонн сміття щороку спалюється в країні для вироблення електрики чи тепла. Загалом, 99 % сміття в Швеції використовується або як паливо для електростанцій, або як вторинна сировина. Сміттепереробні заводи та відповідні електростанції забезпечують енергією близько 1 млн сімей.

Конкурентні переваги підприємств Швеції в глобалізованій економіці полягають у виробництві наукоємних товарів та послуг. Тому для збереження своїх позицій на світовому ринку Швеція покращує підприємницький клімат в країні. Загалом, він непоганий для великих та давно діючих компаній, але його треба покращити для нових компаній та окремих підприємців, особливо – в регіональному аспекті. Для цього активно використовуються не тільки державні кошти, а й кошти ЄС.

У результаті пандемії коронавірусу в країні в 2020 р. ВВП країни знизився

у річному вимірі тільки на 0,5 %. У певній мірі це пов'язано з тим, що уряд Швеції не зупиняв роботу підприємств і транспорту, на відміну від більшості країн світу. Влада країни зробила наголос на дотримання шведами відповідних санітарних норм, що пояснюється високим рівнем довіри населення до уряду.

Контрольні запитання.

1. Які доходи державного бюджету в Швеції ви можете назвати?
2. Які видатки державного бюджету в Швеції ви можете назвати?
3. В чому полягають особливості фінансування систем соціального захисту в Швеції?
4. Які основні податки сплачують юридичні та фізичні особи у Швеції?
5. В чому полягають особливості екологічного оподаткування у Швеції?
6. В чому полягають особливості державного регулювання фінансів підприємств у Швеції?

Розділ 11. Державні фінанси Фінляндії

11.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни

До державних фінансів Фінляндії входять державний бюджет, фінанси соціальних фондів, фінанси державних підприємств та установ. Основними доходами бюджету країни є податки. Зокрема, прибутковий податок з громадян забезпечує близько 24 % загальної суми бюджетів всіх рівнів, податок на прибутки корпорації – майже 5 %, внески на соціальне страхування – 11,5 %, податки на власність – майже 2 %, податки на товари і послуги – 42,4 %, в тому числі ПДВ – 25,3 %. Водночас, частка державного бюджету у ВВП країни сягає майже 50 %. Певні доходи бюджетам різного рівня в країні приносить туризм, особливо від комерційного рибальства та мисливства, а також від занять зимовими видами спорту. В останні десятиліття в країні став розвиватися й гастрономічний туризм, основою якого є екологічні та натуральні продукти, вироблені в країні.

Основні видатки державного бюджету Фінляндії направлені на соціальний захист населення, на допомогу місцевим бюджетам, на освіту та науку, охорону здоров'я, культуру, на охорону навколишнього середовища. Зокрема, рівень фінансування сфери НДДКР у Фінляндії складає більше 3 % від ВВП. Значні кошти з бюджетів всіх рівнів виділяються на соціальний захист населення, на допомогу безробітним, чисельність яких сягає 5-6 %. Дефіцит держбюджету, як правило, не перевищує 3 %, а державний борг донедавна знаходився у визначених ЄС кордонах (не більше 60 % від ВВП). Натомість, пандемія коронавірусу та війна Росії проти України призвела до зростання державного боргу понад встановлені норми. Високий рівень фінансування системи освіти (більше 6 % від ВВП) і охорони здоров'я (5,8 % від ВВП) сприяв переходу цієї країни на інноваційну модель розвитку. У країні з населенням 5,2 млн людей, створено 20 університетів, які доповнено мережею 29 технічних університетів. Певні видатки несе держава на підтримку місцевих бюджетів, у доходах яких державні субсидії донедавна складали 23 %,

Значні річні витрати на соціальні цілі в доларовому обчисленні на душу населення (біля 3 тис. дол. США) робить Фінляндію дуже привабливою для іммігрантів, що викликає незадоволення частини населення, оскільки це збільшує витрати бюджетів всіх рівнів та зменшує соціальні видатки для

корінних фінів. В останні роки, враховуючи посилення військової присутності Росії на Півночі Європи, Фінляндія змушена поступово збільшувати видатки на оборону. На початку лютого 2022 р. країна підписала угоду про купівлю американських винищувачів F-35 вартістю 9,4 млрд дол США. В 2023 р. Фінляндія вступила до НАТО, що допоможе цій країні убезпечити себе від зазіхань Росії.

Фінляндія та Україна 03.04.2024 р. підписали угоду про співпрацю у сфері безпеки. До підписання цієї Угоди Фінляндія поставила Україні 22 пакети оборонної техніки. Одночасно з підписанням цієї Угоди Фінляндія оголосила про 23-й пакет допомоги, загальна вартість якого становить 188 млн євро. В результаті загальна вартість військової підтримки, наданої цією країною Україні, наблизилася до 2 млрд євро.

З кожним роком в Фінляндії розширюється використання відновних джерел енергії, щоб зменшити викиди парникових газів в атмосферу. Тим не менше, вона продовжує розвивати ядерну енергетику. Зараз в країні будується ще один ядерний блок. У Фінляндії також активно розвивається державно-приватне партнерство, особливо у сфері фінансування будівництва автомобільних доріг.

Сума зовнішнього боргу в 2020 р. сягнула 69,2% до ВВП, що пояснюється значними витратами держави на подолання негативних наслідків коронакризи. Також на зростання державного боргу у Фінляндії позначилася війна Росії проти України, яка негативно вплинула на ціни на енергоносії у Фінляндії.

11.2. Особливості податкової системи Фінляндії

Корпоративним податком обкладається весь доход (як безпосередні доходи, так і доходи на приріст капіталу, компаній-резидентів країни). Нерезиденти несуть податкову відповідальність тільки на суми доходів, отриманих з фінських джерел. Ставка корпоративного податку в Фінляндії складає 28%. Прибуток, що підлягає оподаткуванню, визначається загальноприйнятими в світовій практиці методами, що базуються на фінансовій звітності підприємства. Суми амортизаційних відрахувань по фактичній вартості встановлені за ставкою: 30 % по виробничому обладнанню; 4 % – по офісних спорудах; 7 % – по решті будівель і спорудах; 20 % – по свердловинах.

Суми, які виплачуються роботодавцями в спеціальні фонди, дорівнюють: на страхування – 23 %; в соціальні фонди – від 4 до 6,5 %. Вони повністю виключаються з оподаткованої бази при розрахунках по податку на прибуток.

Ставка муніципального податку з громадян встановлена на рівні 6 %; 17,25 %; 21,25 %; 31,25 % від доходу. Середня ставка муніципального податку з громадян зараз становить близько 20 %. Податки також сплачують прихожани фінської церкви за ставкою 1-2 %. В доповнення з громадян стягують наступні податки: внески в соціальні фонди – 1,9 %; в пенсійний фонд – 4,3 %; у фонд зайнятості – 1,5 %; на надвисокі доходи – 3,35 %.

Ставки державного прибуткового податку з громадян сплачуються за прогресивними ставками, диференційованим від 7 до 39 % в залежності від величини доходу. Нерезиденти сплачують податок на фінські джерела доходу за ставкою 28 % та дивіденди, авторські гонорари, відсотки, а на заробітну плату і пенсії – 35 %. Банківський відсоток і дохід від державних облігацій підлягає оподаткуванню за ставкою 28 %.

У Фінляндії застосовуються загальноєвропейські правила стягнення

податку на додану вартість (ПДВ). Стандартна ставка – 24 %, хоча існують і знижені ставки податку (14 і 10 %) на деякі товари і послуги, що мають важливе соціальне значення. Акцизи стягуються з роздрібної торгівлі окремими підакцизними товарами (алкоголь, тютюн тощо).

Середня ставка такого місцевого податку, як податок на нерухомість, залежить від оціночної вартості нерухомості і становить в середньому 0,47 % її вартості. Водночас, для приміщень, призначених для постійного проживання, встановлюється ставка в розмірі близько 0,22 % вартості цієї нерухомості. Для літніх дачних будиночків вона може сягати 0,67 % вартості нерухомості, але в кожному муніципалітеті вона різниться. Крім того, муніципалітетам дано право встановлювати підвищені ставки оподаткування на нерухомість електростанцій.

Податок на спадщину для 1-го класу спадкоємців (подружжя, цивільні партнери, діти, онуки, батьки, дідусі, бабусі) залежно від суми спадку встановлюються в таких розмірах: 7 %; 10 %; 13 %; 16 %; 19 %. Для спадкоємців 2-го класу (інші спадкоємці) залежно від суми спадку ставки податку становлять: 19 %; 25 %; 29 %; 31 %; 33 %.

Фінляндія відноситься до перших країн в світі, де був введений так званий вуглецевий податок (в 1991 р.), який зараз знаходиться на рівні близько 100 євро за 1 тону викидів вуглецю. Загалом, для країни характерне найбільше податкове навантаження на викиди вуглекислого газу від спалювання викопного палива в світі.

Водночас, в країні встановлені обмеження щодо сум стягуваних податків. Сума всіх податків, що підлягають сплаті в бюджет, не повинна перевищувати 70 % від суми державного прибуткового податку. Якщо має місце дана тенденція, то ставка державного податку може бути знижена.

11.3. Державне регулювання фінансів підприємств у Фінляндії

У 90-ті роки ХХ ст. у багато підприємств Фінляндії потрапили у важкі фінансові умови у зв'язку із значним зменшенням експорту до країн колишнього Радянського Союзу. Водночас, влада Фінляндії не стала фінансово підтримувати підприємства традиційних галузей, а зробила ставку на розвиток нових технологій і відповідних підприємств. Такою виявилась Nokia. В результаті, в 1998 році Nokia вперше вийшла на перше місце в світі серед виробників мобільних телефонів, а потім почала стрімко нарощувати свою частку на світовому ринку. З цього ж моменту почалось все більш стрімке її перетворення в транснаціональну корпорацію. Ця компанія перетворилася в локомотив подальшого науково-технічного прогресу Фінляндії. Розмір державного фінансування науково-дослідних робіт в країні і без того один із найвищих – 3,6 % ВВП, а на долю Nokia донедавна припадало 35 % всіх бізнес-інвестицій в цю сферу. Криза 2008-2009 рр. негативно позначилася на фінансах багатьох фінських підприємств, зокрема й на фінансовому стані Nokia. Керівництву прийшлося суттєво змінити й профіль діяльності підприємства. Загалом, у 2000-х роках відбулося значне виведення робочих місць з Фінляндії до країн з дешевою робочою силою. Тому в країні був взятий курс на розвиток спеціалізованих та високо індустріальних ніш у світовому поділі праці та на розвиток сфери послуг.

При вступі в ЄС в 1995 р., Фінляндія була включена до

загальноєвропейської регіональної політики. Для розподілу асигнувань коштів із державного бюджету та Європейського фонду регіонального розвитку в 1999 р. було створено Державний фонд спеціального фінансування, який надавав кошти насамперед компаніям, які працювали у північних провінціях країни. Максимальний розмір субсидій для інвестиційних проєктів великих компаній досягав 10-15 % загального обсягу їх фінансування. Для середніх компаній він міг бути збільшений ще на 10 %, а для дрібних – на 20 %, якщо загальний обсяг витрат, що підпадають під субсидії, не перевищував 50 млн євро.

Загалом, в Фінляндії встановлені вагомі пільги для відкриття бізнесу резидентам з країн – учасниць Європейського Співтовариства або Організації Економічного Розвитку і Співробітництва. Вони мають право застосовувати і здійснювати діяльність на території Фінляндії без будь-яких обмежень. Загалом, у Фінляндії держава за рахунок різноманітних пільг підтримує розвиток малого і середнього бізнесу, на підприємствах якого зайнята значна частина фінів. Зокрема, Фонд індустріалізації здійснює кредитування дрібних та середніх промислових підприємств і сприяє впровадженню у виробництво нових товарів та технологій. Державний фонд кредитування експорту надає довгострокові кредити як покупцям фінських товарів, так і фінським виробникам – експортерам. Під контролем держави функціонує Фонд регіонального розвитку, діяльність якого націлена на фінансування розвитку економіки північних районів. Державний інвестиційний фонд є позабюджетним фондом, а його діяльність направлена на раціоналізацію виробництва в окремих галузях промисловості.

У зв'язку з пандемією коронавірусу в світі Фінляндія у березні 2020 р. виділила 15 млрд євро на порятунок економіки. Всім підприємцям, включаючи фрілансерів, надали право тимчасово отримувати допомогу по безробіттю. Ці заходи були розраховані на три місяці. Соціальний захист безробітних було покращено за рахунок того, що скасували карантинний термін по безробіттю. Також, робочий стаж, необхідний для отримання цієї допомоги, скоротився до 13 тижнів. Пенсійні виплати роботодавців у приватному секторі скоротили на 2,6 %, починаючи з червня 2020 р. Пенсійні внески були відстрочені на 3 місяці. Це стосувалося й роботодавців публічного сектору Фінляндії. Фірми отримали можливість перенести сплату податків за березень-травень 2020 р. на більш пізніший термін. Всі ці заходи фінансувалися за рахунок кредитів, які взяла держава.

Контрольні запитання.

1. Які доходи і видатки державного бюджету в Фінляндії ви можете назвати?
2. Як фінансується освіта і наука у Фінляндії?
3. Які ставки внесків у соціальні фонди у Фінляндії?
4. Як оподатковуються доходи юридичних осіб в Фінляндії?
5. Як оподатковуються доходи фізичних осіб в Фінляндії ?
6. На що витрачаються кошти Державного фонду спеціального фінансування у Фінляндії?

Розділ 12. Державні фінанси Іспанії

12.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни

До державних фінансів входять державний бюджет, соціальні фонди, фінанси державних підприємств та установ, а до місцевих фінансів - бюджети автономних територій, бюджети провінцій, фінанси комун. Державний бюджет щороку розробляється Міністерством економіки і фінансів. Проект бюджету затверджується Радою Міністрів, а згодом — Конгресом депутатів і Сенатом. Фінансовий рік в Іспанії співпадає з календарним роком.

Основною складовою доходів бюджету в Іспанії є податкові надходження, за допомогою яких перерозподіляється значна частина ВВП країни. Загалом, державний бюджет Іспанії на 47 % складається з прямих податків, і на 40 % - із непрямих податків. Головними видатками державного бюджету країни є видатки на соціальну сферу, на допомогу місцевим бюджетам, на утримання державного апарату, на виплату державного боргу. Держава узяла на себе основну частку фінансування вищої школи: 47 (з 57) вищих учбових закладів сьогоденної Іспанії є державними, в них вчиться 97 % загальної кількості студентів. Крім того, узявши на себе 83 % витрат на охорону здоров'я, уряд значною мірою укріпив престиж державної системи охорони здоров'я, забезпечив високий якісний рівень державних медичних послуг в країні. За рахунок держави, зокрема, повністю фінансується діяльність 608 національних клінік коротко- і середньострокового лікування, а також понад половину (з 192) лікарень довгострокового лікування.

З кінця 90-х років XX ст. Іспанія вже вступила на шлях створення змішаної (державно-приватної) системи пенсійного забезпечення, внесення відповідних змін в пенсійне законодавство, включаючи пізніший вихід на пенсію. Проте в цілому значення приватних пенсійних фондів, не дивлячись на динаміку зростання, поки невелике: вони охоплюють тільки 20 % економічно активного населення країни, а об'єм акумульованих ними засобів складає 5 % ВВП (проти 38 % для ЄС). Вік виходу на пенсію у країні складає 65 років для чоловіків і жінок.

Криза 2008-2009 рр. змусила уряд Іспанії суттєво скоротити соціальні пільги. В країні в 2012 р. були підвищені деякі податки та обмежені державні видатки. Зокрема, підвищення ПДВ дало додатково в бюджет країни в 2013 р. 7,3 млрд. євро. Негативно вплинула на економіку Іспанії пандемія коронавірусу у 2020 р., тому країні була надана значна допомога із фондів ЄС. Якщо в 2019 р. державний борг країни по відношенню до ВВП складав 95,5 %, то в грудні 2020 р. він дорівнював 117,1 % до ВВП країни. Це стало результатом надмірного зростання дефіциту бюджету, який у 2020 р. склав 10,3 %. Війна Росії проти України в 2022-2024 рр. негативно вплинула на стан фінансової системи країни, але не дивлячись на це Іспанія прийняла кілька десятків тисяч українських біженців та надала військову техніку та обладнання на десятки мільйонів євро.

У 2009-2012 рр. уряд Іспанії перейшов до нової моделі перерозподілу від автономій з високим рівнем доходу на душу населення до регіонів з низькими доходами. 75 % всіх державних коштів регіонам тепер розподіляються відповідно до демографічних показників, з урахуванням змін, що відбулися в 1999-2009 рр. Інші 25 % коштів розподіляються виходячи з частки населення

конкретного регіону у загальній чисельності населення Іспанії та з кількості громадян непрацездатного віку (молодше 16 р. та старше 64 р.), що проживають на території регіону. Крім того, тепер регіони можуть залишати у себе половину податків на доходи фізичних осіб. Половину доходів від ПДВ також дозволяється залишати в регіоні. Акцизи регіони залишають у себе в розмірі 58 %. Цей порядок не влаштовує насамперед владу Каталонії, оскільки вона тепер змушена віддавати у фонд солідарності понад 7 % ВВП регіону, що викликає відцентрові тенденції в регіоні.

12.2. Особливості податкової системи Іспанії

Податок з доходів фізичних осіб зараз береться за наступними ставками (залежно від доходу): 19, 24, 30, 37, 45 %. Цей податок сплачується індивідуально чи сімейною парою. До бази оподаткування вказаним податком входить заробітна плата, доходи від підприємницької та професійної діяльності, дивіденди від капіталу, пенсії, допомога по безробіттю тощо. При обчисленні оподатковуваного доходу з цієї суми відраховується: допомога у зв'язку із звільненням; допомога у зв'язку з хворобою; виграші та премії; відрахування на соціальне страхування; профспілкові внески; витрати у встановленому порядку на кожну дитину; утримання батьків, якщо їм більш ніж 65 років і вони проживають в сім'ї платника податку; внески на благодійні цілі; певні витрати на підприємницьку діяльність.

Податок на прибуток корпорацій береться за ставкою 30 %. На інвестиції надається пільга в розмірі 5 %. Країна Басків та Наварра мають право самостійно встановлювати ставки і правила стягування цього податку. Водночас, за створення кожного додаткового робочого місця оподатковувана база зменшується. З метою стимулювання інвестицій у країну встановлені знижки на інвестиції: в основний капітал – 5 %; у кінопромисловість – 25 %; у культуру, освіту, професійну підготовку, на створення робочих місць – 10 %. Декларація про сплату цього податку подається до 1 липня року, що настає за звітним.

Корпорації вносять обов'язковий регіональний додатковий збір за ведення економічної діяльності, якщо сумарні надходження в рік становлять понад 1 млн. євро.

Податок на додану вартість (ПДВ) був введений в 1986 р. З 01.01.2012 р. він стягується за ставками 4, 10, 21 %. На мінімальний набір продуктів він залишився на рівні 4 %, а на ряд послуг його було суттєво підвищено (на транспорт, на послуги ресторанів та готелів тощо). ПДВ сплачується щоквартально до 20 числа місяця, що настає за звітним кварталом. За несвоєчасну сплату ПДВ в Іспанії встановлені досить жорсткі санкції. Зокрема, за затримку сплати ПДВ понад 6 місяців штраф встановлено в розмірі 100 % цього податку. Повернення ПДВ відбувається за останньою річною декларацією протягом 6 місяців. При фальсифікації рахунків може застосовуватися кримінальна відповідальність у вигляді позбавлення волі строком на 6 років або штраф у розмірі 600 % ПДВ.

Акцизи сплачуються з наступних товарів: алкогольні напої, тютюнові вироби, паливо, автомобілі та деякі інші товари.

Туристичний податок в Іспанії стягується з туристів, які зупинялися в готелях країни протягом семи ночей. Його ставки наступні: при проживанні в

п'ятизірковому готелі-2,5 євро; в готелі чотири зірки в Барселоні-1,25 євро; у Каталонії-1 євро; проживання в готелях невисокого класу-0,75євро; хостелах - 0,5 євро. Оплату вносять при поселенні до готелю. Для дітей до п'ятнадцяти років оплата туристичного платежу скасована.

Податок на власність стягується за прогресивною шкалою з вартості майна юридичних та фізичних осіб і передбачає неоподатковуваний мінімум. Звільняються від оподаткування історичні й культурні цінності.

Податок на успадковане майно та майно, отримане в порядку дарування, стосується фізичних осіб. Його розмір залежить від ступеня родинних зв'язків спадкоємців. Найбільші пільги у формі вирахувань встановлено для прямих спадкоємців, хоча також існує залежність від їх віку. Ставки цього податку складають від 7,65 % до 34 % вартості отриманого майна.

Податок на передачу майна застосовується до юридичних осіб, які купують чи орендують майно. Для рухомого майна встановлюються ставки близько 4 %, для нерухомого - близько 6%. Із місцевих податків також основними є майнові або такі, що мають у складі механізму справляння майнові ознаки. Це податок на нерухомість, податок на економічну діяльність, податок на автотранспорт.

Податок на нерухомість стосується земельних ділянок і будівель. Він забезпечує до 15 % муніципальних доходів. Метод справляння - кадастровий.

Податок на економічну діяльність стягується із суб'єктів підприємницької діяльності. Механізм стягнення передбачає використання кількох ознак: виду діяльності, площі зайнятих приміщень, енергоспоживання, місця знаходження суб'єкта, системи муніципальних коефіцієнтів. Його питома вага в доходах муніципальних бюджетів - 3-4 %.

Власники автотранспорту щорічно сплачують транспортний податок у муніципальний бюджет, який забезпечує 4-5 % надходжень муніципальних бюджетів. Оподатковується навіть техніка не придатна до експлуатації. Ставка залежить від місця реєстрації автомобіля. Кількість кінських сил двигуна не враховується. Звертають увагу на ступінь забруднення конкретним автомобілем навколишнього середовища. Отже, власники старих автомобілів платять більше. Сума внеску для кожного автомобіля розраховується індивідуально.

Податкова служба Іспанії

В 1992 р. зі складу міністерства економіки та фінансів було виділено податкове управління і на його базі було створено Податкове агентство. Основними його функціями є: організація податкової служби, податкових органів та планування їх діяльності; контроль за виконанням податкового законодавства; матеріально-технічне забезпечення регіональних, провінційних та муніципальних управлінь.

12.3. Державне регулювання фінансів підприємств в Іспанії.

Основними джерелами фінансування підприємств у країні є прибуток підприємств, амортизаційні відрахування, кошти від випущених ними цінних паперів, кредити банків, державні субсидії, а основними видатками – сплата податків та соціальних внесків у різні соціальні фонди. В кінці 90-х років ХХ ст. – на початку ХХІ ст. в країні почалося поступальне реформування державного сектору економіки. Збиткові галузі економіки позбулися субсидій поступово, що мінімізувало негативні наслідки для цих галузей.

Перед кризою 2008-2009 рр. в Іспанії стрімкого розвитку набув туристичний бізнес та будівельна галузь. Але під час кризи багато з підприємств цих сфер економіки збанкрутувала, оскільки не змогла залучити до себе відповідну кількість іноземних туристів та покупців нерухомості. Тому після кризи державі прийшлося йти на встановлення деяких пільг для вказаних галузей та для залучення іноземних інвестицій до них.

В наступні роки уряд країни наголос зробив на розвиток «зеленої» енергетики, відповідно до вимог ЄС. Водночас, дуже високі тарифи на енергію, отриману від її виробників, призвели до суттєвого підвищення загального тарифу на енергію. Для виправлення вказаної ситуації уряд країни пішов на зменшення «зеленого» тарифу, що призвело до судових позовів виробників відновлювальної енергії до влади, оскільки вона порушила умови договорів з ними. Тому влада була змушена відшкодувати виробникам відновлювальної енергії їх втрати.

Економічна криза 2020 р., викликана пандемією коронавірусу, призвела до скорочення виробництва на провідних підприємствах Іспанії та масового закриття малих підприємств, особливо – у сфері послуг. Тому влада країни була змушена частково відшкодувати фінансові втрати для таких підприємств та їх власників. Значну допомогу країні для цього виділив й Євросоюз.

Для багатьох підприємств країни фінансовою проблемою може стати прийнята в кінці 2021 р. заборона урядом Іспанії використовувати пластикову упаковку для фруктів та овочів з 2023 р. Вона буде поширюватися на продукцію вагою менше 1 кг. Також планується 100 % упаковки зробити придатною для вторинної переробки до 2030 р., а також наполовину скоротити продаж пластикових пляшок. Це пов'язано з тим, що країна щорічно виробляє 1,6 млн тонн відходів пластикової упаковки, а переробляє менше половини. Дві третини того, що відправляється на звалища, не переробляється.

12.4. Особливості надання виду на проживання в Іспанії за інвестиції.

Для додаткового залучення коштів в країну після кризи 2008-2009 рр. влада Іспанії використовує такий метод залучення іноземних інвестицій як надання інвесторам виду на проживання (ВВП). Для цього в країні з 2013 р. діє програма «Вид на проживання за інвестиції». Для отримання ВВП необхідно вкласти в економіку Іспанії 500 тис. євро. Гарантія повернення інвестицій складає 5 років. Це може бути як разова операція, так і кілька покупок. Цей статус надається на рік, а після продовження – ще на два роки. Витрати на оформлення документів для отримання виду на проживання складають 10 тис. євро. Оформлення подібних документів для членів родини включаються в цю суму. В Іспанії існує скорочена процедура оформлення цих документів. Термін отримання документів на ВВП для інвестора складає 3 місяці. При цьому існує необхідність обов'язкової присутності в країні протягом 7 днів на рік та приїзду до неї. В Іспанії дозволяється подвійне громадянство.

Внесення іноземцями зазначених інвестицій в економіку Іспанії надає їм певні права. Тим, хто отримав вид на проживання в країні, дозволяється безвізовий чи спрощений в'їзд до країн ЄС та Шенгенської зони. Водночас, Іспанія стала привабливою країною для відмивання «брудних грошей» при іноземному інвестуванні в країну, тому в останні роки в Іспанії активно борються з цим явищем. Зокрема, влітку 2016 р. була затримана мафіозна група

з України на чолі з Степаном Черновецьким, сином колишнього мера міста Києва, яка займалася подібною діяльністю.

Контрольні запитання.

1. Які особливості реформування державних фінансів Іспанії в кінці XX – на початку XXI століття ви можете назвати?
2. Які доходи державного бюджету Іспанії ви можете назвати?
3. Які видатки державного бюджету Іспанії ви можете назвати?
4. Які податки сплачують в Іспанії фізичні особи ?
5. Які податки сплачують в Іспанії юридичні особи ?
6. Які особливості надання виду на проживання в Іспанії за інвестиції ви можете назвати?

Розділ 14. Державні фінанси Греції

13.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни

Державні фінанси Греції включають державний бюджет, бюджети соціальних фондів, фінанси державних підприємств та установ. Суттєвою проблемою для бюджету Греції є те, що у ній розвинена «тіньова економіка». В країні домінують переважно невеликі підприємства, які уникають реєстрації, щоб не платити податки. За оцінками економістів, в цьому секторі створюється від 20 % до 30 % національного продукту. На початку 2025 р. США прийняли ряд законів щодо використання частини суден так званого тіньового флоту Росії, які перевозять російську нафту, під які попали й частина суден під грецьким прапором.

Переважну частину доходів бюджетів дають податкові надходження, які складають близько 36 % від ВВП. В формуванні прибуткової частини державного бюджету Греції перше місце займають непрямі податки, друге - прибутковий податок, третє - податок на прибуток підприємств. Туризм, особливо іноземний, також забезпечує значні доходи країні. Певні доходи бюджету Греції в 2012-2020 рр. принесла масова приватизація. Під неї, крім державних підприємств, попали готелі (на суму в 1 млрд євро), невеликі острови, будинки, квартири тощо. Країна пішла на приватизацію й деяких великих портів, окремі з яких викупив Китай. Це створило проблеми для базування американського флоту, який знаходиться на чергуванні в Середземному морі.

Значна частка доходів державного бюджету Греції використовується на розвиток соціальної сфери (в тому числі на збереження пам'яток архітектури), на розвиток інфраструктури (країна отримує значні надходження від туризму), на освіту, охорону здоров'я, культуру і мистецтво, допомогу місцевим бюджетам. У проекті бюджету Греції на 2021 рік було передбачене п'ятикратне збільшення витрат на оборону. Витрати бюджету будуть скорочені на 4,6 мільярда євро, згідно з першим проектом але будуть включати в себе 2,5 мільярда євро витрат на закупівлі для Збройних сил. Це на 2 мільярди євро більше, ніж в бюджеті 2020 року. Проект також включає витрати в розмірі 564 мільйонів євро на міграційні питання.

Криза 2008-2009 рр. негативно вплинула на всі складові фінансової системи країни. Зокрема, дефіцит бюджету Греції зріс з 8,9 % в 2012 р. до 12,7 % від ВВП в 2013 р., а державний борг – збільшився з 157,2 % в 2012 р. до 175

% від ВВП в 2013 р. Однією з головних причин такого зростання дефіциту бюджету та державного боргу стали одноразові виплати на рекапіталізацію банків. Відповідно, під впливом кредиторів, влада Греції була змушена піти на суттєві скорочення соціальних виплат, підвищення податків, скорочення державних видатків, розпочати масову приватизацію тощо. В результаті, тільки в 2016 р. в країні закінчилася криза виробництва, яка призвела до втрати країною 25 % ВВП за попередні роки. Державний борг на початок 2016 р. складав 316,5 млрд євро, а в 2017 р. він зменшився до 300 млрд євро, склавши близько 180 % ВВП Греції. Для зменшення державного боргу влада країни змушена була піти на масову приватизацію державної та комунальної власності, на галузеву реструктуризацію, на підвищення багатьох податків, на зменшення соціальних виплат. Значну фінансову допомогу Греції надав ЄС та МВФ, але вона була надана з умовою проведення країною низки непопулярних реформ. Одна із таких реформ стосувалася майна грецької церкви. В кінці 2018 р. між грецькою церквою та державою була вирішена багаторічна суперечка щодо оподаткування її комерційного майна, оскільки ця церква є одним із найбільших власників нерухомості в країні. Взамін держава буде надавати субсидії до церковного фонду в розмірі 189 млн євро щорічно.

У зв'язку з карантинном, пов'язаним з пандемією коронавірусу та падінням виробництва, державний борг країни в 2020 р., за даними експертів Європейської Комісії, міг зрости до 200 % від ВВП Греції. Після подолання пандемії коронавірусу та відновлення економіки державний борг країни в 2021 р. складе, за оцінками експертів, близько 154 %, що значно перевищує нормативи ЄС. Фінансова допомога, надана Греції ЄС та МВФ в 2020-2021 рр., повинна забезпечити економічне зростання в країні в 2021 р. та наступних роках і зменшити рівень державного боргу. Але війна Росії проти України в 2022-2024 рр. пригальмувала цей процес. Водночас, не дивлячись на існуючі фінансові проблеми, Греція прийняла кілька десятків українських біженців та надала значну військову допомогу нашій країні.

13.2. Особливості податкової системи Греції

Основним податком, який сплачують юридичні особи в Греції, є податок на прибуток. Податок стягується зі всього чистого прибутку, отриманого компанією. З 1 січня 2007 р. ставка податку на прибуток стала складати 25 % (зокрема, і для представництв та дочірніх підприємств іноземних компаній). У зв'язку з кризою 2008-2009 р. податок на прибуток підприємств було зменшено з 01.01.2011 р. до 24 %, а з 01.01.2014 р. було підвищено до 26 %. Крім того, компанії, які власниками або користувачами нерухомості у Греції, сплачують спеціальний щорічний податок у розмірі 3 % від вартості об'єкта нерухомості. Країни, в яких ставка корпоративного податку становить менше 50 % від ставки в Греції (менше 13 %), визнаються юрисдикціями з пільговим оподаткуванням.

Громадяни, що є резидентами Греції, сплачують прибутковий податок з доходів, отриманих як в Греції, так і за кордоном. Нерезиденти сплачують прибутковий податок тільки з доходів, отриманих в Греції. Сума, яка не оподатковується податком, – 10 000 євро. Понад цю суму податок стягується за прогресивною шкалою. З 2011 р. мінімальна ставка цього податку складає 18 %, а максимальна ставка – 45 %. Згідно з податковим законодавством Греції, кожна особа, чий річний дохід перевищує 3 000 євро, повинна подавати

податкову декларацію. Іноземний громадянин зобов'язаний подавати таку декларацію, якщо має тут власність, машину або дохід від здачі нерухомості в оренду, що перевищує 600 євро.

Законодавство передбачає деякі пільги по прибутковому податку з доходів громадян: 15% витрат по оренді, якщо резидент в Греції проживає на найманій квартирі, на загальну суму до 150 євро; витрати на страхування життя; 15% витрат платника податків на власне навчання або на навчання дітей на приватних заняттях; витрати на соціальне страхування; 15% від загальної річної суми медичних витрат (відвідування лікаря і госпіталізація), на суму, що не перевищує 6 000 євро; 15% від суми відсотків по кредитах на придбання нерухомості; витрати на придбання акцій грецьких компаній, внесків до інвестиційних фондів; витрати на придбання комп'ютера.

Стандартна ставка податку на додану вартість на початок 1998 р. складала 18 %, а з 2011 р. вона складає 23 %. Понижені ставки: 4 % (на книги і періодичні видання) і 8 % (на сільськогосподарську сировину і продовольство, медикаменти і медичне устаткування, водопостачання, пасажирський транспорт, послуги охорони здоров'я, спортивні і культурно-видовищні заходи, готельні і деякі інші послуги). Для острівних територій в деяких префектурах передбачені знижки в 30 %. Від оподаткування ПДВ звільняються банківські, страхові і юридичні послуги, послуги державної пошти і громадського радіо телемовлення.

Акцизи стягуються з нафтопродуктів, тютюну і тютюнових виробів, міцних спиртних напоїв, солоду, легкових автомобілів, а також окремих операцій банків і страхових компаній.

Автотранспортний податок стягується з власників автомобілів, що користуються громадськими дорогами. Розмір податку залежить від виду транспортного засобу, потужності двигуна, використовуваного моторного палива, вантажопідйомності (для вантажівок і трейлерів), кількості місць (для автобусів).

До місцевих податків відносяться муніципальні платежі, податок на власність (залежить від розміру власності і місця розташування), і збір в національну радіотелекорпорацію. Всі ці податки невеликі, і зазвичай включаються в рахунок за електрику. Крім того, стягується також збір за воду, розмір якого також незначний.

13.3. Державне регулювання фінансів підприємств у Греції

Для державних підприємств в Греції суттєвими доходами є дотації та субсидії держави, але після початку масової приватизації підприємств державного сектора в 2012 р. та наступних роках це джерело доходів значно скоротилося. Певні ресурси підприємствам Греції приносить випуск акцій, але вони не користуються належним попитом серед інвесторів. При визначенні оподаткованого прибутку, валовий дохід підприємства зменшується на суму законодавчо дозволених вирахувань.

Підприємства, що проводять гірничодобувні роботи, підприємства готельного бізнесу можуть застосовувати прискорену амортизацію. Для цього вся країна розділена на 5 областей у відповідності з рівнем економічного розвитку. Доходи, одержані від продажу активів підприємства (основних засобів, основних фондів), за винятком нерухомого майна і кораблів,

включаються до складу валового прибутку. Прибуток від продажу нерухомого майна і кораблів не оподатковується, але збитки від таких операцій не зменшують оподатковуваний прибуток. Якщо торгові підприємства продають нерухоме майно і кораблі, то доходи від такого продажу оподатковуються у складі валового прибутку підприємства. Доходи, одержані від продажу інших активів, обкладаються податком окремо і за іншими ставками, зокрема: доходи від здачі в оренду нематеріальних активів (таких як, торгові марки, патенти), майна обкладаються за ставкою 30 %; доходи від продажу акцій компаній, не зареєстрованих на фондовій біржі, акціонерних товариств, компаній (товариств) з необмеженою відповідальністю, компаній (товариств) з обмеженою відповідальністю, компаній з обмеженою відповідальністю, доходи від продажу нематеріальних активів, таких як: ім'я, торгова марка і гудвіл, оподатковуються за ставкою 20 %.

13.4. Особливості надання виду на проживання в Греції за інвестиції.

Для залучення зарубіжних інвестицій в країні з 2013 р. діє програма «Вид на проживання за інвестиції» (ВНП). Для отримання ВНП необхідно вкласти в економіку Греції 250 тис. євро. Гарантія повернення інвестицій складає 10 років. Витрати на оформлення документів для отримання виду на проживання складають 10 тис. євро. Оформлення подібних документів для членів родини включаються в цю суму. Тим, хто отримав вид на проживання в країні, дозволяється безвізовий чи спрощений в'їзд до країн ЄС та Шенгенської зони. Для іноземних інвесторів створені належні умови й в сфері оподаткування. Водночас, в кінці лютого 2022 р. у зв'язку з агресією Росії проти України Греція призупинила видачу та продовження терміну дії посвідок на проживання для російських інвесторів – так звану програму «золотих віз». Призупинення поширюється як на заявки, які очікують розгляду, так і на нові заявки. Заяви на отримання посвідки на проживання за категорією «керівники бізнесу» для громадян Росії також не розглядатимуться до особливого розпорядження керівництва ЄС. Тим більше, що ЄС вимагає від країн-членів Європейського Союзу припинити видачу подібних документів іноземцям з третіх країн.

Контрольні запитання.

1. Які основні доходи державного бюджету в Греції?
2. Які основні видатки державного бюджету в Греції?
3. Яку фінансову допомогу від ЄС отримує Греція?
4. Які особливості оподаткування доходів громадян в Греції?
5. Які особливості оподаткування прибутку підприємств в Греції?
6. Які податкові пільги отримують іноземні інвестори в Греції?

Розділ 14. Державні фінанси Португалії

14.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни

Державні фінанси Португалії включають державний бюджет, бюджети соціальних фондів, фінанси державних підприємств та установ. Значну частку доходів бюджетів всіх рівнів у Португалії забезпечують податкові надходження. Так, прибутковий податок з громадян забезпечує майже 18 % всіх податкових надходжень, податок на прибуток корпорацій – 8 %, внески на соціальне страхування – 25 %, податки на товари і послуги – 36 %(зокрема, ПДВ – 21 %), інші податки – 2,5 %. Загалом, частка податкових доходів у ВВП

країни складає 34,6 %. ВВП країни у 2015 р. склав 289,8 млрд. дол США. Певні кошти Португалія отримує й з бюджету ЄС. В Португалії в останні роки збільшуються державні видатки на освіту, соціальний захист, на розвиток інфраструктури, оскільки країна поступово перетворюється на центр туризму. Цьому сприяє і використання принципів публічно-приватного партнерства, насамперед при реконструкції аеропортів та регіональних доріг.

Загалом, Португалія – країна, яка фінансово виграла від свого вступу в ЄС, оскільки тільки з 1995 по 2005 р. рівень життя в країні різко зріс, а рівень безробіття зменшився з 8 до 5 %. В 2004-2005 рр. фінансова ситуація у країні погіршилась, у зв'язку з надмірними витратами у попередні роки почав зростати дефіцит державного бюджету та державного боргу. В середині 2005 р. були реалізовані непопулярні заходи по зменшенню дефіциту державного бюджету. Подібні заходи були здійснені в 2008-2009 рр. та в 2011-2013 рр., щоб подолати кризові явища в країні. В 2016 р. дефіцит бюджету знизився до 3 %, хоча за планом він повинен був зменшитися до 2,2 %. Якщо в 2000 р. державний борг до ВВП складав 50,5 %, то в 2016 р. державний борг досяг 130 % від ВВП і він залишався на цьому рівні до 2020 р. Так, державний борг у 2020 році, як і планувалося, становив 134% від ВВП. Для обслуговування державного боргу влада Португалії пішла на нарощування випуску державних цінних паперів, в тому числі для китайських інвесторів, що викликало занепокоєння Європейської Комісії.

Валовий державний борг Португалії (державний борг та борги корпорацій) в 2016 р. складав 129,2 % від ВВП, а в 2018 р. – 120, 1 %. Тобто, заходи держави із скорочення державних витрат та збільшення державних доходів дали позитивний результат. Зокрема, загальні витрати держави по відношенню до ВВП в 2017-2018 рр. щорічно складали 43,5 % від ВВП, що було менше, ніж у попередні роки. Загальні доходи Португалії в 2017 р. складали 45,4 % від ВВП, а в 2018 р. – 43,5 %.

Нестабільність фінансової системи країни та постійні зміни в податковій системі призвела до того, що за 2001-2016 рр. громадяни вивели в офшори 50 млрд євро. Податкові втрати Португалії від цього за 2004-2016 рр. склали 1,3 млрд євро. Загалом, майже 24 % ВВП країни направляється в офшори, що вимагає удосконалення податкової системи країни.

Для подолання негативних наслідків економічної кризи 2020 р., викликаній пандемією коронавірусу, Португалія отримала фінансову допомогу від Європейського Союзу, а також від МВФ, що дало можливість країні в 2021 р. в значній мірі подолати негативні наслідки цієї кризи. Не дивлячись на існуючі фінансові проблеми, Португалія прийняла кілька десятків тисяч біженців з України та надала нашій країні гуманітарну допомогу. Португалія також підтримала всі санкції ЄС проти Росії за її агресію проти України. Крім того, вона в останні роки різко зменшила закупівлі російського газу, а в 2025 р. вона хоче довести його частку до кількох відсотків в енергобалансі країни.

14.2. Особливості податкової системи Португалії

Для юридичних осіб в Португалії передбачений податок на прибуток, який стягується з підприємств, резидентів і нерезидентів, незалежно від того, є вони юридичними особами чи ні. Стартова його ставка за станом на 2019 рік становила 21% для резидентів і нерезидентів, які організували свої

підприємства в країні. Однак вона може бути істотно знижена, якщо компанія створена і зареєстрована в особливих економічних зонах, таких як Азорські острови або острів Мадейра.

Прибутковий податок з громадян стягується з фізичних осіб, резидентів і нерезидентів. Резиденти сплачують податок із усіх доходів, отриманих ними в Португалії і за кордоном. Донедавна ставки податку варіювалися в межах від 14 % до 45 %. Зараз діапазон ставок складає від 14,5% до 48%. Мінімальний відсоток утримують з доходів, які не перевищують 7 000 євро. Ті ж, хто отримав за рік 80 000 євро і більше, повинні заплатити 48%. З суми, що підлягає оподатковуванню, резиденти можуть віднімати витрати, пов'язані з діяльністю в сфері торгівлі, промисловості і сільського господарства, а також деякі інші витрати і збитки. Нерезиденти сплачують податок тільки з доходів, отриманих ними в Португалії.

За підсумками фінансового року кожна людина, що отримала фінансові доходи на території Португалії, повинна подати декларацію. Зазначені в ній дані дозволяють податківцям визначити суму доплати або повернення надміру перерахованих податкових платежів з бюджету. Як правило, якщо фізична особа отримує дохід тільки у вигляді заробітної плати, перерахунок не виявляє ніяких порушень чи переоплат. Для боротьби з неплатниками податків в Португалії періодично публікують список найбільших боржників бюджету: як фізичних осіб, так і юридичних осіб (тих, хто заборгував більше 50 тис. євро). Цей захід різко збільшив погашення боргів тими, хто не захотів потрапити в ці списки.

З 2013 року, певні послаблення отримали ті іноземці та громадяни Португалії, які тривалий час заробляли страховий пенсійний стаж за межами цієї країни. Податкове законодавство Португалії звільнило їх доходи, одержувані з пенсійних фондів інших держав, від сплати прибуткового податку. Таке рішення зробило привабливим для португальців повернення на батьківщину і переїзд на постійне місце проживання (ПМП) для пенсіонерів з-за кордону.

Державний податок на автомобілі стягується з виробників і імпортерів легкових і інших автомобілів, призначених для перевезення пасажирів і зареєстрованих у Португалії (ставки залежать від обсягу циліндрів, передбачені знижки для старих автомобілів у розмірі до 67 %). Муніципальний податок на транспортні засоби стягується з власників легкових автомобілів, мотоциклів, літаків і плаваючих засобів для особистого користування.

Ставка податку на додану вартість становить 23%, проте існують пільги, що дозволяють знизити ПДВ до 13% і навіть 6% для тих, хто займається реалізацією продуктів харчування, надає медичні послуги і займається перевезенням пасажирів. Є деякі послаблення й для тих, хто веде діяльність в зонах вільної торгівлі (Азорські острови і Мадейра).

Акцизи стягуються з нафтопродуктів, міцних спиртних напоїв, вина, пива, тютюнових виробів.

Особливості оподаткування дивідендів, відсотків, роялті. Спеціального податку на дивіденди в Португалії не існує. Податкові органи керуються дещо іншим принципом: пасивні доходи юридичних осіб обкладаються корпоративним податком, а фізичні - платять податок з доходів. Ставка

кожного з них залежить від статусу особи, що одержує доходи. Так, для резидентів діє загальний тариф в розмірі 21%, тоді як нерезиденти повинні віддати 25 % отриманого прибутку. Головна умова - джерело доходу повинне перебувати в Португалії. Надходження з-за кордону не оподатковуються, якщо з цими країнами є угода про запобігання подвійному оподаткуванню. Відсотки за вкладами прирівнюються до дивідендів, тому і ставки по ним такі ж. Відрізняються процентні ставки тільки в разі, якщо мова йде про отримання прибутку у вигляді роялті. Ці доходи для резидентів оподатковуються в розмірі 16,5%, нерезидентам-юридичним особам доведеться заплатити близько 15%, а ось нерезиденти-фізичні особи повинні сплатити 21,5%.

Португалія в кінці 2015 р. ввела новий податок на азартні ігри онлайн, що змусило ряд ігрових інтернет-провайдерів покинути країну. Ставка цього податку становить 15 %, якщо річний дохід відповідної інтернет-компанії не перевищує 5 млн євро. Якщо доходи цих компаній вищі, то ставка податку дорівнює 30 %. Гравці будуть платити 15 % з виграшу. Спортивні онлайн-компанії будуть платити податок в розмірі 8 %, а виграші при укладенні парі оподатковуватимуться за ставкою 16 %.

Португалія уклала біля 30 договорів про уникнення подвійного оподаткування, що разом з Міжнародним бізнес – центром на Мадейрі може призвести до збереження низьких ставок оподаткування багатьох видів торгової та комерційної діяльності у даній юрисдикції. Водночас, на Мадейрі діє весь комплекс законів проти відмивання грошей.

14.3. Державне регулювання фінансів підприємств в Португалії

Для державних підприємств в Португалії суттєвими доходами є дотації та субсидії держави, тому з 2012 р. розпочалася їх масова приватизація. Форма організації власної справи в Португалії залежить від її масштабів і запланованих стартових вкладень та фінансово підтримується державою.

До 2005 р. у країні існувало помірне оподаткування юридичних осіб. Так, в 2000 р. питома вага надходжень податку на доходи юридичних осіб у загальній сумі доходів державного бюджету складала – 9,5 %, місцевих бюджетів – 5,4 %, у консолідованому бюджеті – 9,4 %. У наступні роки у зв'язку з кризою в країні податкове навантаження на підприємства зросло. Для боротьби з неплатниками до бюджету в Португалії опублікували список найбільших боржників бюджету-юридичних осіб, хто заборгував більше 50 тис. євро. Цей захід різко збільшив погашення боргів тими, хто не захотів потрапити в ці списки. Для стимулювання розвитку бізнесу та виходу з кризи в 2012 р. на 6 % були зменшені внески в соціальні фонди підприємств.

Економічна криза 2020 р., викликана зупиненням чи призупиненням виробництва на багатьох підприємствах країни в результаті заходів з подолання пандемії коронавірусу змусила владу Португалії надати певну фінансову допомогу таким підприємствам, особливо малим та середнім підприємствам. Це дало певний результат, оскільки в 2021 р. економіка країни почала зростати. Але військова агресія Росії проти України в 2022-2024 рр. призвела до появи фінансових проблем у підприємств багатьох галузей внаслідок подорожчання енергоносіїв.

14.4. Особливості залучення іноземних інвестицій до Португалії.

Для збільшення залучення іноземних інвестицій країні функціонує вільна економічна зона на Мадейрі. Крім цього, в Португалії практикується надання виду на проживання в країні за інвестиції.

Мадейра – це група островів, розкиданих на площі більше 5000 кв. км. в Атлантичному океані, населення якої складає біля 350 тис. осіб. Столицею Мадейри є місто Фуншал, біля якого засновано вільну економічну зону (ВЕЗ) для залучення іноземних інвестицій. Для цього біля Фуншалу було побудовано глибоководний порт та створено виробничу зону вільної торгівлі. Товари та сировина, що імпортуються до зони вільної торгівлі, не обкладаються імпорнтним митом, а експортовані з цієї зони товари не підлягають обкладанню податками на загальноєвропейському ринку, за виключенням тієї частини, яка була вироблена за межами ЄС. Оскільки Мадейра є частиною Португалії, тому оподаткування приватних осіб повністю відповідає португальській системі. Разом з тим, офшорні компанії, які працюють на Мадейрі, мають значні пільги з цього та інших податків.

Створити та володіти офшорною компанією на цьому португальському острові може будь – хто при наявності коштів на це: послуги юридичної компанії, яка візьме на себе всі функції по створенню офшору, коштують 5 – 6 тис. дол. США одноразової виплати та ще потрібно за неї щорічно сплачувати 2 – 4 тис. дол. США. Крім того, в залежності від того, яку компанію планується створити, засновнику треба мати від 5 до 50 тис. євро для внесення в мінімальний статутний капітал. Всі компанії Мадейри звільнені від сплати прибуткового податку з підприємств на діяльність, що здійснюється за межами юрисдикції (та Португалії в цілому).

Особливості надання виду на проживання в Португалії за інвестиції.

Для залучення іноземних інвестицій в країні з 2013 р. діє програма «Вид на проживання за інвестиції» (ВНП). Для отримання ВНП необхідно вкласти в економіку Португалії 500 тис. євро. Гарантія повернення інвестицій складає 10 років. Витрати на оформлення документів для отримання виду на проживання складають 10 тис. євро. Оформлення подібних документів для членів родини включаються в цю суму. Тим, хто отримав вид на проживання в країні, дозволяється безвізовий чи спрощений в'їзд до країн ЄС та Шенгенської зони. Водночас, ця схема була призупинена в 2014 р. у зв'язку з корупційним скандалом, а відновлена в 2015 р. Однак, в 2022 р. в Португалії розгорівся скандал у зв'язку з наданням за інвестиції громадянства російському олігарху Р. Абрамовичу. Під тиском Європейської Комісії влада країни змушена проводити розслідування щодо законності такої операції, згідно якої Р. Абрамович став громадянином Португалії в 2021 р. Він став громадянином цієї країни відповідно до закону, який пропонує натуралізацію нащадкам євреїв-сефардам, вигнаних з Піренейського півострова наприкінці 15-го століття.

Контрольні запитання.

1. Які основні доходи і витрати державного бюджету Португалії?
2. Яку фінансову допомогу отримала Португалія з бюджету ЄС?
3. Які особливості прямого оподаткування в Португалії?
4. В чому полягає інвестиційна привабливість Португалії?
5. З якого року в країні діє програма «Вид на проживання за інвестиції»?
6. Які пільги отримує офшорна компанія на Мадейрі?

Розділ 15. Державні фінанси Польщі

15.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни

Державні фінанси Польщі включають державний бюджет, бюджети соціальних фондів, фінанси державних підприємств та установ. Основними доходами державного бюджету є податки і збори. Після вступу до ЄС в 2004 р. Польща стала отримувати від нього значні кошти. Зокрема, у 2007-2013 рр. Польща з фондів ЄС отримала близько 67 млрд. євро допомоги, а в 2014-2020 рр. близько 70 млрд євро. Приблизно стільки ж країна отримає й в 2021-2027 рр.

Особливістю Польщі є те, що в країні досить ефективно діє дворівнева система фондів нагромадження та розподілу екологічних зборів, які спрямовуються до Національного фонду охорони навколишнього середовища і водного господарства та до воєводських фондів охорони навколишнього середовища і водного господарства. Ці фонди акумулюють 90 % всіх зборів за використання природних ресурсів та штрафи за забруднення навколишнього середовища, а також оплату від доходів з продажу парникових квот. 100 % коштів цих фондів використовуються виключно на фінансування природоохоронних заходів як на державному рівні, так і на території воєводств.

Видатки бюджету держави поділяються на: 1) поточні видатки; 2) видатки на обслуговування боргу Державної Скарбниці; 3) майнові видатки. Поточні видатки охоплюють: 1) загальні субвенції для одиниць місцевого самоврядування; 2) дотації; 3) заробітну плату і нарахування на неї; 4) інші послуги для фізичних осіб; 5) закупівлю товарів та послуг; 6) інші видатки, пов'язані з функціонуванням бюджетних одиниць або реалізацією їхніх статутних завдань. Видатки на обслуговування боргу Державної скарбниці охоплюють, зокрема, видатки бюджету держави на виплату відсотків і дисконту від казначейських цінних паперів, виплату відсотків за взяті кредити і позики, а також виплат, пов'язаних із наданими Державною Скарбницею поручництвами та гарантіями. Майнові видатки охоплюють: 1) видатки на закупівлю і володіння акціями, а також внески до торговельних спілок; 2) інвестиційні видатки державних бюджетних одиниць, а також цільові дотації на фінансування чи дофінансування коштів на реалізацію інвестицій. Значні витрати Польща змушена витрачати на охорону довкілля у відповідності до вимог ЄС.

Контроль за виконанням бюджету та за реалізацією внутрішнього аудиту органами влади всіх рівнів у Польщі здійснює Вища Контрольна Палата (NIK). Голову цієї палати обирає Сейм (нижня палата парламенту) при погодженні з Сенатом на 6 років. Для звітування про виконання бюджету держави Рада Міністрів подає Сейму і Головній контрольній палаті до 31 травня року, що настає після закінчення бюджетного року, щорічний звіт про виконання бюджету держави.

Державний борг у Польщі охоплює зобов'язання сектора державних фінансів. Влада Польщі старається утримувати державний борг на рівні 55 % від ВВП. Водночас, поки невідомо, як вплинуть на цей борг заходи так званого «антиінфляційного щита», представленого партією «Порядок і справедливість» (PiS) на початку грудня 2021 р., який на меті мав подолати наслідки найвищої з 2001 р. інфляції. Загалом, «антиінфляційний щит» коштуватиме уряду близько

10 млрд злотих (2,4 млрд дол США), а додаткові кошти будуть надходити від скорочення видатків. Але програш на виборах 2024 р. ПіС ставить під питання виконання вказаної програми.

Пандемія коронавірусу змусила уряд Польщі в березні 2020 р. прийняти антикризовий пакет допомоги економіці («Антикризовий щит») в розмірі 212 млрд злотих (52 млрд дол США). У ньому виділено 5 напрямів допомоги: 1) захист працівників від втрати робочих місць; 2) підтримка охорони здоров'я; 3) безпека фінансової системи; 4) підтримка підприємців; 5) державні інвестиції. Загальна витрачених коштів за програмою складе 9 % від ВВП країни, але більшу частину цих коштів становитимуть фінансові гарантії. Але програш на виборах 2024 р. ПіС ставить під питання виконання вказаної програми.

Негативно впливає на отримання Польщею коштів з фондів Європейського Союзу невиконання нею рішення Суду ЄС щодо сплати штрафу у зв'язку з продовженням роботи копальні Турув, розташованої біля кордону Чехії, яку Суд ЄС зобов'язав закрити внаслідок погіршення екологічних умов на прикордонних чеських територіях. Оскільки влада ПіС не хотіла сплачувати штраф та закривати копальню в Туруві, тому керівні органи ЄС запланували на суму цього штрафу зменшити кошти з фондів ЄС, які повинні надійти Польщі. Загалом, у польській Сілезії від 15 до 18 тис працівників гірничодобувних підприємств ризикують втратити роботу до 2030 р.

З початком війни Росії проти України в 2022 р. Польща прийняла кілька мільйонів українських біженців. Пізніше значна частина з них переїхала в інші країни, а станом на кінець 2024 р. в Польщі перебувало трохи менше 1 млн українських біженців, з яких майже 70 % вже влаштувалося на роботу і сплачує податки та соціальні внески, які в сумі вже дорівнюють загальній сумі допомог українським біженцям у Польщі. Українці, які прибули до Польщі після 24.02.2024 р. та отримали PESEL зі статусом UKR, мають право на безкоштовне медичне обслуговування від Національного фонду здоров'я, а також на безкоштовне навчання. Українські біженці в Польщі можуть отримати тимчасовий захист на один рік з можливістю продовження, який надається разом з PESEL. Він дає можливість українським біженцям, крім іншого, отримувати в Польщі одноразову грошову допомогу в розмірі 300 злотих на особу на утримання, а саме на видатки на їжу, одяг, взуття, засоби особистої гігієни та оплати за помешкання. Українські особи з інвалідністю, які легально перебувають на території Польщі, зможуть скористатися з допомоги пропонуваної в рамках коштів Фонду Солідарності (FS) та з Державного фонду реабілітації осіб з інвалідністю (PFRON).

26.03.2024 р. у Варшаві запустили так звану «коаліцію бронетехніки» для України, в якій приймають участь, крім Польщі, Німеччина, Велика Британія, Швеція, Італія. У рамках коаліції створено 4-и синдикати, на кожен з яких покладено різні завдання: постачання озброєння та боєприпасів для західної бронетехніки; технічне обслуговування та ремонт; підготовка екіпажів та технічного персоналу; відпрацювання ефективної тактики застосування бронетехніки на полі бою. Загалом, з 24.02.2022 р. до 31.10.2024 р. Польща надала Україні фінансової, гуманітарної та військової допомоги на суму 4,5 млрд євро.

В Польщі все більше уваги приділяють відновній енергетиці та поступовій

відмові від використання вугілля для виробництва електроенергії та тепла, яке поки домінує в цьому процесі. Зокрема, в урядовому документі, схваленому 07.01.2025 р., вказується, що польська електрична компанія PEJ у 2025-2030 рр. отримає 60,2 млрд злотих на підтримку інвестицій в атомні електростанції. Зазначається, що країна планує реалізувати проєкт у 2036 р., щоб замінити вугільні електростанції і зберегти стабільне постачання електроенергії. Перший блок АЕС планують завершити в 2035 р., а подавати електроенергію в національну електромережу планують у 2036 р. після року випробувань. Перша АЕС у Польщі буде побудована на Помор'ї на основі американської реакторної технології AP1000. Друга польська АЕС буде побудована на основі угоди з Південною Кореєю, з якою Польща уклала відповідну угоду в 2022 р.

15.2. Пенсійна система Польщі та особливості її реформування.

Процес реформування пенсійного забезпечення в Польщі передбачив трирівневу систему формування пенсійних фондів. I ступінь (реформований FUS – фонд соціального страхування) спирається на розподільчі принципи (внески працівників реєструються на особистих рахунках, але витрачаються на поточну виплату пенсій і допомог). II ступінь (відкриті пенсійні фонди) і III ступінь (пенсійні програми для робітників і службовців, засновані роботодавцем, інвестиційні пенсійні фонди, різні форми накопичування індивідуальних збережень на забезпечення в старості) спираються на накопичувальне фінансування, яке полягає в тому, що внески вкладаються в те чи інше підприємство і примножуються. Внески в обов'язковий сегмент страхової системи (I і II ступінь) вносять роботодавці і працівники, кожен з яких оплачує половину суми. З цією метою на початку 1999 р. було проведено підвищення заробітної плати у розмірі, що дорівнює половині страхового внеску. У деяких надзвичайних ситуаціях внесок вносить держава. Внески оплачують також члени пенсійних програм для робітників і службовців (III ступінь, відкриті пенсійні фонди) в рамках добровільного страхування. Бюджет відкритого пенсійного фонду складається з внесків, сплачених його учасниками. Ці внески записуються на індивідуальному рахунку кожного учасника. Внески фонду інвестуються для їх примноження з призначенням пенсії. Відкритими фондами управляють загальні пенсійні товариства (ЗПТ). ЗПТ — це юридична особа, яка повинна мати форму акціонерного товариства. Створення ЗПТ вимагає згоди Комісії нагляду страхування і пенсійних фондів (КНСіПФ). За управління фондом ЗПТ отримує винагороду. Нагляд за діяльністю усіх відкритих пенсійних фондів здійснює КНСіПФ.

Негативні наслідки фінансової кризи 2008 – 2009 рр. для державних фінансів змусила уряд Польщі в 2013 р. піти на часткову націоналізацію коштів відкритих пенсійних фондів (на суму 150 млрд злотих), щоб зупинити зростання державного боргу. При цьому уряд взяв на себе зобов'язання проіндексувати ці кошти і повернути їх з часом. В кінці 2019 р. уряд розробив програму зі створення приватних пенсійних фондів працівників, кошти на яких будуть їх власністю, а внески в ці фонди будуть здійснювати і роботодавці, й працівники.

15.3. Особливості здійснення державних закупівель в Польщі

З 2004 року, коли Польща вступила до ЄС, порядок здійснення державних закупівель став регулюватися Законом Польщі «Про публічні закупівлі», який

був адаптований до відповідних директив ЄС щодо державних закупівель (№2014/24/UE, №2014/25 UE), а останні зміни були внесені у 2019 році. В Законі визначаються всі загальні норми сфери публічних закупівель, роль і функції Агентства публічних замовлень, контрольні та інші повноваження державних органів у сфері закупівель. Дія Закону поширюється на закупівлі, що перевищують 30 тисяч євро. Встановлені також межі для обов'язкового проведення міжнародних тендерів (з публікацією у спеціальному електронному бюлетені ЄС), відповідно 418 тис. євро (нові вартісні межі ЄС з 2016 року) для товарів і послуг та 5 млн. 225 тис. євро – для робіт. У Польщі контрольні функції щодо публічних закупівель мають декілька структур. Насамперед, це Агентство публічних замовлень, що існує з 1995 року і має статус окремого центрального органу виконавчої влади, роботу якого координує Міністерство економіки. Вагомі повноваження має Вища палата контролю Польщі, яка контролює процес використання коштів, як державного, так і місцевих бюджетів, а також питання використання державного майна. Для зменшення зловживань при подачі скарг польським законодавством передбачена плата за їх подання, а саме: при допорогових закупівлях: товарів, послуг – еквівалент 1750 євро; робіт – еквівалент 2 330 євро. При вище порогових закупівлях плата складає: товарів, послуг – еквівалент 3 500 євро; робіт – еквівалент 4 670 євро. Серед форм проведення публічних закупівель в Польщі починає розвиватися й така нова форма, як інноваційне партнерство. Відповідно до пункту 49 Преамбули Директиви ЄС 2014/24 про публічні закупівлі інноваційне партнерство може застосовуватися лише у разі, коли у замовника виникає потреба придбати інноваційний продукт, послугу чи роботу, яких ще немає на ринку, і які вимагають проведення наукових досліджень та встановлення довготривалого партнерства для їх розробки.

15.4. Особливості використання фінансів державно-приватного партнерства у Польщі.

У Польщі реалізація перших інвестицій приватних структур у державний сектор у 1990-х роках показала свою ефективність. Серед основних фінансових переваг цього виду співпраці державного та приватного сектору називалися такі: активізація інвестиційних процесів у сфері інфраструктури; зменшення загальних витрат; створення додаткових доходів тощо. У 2003 р. у Польщі розпочалася робота над створенням спеціального правового акту для урегулювання державно-приватного партнерства, яка тривала два роки. Закон Польщі «Про публічно-приватне партнерство» був прийнятий 28.07.2005 р., проте, через відсутність необхідних підзаконних актів не почав діяти негайно.

Новий Закон Польщі «Про публічно-приватне партнерство» був прийнятий 19.01.2008 р. Він став більш ліберальнішим за попередній, а тому його оцінка експертами та громадськістю була більш позитивною. Зокрема, договірні сторони отримали можливість гнучко будувати партнерство, а публічні установи отримали більшу свободу при виборі приватного партнера. Для здійснення проекту державний орган і приватний партнер можуть створювати спеціальну компанію, мета і об'єкт діяльності якої не виходитимуть за рамки угоди про публічно-приватне партнерство (у формі ТЗОВ, командитного товариства, акціонерного товариства з обмеженою відповідальністю).

У 2009-2011 рр. у Польщі було розпочато роботу над 125 проєктами публічно-приватного партнерства, з яких було завершено лише 14 проєктів. Водночас, важливо відмітити, що більшість із них готувалася відповідно до закону «Про концесії», а не до закону «Про публічно-приватне партнерство». Загалом, із 2009 р. до середини 2018 р. було оголошено підготовку 536 проєктів публічно-приватного партнерства, з яких 90 % перейшли на етап реалізації. Із вказаної кількості проєктів публічно-приватного партнерства у Польщі найбільше їх готувалося в сферах спорту та туризму (140), транспортної інфраструктури (81), енергетики (47), водно-каналізаційного господарства (33), охорони здоров'я (31), транспортних послуг (30), комунікацій (29).

Аналіз польського ринку публічно-приватного партнерства також свідчить про високу частку невеликих за масштабами проєктів (менше 5 млн злотих) на рівні впровадження. Останнє вказує на те, що невеликі проєкти простіше реалізуються, що потрібно врахувати в Україні. Натомість, 70 % вартості проєктів публічно-правового партнерства в Польщі складають великі контракти. Так, у 2009-2018 рр. кількість проєктів на суму 100 млн злотих і більше становила 41 на рівні процедур та 12 на рівні контрактів. До кінця 2020 р. в Польщі було заплановано укласти 100 нових контрактів публічно-приватного партнерства, підняти частку інвестицій, виконаних за цією моделлю до 5 % вартості всіх інвестицій, збільшити кількість успішно завершених проєктів. На жаль, пандемія коронавірусу в 2020-2021 рр. та війна Росії проти України в 2022-2025 рр. призупинила реалізацію частини з цих проєктів.

Не дивлячись на позитивний досвід запровадження публічно-приватного партнерства, польські експерти вказують на наступні проблеми його запровадження, на які треба звернути увагу в Україні: правові, політичні, суспільні, фінансові. Особливо це стосується змін у політичній владі, коли вони призводять до призупинки тих чи інших проєктів публічно-приватного партнерства.

15.5. Особливості податкової системи Польщі

Податок на доходи фізичних осіб – це податок на доходи фізичних осіб, який стягується з кожної особи, що отримує в Польщі дохід на підставі трудових договорів, договорів підряду та договорів про надання послуг. Податок стягується не тільки з громадян Польщі, а також з іноземців. В 2023 р. ставка становила 12 % для доходу до 120 тис злотих за рік і 32% – для доходу, який перевищує цю суму. Якщо сума річного доходу була меншою 30 тис злотих, то ставка податку дорівнює 0 %. Платник податків може також скористатися пільгами та відрахуваннями, передбаченими польським урядом для зниження суми податку. Наприклад, встановлена пільга на дитину, але про це треба вказати в декларації. Крім пільги на дитину, можна зменшити суму податку ще кількома способами: благодійними внесками, використанням інтернету, донорством, витратами на реабілітацію тощо. Кожен в своїй податковій декларації може вказати благодійну організацію, на користь якої він хотів би переказати 1% від податку. Крім того, для тих, хто заробляє більше 1 млн злотих, встановлена додаткова ставка в розмірі 4 %.

За дохід від продажу нерухомості сплачується податок в розмірі 19 %; 20 % сплачують ті, хто не є резидентами Польщі; 10 % платять ті, хто отримав

винагороду; 75 % сплачують за доход, який було приховано. Податок на дивіденди становить 19 %.

Податок на доходи юридичних осіб охоплює всі види доходів юридичних осіб, організаційних структур без статусу юридичної особи, за винятком компаній, які не мають статусу юридичної особи, та груп податкового капіталу, включаючи дохід від діяльності, яка не може підпадати під дію легально функціонуючих контрактів (контрактів, що порушують умови загальноприйнятої соціальної діяльності), та доходи від: сільськогосподарської діяльності (крім спеціальних секторів сільськогосподарської продукції); лісового господарства. Базова ставка податку на доходи юридичних осіб становить 19 %, а знижена – 9 %, якщо дохід за попередній рік не перевищив 2 млн євро в злотих.

Податок на товари та послуги (ПДВ) має такі ставки: основна – 23 %, знижена ставка на базові продукти харчування – 5 %, знижена ставка на інші продукти харчування – 8 % та нульова ставка на експортні товари. Крім того, застосовується звільнення від оподаткування деяких об'єктів, а також організацій без права вирахування обов'язкового податку. З кінця 2015 р. в Польщі розгорнулася широка боротьба з ухиленням від сплати ПДВ. Це дало додатковий ресурс бюджету країни на суму більше 200 млрд злотих, який був спрямований на підвищення соціальних стандартів життя для бідних верств.

Щоб зменшити втрати населення від наслідків війни Росії проти України в Польщі в 2022 р. було знижено ПДВ та акцизи на певні товари, а в 2023 р. було збережено нульову ставку ПДВ на основні продукти харчування.

Акцизний збір встановлено на продукцію спиртової промисловості, вино, пиво й тютюнові вироби, автомобілі та електронне обладнання високої якості. Ставки акцизного збору можуть бути визначені залежно від типу товарів, до яких вони застосовуються, таким чином: як відсоток (щодо ціни продажу, зниженої за відрахуванням ПДВ, або стосовно бази оподаткування імпорту); як сума (в злотих за одиницю продукції); як різниця цін; як відсоток (щодо роздрібної ціни); та в сумі на одиницю товару, якщо йдеться про цигарки. Базою нарахування акцизного збору в Польщі є оборот, а у разі імпортера – митна вартість, збільшена на суму митних зборів.

Діяльність в галузі ігор та взаємних парі обкладається податком з ігор і дозволяється лише згідно з умовами, зазначеними в Акті про азартні ігри та взаємні парі. Каталог ігор та парі міститься в статуті; умови гри викладено у відповідних положеннях. Азартні ігри та взаємні парі підлягають нормуванню, яке здійснюється державою, а головним інструментом якого є надання концесій та узгодження правил ігор.

В 2016 р. в Польщі було введено податок з продажу, які повинні сплачувати великі торгові підприємства. Це викликало занепокоєння Європейської Комісії, яка розпочала спеціальне розслідування проти Польщі щодо порушення нею умов податкової конкуренції в ЄС.

Ставка вуглецевого податку у Польщі складає 37 євро за одну тону викидів. Крім того, в країні використовується система торгівлі викидами парникових газів.

Спрощена система оподаткування у Польщі полягає у визначенні законодавчим актом ставки податку у процентному чи абсолютному

нарахуванні, незалежно від величини прибутку – до визначеної в розпорядженні суми витрат і отриманого доходу. Спрощене оподаткування означає спрощену форму звітності перед податковими службами.

Існуюча система місцевих податків та зборів, що збираються на рівні гмін, включає в себе податок на нерухомість, сільськогосподарський, лісовий, транспортний податки, податок з власників собак, збір за місце на ринку, місцевий та адміністративний збори. Дохід від зазначених податків та зборів складає власний дохід гмін, до якого також входять прибутки від податків з фізичних осіб, що здійснюють економічну діяльність, які сплачуються у формі «податкової картки», податків зі спадщини та дарування, і марочний збір, що визначається податковими інспекціями.

15.6. Особливості податкової реформи в Польщі

У 2021-2022 рр. в Польщі владою ПіС почала реалізовуватися податкова реформа, яка викликала багато зауважень в економістів та політиків. Згідно з нею були встановлені нові порогові значення для платників податків, що є підставою для застосування спеціальних податкових програм, у тому числі: спрощеної фіксованої ставки податку; пільгових умов для інвесторів; зниженої ставки корпоративного податку; спрощеного режиму для платників ПДВ. Щоб перейти в 2021 р. на спрощений режим ПДВ, дрібні підприємці не повинні були в минулому перевищити поріг ставки цього податку в розмірі 5,418 млн злотих. До категорії дрібних платників податків, які отримали право у 2021 р. використовувати знижену ставку корпоративного податку в розмірі 9 %, тепер належать особи, дохід яких з урахуванням ПДВ, не перевищував 9,031 млн злотих. Малі підприємства, до яких відносяться й стартапи, у 2021 р. отримали право застосовувати єдину ставку податку, якщо їх дохід у 2020 р. не перевищував 9,031 млн злотих. Існує можливість обрати одну із базових єдиних ставок на дохід: 20 %; 17 %; 12,5 %; 8,5 %; 5,5 % або 3 % у залежності від виду діяльності, яким займається підприємець чи компанія. Відрахування щодо стимулювання інвестицій в основні засоби у групах активів з 3 до 8 (за винятком легкових автомобілів) для підприємств, що відкриваються, і дрібних платників податків, що починають свій бізнес, на 2021 р. склали 226 тис злотих. Загалом, за розрахунками авторів реформи, для 70 % поляків ця реформа повинна була дати позитивні результати. Водночас, непродуманість податкової реформи, як вважає частина експертів і політиків, призвела до того, що доходи значної частини поляків зменшились. Однією з причин цього стало те, що оновлена податкова система після реформи стала ще складнішою, ніж була. Крім того, можливість різного тлумачення окремих податкових норм вже стала проблемою для багатьох поляків. Прихід до влади в 2024 р. коаліції опозиційних до «ПіС» партій поставив на порядок денний внесення суттєвих змін у механізм проведення даної податкової реформи, особливо в системі мит на ввезену продукцію, в тому числі й з України та Росії і Білорусі.

15.7. Державне регулювання фінансів підприємств у Польщі

Основними доходами підприємств у країні прибуток підприємств, амортизаційні відрахування, різні види допомоги з фондів ЄС, а основними витратами – витрати на сплату податків, зборів та платежів. Водночас, сплачуючи значні екологічні платежі, польські підприємства з різних фондів (зокрема, з фондів ЄС) можуть отримати екологічні допомоги. Загалом,

польський бізнес значно виграв від вступу до Євросоюзу в 2004 р., оскільки в країну масово пішли іноземні інвестиції. Водночас, проблемою для багатьох промислових та будівельних підприємств стала нестача робочої сили. Тому польська влада постійно спрощує умови для іноземних громадян, які працюють в Польщі.

Для зменшення державного боргу переважну частину державних підприємств було приватизовано в країні на початку 2000-х років, але не всі вони запрацювали ефективно. Тому ряд стратегічних підприємств було викуплено державою у свою власність, зокрема Польські авіалінії, які після цього стали працювати із прибутком. Крім того, в процесі приватизації державні підприємства продавалися іноземним, а не польським інвесторам за ринковими цінами, що не дало можливостей окремим полякам викупити їх за безцінь та стати олігархами.

Курс на екологізацію економіки ЄС негативно позначився на вугільній промисловості Польщі, яка забезпечує 73 % електроенергії країни. Тиск на польську владу з боку керівництва ЄС змусив уряд країни прийняти рішення про призупинення видобутку вугілля з 2049 р. Загалом, з 2013 р. до 2018 р. Польща витратила 6,8 млрд євро на підтримку вугільного сектору, який належить переважно державі, за допомогою використання прямих платежів і субсидування ціни на електроенергію. Попри заклики Міжнародного енергетичного агентства призупинити будівництво нових вугільних електростанцій, Польща недавно запустила вугільну електростанцію вартістю 1 млрд дол США поруч з гігантською шахтою в Богатині. Мета ЄС закрити всі вугільні шахти до 2030 р. не збігається з планами уряду Польщі зберегти деякі вугільні електростанції до 2049 р. Тим більше, що в останні роки різко зросли ціни на вугілля та його стало не вистачати не тільки в Європі, а й в таких великих азійських країнах як Китай та Індія. Водночас, Польща з нуля планує розвивати ядерну енергетику, що зафіксовано у її Енергетичній стратегії, схваленій урядом країни в жовтні 2021р. Передбачається будівництво від 6-ти до 9-ти ГВт нових атомних потужностей до 2043 р. Крім того, в Польщі планують активно використовувати модульні малі і середні ядерні реактори потужністю до 300 МВт за технологією США.

Водночас, за рахунок коштів держави та бізнесу в країні поступово розвиваються й підприємства відновної енергетики. Зокрема, поновлювані джерела енергії становлять близько 25 % енергетичного балансу Польщі і їх частка збільшується, особливо в секторах вітрової та сонячної енергії. В середньому вітрові електростанції забезпечують близько 10 % річної потреби Польщі в електроенергії. Потужні вітри, які накрили країну в середині лютого 2022 р., згенерували рекордний рівень вітрової енергії, покриваючи близько 30 % потреб Польщі в електроенергії.

Згідно з програмою боротьби з наслідками пандемії коронавірусу, прийнятою урядом Польщі у другій половині березня 2020 р. були передбачені певні фінансові пільги для підприємств. Так, було прийнято рішення про звільнення від виплат соціальних внесків до Соціального фонду (ZUS) samozайнятих осіб та мікропідприємців (на підприємствах яких зайнято до 9-ти осіб) на період карантину, при умові, якщо їхній прибуток за березень 2020 р. впаде вдвічі або більше у порівнянні з лютим 2020 р. Були об'явлені й так звані

«кредитні канікули», коли підприємства можуть відтермінувати виплати за своїми боргами перед банками, а ті не будуть нараховувати відсотки на час карантинних заходів. Також була запроваджена програма річних мікрокредитів під державні гарантії на суму 5 тис злотих (1,2 тис дол США). Постраждали підприємства зможуть розраховувати на часткову допомогу держави із виплати зарплати для співробітників. З Фонду соціальних гарантій працівників можна буде отримати до 40 % від розміру середньої зарплати по країні на кожного працівника для компенсації витрат на оплату праці. Влада також відтермінувала введення податку на роздрібну торгівлю до січня 2021 р.

Для покращення забезпечення польських підприємств робочою силою згідно з програмою «Польський лад», розробленою «ПіС», були запропоновані нові пільги для залучення трудових мігрантів до країни. Одним із ключових моментів стало відмова від вимоги для мігрантів мати постійне місце проживання та джерело стабільного і регулярного доходу для отримання дозволу на тимчасове проживання в Польщі. Натомість перевірятиметься лише те, чи є гарантована робота із зарплатою для мігранта в Польщі не нижчою за мінімальну зарплату.

Після агресії Росії проти України у 2014 р. польська влада стала приділяти більше уваги розвитку військово-промислового комплексу (ВПК). А після початку повномасштабної війни Росії проти України 24.02.2022 р. польський ВПК у значній мірі став забезпечувати потреби Сил оборони України у військовій техніці, її ремонті тощо. Планується, що деякі українські оборонні заводи перенесуть свою діяльність на територію Польщі, щоб вони не стали мішенню для російських літаків та ракет.

У зв'язку з падінням цін на зерно у попередні роки складна фінансова ситуація виникла з реалізацією продукції польських фермерів. Тому частина польських фермерів почала з кінця листопада 2023 р. блокування кордонів з Україною, вимагаючи від польського уряду заборонити ввіз українського зерна та іншої аграрної продукції на територію Польщі, оскільки це, на їх думку, призводить до банкрутства польських фермерів. Блокування транзиту української продукції територією Польщі крім втрат для її бюджету наносить шкоду польським підприємствам, які займаються цим транзитом, а також портам країни. Зокрема, зараз загальна частка українського зерна в портах Польщі займає 10 %, тоді як їхнє завантаження становить 60 % від їхніх потужностей. Причиною є те, що значна частина українських товарів тепер перевозиться через порти Румунії.

Польща разом з Францією хочуть добитися значного обмеження на імпорт українських харчових продуктів в ЄС. Вони планують посилити попередню угоду, укладену у середині березня 2024 р., яка накладає обмеження на багато видів українського імпорту в обмін на продовження безмитного режиму. Якщо попередня угода й так передбачала скорочення експорту української аграрної продукції в ЄС на 400 млн євро, то франко-польська пропозиція щодо може знизити цю суму ще на 800 млн євро.

15.8. Особливості функціонування інвестиційних СЕЗ у Польщі

Особливістю спеціальних економічних зон (СЕЗ) у Польщі є те, що вони використовуються насамперед як інструмент регіонального вирівнювання, стимулювання розвитку відсталіх регіонів. СЕЗ являють собою виділені в

адміністративному плані частини території країни, призначені для ведення на них економічної діяльності суб'єктами господарювання на більш привабливих умовах. Підприємці, які виявили бажання працювати в СЕЗ, повинні отримати спеціальний дозвіл на ведення такої діяльності.

Законодавчими актами, які унормовують діяльність СЕЗ у Польщі, є закони від 20 жовтня 1994 р. та від 30 квітня 2004 р. Підприємцям у цих зонах надається державна допомога у вигляді таких пільг: звільнення від податку на прибуток (для юридичних осіб), податку на доходи (для фізичних осіб), місцевих податків та зборів, зокрема від земельного податку й податку на нерухоме майно; установа пільгових цін на придбання земельних ділянок із повністю підготовленою інфраструктурою для виробництва; надання безкоштовних адміністративних послуг щодо реєстрації та ведення бізнесу, дотації на працевлаштування безробітних тощо. Кожен підприємець може одночасно використовувати різні форми державної допомоги, але її загальна сума не може перевищувати максимально допустимого розміру, встановленого державою для окремо взятого регіону.

У Польщі на території 14 спеціальних економічних зон (СЕЗ) працюють 77 промислових та технологічних парків. Тільки у воєводстві Сілезія функціонує 12 індустріальних парків. Майже всі вони були засновані у другій половині 1990-х років, а їх площа перевищує 4 тис гектарів. За 10 наступних років у них було залучено понад 20 млрд євро іноземних інвестицій. Компанії, які стали резидентами польських індустріальних парків, отримують від держави нижчу орендну ставку за землю. В залежності від розміру інвестицій в індустріальні парки в Польщі податок на прибуток може бути знижений на 15-50 % (залежно від регіону, сфери діяльності тощо). У Польщі для отримання фінансових пільг в індустріальному парку інвестор повинен вкласти в проєкт не менше 100 тис євро, до того ж 100 % цієї суми повинно використовуватися на покупку обладнання.

Контрольні запитання.

1. Яка структура державних фінансів Польщі?
2. Які основні доходи державного бюджету Польщі?
3. Які основні видатки державного бюджету Польщі?
4. Які основні податки в країні?
5. Які особливості оподаткування фізичних осіб у Польщі?
6. Які особливості оподаткування юридичних осіб у Польщі?

Розділ 16. Державні фінанси Угорщини

16.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни

Державні фінанси Угорщини включають державний бюджет, бюджети соціальних фондів, фінанси державних підприємств та установ. Угорщина провела велику підготовчу роботу щодо реформування державних фінансів перед вступом до ЄС (01.05.2004 р.), чому сприяла й фінансова допомога цієї організації Угорській державі.

У 2006-2007 рр. в Угорщині прийшлося проводитися реформи в галузі державних фінансів, щоб зменшити дефіцит державного бюджету, який значно перевищив вимоги ЄС. В 2009 р. МВФ надав країні пільговий кредит на суму 15 млрд дол США, щоб подолати наслідки світової кризи 2008-2009 рр. Реформи прискорилися з 2010 р., коли до влади прийшов уряд на чолі з В. Орбаном, хоча не всі вони позитивно сприймаються Європейським Союзом. Були скорочені

певні соціальні виплати, підвищені ставки окремих податків. Зокрема, в кінці грудня 2011 р. парламент Угорщини підвищив ставку ПДВ з 25 % до 27 %, що є найвищим рівнем в ЄС. Був також введений підвищений податок на «шкідливу» їжу (на напої із значним вмістом цукру, на надмірно жирні та перчені продукти тощо). Ці та інші непопулярні заходи (націоналізація приватних пенсійних фондів, значне підвищення податків на фінансові установи тощо) повинні були привести в 2018 р. до досягнення державним боргом рівня 50 % від ВВП, оскільки в 2011- 2011 рр. він дорівнював близько 80 % ВВП Угорщини. Враховуючи необхідність віддати в 2012 р. 5 млрд. євро зовнішніх боргів, уряд країни був змушений піти на співробітництво з МВФ, хоча у попередні роки він був націлений на відмову щодо співпраці з цією організацією. У наступні роки владі Угорщини та керівництву ЄС вдалося знайти компромісні рішення щодо вирішення вказаних та інших проблем. В результаті, в 2014-2020 рр. Угорщина отримала від ЄС 22 млрд євро через структурні фонди ЄС та 3,45 млрд євро на розвиток сільської місцевості. В наступні роки ЄС неодноразово призупиняла надання фінансової допомоги Угорщині, але В. Орбан добивався її надання блокуючи ті чи інші заходи ЄС щодо фінансової та військової допомоги Україні в 2022-2025 рр.

Державні трансфери становлять значну частку доходів місцевих урядів в Угорщині, яка є досить стабільною і складає близько 70 %. У структурі трансфертів головну роль відіграють прямі міжбюджетні трансфери, значну частину яких становлять цільові. Щоб підвищити рівень життя в окремих регіонах, уряд Угорщини поставив перед собою завдання з стимулювання залучення прямих іноземних інвестицій в економічно відсталі східні регіони, щоб зменшити концентрацію іноземного капіталу в центральному та західних регіонах.

В Угорщині значна увага приділяється розвитку державних закупівель, що зменшує корупційні ризики при використанні публічних фінансів. Суттєво зменшують корупційні ризики при здійсненні публічних закупівель в Угорщині. як й в інших країнах ЄС, спеціально створені централізовані закупівельні організації (ЦЗО). Пандемія коронавірусу внесла певні зміни у порядок проведення публічних закупівель в країнах ЄС. Так, у березні 2020 р. уряд Угорщини прийняв указ, який передбачав винятки для публічних закупівель, якщо вони були необхідні для подолання кризи, насамперед пов'язаної з пандемією коронавірусу. Крім того, у 2020 р. у зв'язку з пандемією коронавірусу уряд розробив програму підтримки населення і бізнесу, щоб призупинити спад виробництва. Угорщина також отримала певну фінансову допомогу від ЄС у зв'язку з фінансовими втратами країни від пандемії коронавірусу у першій половині 2020 р.

Для стабілізації фінансової ситуації в країні в 2021 р. Угорщина підписала довгостроковий контракт з російським «Газпромом» на поставку до країни газу в обхід України за цінами в кілька разів нижчими, ніж вони були восени 2021 р. Все це веде до блокування Угорщиною заходів ЄС із запровадження санкцій проти Росії внаслідок її агресії проти України з кінця лютого 2022 р. Водночас, Угорщина з початку цієї агресії прийняла кілька сотень тисяч біженців з України, надавши їм посилену фінансову допомогу та житло. Крім того, більшість угорців

виступають за фінансову підтримку України у її протистоянні з Росії, на що поки не реагує В. Орбан та його уряд.

Негативно впливає на державні фінанси країни корупція в Угорщині, яка посилилася при врядуванні В. Орбана, хоча він старається це прикрити від уваги громадськості, втручаючись у розслідуванні таких справ його колег. В кінці березня 2024 р. в країні прокотилися масові мітинги проти корупційної влади В. Орбана, ініційованих його колишнім соратником П. Мадяром, який показав механізм втручання урядовців Орбана у припинення розслідувань проти них. Тому П. Мадяр створює антиорбанівську партію, яку вже підтримують багато нинішніх членів правлячої партії «Фідес», а також представники інших політичних сил і громадських рухів.

У грудні 2022 р. ЄС вирішив призупинити виплату Угорщині близько 6,3 млрд євро, щоб захистити бюджет Європейського Союзу від порушень верховенства права, які, за словами представників Європейської Комісії, впливають на державні закупівлі, ефективність прокурорських дій і боротьбу з корупцією в Угорщині. Загалом вказана сума повинна виплачуватися щорічно окремими траншами, але країна поки не виконує встановлених ЄС зобов'язань, втрачаючи значні кошти з бюджету ЄС. Так, Угорщина мала до кінця 2024 р. виконати вимоги щодо реформ, щоб отримати трохи більше мільярда євро від ЄС. Але оскільки цього не сталося, країна втратила ці гроші через порушення верховенства права, які призначалися для Угорщини із фондів згуртованості. Розмір втрачених коштів дорівнює 1,04 млрд євро, що для маленької Угорщини складає значну суму. Ці кошти були заморожені ще наприкінці 2022 р., оскільки Європейська Комісія після аналізу дійшла висновку, що Угорщина нехтує стандартами ЄС. У відповідь В. Орбан нещодавно звернувся до Китаю, щоб заповнити прогалини у фінансуванні державних видатків. У квітні 2024 р. Угорщина звернулася до Китаю за кредитом на загальну суму в 1 млрд євро, який країна взяла у китайських державних банках. Крім того, уряд В. Орбана може втратити ще 1,1 млрд євро наприкінці 2025 р., якщо продовжуватиме кидати виклики ЄС. Натомість, Угорщина анонсувала позов проти ЄС щодо накладеного на неї Судом Європейського Союзу штрафу на 200 млн євро за відступ від законодавства ЄС у питаннях надання притулку із щоденною пенєю у розмірі 1 млн євро за ігнорування вказаного рішення Суду ЄС.

16.2. Особливості податкової системи Угорщини

Ставка податку на прибуток компанії з 1 січня 2017 року знижена і становить 9%, а раніше вона складала 16 %. При дотриманні певних умов 50% доходу, визнаного як роялті, і прямих витрат на дослідження і розробки, віднімаються з податкової бази, що стимулює залучення іноземних інвестицій в країну. Крім того, інвестори протягом певного часу можуть скористатися рядом податкових пільг. При створенні виробничих потужностей для виробництва готової продукції вартістю не менше 1 млрд. форинтів по всій території країни протягом п'яти років надається податкова пільга у розмірі 50 %. У пріоритетних регіонах (такими вважаються регіони з рівнем безробіття понад 15 %) і промислових зонах надаються пільги у розмірі 100 % на строк до п'яти років для створення нових виробничих потужностей і будівництва готелів без попереднього визначення вартості інвестиції. Ставка корпоративного податку для офшорних фірм становить 3 %. Ці товариства з обмеженою

відповідальністю, створені у вільній митній зоні, мають право займатися виключно комерційною діяльністю закордоном і надавати послуги - за винятком фінансових - іноземним фірмам.

Спрощений підприємницький податок (EVA) надає можливість компаніям, щорічні продажі яких не перевищують 30 млн форинтів (за умови, що за два попередні роки у компанії був дохід), зменшити як адміністративний, так і податковий тягар. EVA замінює наступні види податків: ПДВ, особистий прибутковий податок підприємців, податок на дивідендну базу підприємця, податок на прибуток організацій і прибутковий податок з населення за дивідендами. Ставка EVA становить 37%. Якщо загальна сума виручки та всіх статей, які збільшують дохід, перевищує 30 млн форинтів, ставка EVA становитиме 50% від частини податкової бази, що перевищує цю суму.

Особливістю податкової системи Угорщини є те, що в ній не стягується податок на доходи біля джерела виплати на дивіденди, проценти або роялті, якщо платіж був здійснений на адресу компанії. При умові, що оплата здійснюється приватній особі, податки стягуються відповідно до положень укладених договорів про уникнення подвійного оподаткування. Податок на дивіденди сплачується за перераховані за кордон дивіденди за ставкою 20 %, проте розмір податкової ставки обмежується договорами про відмову від подвійного оподаткування. Для філіалів - залежно від положень договору - податок стягується за затвердженими дивідендами. Позитивом податкової системи країни є те, що іноземні інвестори звільняються від сплати податку при реінвестуванні дивідендів в Угорщину.

Місцевий індустріальний податок сплачується в місцеві бюджети за ставкою 2 %, але деякі місцеві органи влади скорочують цю ставку на 0,5 чи на 1%. Із цього видно, що фірму доцільно реєструвати там, де податок менше 2 %. Наприклад, у Геделле (24 км. від Будапешта) у перші два роки, якщо річний дохід менше 3 млн. форинтів, не треба платити цього податку взагалі.

В Угорщині діє прогресивна система оподаткування доходів громадян: мінімальна ставка складає 18 % при доходах до 800000 форинтів, а максимальна – 36 % із суми, що перевищує 1500000 форинтів. Відповідно до закону, пенсії – незалежно від їх величини – прибутковим податком не обкладаються. Проте всі інші доходи, якщо їх сума разом з пенсією перевищує 96 тис. форинтів у рік, підлягають оподаткуванню. Якщо розмір пенсії перевищує 96 тис. форинтів на рік, і до цього додаються інші види доходів, податок розраховується за подібним принципом.

Особливістю Угорщини є те, що з 1989 р. в країні прийнятий порядок, що прибутковий податок з доходів громадян, який стягується за місцем їх проживання, надходить до бюджету місцевої ради. Відповідно, розвиток тієї чи іншої території в Угорщині значною мірою залежить від фактичної сплати прибуткового податку населенням.

В умовах світової кризи та виходу з неї (2009 – 2011 рр.) основну ставку ПДВ було підвищено до 25 %, а з 01.01. 2012 р. вона складає 27 %. За нульовою ставкою ПДВ оподатковується група товарів, що нараховує 48 позицій. До неї відносяться деякі види фармацевтичних препаратів, підручники, дитячі товари та товари для інвалідів. Не обкладаються ПДВ фінансові та інвестиційні послуги.

Податком на споживання оподатковуються вироби з благородних металів, за винятком виробів із срібла, коштовності (ставка податку 35 %), смажена кава (12 %), виноградне вино (11 %), а також легкові автомобілі: ставка податку для автомобілів з каталізатором і автомобілів з електродвигуном до 1 600 куб. см – 10 %, понад 1600 куб. см – 20 %, без каталізатора - відповідно 22 % і 32 %.

Акциз розповсюджується на нафту, спиртні напої, пиво, шампанські вина, продукти переробки спиртів, тютюнові вироби. Суб'єкт оподаткування в цьому випадку – завод – виробник, організація, що займається складуванням, зберіганням та реалізацією, і приватна особа. Зобов'язання із сплати акцизу виникає при виробництві акцизного товару на території країни або імпорті останнього. Зобов'язання зі сплати акцизного податку виникає в день надходження товару в товарообіг. Податок визначається, як правило, виходячи з об'єму продукції.

Ставка вуглецевого податку в Угорщині є однією з найменших в ЄС та складає 4 євро за одну тону. Крім того, в країні використовується додаткове оподаткування старих автомобілів та нафтопродуктів.

Обов'язкові платежі соціального страхування роботодавця складаються з соціального внеску, професійного внеску і внеску на реабілітацію. Базою виплатою соціального внеску є базова зарплата. Ставка податку - 22%. Податкові пільги передбачені для сприяння зайнятості працюючих в несприятливих умовах або створення робочих місць в бідних районах. Податкова база професійного внеску така ж, як і соціального, а ставка становить 1,5% від податкової бази.

До місцевих податків віднесено податки на нерухомість та землю, податки на ділянки та будівлі, податок на туристичні послуги, прибутковий податок з комерційної діяльності, комунальний податок та ряд інших.

У 2019 р. урядом Угорщини прийнято ряд заходів щодо зменшення оподаткування доходів підприємств. Зокрема, з липня 2019 р. податок на соціальне страхування було зменшено з 19,5 % до 17,5 %. Податок з малих підприємств було знижено з січня 2020 р з 13 % до 12 %, а для дрібних підприємств його скасовано взагалі. В один платіж об'єднано пенсійні внески, внески на охорону здоров'я та внески по безробіттю. Також скасовано авансові платежі з податку на прибуток підприємств, які до 2019 р. застосовувалися до фірм з річним оборотом понад 100 млн форинтів (близько 343 тис дол США). Тепер податок сплачуватиметься виходячи з даних декларування до 20.05. поточного року, а не до 20.12. минулого року. Відстрочено на три роки запровадження податку на рекламу. Знижено з 15 % до 8 % ставку ПДВ на послуги з тимчасового проживання, з одночасним поширенням на такі послуги спеціального 4 % -го туристичного податку.

16.3. Особливості реформування системи пенсійного забезпечення в Угорщині

З 1998 р. в країні була запроваджена трирівнева пенсійна система: система виплат із поточних надходжень (1-й рівень), водночас соціальне страхування доповнюється механізмом як обов'язкових (2-й рівень), так і добровільних (3-й рівень) особистих пенсійних заощаджень, що накопичуються в приватних неприбуткових пенсійних касах (фондах); пенсійний вік поступово зростатиме.

Основними рисами добровільної пенсійної системи (3-й рівень) є: 1. Добровільна пенсійна каса є неприбутковою юридичною особою, що створюється на приватній основі. 2. Індивідуальні рахунки вкладників. 3. До основних операцій пенсійних кас відносяться: збір, адміністрування, управління інвестиціями, виплата пенсій (ануїтету), чи одноразові виплати при досягненні пенсійного віку. 4. Призначення депозитарію є обов'язковою вимогою. 5. Регулювання діяльності вказаних кас здійснює Державний орган нагляду за приватними касами.

Загальнообов'язкова накопичувальна система (2-й рівень) стосується тих осіб, які починають свою трудову діяльність. Для осіб, які вже працювали до січня 1998 року, дозволено зробити власний вибір – приєднатись до нової системи або залишитися у старій. При цьому бажаючі перейти до нової системи повинні перебувати в ній не менше 15 років (тобто особи, які народилися після 1951 р.), оскільки саме такий термін необхідний для капіталізації внесків, щоб отримати адекватну пенсію.

Пенсійні каси 2-го рівня подібні до пенсійних кас 3-го рівня, але мають деякі відмінності: мінімальна кількість учасників пенсійної каси 2-го рівня – 2000 осіб; законодавством встановлено перелік юридичних осіб, які можуть засновувати пенсійні каси другого рівня: роботодавці, професійні палати, організації, які представляють інтереси як трудящих, так і працедавців тощо; засновник пенсійної каси може делегувати членів до правління каси; повинні бути надійний керівник та ефективна організаційна структура; резерв (статутний фонд) для «самостійної» діяльності повинен складати 50 000 дол. США.

Впровадження обов'язкових накопичувальних пенсійних рахунків поставило й певні проблеми. Зокрема, уряд повинен мати досить коштів для фінансування переходу до багаторівневої системи. Так, щорічні втрати солідарної системи від перерозподілу частини внесків до другого рівня становлять 1 % ВВП.

Кризова фінансова ситуація в Угорщині в 2008-2010 рр. змусила керівництво країни піти на суттєві зміни в пенсійній системі країни. Уряд Угорщини 1 грудня 2010 р. повідомив про фактичну націоналізацію обов'язкових пенсійних нагромаджень, здійснених громадянами з 1998 р., а також про введення заборонних обмежень для керуючих компаній та пенсійних фондів, щоб навіть у тих громадян, які захочуть зберегти пенсійні активи у приватному управлінні, не залишилося такої можливості.

16.4. Державне регулювання фінансів підприємств в Угорщині

Основними джерелами фінансування угорських підприємств є прибуток підприємств, амортизаційні відрахування, кошти з фондів ЄС, а основними витратами – витрати на сплату податків, зборів та платежів. Для державних підприємств суттєвим джерелом доходів донедавна були дотації. У 90-х роках ХХ ст. розпочалася їх масова приватизація, щоб зменшити дефіцит бюджету, а також реорганізація кооперативного сектора в сільському господарстві. Після приватизації значна частина підприємств була перетворена в акціонерні товариства, що дало їм можливість залучати додаткові кошти за рахунок випуску акцій, а також отримувати іноземні інвестиції. Найпоширенішими

організаційно-правовими формами компаній в країні є компанії з обмеженою відповідальністю та акціонерне товариство.

Основними галузями промисловості Угорщини є машинобудування, насамперед автомобілебудування, електротехнічна галузь, фармацевтика та харчова галузь. Угорщина є головним виробником електроніки у Центральній та Східній Європі. Її метою є також стати ключовим у регіоні виробником акумуляторів для електромобілів. Крім того Угорщина виділяє значні кошти на розвиток ядерної енергетики. Зараз в країні будується два нових ядерних блоки. Дешеві кредитні ресурси на їх побудову надала Росія, що змушує керівництво Угорщини блокувати всі санкції ЄС проти Росії внаслідок її війни проти України. Крім того, Угорщина отримує дешевий газ з Росії, що заставляє її уряд проводити проросійську політику щодо України.

Податкове відомство Угорщини здійснюють контроль за трансферним ціноутворенням, коли відбуваються зовнішньоекономічні операції між компаніями, які входять у єдину структуру транснаціональних компаній (ТНК). У той же самий час компаніям-резидентам, діяльність яких пов'язана з офшорними угодами, надається сприятливий податковий режим. Цим компаніям дозволено не сплачувати податок на додану вартість (ПДВ), вони одержують податковий кредит у розмірі 85 % як від суми основного податку на прибуток, так і додаткового податку з розподіленого прибутку. При цьому ставиться умова: такі компанії повинні бути зареєстровані в Угорщині, їхні органи управління теж повинні знаходитися в цій країні, а більшість їхнього персоналу повинна складатися з угорських громадян. Однак власність тих же самих компаній на 100 % може належати іноземцям.

Для фінансової підтримки підприємств сільського господарства Уряд В. Орбана в 2023 р. запровадив заборону на імпорту 24 видів сільськогосподарської продукції з України, включаючи зернові, свинину та мед. Натомість, 19.02. 2024 р. Угорщиною було скасовано заборону на імпорту меду з України, оскільки це обмеження завдало великої шкоди угорським компаніям, які упаковують та експортують мед до ЄС. Крім того, в 2023-2024 рр. Угорщина, на відміну від Польщі, не блокувала транзит української продукції через свою країну, оскільки це могло б зашкодити її логістичним компаніям. Водночас Угорщина не надає військової підтримки Україні та не пропускає через свою територію зброю для України.

В останні роки Угорщина активно співпрацює з китайськими автомобільними компаніями щодо виробництва на її території електромобілів. Китаю це потрібно, щоб пробитися на ринок електромобілів ЄС з середини цієї організації, оскільки Європейський Союз наклав високі мита на продукцію китайських виробників.

16.5. Особливості державного регулювання залучення іноземних інвестицій в Угорщину.

Податкове законодавство цієї країни до 2010 р. стимулювало діяльність офшорних холдингових, фінансових і ліцензійних компаній, що відкривало широкі перспективи використання угорських юрисдикцій для корпоративного міжнародного планування. Але прихід до влади в 2010 р. В. Орбана частково змінив цю ситуацію, оскільки він пішов на підвищення податків на

транснаціональні компанії та іноземні банки, щоб зменшити дефіцит бюджету та державний борг країни.

Водночас, не завжди іноземні інвестори в Угорщину використовували її інвестиційні пільги за законом. Частина з них це робила для відмивання «брудних грошей». В цьому плані показовим є діяльність родини Янковських (про що написали ряд зарубіжних ЗМІ), які тільки в 2005-2010 рр. вивели з України в офшори через контрольовані ними підприємства більше 342,6 млн. дол США. Щоб мінімізувати податки, реалізація продукції горлівського «Стиролу», який очолював Герой України М. Янковський (це звання надав йому надав колишній президент України В. Янукович за фінансову підтримку Партії регіонів), за заниженими цінами здійснювалася через угорську компанію Interprofit 2000 KFT, яка, в свою чергу, продавала її британському офшору Friston LLP. Останній перепродавав цю продукцію за світовими цінами покупцям з усього світу, залишаючи в себе прибутки. Кінцевими бенефіціарами Friston LLP були Микола й Ігор Янковські (батько й син), які й привласнювали ці прибутки. Усього ж через Interprofit 2000 KFT Янковські провели понад півмільярда доларів США коштів «Стиролу». Зараз М. Янковський є власником «Стиролбіофарму», який платить податки ніким не визнаній «ДНР».

Угорщина шукає нові форми залучення капіталу в країну, насамперед в недостатньо розвинуті регіони, передусім - східні. Угорщина, за прикладом ряду розвинутих країн, з 2012 р. почала надавати не лише посвідку на проживання, а й громадянство, за умови інвестування в економіку країни не менше 250 тис. євро. Для цього, з 01.07.2016 р. почали діяти зміни в міграційному законодавстві Угорщини. Для участі в програмі з отримання права на постійне місце проживання (ПМП) в країні, іноземний інвестор повинен інвестувати 300 тис. євро в державні облігації Угорщини. Через 5 років ці кошти будуть повернуті на його рахунок. Додатково треба сплатити 60 тис. євро компанії, уповноваженій на викуп державних облігацій, або – агенту ЕСКРОУ. В цю суму включаються всі адміністративні витрати. Оплату може здійснити фізична чи юридична особа. Водночас, програму «Посвідка на проживання за інвестиції» було прийнято закрити з 01.03.2017 р. на невизначений час, оскільки економіка Угорщини більше не потребує інвестицій. Агентство з управління державним боргом при уряді країни 12.01.2017 р. повідомило про призупинення приймання заявок на невизначений термін. Всі інвестори, як запевнив уряд Угорщини, гарантовано отримають інвестиції в розмірі 300 тис євро.

Для залучення іноземних інвестицій в Угорщині створюються індустріальні парки, яких зараз функціонує понад 200. Компанії, які стали резидентами індустріальних парків, отримують від держави ряд фінансових пільг, зокрема, податкових.

Контрольні запитання.

1. Які особливості реформування фінансової системи Угорщини до 1990 р. ви можете назвати?
2. Які особливості податків в Угорщині ви можете назвати?
3. Які доходи і видатки державного бюджету в Угорщині ?
4. У чому полягають особливості міжбюджетних відносин в Угорщині ?

5. Які основні напрями проведення пенсійної реформи в Угорщині ви можете назвати ?

6. Що дало фінансовій системі країни входження Угорщини до Європейського Союзу?

Розділ 17. Державні фінанси Чехії

17.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни

Державні фінанси Чехії включають державний бюджет, бюджети соціальних фондів, фінанси державних підприємств та установ. З 1993 року, тобто з року створення самостійної Чеської республіки, до 1998 р. уряд був націлений, перш за все, на кардинальні інституціональні зміни і лібералізацію. Країна вступила в ЄС (01.05.2004 р.) і в НАТО і досягала до кризи 2008 – 2009 рр. непоганого економічного росту – близько 6 %. Основні видатки бюджету в Чехії йдуть на соціальні потреби, на розвиток економіки, на дотації місцевим бюджетам, на стимулювання розвитку туризму. Крім того, у Чехії значні кошти виділяються державою на реструктуризацію трьох гірничодобувних регіонів.

Світова фінансово-економічна криза 2008-2009 років змусила уряд країни частково обмежити державні видатки та ряд інвестиційних програм, підвищити деякі податки. Не дивлячись на це, країні все ж не вдалося уникнути спаду виробництва, але з 2010 р. в Чехії розпочалося зростання виробництва. Можливий вступ Чехії до зони євро спочатку передбачався на 2015 р., але криза 2008 – 2009 рр. відтермінувала цей крок до 2020 р. Однак пандемія коронавірусу та її негативні наслідки для фінансово-економічної ситуації в країні не дали можливості запровадження євро в 2020-2021 рр. Війна Росії проти України в 2022-2025 рр. негативно вплинула на стан державних фінансів Чехії, оскільки значно подорожчали енергоносії. Крім того, країна понесла значні витрати на прийом та утримання біженців з України, а також на надання нашій країні значної фінансової та військової допомоги. Достатньо сказати, що в 2022 р. в Чехію прибуло кілька сотень тисяч біженців з України.

Реформування пенсійної системи в Чехії розпочалося в 1998 р. В її основі лежить принцип гарантованого мінімального доходу, існує також система додаткового добровільного пенсійного страхування. Особливостями пенсійної системи є те, що реформа не передбачає запровадження загальнообов'язкової накопичувальної системи. Пенсійний вік в 2004 р. в Чехії складав для чоловіків – 61,5 років, для жінок - 56 років, в наступних роках він поступово підвищувався (до 65 років у 2030 році). Позитивним у реформуванні пенсійної системи в Чехії є те, що при визначенні пенсійного віку жінки враховуватимуть кількість її дітей. В цілому, пенсійна реформа в Чехії оцінюється позитивно, але фахівці наголошують на потребі впровадження обов'язкової накопичувальної системи.

Чеський уряд під керівництвом соціал-демократів (1998-2006 рр.) провів успішну приватизацію банків і віддав їх до рук досвідчених західних стратегічних партнерів, створивши таким чином умови для їх ефективної діяльності. Також вдалося створити систему успішних інвестиційних заохочень, що зумовило потік промислових інвестицій (передусім у розвиток автомобільної промисловості). Наступний уряд соціал-демократів значно знизив прибуткові податки, перш за все з корпорацій, щоб стимулювати

економічне зростання в країні. Водночас, під час правління кабінетів соціал-демократів відбулося зростання державних боргів, причому в такій мірі, що ні в 2005, ні в 2006 році Чехія не виконувала Маастрихтські критерії. Тому в наступні роки країна була змушена оптимізувати свої видатки та підвищити деякі податки та збори.

Проблемою для держави є значні витрати на допомогу безробітним та мігрантам. При цьому в окремих регіонах країни (в Північній та Північно – Західній Чехії, Північній Моравії та Остраво – Карвінському районі) рівень безробіття в окремі періоди перевищував 12 %. Це змушувало уряд країни обмежувати зайнятість іноземних працівників, в тому числі й українських. Водночас, в 2018 р. рівень безробіття в Чехії склав всього 2,4 %, що змусило державу активізувати залучення в країну іноземних працівників, зокрема, й з України. Натомість, в результаті війни Росії проти України Чехія прийняла значну кількість українських біженців, частину з яких вона хоче стимулювати певною сумою грошей до повернення в Україну.

Важливою умовою підвищення ефективності державних фінансів у Чехії є удосконалення державних закупівель. В країні для участі у них та поданні пропозицій будь-який економічний оператор повинен бути зареєстрований або на Порталі тендерних закупівель (NEN), або на одній із п'яти приватних електронних платформ. Різниця між державною платформою NEN та приватною FEN (FEN) полягає в якості та рівні послуг для учасників торгів. FEN забезпечує розширені пошукові та додаткові послуги, але за певну плату. Натомість, портал NEN є безкоштовним як для замовників, так і для бізнесу. Особливістю розміщення пропозицій в Чехії є те, що замовники повинні публікувати повідомлення про закупівлі на Порталі тендерних закупівель (NEN) чеською мовою.

Проблеми із забезпеченням соціальних гарантій громадянам Чехії в останні роки негативно впливають на виконання рішень ЄС щодо прийняття біженців. Тому більшість населення країни та її керівництво виступили в 2015-2019 рр. проти прийняття мігрантів з мусульманських країн. Водночас, з 2011 р. в Чехії дозволили проживати іноземцям, які мають нерухоме майно, але – на короткий час. Це можуть бути навіть невеликі апартаменти за 40 тис. євро. Крім того, потрібно надати офіційне підтвердження про те, що іноземець може себе фінансово забезпечити, проживаючи у Чехії. В жовтні 2021 р. урядом Чехії було тимчасово скасовано ПДВ на електроенергію і газ на тлі значного зростання цін на енергоносії в світі. Це буде коштуватиме бюджету країни близько 78,5 млн крон на місяць.

Значні витрати поніс бюджет Чехії для подолання наслідків прийнятих урядом заходів щодо подолання пандемії коронавірусу, що розпочалася навесні 2020 р. Зокрема, за цей час було отримано 2,7 млн заявок від фірм і підприємців на компенсацію їх збитків, а загальний розмір виплат за ними становив близько 44 млрд крон. Працівникам, які перебувають на карантині в результаті пандемії коронавірусу, в 2020-2021рр. держава виплачувала 80 % від зарплати, але не більше ніж 39 тис крон. Під час цієї пандемії зріс борг домогосподарств, який на кінець жовтня 2021 р. складав 2014 млрд крон. Іпотечні кредити становлять 75 % загального боргу домогосподарств.

У 2021 році, як передбачалося, дефіцит знизився до рівня 3,4 відсотків

ВВП. Сукупна заборгованість держави в 2020 році, за даними Нацбанку, підвищилася до 37,6% ВВП з 30,8% ВВП 2019 року. У 2021 році державна заборгованість зросла до 38,6% ВВП. Водночас, війна Росії проти України з початку 2022 р. призвела до чергового спаду ВВП країни. Натомість Чехія надала значну фінансову підтримку українським переселенцям та військовим. Зокрема, Чехії вдалося домовитися з «третіми» країнами щодо закупівлі у них 800 тис артилерійських снарядів для України, які вона знайшла можливість викупити, а низка партнерів (близько 20-ти країн) зголосилася профінансувати цю закупівлю. Артилерійські снаряди згідно чеської ініціативи повинні були надійти в Україну вже в червні 2024 р. Якщо раніше мова йшла про 800 тис снарядів, то зараз мова вже йде про 1,5 млн снарядів. Крім того, Чехія передала Україні всі гвинтокрили Мі-24, які були у неї. Чехія також наклала санкції на В. Медведчука, а також на пропагандиста з України А. Мархлевського та прокремлівський сайт правого спрямування Voice of Europe.

17.2. Особливості податкової системи Чехії

Основна ставка податку на доходи юридичних осіб з 01.01.2010 р. була зменшена до 19 %. Базу оподаткування цього податку можна зменшити на суму збитків попередніх періодів, а також на суму спонсорських дарунків за умови, якщо вони становлять не менше 2000 крон, але не більше 2 % оподаткованої основи. З 2016 р. ставка корпоративного податку для базових інвестиційних фондів складає 5 % та 0 % для пенсійних фондів.

Підприємства з 2010 р. платять податок із нарахованої заробітної плати у розмірі 34 % . При затримці на місяць (до 30 квітня) сплачується штраф у розмірі 5000 крон і більше. Зараз з роботодавців береться 25 % в якості внеску до фонду соціального страхування і 9 % - на медичне страхування. З працівників береться 11 %, в тому числі 6,5 % на медичне страхування і 9 % - на медичне страхування. Проте, часто в Чехії юридичні особи оформляють місцеве товариство з обмеженою відповідальністю, що дозволяє знижувати соціальне податкове навантаження приблизно в два рази.

Податок із доходів фізичних осіб до 2005 р. визначався на основі Закону 1992 р. «Про прибутковий податок» із відповідними змінами та доповненнями. В 2005-2008 рр. в Чехії були введені ставки податку на доходи фізичних осіб в розмірі 15-25 %. Зараз ставка цього податку складає 15 %. Водночас, з підприємців, дохід яких перевищує рівень середньої зарплати більше, ніж в 48 разів, стягується додатковий податок за ставкою 7 %. Предметом прибуткового податку з фізичних осіб є: доходи від найманої праці і посадового окладу, доходи від підприємницької або іншої незалежної дохідної діяльності, доходи від капіталу, доходи від оренди, інші доходи. Доходом не вважаються дохід від придбання акцій, спадщини, дарчого переказу нерухомості, рухомого майна, кредити і позички, а також інші доходи передбачені законом. Оподатковувану основу прибуткового податку з громадян зменшують на: 38040 крон на кожного платника на рік (кожний місяць — у розмірі однієї дванадцятої від цієї суми); 23520 на рік за кожну дитину (до 26 років) (кожний місяць — у розмірі однієї дванадцятої від цієї суми); 21720 на рік за непрацюючу особу (кожний місяць — у розмірі однієї дванадцятої від цієї суми).

Ставка податку на додану вартість залежить від виду діяльності — торгівля або надання послуг. З 2013 р. базова ставка ПДВ складає 21 %, а

знижена – 15 % (на деякі продукти та послуги: вода, газ, тепло, електрика). З 01.01.2015 р. діє друга знижена ставка ПДВ в розмірі 10 % (на продукти харчування для грудних дітей, медичні препарати для людей, для ветеринарних служб, на книги, газети, журнали). Нульова ставка ПДВ встановлена для експорту товарів в межах ЄС і при наданні міжнародних транспортних послуг. Крім того, податок не стягується в сфері фінансових послуг і операцій з нерухомістю. Кошти сплачені як податок на додану вартість можуть повернути всі іноземці, які витратили свої гроші на споживчі товари. Однак, повернути вартість ПДВ не вдасться за куплений алкоголь, продукти харчування, паливо, зброю та авто.

Податок на нерухомість визначається на основі Закону 1992 р. «Про податок на нерухомість» із відповідними змінами та доповненнями. Предметом податку є ділянки і будівлі. Його сума оцінюється в 4 % від загальної вартості житла, оціненого незалежною експертною групою та податковою службою країни. Віддати цей податок до бюджету доведеться відразу ж після укладення договору. Сплатити податок доведеться саме покупцеві житла. Від сплати податку на нерухомість звільнені власники нового житла, побудованого не раніше 5 років тому. Всі особи, що не мають статусу податкового резидента в Чехії, мають право повернути сплачені податки в Чехії.

Податок із земельних ділянок стягується з тих ділянок, які занесено до кадастру нерухомості Чехії. Платником додатку є власник ділянки або будівлі. Податкова ставка з орної землі, виноградників, садів і городів становить 0,75 % вартості на рік. З луків і пасовищ, лісів і ставків з рибним промислом — 0,25 % вартості на рік. Основна податкова ставка для інших ділянок за один квадратний метр становить у разі забудованих площ і дворів — 0,10 крон, будівельних ділянок — 1 крона, інших площ — 0,10 крон.

Ставка податку з будівель для окремих для окремих з них за один квадратний метр забудованої площі становить: для житлових будинків — 1 крона за понад 16 м; для будинків для індивідуального відпочинку та сімейних будинків — 3 крони; для гаражів — 4 крони; для будівель для підприємницької діяльності при первинному сільськогосподарському виробництві і підприємств промисловості, будівництва, транспорту, енергетики та іншого сільськогосподарського виробництва — від 1 до 5 крон. Об'єктом для податку з будівель є площа основи надземної частини будівлі в квадратних метрах, збільшена на 0,75 крони на кожний квадратний метр за кожний наступний надземний поверх, якщо площа цього поверху перевищує дві третини забудованої площі. Основну податкову ставку з ділянок або будівель множать на коефіцієнт, величина якого залежить від розміру населеного пункту, у якому знаходиться ця земельна ділянка або будівля, і його комерційної важливості. Податкову декларацію платник зобов'язаний пред'явити відповідній податковій інспекції до 31 січня податкового періоду.

Споживчий податок (акциз) визначається на основі Закону 1992 р. «Про споживчі данини (акцизи)» з відповідними змінами та доповненнями. Споживчим податком за фіксованими ставками за одиницю продукції (літр, пачка, кг) обкладаються паливо - мастильні матеріали, алкоголь, пиво, вино і тютюн. Ставки податку фіксовані та диференційовані відповідно до виду та

категорії товару. У випадку експорту товару експортер має право на відшкодування сплаченого податку.

Дорожній податок сплачують власники автотранспорту (як юридичні, так і фізичні особи). Величина його залежить від обсягу двигуна машини і кількості осей для тракторів, вантажівок та автобусів. Річний розмір податку (залежно від обсягу двигуна машини) є таким: до 800 см³ - 1200 крон; від 800 до 1250 см³ — 1800 крон; від 1250 до 1500 см³ - 2400 крон; від 1500 до 2000 см³ - 3000 крон; від 2000 до 3000 см³ — 3600 крон; понад 3000 см³ – 4200 крон.

Для цілей оподаткування спадщини, подарунків і переведення нерухомості одержувачі поділяються на три групи: I група: прямі родичі та подружжя — ставка податку на подарунки становить від 1% при сумі подарунка до 1 млн. крон, до 5 % при сумі, що перевищує 50 млн. крон; II група: брати і сестри, дядьки і тітки, племінники — ставка податку на подарунки становить від 3 до 12 % відповідно; III група: інші фізичні та юридичні особи — ставка податку на подарунки становить від 7 до 40 % відповідно. Ставка податку на спадщину становить 50 % від відповідної ставки податку на подарунки. При цьому прямих родичів та подружжя від сплати цього податку звільнено. Рухоме майно та фінансові внески у вигляді банківських депозитів і цінних паперів не підлягають оподаткуванню податком на спадщину і подарунки, якщо їх вартість не перевищує 1 млн. крон на кожного одержувача з I групи (тільки для подарунків), 60 тис. крон — з II групи і 20 тис. крон — з III групи. Зі спадщини і подарунків, що перевищують ці суми, податок утримується за ставками, зазначеними вище. Ставка податку з переведення нерухомості становить 5% від її вартості в усіх випадках.

Дивіденди, відсотки, роялті (для нерезидентів) оподатковуються за ставкою 15 %. Якщо угода про уникнення подвійного оподаткування з Чехією не підписана, то ставка підвищується до 35 %.

Оподаткування операцій з криптовалютами здійснюється наступним чином. При одноразових операціях до 30 тис крон особа, що їх робить, звільняється від податку на прибуток. Але якщо операції відбуваються систематично, а їх обсяг перевищує 30 тис крон, за отриманий дохід треба звітувати в річній декларації, заповнюючи графу «Інші доходи» і потрібно заплатити податок в розмірі 15 %. Однак, з такого доходу не здійснюються відрахування до фонду медичного страхування та до пенсійного фонду.

При майнінгу криптовалют дохід підлягає оподаткування за ставкою 15 % для фізичних осіб чи 19 % для юридичних осіб та відображається у річній декларації як дохід в графі «Дохід від підприємницької діяльності». З цього доходу треба сплатити соціальні внески до пенсійного фонду та фонду медичного страхування. Визначення прибутку відбувається за такою схемою: із загального прибутку вираховуються витрати на майнінг криптовалют.

Податкове відомство є структурним підрозділом Міністерства фінансів. Податковий інспектор називається керуючим податками. Контакти з керуючими податків обмежуються подачею звітів від одного до чотирьох разів на рік (залежно від діяльності підприємства).

17.3. Державне регулювання фінансів підприємств в Чехії

Сьогодні основними джерелами фінансування підприємств у країні є прибуток підприємств та амортизаційні відрахування, а основними витратами –

витрати на сплату податків, зборів та платежів, зокрема, екологічних. Для державних підприємств суттєвим джерелом доходів донедавна були державні дотації, що змусило державу провести приватизацію багатьох із них.

У 2012 р. у Чехії був переглянутий підхід до оподаткування викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря. Їх кількість з 9-ти була зменшена до 4-х обов'язкових до оподаткування викидів забруднюючих речовин. Однак ставки податку були підвищені приблизно на 37 % з подальшим щорічним зростанням. Водночас, підприємства були звільнені від обов'язку сплачувати цей податок, якщо вони впроваджують найкращі технології та методи управління. Однак, поряд з розвитком відновної енергетики в країні планують розвивати й ядерну енергетику.

Для підтримки підприємств у сільському господарстві в Чехії в 1993 р. було створено Підтримуючий і гарантійний сільськогосподарський та лісогосподарський фонд (ПГРЛФ). Головне завдання цього фонду – фінансова підтримка при отриманні кредитів сільськогосподарськими виробниками шляхом: надання гарантій; субвенційна оплата частини отриманих кредитів; покриття частини (до 70 %) платежів за кредити та здійснення прямих субвенційних виплат і фінансування. Значну фінансову допомогу чеські підприємства (як й інші підприємства в країнах ЄС) можуть отримати з фондів Європейського Союзу.

В країні державою за допомогою податкових та інших фінансових пільг стимулюється розвиток малого та середнього бізнесу. У Чехії є стандартна для всіх підприємств система оподаткування з пільгами для суб'єктів підприємництва з невеликими оборотами, а також велика кількість реально діючих державних програм із підтримки малого бізнесу. У 2008 р. Чехія значно розширила пільги для малого та середнього бізнесу. Зокрема, на 88 видів діяльності взагалі відмінили ліцензії. Тепер дрібний підприємець – фізична особа з річного доходу 60 % може списати на затрати, не вказуючи, на які саме. Частину також можна списати на утримання дружини, яка знаходиться у відпустці по догляду за дитиною, а також на дитину. З тою суми, що залишилася, сплачується податок в розмірі 15 %.

У Чехії компанії, як постраждали від урядових заходів щодо боротьби з коронавірусом, змогли з 01.11.2021 р. до кінця лютого 2022 р. отримувати від держави компенсації в рамках програми Antivir. Розмір компенсації становила 60 % від зарплати працівників, але не більше ніж 29 тис крон. Ця програма була призначена для запобігання звільненню співробітників фірм. Держава також виплатила 40 % непокритих витрат підприємцям, у яких продажі упали на 30 %. Підприємці, продажі яких упали на 50 %, мали право на субсидію у розмірі 70 % витрат. Невеликі компанії зі штатом до 10-ти співробітників, продажі яких впали на 80 %, змогли отримати компенсацію в розмірі 90 % витрат, починаючи з липня 2021 р. В листопаді 2021 р. палата депутатів Чеської Республіки затвердила додаткові умови виплати компенсацій підприємцям і фірмам, які постраждали від урядових рішень щодо боротьби з коронавірусом.

17.4. Особливості державного регулювання залучення іноземних інвестицій в Чехію.

В 2003 – му році в закон «Про заохочення інвестицій» (прийнятий в 1998 р.) були внесені суттєві доповнення щодо покращення інвестиційного клімату в

Чехії і він був введений в дію в 2004 р. Сучасна система заохочення інвестицій, зокрема, передбачає: зниження податків з доходів юридичних осіб на десять років для новостворених або вже існуючих товариств; передачу інвестору технічно оснащеної території за вигідними цінами; фінансову підтримку створення робочих місць (до 200 тис. крон на одного працівника); фінансову підтримку перекваліфікації або навчання працівників (до 36 % видатків на навчання); за окремою правовою нормою – передача земельних ділянок за зниженими цінами з переведенням їх із категорій ділянок сільськогосподарського призначення до інших категорій. Відповідно до закону, претендент на одержання згаданих преференцій має відповідати чітко визначеним умовам.

Претендент на отримання вказаних преференцій повинен відповідати наступним вимогам: він повинен інвестувати у певний проект не менше 10 млн дол США (раніше ця вимога складала 25 млн дол); інвестиція повинна бути спрямована в одну з high-tech галузей, зазначених в законі, або в іншу галузь обробної промисловості за умови, що не менше 50 % вартості фінансових вкладень припадатиме на новітнє технологічне устаткування; інвестор має вкласти щонайменше 10 млн дол США у регіонах, де рівень безробіття щонайменше на чверть перевищує рівень безробіття в середньому по країні тощо. Загалом, у 2009 р. під контролем іноземних інвесторів у Чехії діяло близько 2 тис підприємств, на яких було зайнято 560 тис працівників. Продукція цих підприємств у загальній сумі реалізованих промислових товарів склала майже 62 %. Іноземний інвестор насамперед прийшов у ті галузі, які є найбільш прибутковим. Найбільшою мірою у Чехії представлений капітал з Німеччини, Австрії та Великої Британії (разом – 51 %), а також з США (25 %). Позитивом є те, що нові господарі дуже чутливо ставляться до репутації традиційних чеських брендів, таких, як автомобілі «Шкода», пиво «Пізенський праздрой» чи «Крушовіце», радіо- та електрообладнання фірми «Тесла», електротехнічні вироби концерну ЧКД тощо.

Для залучення іноземних інвестицій в Чехії при допомозі держави створюються індустріальні парки, яких зараз функціонує понад 100. Компанії, які стали резидентами індустріальних парків, отримують від держави ряд фінансових пільг, зокрема нижчу орендну ставку за землю. Крім того, в залежності від розміру інвестицій в індустріальний парк податок на прибуток в Чехії знижується на 25 %. Водночас, в індустріальних парках в країні мінімальні інвестиції в нове обладнання повинно складати не менше 50 % від їх загального обсягу. При цьому не менше половини цієї суми має бути власними коштами інвестора, і це не може бути позика.

Контрольні запитання.

1. Які результати реформування державних фінансів Чехії в кінці XX - на початку XXI ст. ви можете назвати ?
2. Які основні доходи і видатки державного бюджету в Чехії ?
3. Які особливості податкової реформи в Чехії ви можете назвати ?
4. Як оподатковуються доходи фізичних осіб у Чехії ?
5. Як оподатковуються доходи юридичних осіб у Чехії ?
6. Як стимулюється залучення іноземних інвестицій у Чехії ?

Розділ 18. Державні фінанси Словаччини

18.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни

Державні фінанси Словаччини включають державний бюджет, бюджети соціальних фондів, фінанси державних підприємств та установ. Фінансова система Словаччини будується переважно на податкових надходженнях до бюджету.

Міністерство фінансів – це центральний орган державного управління У Словаччині у сфері фінансів, податків та зборів, митної справи, фінансового контролю, внутрішнього та урядового аудиту. Воно забезпечує формування і здійснення політики у сфері фінансів, податків та зборів, митної справи, фінансового контролю, внутрішнього та урядового аудиту. Міністерство фінансів здійснює державне управління у питаннях управління державними фінансовими активами та пасивами Словаччини, іпотечного кредитування, системи будівельних заощаджень і виконання державного нагляду за діяльністю Експортно-імпортного банку Словацької Республіки. Фінансова дирекція СР – це орган державного управління у сфері податків, зборів та митної справи. Вона керує та контролює податкові інспекції та митні установи, розробляє концепції розвитку державного управління.

Словаччина у 90-х роках ХХ ст. швидкими темпами провела приватизацію та реституцію (повернення державного і комунального майна колишнім власникам або їх нащадкам). Це оздоровило державні фінанси, хоча приватизація великих підприємств відбулася не без корупційних проблем. За час реформ помітно скоротилися дотації у виробничій сфері, що оздоровило державні фінанси. Важливими кроками з реформування публічних фінансів Словаччини стало виділення з державного бюджету місцевих бюджетів і надання їм автономного характеру, а також утворення самостійного позабюджетного пенсійного фонду. У травні 2004 р. Словаччина вступила до ЄС, а в 2009 р. ввела євро. Водночас у країні почався інвестиційний бум, значною мірою викликаний упровадженням єдиного прибуткового податку як для фізичних, так і для юридичних осіб, який становив 19 %. Іноземні підприємці належно оцінили нововведення вклавши в економіку Словаччини 11 млрд дол, що допомогло досягти найвищих у Центральній Європі темпів зростання.

У роки реформ, крім банків, розвинулися й різні види пенсійних фондів та фонди медичного страхування. Зокрема, нова система пенсійного страхування відмовилася від нарахування пенсії на підставі останніх років праці, а громадяни отримали можливість вибирати приватну компанію для управління активами на свій розсуд, до того ж було введено додатковий механізм фінансового ринку, який пропонується для клієнтів. Цей механізм передбачає рівні можливості для банків та фінансових закладів у використанні пенсійних доходів клієнтів. Було також здійснено удосконалення управління фінансами у секторі охорони здоров'я, оскільки державні заклади охорони здоров'я були передані у приватну власність. Такий же підхід було запроваджено у сфері медичного страхування.

Однією з важливих реформ уряду М. Дзурінди стала фіскальна децентралізація на початку ХХІ ст., яка суттєво перерозподілила бюджетні кошти країни. Держава віддала істотну частину податків на місця. Зокрема,

найменша адміністративна одиниця (аналог громади в Україні) стала отримувати близько 70 % податків на прибуток, ще 24 % стало надходити до бюджетів країв і лише 6 % стало направлятися до державного бюджету.

В 2020-2021 рр. влада Словаччини прийняла ряд фінансових заходів для збереження робочих місць і підтримки бізнесу та населення, які постраждали від економічної кризи внаслідок пандемії коронавірусу. Крім того, в кінці грудня 2021 р. уряд виділив 280 млн євро на виплати пенсіонерам, які зробили щеплення проти коронавірусу. Найбільші виплати будуть здійснюватися тим пенсіонерам, які зробили три щеплення. Крім цих витрат, значні витрати Словаччина понесла на утримання українських біженців в результаті війни Росії в 2022-2025 рр. проти нашої країни. Війна Росії проти України призвела до зростання цін в країні, передусім на енергоносії. Водночас, Словаччина активно не виступає щодо накладення санкцій на поставки російських енергоносіїв в Європу, оскільки значна частина цих поставок донедавна йшла через цю країну та забезпечувала значні доходи Словаччині. Крім того, на початку 2024 р. вчергове до влади прийшов уряд на чолі з Р. Фіцо, який починає блокувати санкції ЄС проти Росії разом з В. Орбаном. Тим не менше, необхідно відмітити, що Словаччина до осені 2023 р. була одна із ключових союзників України. Вона першою передала систему ППО, а згодом і винищувачі МіГ-29. Р. Фіцо, хоча й заморозив військову допомогу Україні, але залишив комерційні військові контракти. Водночас припинення транзиту російського газу через Україну до Словаччини і далі до окремих країн Європи з 01.01.2025 р. призвело до втрати цією країною доходів від транзиту на суму близько 500 млн євро. Це викликало надзвичайне роздратування прем'єр-міністра Р. Фіцо, який пригрозив припинити поставки електроенергії нашій країні, зменшити допомогу українським біженцям в Словаччині тощо. Але керівництво словацької енергетичної компанії попередило, що воно й надалі буде виконувати свої зобов'язання щодо поставок електроенергії в Україну згідно існуючого контракту. Крім того, проросійська діяльність та корупція в уряді Р. Фіцо призвела до серйозних суперечок у правлячій більшості, яка знаходиться на грані розпаду.

Загалом, ще в 2016 р. та в 2017 р. в країні відбулися масові протести щодо корупції в уряді Р. Фіцо, але він відмовився реформувати уряд, обмежившись відставкою сумнівних особистостей. Але у 2019 р. під тиском народних мас президент Р. Фіцо все таки пішов у відставку, оскільки його пов'язують з корупційними справами бізнесмена М. Кочнера. Останньому прокуратура висунула підозру у вбивстві журналіста Яна Куцяка та його нареченої Мартіни Кушнірової у їх власному домі. Ян Куцяк писав про зв'язок партії влади на чолі Р. Фіцо з італійською мафією, а також про податкові шахрайства М. Кочнера, а той йому відкрито погрожував, тому він був заарештований тільки після вбивства журналіста. Всі ці події призвели до програшу Р. Фіцо президентських виборів в 2019 р., а президентом країни стала Зузана Чапутова, представник коаліції нових ліберальних партій.

В Словаччині значна увага приділяється удосконаленню державних закупівель, зокрема так званих «зелених» публічних закупівель (ЗПЗ). В цьому плані країна серед країн Вишеградської групи вона добилася найкращих результатів. Вона була однією з перших країн серед країн Вишеградської групи,

яка розробила нормативно-правову базу для запровадження ЗПЗ. Зараз вона, на відміну від України, має сформовану культуру ЗПЗ і відчутні результати для навколишнього середовища. Натомість, для здійснення подібної політики в Словаччині прийшлося провести масове навчання державних службовців, зайнятих в публічних закупівлях, оскільки їх невідповідність гальмувала проведення таких закупівель. Все це важливо взяти до уваги в Україні при запровадженні заходів щодо виконання умов Зеленого Європейського курсу.

18.2. Особливості податкової системи Словаччини

Новий Податковий кодекс країни почав працювати в країні з 2004 р. Було запроваджено єдину ставку ПДВ та податку на прибуток підприємств в розмірі 19 %, який було введено за принципом оподаткування всіх прибутків єдиним способом, не зважаючи на джерело оподаткування. Реформа також припинила практику різного оподаткування, в залежності від сегменту економіки. Нове законодавство скасувало 5 ставок податків доходів фізичних осіб, ввівши одну в розмірі 19 %. Після реформи зріс неоподаткований мінімум. Якщо раніше він становив близько 1250 дол. США, то з 2004 р. – 2600 дол. США. З 01.01.2013 р. урядом лівоцентристів Р. Фіцо поряд з базовою ставкою в 19 % була запроваджена ставка в розмірі 25 % на доходи фізичних осіб. Вона застосовується до бази оподаткування, що в 176,8 разу перевищує встановлений прожитковий мінімум. Новий закон щодо оподаткування дозволяє збитковим підприємствам не сплачувати податки впродовж п'ятирічного періоду. В залежності від виду інвестицій чи власності, період часткового звільнення від податків може становити 4, 6, 12, або 20 років.

У податкових резидентів об'єктом оподаткування є дохід, отриманий від джерел у всьому світі. У нерезидентів об'єктом оподаткування є тільки дохід, отриманий від джерела в Словаччині. Дохід, отриманий податковим резидентом від джерела за кордоном, обкладається податком на доходи юридичних осіб так само, як і дохід від джерела в Словаччині.

Індивідуальні підприємці (ІП) сплачують податок на прибуток у розмірі 19% і оплачують медичне страхування (71 євро в місяць). Якщо дохід за рік менше 100 000 євро, податок становить 15%. Через рік після реєстрації у підприємця, якщо його оборот за минулий рік перевищив 6078 євро, виникає зобов'язання платити соціальні і пенсійні відрахування в розмірі 168 євро в місяць (2020 г.). В 2020 рік податок на прибуток і для ІП, і для компаній був знижений до 15% за умови, якщо річний оборот не перевищує 100 000 євро. При обороті більше 100 000 євро ставка податку складе 21%.

Важливо також те, що закони та регуляторні правила щодо ПДВ а також акцизних зборів було повністю узгоджено зі стандартами ЄС. В ході реформи знижений рівень ПДВ було скасовано, і з 1 січня 2004 року для всіх товарів та послуг було запроваджено 19-відсотковий ПДВ. У зв'язку із вступом Словаччини до Європейського Союзу завдяки директивам ЄС були встановлені вимушені винятки з ПДВ на певні товари, проте всі інші винятки було скасовано. Водночас, для соціальних товарів з 01.01. 2007 р. урядом Р. Фіцо було запроваджено знижену ставку ПДВ в розмірі 10 % (медичні, фармацевтичні товари); деякі послуги і товари не обкладаються податком. Зараз базова ставка ПДВ складає 20 %.

Юридична особа може стати платником ПДВ добровільно в будь-який час або в разі перевищення суми виручки від реалізації товарів / послуг в сукупному розмірі 49 790 євро за попередній рік. Обов'язково зареєструватися як платники ПДВ повинні компанії, які планують надавати послуги за кордон або імпортувати товари на суму, що перевищує 14 000 євро в рік.

До підакцизних товарів в Словаччині відносяться тютюн і тютюнові вироби, алкогольна продукція, мінеральне паливо, електрика, кам'яновугільний і природний газ. Податкова реформа змінила додаткові правила для мінеральних олій, тютюну та тютюнових виробів, вина та пива, які було запроваджено 1 серпня 2003 року. Введені поправки підвищили акцизні збори із цих видів товарів. У свою чергу підвищені акцизні збори із тютюнових виробів привели словацьку податкову систему у відповідність до вимог Євросоюзу навіть раніше, ніж Словаччина уклала угоду про асоційоване членство в ЄС.

В результаті податкової реформи у Словаччині було скасовано іще три види податків: податок на спадок, податок на подарунки, а також податок на передачу нерухомості. Спеціальні податкові режими застосовуються лише у депресивних районах. Спрощена система оподаткування спрямована на підтримку малого бізнесу і зведена до спрощення обліку та звітності.

Наймані працівники та роботодавці сплачують соціальні внески на пенсійне страхування (4 та 14 % відповідно), внески на страхування від втрати здоров'я (4 та 10 % відповідно), на страхування на випадок непрацездатності (по 3 % кожен), на страхування на випадок безробіття (по 1 % кожен). Додатково роботодавці зобов'язані сплачувати 0,8 % від заробітної плати працівників на страхування від нещасних випадків, а також 4,75 % у резервний фонд та 0,25 % у фонд гарантування.

Податок на транспортний засіб розраховується тільки для транспорту, що використовується для бізнес-цілей. На ставку податку впливають вага техніки, кількість осей (для вантажних автомобілів і трейлерів), об'єм двигуна (для легкових автомобілів). Законом встановлюються мінімальні ставки для вантажних машин та трейлерів. Розрахунок податку на транспортні засоби займають місцеві органи влади.

Податок на нерухомість сплачується власниками приватних будинків, квартир, землі. Податок на нерухомість стягується з розрахунку 0,033 євро за 1 м². Податок на землю становить 0,25 євро за 1 м².

Існують також податки на користування громадськими місцями, на ренту, на в'їзд в історичні частини міст і зупинку в них, на переробку відходів.

18.3. Державне регулювання фінансів підприємств в Словаччині

Основними доходами підприємств в країні є прибуток, а основними видатками – сплата податків та соціальних внесків. До приватизації державних підприємств у 90-х роках ХХ ст. певні доходи підприємств отримували від держави у формі дотацій, а з кінця 90-х років словацькі підприємства стали отримувати значні іноземні інвестиції. Так, наприкінці 1980 – х – на початку 1999 – х рр.. основою словацької економіки були металургійна, військова промисловість та НПЗ «Словнафт» у Братиславі. Причому ці найбільші заводи дуже залежали від постачань сировини з Росії та України. Коли відбувся розпад Радянського Союзу, словацькі підприємства опинилися у глибокій кризі.

Особливо це стосувалося словацького металургійного концерну (VSZ, м. Кошице). Після відокремлення 1993 року країни від Чехії VSZ став ключовим підприємством Словаччини, який забезпечував значну частку доходів бюджетів. Але дуже швидко з'ясувалося, що VSZ, - це банкрут з боргами майже 0,5 млрд. доларів США. Держава – головний кредитор VSZ, зобов'язалася не поспішати з вимогою виплати боргів, щоб не допустити його банкрутства і зростання безробіття у регіоні. Це позитивно вплинуло на фінансовий стан підприємства та дозволило йому вийти з кризи.

У 1992 – 1998 рр., при урядуванні В. Мечіара, Словаччина була країною суцільної корупції, що заважало отримувати іноземні інвестиції для розвитку бізнесу. У наступні роки, при врядуванні уряду на чолі з М. Дзуріндою (1998-2006 рр.) країні вдалося залучити значні іноземні інвестиції. Зокрема, за три роки (2004-2006 рр.) притік іноземних інвестицій у словацьку економіку збільшився на 40 % (майже до 2 млрд дол в 2006 р.). Основні обсяги інвестицій надходили в автомобілебудування й суміжні з ним галузі (новий завод KIA-motor у Жилині) електронну промисловість та її підрозділи (Soni, Samsung, Siemens), а також у банківську сферу. Серед топ-інвесторів фахівці виділяли Австрію, Бельгію Канаду, Швейцарію та Кіпр. Завдячуючи політиці заохочення інвестицій, що її здійснював уряд М. Дзурінди, Словаччина одержала багато престижних капіталовкладень. Водночас, проблемою для країни є дисбаланси у промисловому виробництві, де домінує автомобілебудування. Воно забезпечує 40 % промислового виробництва, а частка цієї галузі в експорті Словаччини становить 25 %. Такий обсяг вивозу автомобілів формує серйозну залежність експорту країни від споживчих настроїв в ЄС (країни якого є основним торговельним партнером Словаччини). Загалом частка ЄС в експорті Словаччини становить 80 %, а частка Німеччини в ньому – 20 %.

Для забезпечення фінансово-економічної безпеки країни в Словаччині за рахунок державних коштів розвивається ядерна енергетика. Зокрема, зараз в країні будується 2 нових ядерних блоки. Це робиться для зменшення залежності країни від поставок газу з Росії. Водночас Словаччина є одним із найбільших газових хабів в ЄС, куди через Україну надходить передусім російський газ, а потім розподіляється по багатьом країнам Європи. Певну частину цього газу Словаччина поставляє й до України. На початку лютого 2022 р. оператори України та Словаччини домовилися збільшити потужності для імпорту газу з Європи до нашої країни на понад 50 %.

Для залучення іноземних інвестицій в Словаччині створюються індустріальні парки, яких зараз функціонує 36. Компанії, які стали резидентами індустріальних парків, отримують від держави ряд фінансових пільг, зокрема нижчу орендну ставку за землю. Крім того, в залежності від розміру інвестицій в індустріальний парк податок на прибуток в Словаччині знижується на 25-35 %. Водночас, в індустріальних парках в країні мінімальні інвестиції в нове обладнання повинно складати не менше 40 % від їх загального обсягу. При цьому не менше половини цієї суми має бути власними коштами інвестора, і це не може бути позика.

18.4. Особливості отримання виду на проживання в Словаччині за інвестиції

Для отримання посвідки на проживання (ВНП) у Словаччині її набувач повинен заснувати або купити готову фірму в державі. Заснування нової фірми займає 14 днів, а купівля готової фірми – 2–3. Причому готова фірма вже має ідентифікаційні номери. Крім того, дозволено змінити назву готової фірми, її адресу та види діяльності. Найкраще для бізнесу й отримання посвідки на проживання в Словаччині підходить товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ). Власник ТОВ може в Словаччині постійно не перебувати, а лише мати в країні діючу фірму. Йому дозволено займатися бізнесом у всіх країнах ЄС, Росії та СНД. Головне, щоб фірма платила податки в Словаччині. Важливо, що жорстких вимог до обсягу її господарської діяльності та мінімуму сплачених податків не існує.

Важливе питання під час заснування чи при купівлі готової фірми у формі ТОВ є посада її директора, оскільки її може обіймати лише громадянин Словаччини чи іноземець, який має вид на проживання в країні. Директор несе повну відповідальність за діяльність фірми. Іноземний власник, який живе в іншій державі, відповідальності за свою фірму в Словаччині не несе. Водночас засновник не може отримати вид на проживання в Словаччині, якщо він не є директором фірми в цій країні. Тому все частіше іноземці, які хочуть отримати вид на проживання в Словаччині, купують готову фірму.

Вартість послуги з отримання ВНП у Словаччині на основі купівлі готової фірми (без ПДВ) становить 3800 євро. Ця сума розкладається на дві частини: 2800 євро сплачується при укладанні Договору про купівлю фірми, а 1000 євро – після подання документів в імміграційну поліцію. Вартість послуги з отримання ВНП у Словаччині на основі купівлі готової фірми (із ПДВ) становить 5000 євро. Ця сума також розкладається на дві частини: 3500 євро сплачується при укладанні договору про купівлю фірми, а 1500 євро – після подання документів в імміграційну поліцію.

Серед документів вимагається витяг із банківського рахунка, що підтверджує фінансові можливості набувача ВНП у Словаччині вести підприємницьку діяльність у цій країні.

Отримання ВНП у Словаччині дає право працювати чи займатися бізнесом під час перебування в країні. Крім того, посвідка про ВНП у Словаччині дозволяє перебувати в будь-яких країнах Шенгену без обмеження терміну та не вимагає обов'язкового перебування в Словаччині. Для отримання ВНП у Словаччині засновнику фірми й членам його родини потрібно виконати таку умову: засновник фірми повинен бути оформлений директором цієї фірми.

Контрольні запитання.

1. Які фінансові особливості проведення приватизації в Словаччині ви можете назвати ?
2. У чому полягають фінансові особливості реформування податкової системи в Словаччині ви можете назвати?
3. Які основні доходи державного бюджету Словаччини ?
4. Які основні видатки державного бюджету Словаччини ?
5. Які особливості міжбюджетних відносин у Словаччині ?
6. Як вплинуло членство в ЄС на фінансово-економічний розвиток Словаччини?

Розділ 19. Державні фінанси Латвії.

19.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни

Державні фінанси Латвії включають державний бюджет, фінанси соціальних фондів, фінанси державних підприємств і установ. Основу доходів державного бюджету складають податкові надходження. Провідною статтею видатків державного бюджету Латвії є соціальні видатки – в 2020 р. понад 35% всіх коштів держава витрачала на пенсії, допомоги та інші види соціального захисту. В 2020 р. в Латвії збільшилася мінімальна пенсія за старістю, хоча зростання було символічним: підвищення торкнулося 20,5 тисячі осіб, і для них призначена пенсія зросла в середньому на сім євро. Друга за розміром стаття видатків – це забезпечення потреб загальних державних служб, на це йде 14,9% бюджету. Сюди входять платежі до бюджету та фондів ЄС, дотації місцевим бюджетам, забезпечення митної та податкової служб, а також обслуговування зовнішнього боргу. Третя стаття видатків – забезпечення економічної діяльності країни (14,7% бюджету), у тому числі підтримка підприємництва та сільського господарства, а також розвиток транспортної інфраструктури. Потім йдуть витрати на охорону здоров'я, освіту та оборону. Певні кошти виділяються на фінансову допомогу менш розвинутим регіонам. Місцеві уряди отримують як цільові, так і загальні гранти. Система вирівнювання, запроваджена з 1995 р. (за взірцем взято датську систему).

Вступ Латвії до ЄС в 2004 р. позитивно вплинув на темпи економічного росту країни. Так, у 2006 р. приріст ВВП склав близько 11,8%. Водночас, негативно вплинула на фінансову систему та державні фінанси країни світова економічна криза 2008-2009 років, що призвела до скорочення ряду соціальних видатків. В 2009 р. ВВП країни знизився на 18%, а дефіцит бюджету досяг 10 %. Задля його зниження на початку липня 2009 р. латвійська влада мусила урізати пенсії на 20 % (працюючим пенсіонерам – на 70 %) і соціальну допомогу. Євросоюз виділив 1,2 млрд. євро на допомогу Латвії. Суму було поділено навпіл – у бюджет і на підтримку банків. Річ у тому, що хоч Латвія й невелика за європейськими мірками країна, але банки Скандинавії активно кредитували її громадян у передкризовий характер. Отож фінансові негаразди Латвії могли сильно вдарити по економікам країн Північної Європи. Євросоюз хоча й надав фінансову допомогу Латвії, але обставив її наступними жорсткими умовами: знизити витрати державного бюджету в 2010 р. на 500 млн. латів (1 млрд. дол.), щоб не допустити дефіциту бюджету понад 8,5 % ВВП. Під це завдання уряд повинен був змінити податкову політику, ввівши податок на нерухомість і на приріст капіталу, зменшити оборонний бюджет, витрати на освіту, витрати інших міністерств. Всі ці заходи дозволили Латвії в 2012 р. подолати кризу і не залізти в борги.

Світова економічна криза 2020 р., породжена пандемією коронавірусу, знову призвела до зростання дефіциту та державного боргу. Але завдячуючи фінансовій допомозі ЄС та МВФ країні вдалося в 2021 р. покращити свій фінансовий стан. Війна Росії проти України в 2022-2025 рр. негативно позначилася на стані державних фінансів країни, оскільки суттєво зросли державні видатки на компенсацію населенню підвищених цін на енергоносії, військові видатки, а також видатки на прийом та утримання кількох десятків

тисяч українських біженців і на фінансову допомогу Україні. Зокрема, Латвія разом з Великою Британією очолила так звану «коаліцію дронів» для України, що суттєво допоможе нашій країні у протистоянні з Росією. 11.04.2024 р. Латвія уклала угоду з Україною про довгострокову співпрацю і безпеку, зобов'язуючись надавати військову допомогу нашій країні у розмірі 0,25 % свого ВВП в 2024 р. і впродовж наступних двох років. У 2024 р. 0,25 % від ВВП Латвії становив майже 112 млн євро. Міністр оборони Латвії на початку 2025 р. заявив про можливість витратити на оборону 4 % від ВВП країни.

В Латвії успішно реалізується практика стимулювання економіки шляхом створення спеціальних економічних зон (СЕЗ) для залучення інвестицій: в Лієпаї, Резекне, Латгалії, портах Риги і Вентспілса. Початковий термін дії СЕЗ повинен був закінчитися ще в 2017 році, але його продовжили до 2035 року з метою нівелювання наслідків глобальної кризи 2008 року.

19.2. Особливості пенсійного забезпечення в Латвії

Концепцію пенсійної реформи Сейм Латвії затвердив у 1995 р., але повністю вона запрацювала лише з 2008 року. Заснована на шведській моделі, вона розроблена латвійцями за допомогою міжнародних інституцій. Система складається з трьох рівнів і забезпечує собі стабільність, усереднюючи демографічні та фінансові ризики, властиві кожному з рівнів.

Перший рівень – державна обов'язкова нефондована пенсійна схема, заснована на принципі «солідарності поколінь». Її учасниками є особи, за яких і які самі платять соціальні внески. У 2003 році обсяг соціальних внесків становив 33,09 % від зарплати, у т. ч. 20% — для пенсій за віком. Поступово (із зростанням відрахувань на 2-й рівень) відрахування на цьому рівні впадуть до 10%. Цей рівень працює з моменту прийняття концепції реформи. Ним охоплено майже півмільйона пенсіонерів за віком (усього ж у країні з населенням близько 2350 тис. — майже 600 000 пенсіонерів).

Другий рівень пенсійної системи почав упроваджуватися з 1.07.2001 р. Це державна фондована система, її сутність у тім, що частина внесків соцстрахування використовується для нагромадження пенсійного капіталу конкретного платника податку. У 2004 році це було всього 2% від зарплати, але до 2010 р. відсоток збільшився до 10 %. Ці гроші держава інвестує, забезпечуючи додатковий доход.

Громадянам у віці до 30 років пенсійні рахунки 2-го рівня відкриваються автоматично, а люди у віці 31—49 років можуть приєднатися добровільно. У 2004 році цим рівнем було охоплено майже півмільйона осіб, у т. ч. 138 000 — добровільно. Прибутковість вкладеного капіталу — близько 5%.

Є в латвійській пенсійній системі і третій рівень — він виник після прийняття 1.07.1998 р. закону «Про приватні пенсійні фонди». Наприкінці 2003 року в Латвії діяло 5 таких фондів (у т. ч. один закритий, тобто для працівників конкретного підприємства). Вони охопили 26 000 учасників з капіталом у 49 млн. латів.

Вік виходу на пенсію (62 роки) до 2008 р. зрівнявся у чоловіків і в жінок, тоді як 2004 року чоловіки виходили на заслужений відпочинок у 62 роки, а жінки — в 60. У перехідний період можна було вийти на пенсію і раніше, втративши її частину. Тих, хто бажав скористатися цією можливістю, було

небагато, оскільки середня по країні пенсія становить тільки 72% вартості мінімального споживчого кошика.

19.3. Особливості діяльності державного казначейства Латвії

У забезпеченні ефективного використання державних фінансів країни важливу роль відіграє державне казначейство Латвійської Республіки. Воно підпорядковане Міністру фінансів республіки, є юридичною особою, має свою печатку. Казначейство складається з центрального апарату казначейства та регіональних розрахункових центрів у містах та районах республіки. Державне казначейство фінансується за рахунок: коштів державного бюджету; доходів від наданих послуг і виконаних робіт; резервного фонду позик, гарантованих урядом, і наданих урядових гарантій відповідно до розпорядження міністра фінансів Латвії; економії фонду ризику позик, гарантованих урядом, і наданих урядових гарантій відповідно до розпорядження міністра фінансів Латвії; коштів економії від коливань процентних ставок і курсів валют залишків валютних коштів уряду.

Державне казначейство Латвійської республіки виконує функції в двох напрямках: у сфері звітів про виконання державного бюджету і бюджету самоврядування; у сфері банківських справ, інвестицій і кредитування.

До функцій казначейства в галузі звітів про виконання бюджетів відносяться наступні: воно надає виконавцям державного бюджету асигнування на витрати для майбутніх зобов'язань згідно плану фінансування; взаємодіє з інституціями по стягненню податків, які надходять до державного бюджету; забезпечує витрачання державних коштів згідно з діючими законами; стежить за виконанням державного бюджету, аналізує та прогнозує доходи та видатки державного бюджету; за вказівкою Міністерства фінансів затримує асигнування, якщо передбачається, що річний дефіцит державного бюджету перевищує рівень дефіциту, встановлений щорічним законом про державний бюджет; закриває 31 грудня всі відкриті рахунки спеціального бюджету, зберігаючи всі залишки з минулого року; готує місячні оперативні звіти і звіти господарського року відповідно до діючого закону і розпорядженням міністра фінансів; узагальнює зведений звіт про виконання бюджетів самоврядування; проводить розрахунки за міжнародними зобов'язаннями та іншими валютними операціями.

Функції казначейства в галузі банківської справи, інвестицій, кредитів та кредитування: розпоряджається всіма коштами державного бюджету відкриває, використовує та закриває рахунки для коштів, що зараховується на бюджетні кошти казначейства відповідно до розпорядження Міністерства фінансів; веде внутрішні і зовнішні державні боргові зобов'язання; надає короткострокові позики органам самоврядування та спеціальним бюджетам для короткострокового керівництва їх фінансами; управляє і розпоряджається рахунками спеціальних урядових резервів у банках.

Згідно з Положенням про Державне казначейство, воно має право: отримувати від кредитних установ дані про фінансові операції та рахунки бюджетних установ; отримувати від державних інституцій та інституцій самоврядування, а також від інших юридичних осіб інформацію, необхідну для виконання поставлених завдань; застосовувати санкції у випадку порушення чинного законодавства.

Кожній установі, згідно із затвердженою функціональною класифікацією, відкриваються рахунки основного і спеціального бюджету в розрахункових центрах Державного казначейства. Сума касових видатків із початку року за кожним рахунком установи не може перевищувати загальної суми відкритих асигнувань на кожний рахунок і зарахованих на цей рахунок доходів. Працівники розрахункового центру Держказначейства мають право систематично перевіряти ведення бухгалтерського обліку і цільове використання бюджетних коштів в установах, що фінансуються за рахунок державного бюджету. Установи використовують кошти із бюджетних рахунків у межах відкритих асигнувань на відповідний термін, залишки невикористаних асигнувань попередніх періодів, поточного року і зарахованих доходів від наданих послуг, відповідно до кошторису видатків у вигляді безготівкових перерахувань, а також отримання готівки. Державне казначейство встановлює кожній установі місячний ліміт для отримання готівки на господарські потреби, а також встановлює ліміт залишку готівки в касі.

Структурними підрозділами Державного казначейства Латвії є розрахункові центри, які створені за рішенням Ради Міністрів республіки у 1992 р. На основі діючого плану рахунків розрахункові центри забезпечують аналітичний облік усіх бюджетів. Місячний звіт казначейства про виконання зведеного бюджету складається на базі даних розрахункових центрів, Розрахункового департаменту, звітів місцевих самоврядувань, а також даних про надходження іноземної валюти до бюджету. Розрахункові центри казначейства щомісяця надсилають до Департаменту інформатики дані про доходи і видатки, ці дані групуються і подаються у Департамент звітів. Доходи групуються згідно з бюджетною класифікацією в розрізі бюджетів, а також в розрізі розрахункових центрів. Видатки групуються в розрізі бюджетів, розрахункових центрів, міністерств, програм бюджету, функціональної класифікації.

19.4. Особливості податкової системи Латвії

Формально в Латвії збираються тільки загальнодержавні податки. Натомість, згідно законодавства, місцеві уряди Латвії мають право запроваджувати місцеві податки та збори, затверджувати ставки та пільги з місцевого оподаткування.

В країні податок на доходи фізичних осіб в 2007-2012 рр. дорівнював 25%. Згідно змін в законодавстві, в 2010 р. в структурі податку на доходи фізичних осіб з'явився новий елемент: податок з доходів на капітал. Він включав дві групи доходів: 1) доходи від відчуження активів капіталу – продаж цінних паперів, нерухомості, інтелектуальної власності, інших активів; 2) інші доходи – відсотки, дивіденди, а також внески в інвестиційні фонди та в накопичувальне страхування. Перша група доходів оподатковувалася за ставкою 15 %, а друга – за ставкою 10 %. Весь 2010 р. платники податків активно займалися побудовою легальних схем ухилення від податку з доходів від капіталу, а законодавці виправляли текст закону. За рік він змінювався 5 разів. Тому зрозумілим є те, що третина опитаних в грудні 2010 р. жителів Латвії відповіли, що головною причиною ухилення від вказаного податку є непередбачуваність і незрозумілість податкового законодавства. Для уникнення проблем з вказаним податком, інвестор виводить свої доходи в тіньовий сектор, зараховуючи їх на рахунки офшорних компаній, а бюджет Латвії втрачає податок з капіталу.

Податок на доходи фізичних осіб в 2018 р. став залежати від суми отриманого доходу. Так, ставка 20 % дорівнювала для річного доходу, що не перевищував 20004 євро; ставка 23 % запроваджувалася для доходу від 20005 євро до 55000 євро; ставка 31,4 % була введена для доходу що перевищував 55000 євро. При цьому враховувався неоподатковуваний мінімум доходів громадян в розмірі 75 євро на місяць. Крім того, бралася до уваги податкова пільга на кожного утриманця в розмірі 175 євро.

Збір до системи Національного соціального страхування в 2018 р. складав 34,09 % (10,5 % сплачує працівник, а 23,59 % - роботодавець). Внесок до пенсійного фонду становить 30,13 %, з яких 9,45 % сплачує працівник, а 20,68 % - платить роботодавець.

Податок на прибуток корпорацій сплачують усі компанії – резиденти та нерезиденти за ставкою 25 %. Але розмір прибутку, який оподатковується, може бути скорегованим. Наприклад, дивіденди, одержані від інших компаній – резидентів, не включаються в оподатковуваний дохід, а дивіденди, що одержані від компанії – нерезидента, підлягають оподаткуванню. Прибуток від капіталу, що входить до оподатковуваного доходу, обкладається податком за звичайною ставкою. Крім того, компаніям не можна відраховувати з оподатковуваного доходу кошти, що вкладаються в сумнівні боргові резерви.

Спрощена система оподаткування знижує фіскальне навантаження для дрібних підприємств, одночасно стимулюючи розвиток малого бізнесу. За відповідності кільком обов'язковим критеріям організація може розраховувати на істотне податкове послаблення: за підсумками року потрібно буде заплатити тільки 15% від обороту; зарплата найманих осіб не обкладається страховими внесками. У претендента на звання мікропідприємства не повинно бути наступних перевищень: по річному обороту - 40 тисяч євро; за кількістю учасників і найманих працівників - не більше 5 осіб (всі засновники повинні бути фізичними особами); за рівнем оплати праці - не більше 720 євро на місяць.

Податок на додану вартість почав використовуватися в Латвії з травня 1995 р. Ним оподатковується постачання товарів та послуг, а також імпорт товарів. Він сплачується виходячи з комерційних цін на товари та послуги, причому механізм його побудовано таким чином, що найбільший тягар лягає на кінцевого споживача. Стандартна ставка ПДВ становить 21%, але для дитячого харчування діє знижена ставка в 12%, а для характерних латвійських продуктів (ягоди, овочі і фрукти) прийняли ставку 5%. Нульовий розмір встановлений для експорту та поставок товарів по території ЄС. Є також ряд умов, які платник податків повинен враховувати при подачі звітності. Якщо оборот за попередні 12 місяців перевищить 40 тисяч євро, організація або підприємець повинні зареєструватися як платник ПДВ. При заповненні звіту по ПДВ слід мати на увазі, що з 2018-го року знижений критерій, згідно з яким потрібно детально розшифровувати кожну поставку на суму понад 150 євро.

Платниками акцизного податку є юридичні та фізичні особи або їх об'єднання, які виробляють та реалізують підакцизні товари або такі, що імпортуються з інших країн (алкоголь, тютюн, нафтопродукти, природний газ, дорогоцінні метали, каміння та вироби з них, легкові автомобілі, кава, безалкогольні напої та ряд інших товарів). Ставки акцизного податку

встановлюються у двох формах: в національній валюті та у відсотках до ціни реалізації. З 2017 року було передбачене поетапне підвищення ставок на алкоголь і сигарети, і до 2021 року за кожен літр вина потрібно було доплатити 1,11 євро акцизу, а у вартість пачки сигарет було закладено не менше 2,29 євро податку.

Податок на землю в Латвії стягують лише з власників землі. Ставка податку встановлюється залежно від напряму використання землі. Від сплати податку звільняються землі, що використовуються для транспортування, непродуктивні землі, якщо вони не підлягають економічному використанню, землі, на яких є персональні місця проживання, загальноосвітні заклади або установи місцевих органів влади.

Податком на майно оподатковується майно або цінності, які знаходяться в Латвії. Податок має прогресивний характер. Його найбільша ставка становить 4 %. Від сплати цього податку звільняється власність, яка не використовується для ділових цілей або використовується для сільськогосподарських цілей.

Податок на дивіденди має певні особливості. З 2018-го року особи, які отримують дохід від вкладеного капіталу у вигляді дивідендів, були звільнені від сплати прибуткового податку в тому випадку, якщо підприємство вже сплатило за них податок на прибуток. Якщо ж дивіденди були отримані з-за кордону або з офшору, то податки в Латвії для фізичних осіб доведеться заплатити. Виняток становлять лише ті іноземні компанії, які зареєстровані в країнах, з якими Латвія уклала відповідні угоди про недопущення подвійного оподаткування.

Станом на кінець 2018-го року, не боятися подвійного оподаткування отриманих в Латвії доходів можуть резиденти 56 країн. За загальним правилом, це гарантує іноземному бізнесмену, що його доходи не потраплять під оподаткування двічі. Спеціально встановленими правилами Кабмін Латвії дозволив підписантам міжнародних конвенцій вибирати найбільш вигідну для підприємців ставку. Для цього їм потрібно пред'явити посвідчення податкового резидента і узгодити з податковим органом зміни в порядок сплати.

У зв'язку з введенням 15 % - го податку на приріст активів капіталу у жителів Латвії, які продають на біржі чи через трастового посередника свої публічні цінні папери, виникають проблеми. Складність розрахунку цього податку полягає в тому, що деякі продавці щоденно здійснюють десятки різних операцій, продаючи різні фінансові інструменти за різними цінами.

Особливості податку за здачу нерухомості в оренду полягає в тому, що тим, хто отримує дохід за здавання нерухомості в оренду, але вирішив не проходити реєстрацію в якості суб'єкта підприємництва, потрібно платити не менше 10% від суми договору з наймачем. Власник житла може зменшити свій обов'язок тільки на величину сплаченого податку на нерухомість.

Ставка податку на викиди вуглекислого газу складає 9,44 євро за одну тунну і буде підвищуватися з часом.

У 2017 році Сейм скасував транспортний податок в Латвії за постановку засобу пересування на первинний облік. Але тут же на 7,4% підвищив всі розцінки на експлуатацію машин, яка оплачується щорічно. Аргументом стало те, що ставки не підвищувалися з 2010 року. На думку законодавців, така політика допоможе знизити й викиди в атмосферу. Автомобілісти з початку

2017 року стали сплачувати внесок за ввезений з-за кордону, але не поставлений на облік в Латвії автомобіль. Податок на машини з іноземними номерами в Латвії становить близько 1000 євро на рік, але цей податок платять тільки громадяни цієї країни або ті, хто отримав тут вид на проживання (ВНП). Тим, хто ухиляється від сплати цього податку, повинні сплатити штраф від 400 євро.

До специфічних податків в Латвії, з якими стикаються далеко не всі платники податків, можна віднести: податки на азартні ігри, лотереї, видобуток корисних копалин, електроенергію. Як і німці, латиші, які заробляють понад 52 тисячі євро на місяць, повинні були платити податок солідарності. Правда, в 2017 році суд визнав його неконституційним і прийняв рішення скасувати внески або трансформувати їх до 2021 року.

Одними з істотних джерел надходжень до бюджету країни виступають митні збори, податок на спадщину в Латвії, а також оплата за вчинення правочинів дарування, купівлю та продаж майна. Укладення цих угод і утримання зборів покладено на нотаріусів, вони ж повинні передавати дані в Земельну книгу для реєстрації прав власності.

19.5. Особливості діяльності податкової служби в Латвії.

Податкова інспекція в країні носить назву Служба державних доходів, оскільки вона займається адмініструванням не тільки податків, а й соціальних внесків, мит, відстежує оборот підакцизних товарів і організовує митний контроль. В країні діє 75 центрів обслуговування платників податків (VPVKAS), отримати інформацію про роботу кожного з них можна на Порталі служб публічної інформації.

Щорічно латвійська податкова служба проводить не менше 13 тисяч перевірок. Серед загальної кількості контрольних заходів зустрічаються як загальні, так і тематичні. У першому випадку результативність проведення таких заходів досягає 98%, а перевірки, присвячені окремим питанням, дозволяють виявити порушення в 64 компаніях з 100. Така активність фіскальних органів дає зрозуміти, що протягом трирічного періоду перевірка гарантовано належить будь-якому бізнесмену. За підсумками ревізійних заходів податківці нараховують зобов'язання, визначають суму штрафу (від 20% до 30%), а також підраховують пеню за весь період прострочення (на дату фактичного погашення боргу). Найбільш суворо переслідуються компанії, які ухиляються від офіційного оформлення найманого персоналу, приховують доходи або використовують підроблені документи з метою знизити величину податкових зобов'язань.

Оперативну і докладну інформацію про поточні ставки, порядок звітності та терміни її надання містить офіційний сайт податкової служби в Латвії. Він представлений відразу на трьох мовах: латиською, англійською та російською. Для тих, хто не може або не хоче спілкуватися з державними податковими консультантами особисто, сайт надає можливість електронного зворотного зв'язку для викладу питань, скарг або пропозицій платників податків. Центральне управління Служби державних доходів знаходиться в столиці, в місті Ризі. На сайті Служби державних доходів є інформація про реквізити для оплати фіскальних зобов'язань і роз'яснення про те, як сплатити

мито в державну касу Латвії, а також порядок реструктуризації і добровільного погашення податкової заборгованості.

Фінансовий рік в Латвії починається 1 січня, а закінчується 31 грудня. Кожний платник податку щорічно повинен подати в податкові органи податкову декларацію. Більшість податків сплачується до 15 числа кожного місяця авансовим способом протягом року.

19.6. Державне регулювання фінансів підприємств в Латвії.

Фінансові ресурси підприємств в країні формуються за рахунок прибутку, амортизаційного фонду, випуску акцій та інших цінних паперів, кредитів банків, приватних та державних інвестицій, грантів ЄС. Державні підприємства можуть отримувати певні дотації. Основні видатки латвійських підприємств спрямовані на сплату податків, соціальних внесків, банківських кредитів, дивідендів акціонерам.

Для стабілізації державних фінансів на початку 90-х ХХ ст. років в країні була проведена приватизація підприємств державного сектора. Після приватизації основними доходами недержавних підприємств став прибуток, а основними видатками – сплата податків та соціальних платежів. Для залучення інвестицій в портах Латвії були створені вільні економічні зони, в яких було введено пільгове оподаткування.

Компанії, які ведуть активну комерційну діяльність протягом календарного року, зобов'язані до 30 квітня наступного звітного періоду подати звіт за 12 місяців. Тим, хто угод не укладав, дозволено це робити добровільно, для отримання повернення переплати по податках. Сьогодні надання таких звітів можливе як в паперовому, так і в електронному вигляді. Подача декларації через інтернет в Латвії можлива через Електронну систему декларування EDS. Для цього необхідна наявність електронного цифрового підпису або реєстрація на Порталі служб публічної інформації.

Латвія не зацікавлена в отриманні інвестицій за будь-яку ціну. Тому держава старається створити такі умови для бізнесу, де були б однакові правила гри як для зовнішніх інвесторів, так і для внутрішніх. В Латвії практично відсутні обмеження для іноземних фірм і для латвійських підприємств. Головні інвестори Латвії – це держави-сусіди: Данія, Швеція, Норвегія. Досить активними інвесторами є Німеччина, США. При виході з кризи 2008-2009 рр. ставка в країні була зроблена на приватний бізнес і на невеликі підприємства, а також на галузі з конкурентними перевагами й високою доданою вартістю. Латвія не пішла й на значну девальвацію своєї валюти. Негативно позначився на фінансах підприємств Латвії (насамперед на портах та підприємствах, націлених на експорт своєї продукції) й світова економічна криза 2020 р., викликана пандемією COVID-19. Влада країни надала певну фінансову допомогу підприємствам, використавши для цього й кошти ЄС.

19.7. Особливості надання посвідки на проживання за інвестиції в Латвії.

Для подолання наслідків кризи 2008–2009 рр. у 2012 р. Латвія прийняла низку змін до законодавства, якими стимулюється залучення іноземних інвестицій в країну. Згідно з латвійським Законом про імміграцію, іноземний інвестор може отримати посвідку на проживання (ПНП) у країні, якщо виконає одну з таких

умов: розмістить у латвійському банку субординований депозит чи придбає відповідні облигації на суму від 300 тис. євро; придбає в Латвії нерухомість на суму від 143 тис. євро в Ризі, Юрмалі та великих містах або від 72 тис. євро в провінції; при відкритті бізнесу в Латвії. Посвідка на проживання в Латвії оформляється одночасно для інвестора та членів його родини. Оскільки Латвія входить до Шенгенської зони, наявність посвідки на проживання в цій країні дає можливість її власнику вільно й без віз переміщатися практично по всій Європі без зобов'язання мешкання в самій Латвії. На середину 2012 р. посвідку на проживання в Латвії отримало понад дві тисячі громадян Росії та інших країн СНД. Найпопулярнішими способами до цього були розміщення субординованого кредиту та купівля нерухомості. У кінці червня 2012 р. латвійський банк Rietumu запропонував новий варіант субординованих облигацій. Вони випускаються у двох варіантах – у доларах США та євро терміном на сім років із можливістю дострокового погашення через п'ять років за ініціативою банку. Фіксовані відсотки за купоном виплачуються раз на півроку з розрахунку 7 % річних, що є значно вищими, ніж на європейському ринку корпоративних облигацій, де ставки в багатьох випадках не перевищують 3–4 % річних. Номінально вартість однієї облигації становить 50 тис. євро, або 75 тис. дол. Якщо субординовані облигації купують із метою отримання посвідки на проживання, то сума вкладень для одного інвестора повинна становити від 300 тис. євро, чи 400 тис. дол. за номіналом. Банк надаватиме клієнтам повну підтримку на всіх етапах процесу здобуття європейської посвідки на проживання.

Із 2016 р. для отримання ПНП потрібно інвестувати в місцеву нерухомість не менше 244 тис. євро (раніше – 144 тис. євро). Крім того, сьогодні слід сплатити одноразовий збір – 5 % від вартості об'єкта. Водночас, Європейська Комісія не раз попереджала Латвію щодо надмірно ліберальних умов залучення капіталу в країну, оскільки через неї стали відмиватися так звані «брудні гроші», насамперед із країн СНД, передусім з Росії. Тому Латвія зараз посилює контроль за іноземними інвестиціями та реформує оподаткування.

Контрольні запитання.

1. Які особливості реформування державних фінансів Латвії у 90-х роках ХХ ст. ви можете назвати ?
2. Які доходи державного бюджету Латвії ?
3. Які видатки державного бюджету Латвії ?
4. У чому полягають особливості пенсійної реформи в Латвії ?
5. Які особливості державного регулювання діяльності підприємств у Латвії ?
6. Чим характеризується залучення іноземних інвестицій у Латвію?

Розділ 20. Державні фінанси Литви

20.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни

Державні фінанси Литви включають державний бюджет, фінанси соціальних фондів, фінанси державних підприємств та організацій. Основу доходів бюджетів всіх рівнів складають податки. За 90-ті роки ХХ століття та за перші роки ХХІ століття країна досягла певних успіхів, насамперед, за рахунок стабілізації фінансової системи країни. Позитивно вплинула на стан

державних фінансів приватизація. Позитивно вплинуло на розвиток економіки Литви зниження обсягу дефіциту державного бюджету. Так (у відсотках до ВВП) він складав: у 1999 р. – 5,7, 2000 р. – 1,8, у 2002 р. – 1,4 %. У Литві протягом 1997-2000 рр. частка зовнішнього боргу в структурі державного боргу коливалася в межах 70-80 %.

Із досягненням макроекономічної стабільності економіка Литви почала швидко розвиватися. Певною мірою цьому посприяв вступ Литви до Євросоюзу в 2004 р., хоча це і викликало деяке зростання цін. Щорічна допомога Литві з боку Євросоюзу забезпечує понад 20 % доходів бюджету (3,5 % від ВВП). Вступ Литви до НАТО забезпечив гарантії захисту країни від можливої агресії з боку Росії. Загалом, НАТО не є тягарем для країни. Литовці з розумінням ставляться до того, що доводиться відправляти своїх солдатів на виконання тих чи інших місій. У фінансовому відношенні це не важко (річний внесок складає менше одного долара на жителя країни), а відчуття безпеки взагалі цифрами не виразити. Альянс інвестує кошти у розвиток інфраструктури Литви, що в кілька разів перевищує внески країни. В 2022 р. і в наступних роках уряд Литви планує збільшувати військові витрати, оскільки прагне посилити свою оборону на тлі російського вторгнення в Україну. Зокрема, в 2022 р. на оборону Литва виділила 1,2 млрд євро (2,05 % від ВВП). Певні кошти виділяються й на розвиток територіальної оборони, а також на військову допомогу Україні та на фінансування утримання українських біженців. Прем'єр-міністр Литви Г. Палуцкас в січні 2025 р. повідомив, що Литва розраховує на певну підтримку ЄС для того, щоб збільшити свої оборонні витрати у 2026-2030 рр. до 5-6 % від ВВП. Серед можливих додаткових джерел фінансування цих витрат він назвав створення європейського оборонного фонду та фонду, через який країни-члени ЄС могли б отримувати позики на розвиток обороноздатності.

Світова економічна криза 2008-2009 рр. негативно позначилася на фінансовій системі країни. У першому кварталі 2009 р. ВВП країни впав на 12,6 %, а за весь рік – на 11,8 %. Уряду прийшлося піти на непопулярні заходи, щоб збалансувати доходи та видатки бюджету. В 2011 р. Литва вийшла із кризи, але світовий спад виробництва в 2012 р. змусив уряд знову скорочувати видатки бюджету. Загальні видатки в 2012 р. були зменшені на 173 млн. євро, а видатки на соціальну сферу – на 43 млн. євро. ВВП Литви в 2012 р. знизиться майже в два рази у порівнянні з 2011 р. З 01.01. 2012 р. всі державні підприємства будуть направляти 50 % прибутку в державний бюджет країни.

В Литві діє трирівнева пенсійна система. Починаючи з 1 серпня 2008 р. базова пенсія в Литві становила 360 євро. Литва, для зменшення дефіциту бюджету, була змушена підняти вік виходу на пенсію. Досвід Литви показує, що через малу народжуваність і збільшену тривалість життя, в країні в 2010-2020 рр. прийдеться продовжувати вік виходу на пенсію по старості і для жінок і для чоловіків з 65 років. Очікувана тривалість життя чоловіків у 2010 р. складала 67 років, а жінок – 78 років. З 2009 р. жінки виходять на пенсію в 63,5 років, а чоловіки – в 65.

З 1997 р. за Законом «Про методологію формування доходів муніципальних бюджетів» запроваджено фінансове вирівнювання за допомогою формульних трансфертів. Трансфертний фонд ділиться на три частини, які розподіляються незалежно одна від одної: а) резерви на надзвичайні випадки; б) вирівнювання

податкових доходів; в) вирівнювання видаткових потреб. Щороку у Законі «Про державний бюджет Литви» затверджуються: частка трансфертного фонду, яка йде на вирівнювання доходів, на вирівнювання видатків, величина фонду цільових трансфертів. Щодо цільових грантів, то вони призначаються для таких цілей, як надання допомоги сім'ям з дітьми, фінансування паливних субсидій, виплату компенсацій за травми на виробництві.

В 2020 р. фінансова система країни понесла значні збитки через призупинення роботи багатьох підприємств внаслідок запровадження заходів з подолання пандемії коронавірусу. Але в 2021 р. Литві вдалося вийти з кризи за рахунок фінансової допомоги ЄС та МВФ. Однак, різке підвищення цін на енергоносії восени 2021 р. змусило уряд розробити спеціальний план для уникнення їх стрімкого зростання. Крім того, війна Росії проти України в 2022-2024 рр. знову призвела до зростання цін на енергоносії, що негативно вплинуло на фінансову систему країни. Водночас, Литва розробила довгостроковий план підтримки України, який передбачає пакет військової допомоги на суму 200 млн євро на 2024-2026 рр.

20.2. Особливості податкової системи Литви

Базова ставка податку на прибуток підприємств становить 15 %. Підприємства, які мають не більше 10 працівників і оборот не більше 290 тис євро, сплачують податок на прибуток за ставкою 5 %.

Фізичні особи-підприємці сплачують фіксований податок (податок за патент). Патент можна придбати на один день, на один тиждень, на один місяць, на один рік. Від цього буде залежати його вартість.

Прибутковий податок на доходи громадян донедавна становив 15 %, але розмови йдуть про введення його кількох ставок. Крім того, приватні особи повинні сплачувати 5 % прибутку від інвестицій та від доходів за банківськими вкладками. У Литві запроваджено загальне декларування доходів громадян. Фізичні особи подають декларації за попередній рік один раз на рік до 01.05. наступного року. У випадку приховування доходів призначається штраф у відсотках до донарахованої суми податку. Він дорівнює від 10 до 50 % цієї суми.

Медичний страховий збір складає 9 % від зарплати (6 % платить працівник, а 3 % сплачує роботодавець). В соціальний фонд сплачується 30 % від зарплати (4 % платить працівник, а 26 % платить роботодавець).

До кризи 2008-2009 рр. ставка податку на додану вартість дорівнювала 18 %, а з 2009 р. вона була збільшена до 21 %. Було також відмінено більшість пільг з цього податку (залишилися пільги тільки медичного, освітнього та культурного характеру).

З початку 2000-х років перейшла на систему стягнення акцизного податку з акцизного збору з акцизних складів замість стягнення його з виробників підакцизних податків. Ця система була запроваджена у багатьох країнах ЄС.

Податок на землю дорівнює від 0,1 до 4 % від вартості землі, оскільки тут передбачені певні пільги для окремих платників цього податку.

Податок на спадщину складає 5 % від суми спадщини.

Регулятором стягнення податків у Литві виступає Державна податкова інспекція.

20.3. Державне регулювання фінансів підприємств в Литві.

Після відновлення незалежності в країні виникла необхідність у

реорганізації економіки та її наближенні до умов ринку. Для збалансування бюджету Литва провела масову приватизацію державних підприємств у всіх сферах, хоча це призвело до значного безробіття. У Литві до кризи 2008-2009 рр. високими темпами розвивалися традиційні сектори економіки, де має місце висока додаткова вартість, зокрема електроніка, електротехніка, приладобудування; підприємства все ширше використовують всесвітньо визнаний прикладний науково-дослідний потенціал країни у області біотехнологій, виробництва лазерів, телекомунікацій та в інших секторах.

В країні також почалися формуватися ринкові умови для розвитку сільського господарства (організовуватися фермерські господарства та інші структури приватного капіталу, сформувалася відповідна інфраструктура для сільськогосподарського виробництва). У 1991 р. було розпочато аграрну реформу, а в 1991-1993 рр. остаточно здійснено приватизацію власності колгоспів і радгоспів.

Особливості діяльності підприємств у вільних зонах Литви.

Практика стимулювання економіки шляхом створення окремих регіональних зон для залучення інвестицій успішно реалізується і в Литві. Для підприємств ВЕЗ передбачено такі пільги: якщо розмір інвестицій досяг суми 1 млн євро та якщо не менше 75 % доходів підприємства за той податковий період, у який досягнуто рівня 1 млн євро, склали доходи від діяльності з виробництва, обробки, переробки, складування, оптової торгівлі складованими в СЕЗ товарами чи від надання послуг, пов'язаних із виконуваною у вільній зоні діяльністю, підприємство на шість податкових періодів звільняється від податку на прибуток, а протягом 10 – щодо нього використовується зменшена на 50 % ставка податку на прибуток; ці підприємства також можуть не обкладатися податком на додану вартість, податком у дорожній фонд та на нерухоме майно, незалежно від розміру інвестиції в підприємство ВЕЗ. Ці та інші пільги підприємствам у ВЕЗ дали змогу зменшити безробіття в державі та призупинити міграцію з країни. За деякими оцінками, після вступу Литви до Європейського Союзу 01.05.2014 р. до нього мігрувало кілька сотень тисяч жителів країни (насамперед у Польщу, Велику Британію та Ірландію).

Більшість муніципалітетів Литви пропонують знижки щодо сплати земельного податку та інколи надають фінансову підтримку підприємництву за створення робочих місць.

В Литві існують пільги для малих і середніх підприємств. Так, підприємство, загальний дохід якого протягом податкового періоду не перевищував 288 620 євро та з кількістю працівників не більше 10 осіб, має право до суми 7240 євро прибутку використовувати ставку податку на прибуток у розмірі 0 %, а до залишкової частини прибутку – стандартну ставку податку в розмірі 15 %.

В січні 2022 р. Тайвань оголосив про запуск кредитної програми на суму 1 млрд дол США для фінансування спільних проєктів між литовськими та тайванськими підприємствами у шести категоріях бізнесу. Це стало відповіддю на санкції КНР проти Литви, у якій попри спротив Китаю в листопаді 2021 р. почав роботу представницький орган Тайваню, який фактично є посольством цієї країни в Литві. Тому тепер влада Китаю чинить тиск на свої компанії, щоб вони припинили використання компонентів литовського виробництва. КНР також заборонила в'їзд до країни литовських вантажів. Крім того, Китай

вимагає від компаній з країн ЄС вилучити литовські товари з зі своїх ланцюжків поставок під час експорту до КНР. Такі дії китайської влади змусили ЄС 27.01.2022 р. подати скаргу до СОТ на Китай через блокування товарів з Литви. Для підтримки економіки Литви Тайвань на початку січня 2022 р. оголосив про плани створити окремий фонд у розмірі 200 млн дол США для інвестицій у литовську промисловість та розвиток двосторонньої торгівлі, а в середині січня 2022 р. анонсував ще 1 млрд дол США інвестицій. Кредитні кошти будуть спрямовані на розвиток в Литві галузі напівпровідників, а також біотехнологій, супутників, фінансів та наукових досліджень. Китай також не хоче вибачити Литві й вихід з формату «17+1», що об'єднує КНР з країнами Центральної та Східної Європи, а також критику смартфонів провідних китайських фірм, в яких виявлені шпигунські програми.

20.4. Особливості функціонування та державного фінансування різних типів сільськогосподарських підприємств у Литві.

Нині в країні сформувались такі типи господарств (виробників сільськогосподарської продукції): фермерські господарства з повною зайнятістю що володіють 15-200 га землі, мають досить вузьку спеціалізацію, займаються вирощуванням зернових, овочів, цукрових буряків, виробляють молоко, свинину, яловичину; фермерські господарства, що використовують найману робочу силу - це великі господарства, які належать одному фермеру, вони сформувалися шляхом скуповування і довгострокової оренди земельних ділянок. Величина цих господарств залежно від спеціалізації варіює від 200 до 1000 га. Це господарства, які ефективно працюють (здебільшого вони є вузькоспеціалізованими); господарства з обмеженою відповідальністю (сільськогосподарські та акціонерні товариства) - це досить великі господарства, що мають до 1500-2000 га (у середньому близько 300 га) землі. Вони обробляють близько 12% усіх земельних угідь країни. У цих господарствах існує непогана виробнича і соціальна інфраструктура, вони виробляють конкурентну продукцію (зерно, молоко, яловичину, птицю та ін.); господарства власників присадибних ділянок. Близько 90% родин, які проживають у сільській місцевості, мають невеликі наділи землі і вони обробляють 2-3 га землі (іноді до 10-15 га). Головна їх мета – забезпечити себе основними продуктами харчування. Проте їхня частка становить 20% загальної товарної продукції (в деяких регіонах вони виробляють до 50% картоплі, овочів і молока). Їх можна віднести до фермерських господарств із частковою зайнятістю. Таких сімейних господарств у Литві налічується близько 230 тис., а середня їх площа – близько 5 га. Вони обробляють у середньому 43% усієї земельної площі, але не всі можуть успішно господарювати, оскільки результати їхньої діяльності великою мірою залежать від кон'юнктури ринку; партнерські господарства власників присадибних ділянок. Ці власники, що мають 2-3 га землі, але не мають можливості самостійно обробляти свої ділянки, об'єдналися в товариство і користуються перевагами великого господарства, застосовуючи сівозміну, а також ефективно використовуючи техніку. Вони мають можливість збільшити земельні площі (купуючи або орендуючи вільні ділянки у держави чи в інших землевласників); партнерські фермерські господарства (частина з них зареєстрована як кооперативи). Такий вид господарства (малопоширений) об'єднує 2-7 ферм середніх розмірів. Їх

господарі обробляють не тільки свою землю, а й орендовану у держави або в інших власників, які мешкають у містах і не займаються землеробством.

Держава надає певну допомогу кооперативам, проте ці кошти поки не справляють значного впливу на розвиток кооперації. При збільшенні фінансової допомоги з боку держави і фондів ЄС ситуація могла б бути кращою, хоча після вступу Литви у ЄС з 1.05.2004 року Євросоюз значно збільшив допомогу зайнятим у сільському господарстві Литви.

Контрольні запитання.

1. Які основні результати реформування державних фінансів Литви ви можете назвати ?
2. Які основні доходи державного бюджету Литви?
3. Які основні видатки державного бюджету Литви?
4. Які особливості фінансів підприємств у сільському господарстві Литви ви можете назвати ?
5. В чому полягають особливості державного регулювання фінансів підприємств у Литві?
6. В чому полягає інвестиційна привабливість Литви для іноземних інвесторів ?

Розділ 21. Державні фінанси Естонії

21.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни

Державні фінанси країни включають державний бюджет, фінанси соціальних фондів (фонд соціального забезпечення, фонд медичного страхування, пенсійний фонд), фінанси державних підприємств (багато з яких було приватизовано, щоб зменшити дефіцит державного бюджету) та державних установ.

Основним джерелом доходів державного бюджету є податкові надходження. Переважна частина витрат державного бюджету направляється на соціальні витрати, на управління, на оборону країни тощо. Враховуючи зростаючу військову загрозу від Росії, витрати на оборону були підвищені до рівня 2,3 % від ВВП. Естонія також надає значну фінансову та військову допомогу Україні, фінансує перебування українських біженців в країні. Як вважають багато незалежних експертів, якщо Україна програє війну Росії, то наступною країною, на яку нападе ця країна, буде якраз Естонія. І цей напад буде здійснюватися в районі Нарви, де проживає значна частина російськомовного населення Естонії. Тому вступ Естонії до НАТО був необхідним кроком для безпеки країни, хоча це вимагає певних витрат з державного бюджету.

З початку ХХІ ст. Естонія виділяє значні кошти на інформатизацію країни, в тому числі й на інформатизацію державного управління, що суттєво знизило рівень корупції в цій країні. З серпня 2000 року естонський уряд працює в електронному режимі, тобто, вся підготовка документів відбувається в електронному форматі. Засідання проходять раз на тиждень, причому будь-який житель республіки може спостерігати його в режимі реального часу. Із допомогою інформаційних систем створено мережу ефективних зв'язків між громадянами і владою всіх рівнів, включаючи вищі ешелони. За розрахунками естонців, використання комп'ютерної системи дало можливість заощадити

значні кошти на канцелярських матеріалах, папері, публікаціях у пресі. Тільки це дозволило уряду Естонії окупити всі витрати на створення системи протягом трьох років.

В 2007 р. Естонія й Європейська Комісія узгодили план витрачання 3,4 млрд. євро, що були виділені Естонії з бюджету Євросоюзу на 2007-2013 рр. на соціально-економічний розвиток. Середньорічний темп інфляції в 2000 – 2009 рр. в країні склав 3,3 %. Спад ВВП в країні за 2008-2009 рр. склав 17 %, але Естонія швидко подолати кризу 2008 - 2009 рр. На відміну від інших балтійських країн, Естонії не треба було вдаватися до допомоги ззовні, оскільки в країні задовго до цієї кризи почали створювати стабілізаційний фонд, призначений для кризових умов, що заслуговує на увагу в Україні. Це дало змогу Естонії отримати кредити від міжнародних організацій під ставку близько 2 %.

На 2020 рік державний борг склав менше 8,4 %. В результаті пандемії коронавірусу в 2020 р. ВВП країни знизився на 2,9 %, а в 2021 р. економіка вийшла на докризовий рівень. На 2022 р. було намічено скоротити дефіцит бюджету до рівня менше 3 %. Водночас, було заплановано підвищення доходів місцевих бюджетів на 100 млн євро. Крім того, витрати на науково-дослідні роботи були підвищені до 1 % від ВВП країни. Але війна Росії проти України в 2022-2025 рр. змусила Естонію суттєво збільшити видатки на оборону, а також на фінансову і військову допомогу Україні та на утримання українських біженців. Прем'єр-міністр Естонії Крістен Міхал на початку 2025 р. виступив із заявою про те, що його країна має встановити собі за мету збільшити оборонні видатки до 5 % від ВВП, як того хоче від союзників по НАТО новий Президент США Дональд Трамп.

21.2. Особливості податкової системи Естонії

Особливістю податкової системи країни є те, що прибутковий податок із доходів фізичних осіб носить не прогресивний, а пропорційний характер. В Естонії цей податок у 2007 р. був на рівні 22%, в 2008 р. він дорівнював 21%, а в 2009 р. і далі – 20%. Особи, що провели в Естонії 183 дні протягом календарного року, вважаються постійними жителями і повинні декларувати всі доходи, одержані ними, в тому числі за її межами. Сума доходу, що не оподатковується прибутковим податком, встановлюється щороку естонським урядом. Цим податком обкладаються також доходи нерезидентів. Прибутковий податок з доходів громадян в Естонії розраховується за такою методикою. Із заробітної плати, процентів, дивідендів, страхового відшкодування, пенсій, стипендій, аліментів та інших компенсацій, оренди ставка складає 20 %. Із ліцензійних платежів, з винагород, що виплачуються спортсменам або художникам, нерезиденту за діяльність в Естонії, а також з винагород нерезиденту за надані в Естонії послуги береться 15%. Із страхового відшкодування та виплат із пенсійного фонду, що обкладаються податком за пільговою ставкою, ставка дорівнює 10%. Якщо при утриманні прибуткового податку з нерезидента міжнародний договір передбачає ставки нижчі за ставки, введені в країні, то застосовуються ставки, передбачені міжнародною угодою. Податок сплачується біля джерела виникнення доходу, тобто за працівника платить щомісячно роботодавець. До 31 березня наступного року фізична особа зобов'язана подати декларацію про доходи до місцевого відділення

податкового департаменту, на підставі якої згодом розраховується сума фактичного доходу та розмір податку до сплати.

В Естонії соціальний податок стягується із: заробітної плати, інших виплат працівнику на підставі укладеної трудової або іншої угоди. Ставка соціального податку становить 33% від суми, яка оподатковується, причому 20% відраховується до позабюджетного фонду соціального забезпечення, а 13% – до фонду медичного страхування. Податок зі страхування від безробіття становить 0,8 % від фонду зарплати для роботодавця плюс 1,63 % від зарплати працівника. Внесок до накопичувального пенсійного фонду становить 2% від зарплати працівника.

Заслуговує на увагу в Україні податок на виведений капітал, який встановлений в Естонії, який поки не вдається ввести у нашій країні, хоча влада проголосила, що він буде введений. В Естонії з 01.01.2000 р. набув чинності новий закон щодо податку на прибуток підприємств, згідно з яким від оподаткування звільняється та частина прибутку підприємств, що реінвестується у розвиток підприємства. Тобто оподатковується тільки виведений капітал, відповідно, цей податок став називатися податком на виведений капітал. Його ставка донедавна була 21 %, а зараз складає 20 %. Податкові зобов'язання виникають у разі: виплати дивідендів; зменшення капіталу компанії (якщо він збільшився за рахунок фондової емісії); розподілу майна, що залишилося після ліквідації та припинення діяльності підприємства (у тій частині, що перевищує внесок у капітал); витрат і виплат, не пов'язаних з господарською діяльністю. Починаючи з 01.01.2019 р. поетапно застосовується ставка в розмірі 14 % для «регулярно виплачуваних дивідендів». Це означає, що таку ставку можна сплатити, якщо компанія постійно розподіляє дивіденди, не відкладаючи сплату податку надовго. Таким чином, проводиться політика, спрямована на оподаткування не заробленого прибутку, а розподіленого. Відповідно, податок на виведений капітал спрямований на стимулювання залучення іноземних інвестицій до держави.

Податок на додану вартість (ПДВ) забезпечує значну частину всіх надходжень до державного бюджету Естонії. Об'єктом оподаткування ПДВ виступають: продаж, обмін та реалізація товарів і послуг; споживання товарів або послуг безпосередньо платниками податку, коли проводиться передача товарів та надання послуг роботодавцями в рахунок покриття заробітної плати, премій або інших виплат, якщо зареєстрований платник сплатив при придбанні цих товарів або послуг податок з обороту; відчуження організаторами лотереї товарів власного виробництва та надання ними послуг у вигляді лотерейних виграшів. З імпортованих виробів податок сплачується в порядку, встановленому митними правилами. Базова ставка ПДВ складає 18 %, а знижена – 5 %. Знижена ставка ПДВ у розмірі 5% донедавна була встановлена для таких товарів та послуг: книги (за винятком підручників і робочих зошитів), лікарські засоби, медичне обладнання та вироби, необхідні для надання медичної допомоги, послуг і проведення медичних обстежень, засоби реабілітації інвалідів, а також дезінфікуючі засоби, зареєстровані інспекцією з охорони здоров'я для професійного використання. Зараз ця ставка дорівнює 9 %.

ПДВ не обкладаються такі товари та послуги: послуги зі здобування

базової, основної, середньої та вищої освіти, а також підвищення та здобування освіти за вільним вибором; засоби поштової оплати та послуги державного поштового зв'язку; медичні послуги, затверджені Законом про медичне страхування; речі та послуги, пов'язані з похованням; послуги, що надаються кредитними та небанківськими фінансовими установами, а також страхові послуги; організація азартних ігор; лотерейні білети; здача в оренду приміщень та надання послуг з обслуговування власників цих приміщень, а також витрати на земельний податок та страхування приміщень; ліки та медичні вироби, лікарські та діагностичні засоби згідно з переліком, затвердженим Міністерством із соціальних питань; соціальні послуги; наукова діяльність університетів та наукових установ, що фінансуються з державного бюджету.

Нульова ставка ПДВ встановлена для експорту товарів та послуг, вистав і концертів, театральних-видовищних програм, що входять до затвердженого Міністерством культури переліку, передплатних періодичних видань, підручників та робочих зошитів для основних шкіл і гімназій, затверджених Міністерством освіти Естонії.

Акцизом, крім пального, обкладається мастило, що виробляється в Естонії, а також імпортоване в країну. Не обкладається акцизом моторне пальне в стандартних паливних баках транспортних засобів; вироблені в Естонії та експортовані виробником моторне пальне та мастило, якщо вивезення їх підтверджується митною декларацією про експорт. Ставки акцизу встановлюються з одного літра на авіаційний бензин та з одного кілограму бензину та моторного мастила. Згідно закону «Про акциз на тютюн», прийнятого в 1994 р. цим збором також обкладаються тютюнові вироби, що виробляються в Естонії, а також постачання їх на митну територію країни, з окремими винятками. Ставка акцизного збору встановлюється в євро до конкретної кількості тютюнових виробів. Товари, що провозяться транзитом територією Естонії, акцизами не обкладаються.

Податок на землю розраховується, виходячи з вартості землі, що підлягає оподаткуванню, і включає державний та місцевий податки. Цей податок донедавна становив 0,6% від вартості землі, а місцевий податок – 0,3-0,7%. Він стягується згідно із законом «Про податок на землю», прийнятим у 1993 р. Сплачують його всі власники та користувачі землі. Зараз ставки цього податку дорівнюють від 0,1 % до 2,5 % вартості землі (на орні землі і природні пасовища ставка складає від 0,1 до 2 %).

Відповідно до вимог Європейського зеленого курсу, Естонія ввела податок на викиди вуглекислого газу. Його ставка дорівнює 1, 83 євро за одну тонну і буде поступово збільшуватися.

Податком з грального бізнесу оподатковуються такі види цього бізнесу: лотереї за ставкою 16%, ігри на спритність – 18%, тоталізатор – 5%, парі – 30% тощо.

У 1994 р. було прийнято Закон «Про місцеві податки», у якому встановлювався механізм застосування дев'яти місцевих податків. Але велика кількість місцевих податків із встановлених законом так і не знайшла свого застосування. Зокрема, у Таллінні було введено лише три податки на: рекламу й оголошення, на перекриття доріг і вулиць, на механічні засоби пересування, що становило в сумі 1,6 % доходної частини бюджету Таллінна. Окремі

муніципалітети вводили податки з продажу і на утримання тварин, але їх частка не перевищила 1 %.

Для виключення багаторазової сплати внесків з одного доходу працюючих на території декількох країн фірм або дочірніх підприємств Естонія уклала договори про уникнення подвійного оподаткування з 36 країнами, в тому числі й з Україною.

21.3. Державне регулювання фінансів підприємств в Естонії

Протягом 90-х років XX ст. основна частина державних підприємств була приватизована, зокрема, й з участю іноземних інвесторів. Зокрема, до 1997 р. було приватизовано майже 100 % державної власності. З 1999 р. приватний сектор забезпечував 75 % виробництва в країні. У державній власності залишилося кілька великих підприємств, зокрема порти. Водночас, в Талліннському порту була створена вільна економічна зона. Основними доходами підприємств в Естонії є прибуток, а основними витратами – сплата податків та різних соціальних зборів. Зростання доходів населення після вступу до ЄС призвело поряд з позитивом, й до негативів: багато інвесторів планують перебазування своїх підприємств з Естонії в Україну, де заробітна плата значно нижча. Уряд Естонії підтримує всі сфери бізнесу, а особливу увагу приділяє розвитку транспорту, зв'язку, торгівлі, промисловість. Зокрема, уряд запровадив спеціальний податковий режим для судноплавних компаній-перевізників та звільнення від податків зарплат екіпажів (резидентів і нерезидентів).

Згідно із законом «Про іноземні інвестиції» закордонні інвестори, підприємства, інші юридичні особи та роботодавці мають право ввозити особисту власність і вивозити свою продукцію без сплати мита. Також без сплати мита закордонні інвестори можуть ввозити кошти для оплати за нерухомість і здійснення робіт, передбачених відповідними законодавчими актами.

Сьогодні в структурі економіки переважає сфера послуг, промисловість складає близько 20 %, а сільське господарство – тільки 3 %. Водночас, поряд з підприємствами сучасних галузей економіки державою активно стимулюється й розвиток туристичного бізнесу (в окремі роки його приріст досягав 8 %), насамперед для залучення туристів з країн ЄС, в першу чергу із країн Скандинавії. Причому, особливо стрімко розвивається медичний туризм, причиною чого є відносна дешевизна медичних послуг в Естонії при європейській якості. Більшість медичних туристів прибуває з Фінляндії, де вартість медичних послуг набагато вище, ніж в Естонії. Крім того, Федерація фермерів Естонії співпрацює з муніципалітетами у напрямку розвитку агротуризму. Позитивно вплинуло на розвиток економіки створення вільних економічних зон у портах Естонії, що потрібно взяти до уваги в Україні для фінансування відновлення портової інфраструктури, знищеної Росією. Уряд Естонії приділяє значну увагу й розвитку підприємств з виробництва відновної енергії. Так, частка електроенергії, виробленої з відновлювальних джерел, вже перевищила 11 %.

21.4. Державне стимулювання залучення іноземних інвестицій в Естонію.

Естонія фінансово стимулює залучення іноземних інвестицій. Найбільш вигідним для інвестування в Естонію є товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ). Його статутний фонд не може бути меншим ніж 2500 євро. На момент реєстрації товариства наявність сформованого статутного фонду не є обов'язковою. Формувати статутний фонд дозволено протягом трьох років. Внесок до нього може бути як у грошовій, так і в майновій формі. Засновниками ТОВ можуть бути від однієї до 10 фізичних чи юридичних осіб. У керівний орган ТОВ – правління можуть входити від однієї до п'яти осіб. Звітність подають один раз на рік за результатами фінансового року. Власнику чи керівнику такої компанії дозволено управляти ТОВ як безпосередньо з Естонії, так і дистанційно. Він може гарантовано отримати робочу візу «Д» на тривалий час чи вид на проживання в країні. Ці документи дають можливість жити й працювати як в Естонії, так і в іншій державі ЄС.

Відкриття бізнесу в Естонії займає половину робочого дня. Завдяки сучасним технологіям усі бюрократичні процедури можна пройти через Інтернет. За рівнем сприйняття корупції Естонія в 2010 р. займала 26 місце в світі, чому посприяло введення «електронного уряду». Тепер цей досвід переймають всі країни світу.

В останні роки в країні активно використовується такий механізм, як надання посвідки для проживання для підприємців. Для цього треба внести 65 тис євро у власний капітал зареєстрованого в Естонії підприємництва; пред'явити бізнес-план, пов'язаний територіально з цією країною і місцевими клієнтами-партнерами; обґрунтувати бізнес-план з точки зору необхідності знаходження підприємництва (територіально) в Естонії для його реалізації.

Країна є новим нетиповим інвестиційним офшором, оскільки вона приваблива насамперед для реінвестування капіталу. Це дає значні можливості для розвитку бізнесу, оптимізації податків та для зростання капіталу. При цьому країна не входить у «чорні списки» офшорів жодної держави світу. Крім того, в Естонії відсутній валютний контроль. Відкриття бізнесу в Естонії займає половину робочого дня. Завдяки сучасним технологіям усі бюрократичні процедури можна пройти через Інтернет. За рівнем сприйняття корупції Естонія у 2010 р. займала 26 місце у світі, чому посприяло введення «електронного уряду». Тепер цей досвід переймають усі держави світу, зокрема й Україна.

Із 01.12.2014 р. в Естонії діє Закон про надання «електронного громадянства». Це дає можливість іноземцям – власникам такого громадянства – реєструвати компанії в Естонії та підписувати юридичні контракти з будь-якого місця у світі через відео трансляцію. Крім фіксованої плати за ID-карту (100євро) віддаленому підприємцю прийдеться заплатити державний збір за реєстрацію підприємства (145 євро). Якщо засновувати приватну компанію за допомогою електронної форми, то це буде коштуватиме дорожче (190 євро). Підприємцю також прийдеться вибрати фірму, яка «здає в оренду» фізичну адресу в Естонії. Подібна адреса в Таллінні буде коштуватиме 100-200 євро на рік. Можна також найняти віддаленого секретаря, який буде відповідати на дзвінки за 50 євро в місяць. Законотворці розраховують на певний приплив інвестицій у країну. Планувалося, що до 2020 р. цією послугою скористаються щонайменше 5000 іноземців, тоді як на початок 2017 р. загальна кількість

іноземних громадян, які отримали електронне громадянство в Естонії, склала 14600. Серед них і 827 громадян України, які отримали подібне громадянство. Електронна карта надає віддалений доступ до наступних послуг: цифровий підпис, банківський рахунок, створення та адміністрування бізнесу.

Естонія підписала угоди про уникнення подвійного оподаткування з 57 країнами світу, зокрема з Великою Британією, Німеччиною, Італією, Кіпром, КНР (за винятком Гонконгу та Макао), США, Францією, Швейцарією, а також з Україною.

Контрольні запитання.

1. Які основні доходи державного бюджету Естонії ?
2. Які основні видатки державного бюджету Естонії ?
3. В чому полягають особливості реформування державних фінансів Естонії у 90-х роках ХХ ст. ?
4. Які прямі податки існують в Естонії ?
5. Які непрямі податки існують в Естонії ?
6. В чому полягають особливості механізму залучення іноземних інвестицій в Естонію в сучасних умовах ?

Розділ 22. Державні фінанси Словенії.

22.1. Публічні фінанси в фінансовій системі країни.

Державні фінанси країни включають державний бюджет, фінанси соціальних фондів, фінанси державних підприємств та установ. У розділі VI Конституції «Публічні фінанси» відзначається, що держава та місцеві співтовариства отримують кошти на здійснення своїх функцій за рахунок податків і зборів, а також доходів від свого майна. Держава та місцеві співтовариства декларують розміри свого майна через майнові баланси. Держава законом затверджує податки, митні та інші збори. Місцеві співтовариства встановлюють податки та збори на умовах, передбачених Конституцією та законом. Усі доходи й видатки держави та місцевих співтовариств щодо фінансування публічних потреб повинні відображатися в їхньому бюджеті. Громадам, які у зв'язку з недостатнім економічним розвитком не в змозі забезпечити належне фінансування своїх потреб, держава у відповідності з принципами та критеріями, встановленим законом, надає додаткові кошти. Державні органи здійснюють нагляд за законністю та професійністю діяльності місцевих співтовариств по реалізації місцевих повноважень, переданих їм державою.

Десятиденна війна (26 червня – 5 липня 1991 р.) проти комуністичного режиму Соціалістичної Федеративної Республіки Югославії (СФРЮ) дозволила отримати Словенії незалежність. Новий уряд став на шлях ринкових реформ. За участю провідних науковців була розроблена Програма розвитку Словенії на ринкових засадах, а способами досягнення цілей цієї Програми вважалися вступ до ЄС і НАТО. І ці плани були досягнуті: 01.04.2004 р. країна вступила до НАТО, 01.05.2004 р. вона стала членом ЄС, а 01.01.2007 р. єдиною офіційною валютою в країні стало євро.

Основою доходів бюджету є податкові надходження. Прибутки від туризму (понад 1 млрд. дол.) є одним із головних джерел валютних надходжень. Уряд заохочує розвиток приватного підприємництва у туристичній

сфері. Нині в країні існує понад 100 тис. місць для відпочиваючих – від сільських будинків у мальовничій місцевості до сучасних готелів.

Значні витрати держава виділяє на соціальних захист населення, на освіту і культуру, на туризм, на управління та оборону. Уряд Словенії щороку спрямовує на науково-дослідні роботи 1% ВВП і має намір збільшити цей показник до 2%. Уряд на чолі з Я. Янсою в 2020 р. виступив за відновлення обов'язкової військової служби (з 18 років, або після закінчення університету), якщо не буде вистачати контрактників.

Криза 2008-2009 років негативно позначилася на фінансах Словенії, оскільки країна є експортоорієнтованою. Криза змусила уряд країни наприкінці червня 2009 р. внести чергові зміни до державного бюджету. Його витрати були зменшені на 147 млн. євро, а доходи – на 803 млн. євро. Дефіцит бюджету в 2009 р. склав біля 1,8 млрд. євро (4,9 % від ВВП). Частка бюджетних видатків у ВВП була зменшена з 46,6 % до 42,6 % в 2009 р. З 2013 р. державний борг Словенії став перевищувати 60 % від ВВП. Так, в 2013 р. він склав 70 % від ВВП, 2014 р. – 80 %, в 2015 р. – 83 %, в 2016 р. – 78 %, в 2017 р. – 74 %, в 2018 р. – 70 %, а в 2020 р. зріс до 80,1 % від ВВП країни, що викликало зауваження з боку Європейської Комісії.

Економічна криза 2020 р., пов'язана з пандемією коронавірусу, також негативно вплинула на стан фінансової системи Словенії. Державні витрати в країні в 2020 р. підвищилися до рівня 52 % від ВВП, а військові витрати склали 562 млн дол США. Дефіцит бюджету Словенії склав 141 млн дол США. Завдячуючи фінансовій допомозі ЄС країна в 2021 р. поступово стала виходити з кризи. Державний борг країни на квітень 2021 р. склав 43, 883 млрд дол США. Прогноз росту ВВП в 2021 р. склав 5,2%. ВВП на душу населення у 2021 становив 19 400 доларів США.

На початку лютого 2022 р. парламент Словенії ратифікував угоду з Організацією спільного співробітництва в галузі озброєнь (ОССАР) про закупівлю 45 бронетранспортерів Вохег для армії. Уряд розглядає цю закупівлю як важливий елемент виконання зобов'язань перед НАТО, оскільки Словенія довгий час була одним із членів цієї організації з найнижчими витратами на оборону. Угода була оцінена у 207 млн євро, коли вона була вперше проголошена в 2017 р., але з того часу її вартість зросла. Поки точна цифра цієї угоди невідома, оскільки Словенія ще не отримала офіційної пропозиції від ОССАР. Крім того, в 2024 р. Словенія підтримала чеську ініціативу щодо закупівлі для України артилерійських боєприпасів за межами ЄС. На це Уряд країни виділив 1 млн євро.

22.2. Особливості податкової системи Словенії

Податкова реформа, проведена в країні в 2005-2006 рр., була покликана забезпечити реалізацію нової стратегії в області державних фінансів. В 2005 р. були внесені дві суттєві зміни в порядок стягнення податків: 1) прогресивні ставки тепер застосовуються тільки при стягненні податку з доходів фізичних осіб, а ставка податку на прибуток підприємств встановлена на рівні 20 % і є єдиною для всіх підприємств і організацій. 2) поступово відміняється податок на фонд заробітної плати, що стягується зараз з роботодавців по регресивній шкалі.

При стягненні податку з доходів фізичних осіб зменшена кількість розрядів шкали оподаткування з п'яти до трьох. Особисті доходи громадян донедавна оподатковувалися по ставках 16 %, 27 % і 41% в залежності від розміру доходів. В результат змін сукупні надходження від податку з доходів фізичних осіб знизились в 2007 р. на 0,5 % від ВВП. У 2021 р. максимальна ставка цього податку складала 50 %. Платником податків є кожна окрема особа. У Словенії немає можливості спільної податкової звітності подружніх пар або сімей. Податковим періодом визнається календарний рік.

Мінімальна ставка 16% застосовується якщо річний дохід не перевищує 8000 євро. Дохід від 8000 до 18960 євро вимагає сплати 27%. При заробітку від 18960 до 70907 євро податкова ставка зростає до 41%. Сплата в скарбницю податку на рівні 50% передбачена для тих, чий річний дохід перевищує 70 907 євро. Закон про податок на доходи фізичних осіб розрізняє шість категорій доходів: дохід від трудової діяльності, дохід від підприємницької діяльності, дохід від діяльності основного сільського та лісового господарства, дохід з оренди нерухомості та роялті, доходи з капіталу, а також інші доходи фізичних осіб, що підлягають оподаткуванню в Республіці Словенія.

Резиденти оподатковуються податком на загальносвітові доходи (тобто доходи, отримані в Словенії та за її межами). Нерезиденти оподатковуються податком на доходи, отримані в Словенії. Податковими резидентами Словенії є особи, що мають постійне місце проживання в Словенії, особи, для яких Словенія є основним місцем проживання, роботи та інтересів, а також особи, що мешкають на території Словенії більше 183 календарних днів впродовж 12 місяців підряд.

Податок з капіталу становить в країні 20 %. За такою ж ставкою береться податок з доходів від орендної плати.

Податок на прибуток юридичних осіб знижувався поступово – з 23 % в 2007 р. до 16 % - в 2014 р. В результаті зниження ставок податку на прибуток надходження від нього в бюджет зменшилися в 2007-2009 рр. на 5 % від ВВП. З 2021 р. ставка податку на прибуток стала складати 19 %. Податковою базою для нарахування податку на прибуток юридичних осіб є прибуток, тобто отримані доходи, зменшені на величину витрат, визнаних і зареєстрованих в звіті про результати господарської діяльності згідно зі стандартами бухгалтерського обліку, за винятком випадків, передбачених Законом про податок на прибуток. При цьому законодавство передбачає податкові пільги. Найбільша — 100% — відноситься до інвестицій у науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи. Друга пільга – до 40% – діє для інвестицій в обладнання та довгострокові нематеріальні активи. Також законодавством передбачено оподаткування доходів іноземних підприємств, отриманих у Словенії — 15%. Однак це поширюється не на всі компанії. Якщо між Республікою Словенія та іншою державою укладено договір, що визначає інші умови економічного співробітництва, ставка може змінюватись.

Існує спеціальна ставка в 0%, яка поширюється на інвестиційні та пенсійні фонди, а також пенсійні страхові компанії, на певних умовах. Окрім цього, спеціальна ставка у розмірі 0% діє для компаній венчурного капіталу, заснованих відповідно до положень Закону про компанії з венчурним капіталом. Таким компаніям необхідно підготувати окремий податковий звіт,

що поширюється тільки на цю частину їх діяльності. Існує також декілька форм юридичних осіб, що займаються некомерційною діяльністю, які звільняються від сплати податку на прибуток. Наприклад: наукові установи, товариства, фонди, релігійні громади, політичні партії, торгово-промислові та інші палати або профспілки.

Нерезиденти (юридичні особи, що не мають головного офісу або місця знаходження фактичного керівного органу на території Словенії) оподатковуються податком на прибуток тільки у разі отримання доходів від джерел, розташованих в Словенії.

Були внесені зміни в закон про податок на додану вартість. В інтересах малих платників податків підвищився поріг обов'язкового стягнення ПДВ, вводиться система податкового складування, що дозволяє відкласти сплату ПДВ на більш пізній час, відміняється обов'язок платників податку вести особливі облікові книги по сплаті ПДВ, значно підвищується верхній ліміт для тримісячних платників, відміняється шестимісячна періодичність оподаткування. З 2021 р. базова ставка ПДВ стала складати 21 %. Щоб повернути ПДВ на придбані товари та послуги, потрібно показати оборот не менше 50 000 євро за попередні 12 місяців або подати заявку до податкового органу Словенії, подавши докази майбутніх угод із партнерами.

В Словенії активно застосовуються різні акцизні податки. Так, в 2007 р. був введений акциз на електроенергію і підвищений акциз на сигарети, на спирт і алкогольну продукцію. Нові акцизні ставки підвищили доходи по цій статті з 3,3 % ВВП в 2006 р. до 3,4 % ВВП в 2009 р. В наступні роки ставки ПДВ і акцизи змінювалися в порядку пристосування до стандартів ЄС.

Ставка податку на викиди вуглекислого газу складає 17,37 євро за одну тонну викидів.

Словенська система передбачає два типи податку на володіння нерухомим майном. Одним типом є податок за використання ділянки землі, призначеної під забудову, інший є податком на об'єкт нерухомості. Податок стягується як з незабудованих, так і з забудованих ділянок землі, що належать юридичним або фізичним особам. Розмір податку за використання земельної ділянки встановлюється муніципалітетом. Стосовно незабудованих ділянок сума податку визначається виходячи з частини ділянки, призначеної під забудову, тоді як на забудованих ділянках враховується корисна площа житлових або офісних приміщень.

Податок на нерухомість є податком на будівлі, що належать фізичним особам. Існують різні ставки податку, залежно від типу і вартості об'єкту нерухомості. Податок на нерухомість стягується залежно від її типу і вартості. Його ставка становить від 0,1 % до 1 % для житлових приміщень, та від 0,2 % до 1,5 % від вартості місць відпочинку.

Новий закон про податок на продаж нерухомості більш повно регулює стягнення цього податку з нерухомості, яка не оподатковується ПДВ, дещо розширює оподатковувану базу, а також уточнює умови звільнення від цього податку. Його ставка дорівнює 2 % від вартості об'єкта, що купується.

Прийнятий також новий закон про успадкування і дарування, який поширив його дію на юридичні особи (товариства, фонди, агентства), чий спадкоємці і дароотримувачі першої черги також звільняються від сплати

відповідних податків. В той же час закон посилив прогресивне оподаткування податком осіб, що не є в близькому родинному стані з спадкодавцями і дарувателями. Ставка податку на спадок тут складає від 0% до 39%. Податок не стягується, якщо оцінна вартість спадщини не перевищує 5000 євро. Різні подарунки оподатковуються за ставкою від 0% до 3%.

Словенія уклала угоди з уникнення подвійного оподаткування з такими країнами, як: Австрія, Бельгія, Велика Британія, Угорщина, Німеччина, Данія, Ірландія, Іспанія, Італія, Канада, Кіпр, Китай, Латвія, Литва, Люксембург, Північна Македонія, Нідерланди, Польща, Росія, Румунія, Словаччина, США, Фінляндія, Франція, Чехія, Швейцарія, Швеція.

Загалом, податкова реформа в країні створила більш стабільну і прозору систему оподаткування, яка буде сприяти підвищенню конкурентоспроможності словенської економіки.

22.3. Особливості пенсійної реформи та сплати внесків на соціальне страхування в Словенії.

Для покращення демографічної ситуації (один пенсіонер умовно припадає на 1,65 працездатної особи), Словенія провела пенсійну реформу, згідно якої було передбачено підвищення пенсійного віку. 1 січня 2000 року вихід на пенсію у Словенії був підвищений з 56,5 років до 63 років для чоловіків та 61 року для жінок. Нова пенсійна система впроваджувалася поступово, з урахуванням інтересів усіх соціальних груп. Проведена пенсійна реформа хоча і дала позитивні результати, проте, поки не забезпечила стабільність фінансів на довгострокову перспективу.

Рівень навантаження, що показує співвідношення між чисельністю непрацюючого і працюючого літнього населення, підвищиться з 21,1% в 2005 р. до 55,6% в 2050 р. Прогнозується, що за цей час витрати на пенсійне забезпечення підвищиться на 6,3% ВВП, на охорону здоров'я – на 2,6%, на захист безпорадних людей похилого віку - на 1% ВВП. По цьому сценарію до 2030 р. підвищення трудової активності літніх людей забезпечить необхідний приплив коштів до пенсійного фонду, тоді як в подальший період до 2050 р. по демографічних причинах потрібно буде збільшити відповідні вступи на 3,5% ВВП. Проведення пенсійної реформи, закінчення якої намічене на 2025 р., вважається важливим чинником забезпечення довгострокової стабільності фінансової системи. Завдяки цьому не підвищуватиметься рівень державного боргу по відношенню до ВВП.

Особливості сплати внесків на соціальне страхування в Словенії.

Існує чотири категорії відрахувань, що застосовуються до працедавців і працівників відповідно до чотирьох видів соціального страхування. До фонду пенсійного страхування працівник вносить 15,5 % від зарплати, а роботодавець – 8,85 %. На медичне страхування працівник направляє 6,36 % від зарплати, а працедавець – 7,09 %. У фонд допомоги по вагітності та пологах вноситься 0,1 % від зарплати працівника, так само сплачує й роботодавець. До фонду страхування на випадок безробіття працівник сплачує 0,14 % від зарплати, а роботодавець – 0,6 %. Загалом до фондів соціального страхування працівник сплачує 22,1 % від зарплати, а роботодавець – 16, 1 %. В Словенії поступово знижувалася ставка податку на фонд заробітної плати підприємств: в 2006 р. (в порівнянні з попереднім роком) – на 20 %, в 2007 р. – на 40 %, в 2008 р. – на 70

%. З 2009 р. цей податок було відмінено, але в наступні роки його було повернуто (одна із причин – криза пенсійного забезпечення). В 2021 р. ставка соціального страхування складала 38,2 %, компанії сплачували 16,1 % від фонду зарплати, а працівники - 22,1 % від їх зарплати.

Визначаючи розмір окладу, працедавець зобов'язаний враховувати величину встановленої мінімальної заробітної плати і умови колективного договору, що зобов'язують працедавця виплачувати як мінімум оклад у розмірі мінімальної заробітної плати. Власник, який водночас виконує функції директора своєї компанії (так звана компанія однієї людини), не може бути працевлаштованим у власній компанії. Він повинен заключити зі своєю компанією «Договір про управління компанією». Власники зобов'язані виплачувати соціальні відрахування як фізичні особи. У разі, якщо власник на основі умов договору про управління виплачує собі заохочення, йому доведеться сплатити податок на виконання робіт за контрактом.

22.4. Державне регулювання фінансів підприємств в Словенії

У 2001 р. в країні було розроблено план масштабної приватизації державних підприємств, розрахований на 12-18 місяців, який був націлений на зменшення дефіциту бюджету та державного боргу. У країні приватизація відбувалася за такою схемою: 20% власності отримують працівники підприємств, 20% – інвестиційні фонди, 10% – пенсійні фонди, 40% – продається на комерційній основі. Зараз у приватній власності знаходяться майже 80% лісів та 80% сільськогосподарських угідь. У результаті приватизації сьогодні важка промисловість в країні представлена досить скромно, хоча й ефективно: 66 % експорту країни припадає на країни ЄС, причому експортуються автомобілі Renault, комплектуючі для BMW, фармацевтичні препарати, меблі, одяг і шини. Фермерські господарства виробляють лише 4 % всієї словенської економіки, і багато з них мають додаткове джерело доходів (полювання чи інші промисли). У Словенії успішно працюють дві великі компанії з виробництва програмного забезпечення.

Крім підприємств важкої промисловості і фермерських господарств у країні високими темпами розвивається туристичний бізнес, який приносить значні доходи державі, місцевим органам самоврядування та багатьом домогосподарствам. Тому у Словенії велика увага приділяють фінансуванню охорони навколишнього середовища, що забезпечує туристичну привабливість країни і, відповідно, значні доходи бюджету. Туристичний сектор Словенії має значний фінансовий потенціал, на який припадає 9% її ВВП. В 2011 р. за індексом туристичної конкурентоспроможності світового економічного форуму Словенія зайняла 33 місце. Позитивом розвитку туристичного бізнесу в країні є те, що влада Словенії пішла на приватизацію багатьох державних замків та інших історичних пам'яток, але з умовою, що зовнішній їх вигляд не буде змінено. У них дозволено відкривати готелі, ресторани, бари тощо. Загалом, Словенія взяла курс на розвиток елітного туризму, доступного насамперед для заможних туристів із розвинутих країн.

Словенія виділяє значні кошти на захист довкілля та переробку відходів. Зокрема, Любляна вважається циркулярною столицею ЄС, де завод з переробки відходів, що працює за технологією ПВЕ (переробки відходів на енергію) фінансується та керується державою.

22.5. Особливості отримання виду на проживання в Словенії за інвестиції

Економічна стабільність і фінансова платоспроможність зробили Словенію привабливою для іноземного капіталу. З 1996 р. в економіку країни надходять великі іноземні інвестиції. Найперспективнішими є фінансування фармацевтичної і целюлозно-паперової промисловості, машинобудування, торгівлі, продажу та обслуговування легкових автомобілів, фінансових посередницьких послуг, хімічної промисловості, транспорту.

Отримання виду на проживання (ВНП) у Словенії – важлива умова діяльності інвестора у цій розвинутій європейській країні, у якій максимально дотримуються вимог законодавства. Етапи отримання виду на проживання в Словенії є такими:

1. Спочатку потрібно зареєструвати компанію, а для цього слід виконати одну з трьох умов: а) інвестувати в основні фонди цієї компанії 50 000 євро; б) працевлаштувати хоча б одного громадянина ЄС або того, хто має дозвіл на працю в країнах ЄС; в) щомісячний оборот компанії повинен складати не менше 10 000 євро протягом шести місяців.
2. Потім оформлюється дозвіл на роботу та вид на проживання в Словенії. Для цього потрібно зареєструватися за адресою тимчасового проживання в цій країні та оформити медичну страховку. Проблемаю є те, що нерухомість у Словенії можна купити лише після реєстрації компанії та отримання виду на проживання. Отримання ВНП займає 1–2 місяці.
3. Перше продовження дозволу на роботу та ВНП у Словенії дозволено лише після одного року проживання в ній, потім видається ВНП на два роки, а далі – ще на два. Після п'яти років проживання в Словенії можна подати заяву на постійне місце проживання (ПМП) в країні. Після 10 років проживання в Словенії можна подати заяву на отримання громадянства країни.

Контрольні запитання.

1. Які особливості реформування фінансово-економічної системи Словенії ви можете назвати ?
2. Які основні результати реформування державних фінансів Словенії ви можете назвати ?
3. Які доходи і видатки державного бюджету Словенії ви можете назвати?
4. У чому полягають особливості реформування пенсійної системи в Словенії ?
5. Які особливості державного регулювання фінансів підприємств у Словенії ви можете назвати?
6. Які особливості отримання виду на проживання в Словенії ви можете назвати ?

Розділ 23. Державні фінанси Кіпру

23.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни

Державні фінанси країни включають державний бюджет, фінанси соціальних фондів, фінанси державних підприємств і організацій.

Особливістю устрою Кіпру є те, що у 1974р. в результаті політичних колізій він розділювався на дві частини: північна частина перебуває під контролем Туреччини, південна (грецька частина) належить Республіці Кіпр.

Найбільше місто острова - Нікосія є одночасно столицею двох частин. Якраз через це місто проходить кордон між двома частинами Кіпру, який охороняють сили ООН.

Основні доходи державному бюджету країни приносять доходи від флоту, туризму та від офшорних компаній. Достатньо сказати, що тільки росіяни інвестували в Кіпр понад 200 млрд дол США. Кіпр володіє третім у світі за розміром комерційним флотом, багато суден якого зареєстровано як офшорні судна, оскільки Кіпр позиціонує себе як країна «зручного прапора». На початку 2025 р. США прийняли ряд законів щодо використання частини суден так званого тіньового флоту Росії, які перевозять російську нафту, під які попали й частина суден під кіпрським прапором.

Основні бюджетні витрати Республіки Кіпр направляються на соціальні програми, на утримання соціальної сфери, на розвиток туристичної інфраструктури, на допомогу місцевим бюджетам, на оборону, на подолання наслідків кризи 2013 р. Значні витрати країна направляє на освіту, зокрема, на вищу освіту. Кіпр знаходиться на третьому місці у світі за кількістю фахівців з вищою освітою на тисячу жителів, багато з яких вільно володіє англійською мовою, що полегшує створення туристичних та офшорних структур в країні. Для підвищення ефективності державних фінансів на Кіпрі певна увага приділяється розвитку публічних закупівель. Перед світовою кризою 2020 р. вони складали 6 % від ВВП країни.

Великі надії влада країни покладає на доходи від розробки газових родовищ на шельфі острова. Вартість газового ресурсу Кіпру оцінюється в 80 млрд євро. Уже розпочалися роботи з експериментального видобутку, а повномасштабне виробництво почалося з 2018 р. Експерти вважають, що резерви газу мають забезпечити Кіпр енергією на 100 років. Водночас, проблемою стало те, що розробку цих родовищ розпочала й Туреччина біля тієї частини Кіпру, яка окупована турецькими військами.

Негативно на фінансову систему Кіпру вплинула березнева банківська криза 2013 р. У березні 2013 р. після довгих консультацій влада Кіпру погодилася на умови Євросоюзу, щоб отримати пакет допомоги для порятунку своєї банківської системи в розмірі 10 млрд євро. Для подолання фінансово-економічної кризи владі Кіпру прийшлося піти й на ряд непопулярних соціальних заходів, щоб привести державні фінанси країни у нормальний стан.

Значну фінансову допомогу Кіпр отримав від ЄС для подолання економічної кризи 2020 р. внаслідок пандемії коронавірусу, від якої насамперед великі збитки понесла туристична галузь країни. В 2021 р. ВВП країни склав 21,780 млрд дол США, тоді як в 2010 р. він дорівнював 23,291 млрд дол США. Негативно вплинула на державні фінанси й війна Росії проти України в 2022-2025 рр., яка спричинила зростання цін в країні на багато товарів та послуг.

23.2. Особливості податкової системи Кіпру

Згідно з вимогами Європейського Союзу парламент Кіпру 1 липня 2002 р. ухвалив пакет податкових законів, згідно якого на Кіпрі було введено нову систему оподаткування.

Країна після вступу до ЄС в 2004 р. не вважається офшором, хоча ряд країн вносять її в свої «чорні» списки (США, Білорусія), оскільки на Кіпрі

існує пільгове оподаткування ряду типів компаній. Тому багато фахівців розглядають Кіпр як нетиповий офшор. Водночас, відмінності Кіпру від класичних офшорів є такими: офіційно не визнаний офшором (компанії-резиденти сплачують податки та подають перевірену аудиторами фінансову звітність); інформація про акціонерів та директорів компаній є відкритою та знаходиться у публічному доступі; обов'язкове складання та подання у податкові органи річної фінансової звітності. Для подолання наслідків безрезової (2013 р.) економічної кризи влада Кіпру була змушена підвищити податок на прибуток підприємств до 12,5 %. Зросли також й ставки інших податків. Зокрема, влада Кіпру підвищила в 2014 р. ставку ПДВ до 14 %. Дивіденди з 2016 р. оподатковуються за ставкою в 17 %, відсотки – за ставкою в 30 %, орендна плата – за ставкою 3 %.

Кіпру уклав договори з цілою низкою країн про запобігання подвійного оподаткування. Перелік цих країн включає Австрію, Англію, Болгарію, Угорщину, Німеччину, Грецію, Данію, Ірландію, Італію, Канаду, Китай, Кувейт, Норвегію, Польщу, Росію, Румунію, Словаччину, США, Україну, Францію, Чехію, Швецію, Югославію. Головна мета цих обопільних умов – уникнути необхідності оплати податків на прибуток у двох країнах.

Для іноземців, зайнятих в офшорному бізнесі на Кіпрі, діють спеціальні правила оподаткування. Іноземні службовці офшорних компаній, які працюють на Кіпрі, сплачують прибутковий податок у розмірі однієї десятої від нормальної податкової ставки (від 0 до 4%). Якщо їх професійні послуги експортуються, то прибутковий податок скорочується до 0,25% нормальної податкової ставки. Якщо прибутки перераховуються іноземцями в інші країни, то такі прибутки повністю звільняються від кіпрського прибуткового податку. Податки на соціальне страхування іноземні службовці офшорних компаній на Кіпрі не сплачують.

Негативно на фінансовий імідж Кіпру вплинув скандал з німецьким журналістом Х. Зайнелем, що зняв фільм та написав дві книжки про Путіна, отримавши за це кошти від одного з російських мільярдерів за допомогою кіпрських офшорів. Про це йдеться у міжнародному розслідувальному проєкті «Таємниці Кіпру». Розслідувачі при цьому посилаються на витік документів шести кіпрських компаній, що займаються реєстрацією фірм та консалтингом.

23.3. Використання податкових переваг Кіпру українськими компаніями.

Основною причиною значних обсягів інвестицій в Україну через Кіпр є помірне оподаткування та можливості уникнення оподаткування на території України, використовуючи переваги чинної Угоди про уникнення подвійного оподаткування. Завдяки існуванню цієї Угоди Кіпр було включено у безліч фінансово-економічних схем з метою використання переваг його статусу юрисдикції з помірним оподаткуванням.

Україна і Кіпр у листопаді 2015 р. підписали оновлену міжурядову угоду про уникнення подвійного оподаткування, яка відповідає рекомендаціям ОЕСР щодо оподаткування окремих видів пасивних доходів. Тепер від оподаткування в Україні звільнятимуться лише тільки ті доходи, які отримані резидентом Кіпру в результаті відчуження акцій чи інших корпоративних прав, більше ніж 50 % вартості яких прямо чи опосередковано пов'язані з нерухомими майном,

розташованим на території України. В 2019 р. Україна ратифікувала Протокол про внесення змін до Конвенції між урядом України та Урядом Республіки Кіпр про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи.

Згідно з міждержавною угодою між Кіпром та Україною при репатріації доходів з України ставка оподаткування відсоткового доходу складає 2 %, для дивідендів – 5 %, для роялті – 10 %. Враховуючи той факт, що податок на прибуток підприємств в Україні зараз складає 18 %, а на Кіпрі він дорівнює 12,5 %, тому ця країна залишатиметься привабливою низько податковою юрисдикцією для українського бізнесу і в майбутньому. Так, в 2019 р. на Кіпрі було зареєстровано 459 українських компаній великого бізнесу (з капіталом понад 10 млн євро), 554 українські компанії середнього бізнесу (з капіталом від 2 до 10 млн євро) та 2388 українських компаній малого бізнесу (з капіталом менше 2 млн євро).

Кіпрські компанії присутні у близько 30 % українських юридичних осіб із іноземними засновниками і є найпопулярнішим місцем серед інших юрисдикцій. За даними НБУ, за останні п'ять років кіпрські компанії отримали 5,97 млрд дол доходу від кредитів наданих українським компаніям та прямих інвестицій у їх капітал. Це складає 26 % від 23,24 млрд дол, виплачених українськими компаніями доходів на користь нерезидентів за цими статтями. При цьому, частка Кіпру у виплачених українськими компаніями відсотках становить майже 62 %. Ці цифри свідчать про те, що Кіпр продовжує залишатися не тільки найбільшим позикодавцем українського бізнесу, а й взагалі займає монопольне становище.

Кіпр також використовується українським бізнесом, щоб приховати реальних власників компаній та для виведення коштів з країни. Зокрема, значну кількість будівельних робіт при підготовці України до проведення чемпіонату Європи 2012 р. виконувала кіпрська фірма, зареєстрована на вчительку йоги-громадянку Кіпру, а реальним бенефіціаром цієї фірми був відомий український бізнесмен О. Колесніков

На Кіпрі довго діяла філія «Приватбанку», через яку, як стверджують багато експертів й міжнародних журналістів-розслідувачів, І. Коломойський і Г. Боголобов та пов'язані з ними особи виводили з цього банку значні кошти перед його націоналізацією в 2016 р. Про ці схеми повідомили американські прокурори в 2020-2022 рр., що ведуть розслідування проти вказаних українських олігархів в США. Проти І. Коломойського і Г. Боголобова в США вже відкрито чотири справи про відмивання «брудних грошей» в США, оскільки на виведені з Приватбанку кошти придбавалася американська нерухомість та підприємства на сотні мільйонів доларів США. Не дивлячись на передані американськими слідчими документів про відмивання вказаними олігархами «брудних грошей» в США та видачі І. Коломойського і Г. Боголобова до цієї країни, поки українська влада цього не зробила. Останній факт негативно впливає на надання військової та фінансової допомоги Україні з боку влади США. Прихід до влади в США на початку 2025 р. представника республіканської партії Д. Трампа може взагалі призупинити вказану допомогу, оскільки він обґрунтовує це надмірним рівнем корупції в Україні, з якою українська влада не бореться належним чином.

23.4. Державне регулювання фінансів підприємств на Кіпрі

Основними доходами підприємств в країні є їх прибуток, доходи від випуску акцій та інших цінних паперів, а основними витратами – сплата податків та соціальних внесків. Для державних підприємств суттєвим доходом виступають дотації. На Кіпрі розвинутий туристичний і готельний бізнес та бізнес з надання фінансових послуг. Сільське господарство в країні недостатньо розвинуто, оскільки не вистачає придатної для його ведення землі. Крім того, землі біля моря практично всі забудовані готелями. До світової фінансової кризи 2008-2009 рр. в країні стрімко розвивався й будівельний бізнес, але після неї темпи його розвитку суттєво скоротилися. Зараз влада Кіпру великі надії покладає на розвиток газодобувної галузі, яка може суттєво покращити наповнення бюджету країни. Насамперед ідеться про великі газові поклади, які нещодавно відкрили в економічній зоні країни. В оголошеному тендері на розробку 12 – ти блокових шельфів брали участь понад 30 іноземних компаній.

Виходячи із завдань оподаткування, усі компанії на Кіпрі державою поділяються на дві групи: резидентні та нерезиденті. Підґрунтям для визначення статусу є місце знаходження менеджменту та органів контролю (для визнання резидентом обидва мають знаходитися на Кіпрі). Під тиском Європейського Союзу Кіпр в 2003 р. скасував реєстрацію міжнародних компаній. Тепер в країні не існує поділу на міжнародні (офшорні) та місцеві (кіпрські) компанії. Всі компанії Кіпру реєструються згідно єдиного Закону про компанії. Для міжнародного податкового планування найбільше реєструють фірми у формі компанії з обмеженою відповідальністю. Всі інкорпоровані на Кіпрі компанії зобов'язані подавати реєстраційним та податковим органам країни щорічну фінансову звітність, згідно якої складається податкова декларація та сплачується корпоративний податок. Серед основних переваг, які отримують власники компаній у разі їх реєстрації на Кіпрі з метою подальшого використання як ланки бізнес - процесу, є: значні податкові пільги; низька вартість реєстрації та обслуговування бізнес - компаній (від 2 500 до 3 350 дол. США); вільні перекази у іноземній валюті; статус країни-члена ЄС (отримав у травні 2004 р.); наявність договорів про уникнення подвійного оподаткування із 34 державами; розвинена та якісна інфраструктура юридичних і фінансових послуг.

Нерезиденти Кіпру (компанії та фізичні особи), місце проживання чи управління яких знаходиться за межами цієї країни, також підлягають оподаткуванню на Кіпрі, але в межах тих доходів, які отримані з кіпрських джерел. До таких доходів відносяться: доход від постійного представництва, офісу чи професійної діяльності, пенсії, зарплати, доход від комерційної діяльності на території Кіпру, доход від нерухомості на острові, гудвіл та інші, передбачені законодавством країни.

Зараз вимоги банків Кіпру до розкриття інформації про бенефіціарів стали більш жорсткими, тому сьогодні кіпрські компанії в основному використовуються для різних цілей податкового планування, захисту активів, побудови різного рівня холдингових та інвестиційних структур, оптимізації фінансових потоків. Водночас, влада Кіпру сприяє розвитку фінансової, юридичної та бухгалтерської галузей та використовує спрощену систему

адміністрування податків. На Кіпрі відсутні щомісячні та щоквартальні звіти з податку на прибуток.

23.5. Заходи влади Кіпру щодо боротьби з відмиванням грошей.

У 2012-2013 рр. влада Кіпру при допомозі ФБР розпочала деофшоризацію кіпрського законодавства. Але на той час основні зміни торкнулися банківського сектору. Завдяки цьому за наступні десять років Кіпр став повністю відповідати економічному профілю країни, що спеціалізується на туризмі, агрокультури та наданні сервісних послуг. Кіпрські компанії, які належать іноземцям, стали винятками і свідченням того, що вони не «не відмивають гроші». Деофшоризація банківської системи змусила компанії, які не відповідали новим вимогам, перемістити свої банківські рахунки в менш вибагливі юрисдикції.

Для посилення боротьби з відмиванням грошей Центральний банк Кіпру в середині червня 2018 р. розіслав комерційним банкам лист з попередженням про те, з якими компаніями їм не треба співпрацювати. До кінця липня 2018 р. комерційні банки повинні були перевірити свою клієнтську базу та виключити з неї компанії-«оболонки». Такими компаніями Центральний банк Кіпру називає компанії, у яких немає реальної фізичної присутності на території країни, які не ведуть реальної економічної діяльності, не представляють собою економічної цінності, які зареєстровані в юрисдикціях, де немає обов'язку надавати органам влади перевірену аудиторами фінансову звітність або являються податковими резидентами офшорних зон. Якщо у компанії є номінальний офіс з кількома співробітниками, то це не вважається фізичною присутністю на Кіпрі. У випадку, якщо компанія попадає під один з названих вище критеріїв, то кіпрські банки повинні відмовитися від співробітництва з нею. Оцінюватися повинні компанії, створені для володіння акціями чи активами, зокрема нерухомим майном чи суднами, для валютних операцій, переказу активів, корпоративних об'єднань або ті, які виступають у якості «гаманця» групи, навіть якщо сама група займається законним бізнесом та надає інформацію про кінцевих бенефіціарів. Позиція Центрального банку Кіпру повністю відповідає позиції Організації по боротьбі з фінансовими злочинами казначейства США (FinCEN).

У 2023 р. Кіпр визначився з правилами ведення єдиного реєстру бенефіціарних власників на виконання Європейської директиви про боротьбу та запобігання легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом, від 2021 р., який запрацює у 2024 р. Міністерство фінансів Кіпру також випустило законодавчі пропозиції з приєднання до BEPS Pillar II. Це гармонізувало законодавство з директивою ЄС 2022/2523 від 14.12.2022 р. щодо встановлення мінімальної ставки оподаткування на рівні 15 %. Крім того, податкові органи Кіпру випустили інструкцію щодо правил трансфертного ціноутворення для пов'язаних підприємств з обсягом контрольованих операцій до 750 тис євро. У певній мірі це стало відповіддю на скандал «Таємниці Кіпру», пов'язаний з витоком 3,6 млн документів, які свідчили про вагому роль цієї країни в уникненні накладених ЄС санкцій на Росію. На прохання президента Кіпру команда американських експертів з фінансових злочинів з ФБР і мережі боротьби з фінансовими злочинами була направлена для надання підтримки

місцевим слідчим. В результаті розпочалася масова депортація російських холдингів з Кіпру.

23.6. Особливості отримання громадянства Кіпру за інвестиції.

Для подолання наслідків кризи 2013 р. з березня 2014 р. влада країни дозволила отримання іноземними інвесторами громадянства Кіпру за спеціальною державною програмою. Її суть полягає в тому, що іноземець може зробити інвестиції на вибір (чи в нерухомість, чи в державні цінні папери, чи в банківський депозит) та отримати громадянство протягом трьох місяців для себе й членів своєї сім'ї. Громадянство Кіпру може отримати громадянин будь-якої країни. Також не існує вимоги щодо проживання в країні як до отримання паспорта громадянина Кіпру, так і після. Цей документ дає право його власнику їздити без віз до 150 країн світу. Однак, з початку 2019 р. Європейський парламент рекомендував Кіпру та ряду інших країн ЄС відмовитися від подібної практики, оскільки це сприяє відмиванню брудних грошей. Тому з листопада 2019 р. Кіпр почав процедуру позбавлення 26 осіб виданих таким чином паспортів. З 2021 р. інвестування в Кіпр для отримання громадянства стало складнішим, оскільки інвестиції в цю країну повинні забезпечити створення не 5-ти, а 9-ти робочих місць для кіпріотів та громадян ЄС. Крім того, сума благодійного внеску для участі в програмі отримання громадянства зросла з 150 тис євро до 200 тис євро. Загалом, Кіпр на видачі так званих «золотих паспортів» заробив понад 6 млрд євро. Водночас, у жовтні 2021 р. під тиском Європейської Комісії Кіпр оприлюднив список власників «золотих паспортів», відносно яких є сумніви в законності їх отримання. В цьому списку фігурують 34 особи, з яких 4 українці: І. Коломойський, Г. Боголюбов, К. Григоришин, В. Гайдук.

В кінці 2021 р. Кіпр взагалі перестав видавати довідки на постійне проживання в країні іноземним інвесторам за інвестиції, оскільки частина з них виявилася порушниками законів у своїх країнах або займалася відмиванням «брудних» грошей таким чином. Крім того, кілька міжнародних скандалів, які розгорілися в останні роки, що були пов'язані з ухиленням від оподаткування представниками бізнесу, політики, спортсменами та артистами з різних країн світу (в тому числі з України), показали, що для подібних діянь використовувався й Кіпр.

Контрольні запитання.

1. Які основні доходи і видатки бюджету Республіки Кіпр ?
2. Які фінансові заходи застосувала влада Республіки Кіпр для подолання кризи 2013 р.?
3. Які особливості здійснення підприємницької діяльності на Кіпрі українським бізнесом ви можете назвати ?
4. Як оподатковуються доходи підприємств на Кіпрі ?
5. Чому донедавна було вигідно створювати холдингові компанії на Кіпрі ?
6. Які особливості боротьби з компаніями-оболонками на Кіпрі ви можете назвати ?

Розділ 24. Державні фінанси Мальти

24.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни

Державні доходи Мальти формуються в основному за рахунок туризму і діяльності офшорних компаній, хоча після вступу країни до ЄС в 2004 р. їх діяльність попала під значні обмеження. Більшість мальтійців зайняті у сфері освіти, туризму, в сфері послуг. Крім видатків на розвиток вказаних галузей з державного бюджету, Мальта отримує допомогу і з бюджету ЄС. Так, в 2004 р. на реконструкцію мостів, доріг та інші заходи для поліпшення своєї інфраструктури вона одержала по 114 євро на душу населення.

Доходи і видатки консолідованого бюджету Мальти включають ряд видів доходів. Так, індивідуальні доходи включають такі групи доходів державних службовців, як зарплата, премії, різного роду доплати та допомоги); операційні витрати, які включають наступні статті витрат: послуги (вартість послуг водо- та газопостачання, споживання електроенергії, вугілля, пального, мастил, послуг телефонного зв'язку та інших комунікаційних послуг для державних установ); матеріали та устаткування (вартість використання матеріалів та неканцелярського приладдя, як наприклад, забезпечення відповідною літературою, вартість спецодягу, хірургічного інвентаря, медикаментів і лікувальних засобів, проїзних документів, а також інших предметів і засобів, необхідних для нормального функціонування тієї чи іншої установи.

Особливі видатки консолідованого бюджету Мальти включають наступні видатки: поліпшення стану об'єктів власності (непланові модифікації, поліпшення стану громадських будівель сільськогосподарських об'єктів); устаткування (включає будь-яке непланове оновлення офісної фурнітури, обладнання, заміна інших видів обладнання, транспортних засобів, придбання ліцензій); програми та ініціативи (включає фінансування пропозицій третіх сторін. Включає субсидії, платежі та гранти для фінансового забезпечення ініціатив громадян, благодійних та приватних інституцій тощо.

У зв'язку з світовою фінансовою кризою 2008-2009 рр. уряд Мальти був змушений частково скоротити державних та місцевих службовців, але водночас була передбачена допомога багатодітним сім'ям та найбільш нужденним особам. В наступні роки ситуація покращилася, а інфляція тримається на низькому рівні. Негативно позначилась на фінансах домогосподарств мальтійців пандемія коронавірусу в 2020 р., оскільки у багатьох із них скоротилися доходи від зайнятості в туристичній сфері. Допомога з фондів ЄС частково зняла гостроту цієї проблеми.

Негативно впливає на ефективність використання державних фінансів Мальти корупція у вищих ешелонах влади країни. Про це неодноразово писала журналістка-розслідувачка Дафне Куруана Галіція, яку вбили за це в 2017 р. Під тиском громадськості в серпні 2021 р. генеральний прокурор Мальти висунув звинувачення бізнесмену Йоргену Фенеку у вбивстві цієї журналістки. Й. Фенеку, до чийх бізнес-інтересів входять нерухомість, імпорт та продаж автомобілів, заарештували ще в листопаді 2019 р. та звинуватили у цьому вбивстві. На тлі арешту цього бізнесмена та виявлення зв'язків між ним і високопоставленими урядовцями тодішній прем'єр-міністр Мальти Джозеф

Мускат був змушений піти у відставку під тиском громадськості. Про корупцію Д. Муската також неодноразово писала Дафне Куруана Галіція, але до початку 2022 р. йому вдавалося відбиватися від цих обвинувачень. Однак, 19.01.2022 р. поліція Мальти провела обшуки у помешканні колишнього прем'єр-міністра Д. Муската у зв'язку з підозрами в корупції. Розслідування стосується передачі ним управління трьома мальтійськими лікарнями одній із швейцарських компаній за хабар в розмірі 60 тис євро в 2018 р.

24.2. Особливості податкової систем Мальти.

Ставка прибуткового податку з доходів громадян в країні залежить від сумарного обсягу доходів та сімейного стану платника податків. Є три категорії резидентів: особи, які не перебувають у шлюбі, особи, які перебувають у шлюбі, та батьки. В залежності від доходу ставки складають: 0 %, 15 %, 25 %, 35 %. Натомість фізичні особи не сплачують податки на спадщину, дарування, майно, капітал.

Внесок у фонд соціального забезпечення включає асигнування на соціальне забезпечення, здійснені урядом як роботодавцем. Ця стаття покриває також витрати Міністерства зовнішніх зносин на утримання персоналу, зайнятого на службі закордонних місій.

На Мальті, юридичні особи сплачують наступні податки: ПДВ за ставкою 18 %; податок на прибуток підприємств за ставкою 35 %; податки на дивіденди, на процентний дохід та роялті – за ставкою 0 %.

При оподаткуванні корпорацій, інкорпорованих на Мальті, застосовується принцип резидентства. Інші компанії сплачують тут податки за принципом територіальності. Для компаній, які займаються виробничою діяльністю, надаються пільги: на їхні дивіденди встановлена більш низька податкова ставка. Пільгові умови оподаткування поширюються і на нерозподілений прибуток, спрямований на фінансування інвестиційних проектів компаній (так званого пільгового податкового статусу). Він оподатковується за ставкою 17,5%. До таких компаній зараховані промислові підприємства і фірми — експортери товарів і послуг місцевого виробництва.

Дохід мальтійської компанії вважається «пасивним», якщо він походить від відсотків або роялті (тобто який не береться прямо чи опосередковано від торгової або іншої підприємницької діяльності), який не обкладається податком біля джерела за межами Мальти чи іншим податком, ставка якого становить менше 5 %. У випадку, якщо мальтійська компанія не відповідає умовам кваліфікованої участі (а також якщо мальтійський кваліфікований учасник іноземного холдингу не виконує умов), то акціонери мальтійської компанії можуть звернутися за поверненням 6 / 7 або двох третин від суми сплаченого раніше на Мальті податку. Цей розмір повернення залежить від того, застосовуються чи ні положення угод про уникнення подвійного оподаткування для підприємств, що входять в іноземний холдинг. Якщо дохід мальтійської компанії складають «пасивні» відсотки або роялті, то після отримання дивідендів вона має право звернутися за поверненням 5 / 7 від суми сплаченого компанією раніше на Мальті податку. Однак таке повернення може вимагатися лише для дивідендів, що розподіляються з рахунка Foreign Income – «прибуток з іноземного джерела» і лише тоді, коли не

застосовується положення угод про уникнення подвійного оподаткування для підприємства, що входить в іноземний холдинг.

Якщо ж мальтійська компанія була заснована виключно як холдингова, вона не сплачує ПДВ. При наявності європейської реєстрації з податку на додану вартість компанія повинна також надавати звітність з ПДВ.

Особливістю податкової системи Мальти є те, що податкові резиденти країни можуть оптимізувати податкові виплати, повернувши більшу їх частину.

24.3. Податкові пільги для міжнародних компаній та іноземців на Мальті

Міжнародні холдингові компанії, які зареєстровані на Мальті і мають іноземні інвестиції, сплачують податок за повною ставкою — 35%. Але акціонери — нерезиденти, які одержують дивіденди від цієї компанії, можуть одержати компенсацію в розмірі двох третин від суми сплачених податків або податковий кредит на всю суму податку. Це знижує рівень оподаткування міжнародних холдингових компаній до 0-6,25%. Великі пільги і переваги одержують тут також іноземні інвестиційні компанії.

Мальтійська компанія, яка отримує дивіденди або дохід від приросту капіталу в іноземній холдинговій компанії з її участю, має можливість на власний розсуд обирати один із таких двох варіантів оподаткування таких доходів: застосувати режим «звільнення від участі», відповідно до якого дивіденди або дохід від приросту капіталу отримують звільнення від оподаткування на Мальті; уключати дохід від приросту капіталу й дивіденди від холдингової участі в сукупний оподаткований прибуток компанії та платити з нього податок за стандартною ставкою, що дорівнює 35 %. Після того, як чистий прибуток буде розподілений між акціонерами, вони мають право звернутися за повним (100 %) поверненням раніше сплаченого податку на Мальті.

Міжнародні податкові угоди, укладені Мальтою з іншими країнами, дозволяють резидентам Мальти користуватися податковими кредитами при сплаті ними податків за принципом територіальності, але в тому випадку, коли в Мальти немає відносин з державою про запобігання подвійного оподаткування, мальтійські податкові відомства надають резидентам своєї країни податковий кредит у розмірі 25%. Серйозні пільги надаються на Мальті іноземцям і за індивідуальним прибутковим оподаткуванням. Іноземні громадяни, які одержали тут посвідчення на проживання, сплачують цей податок за фіксованою ставкою 15%.

24.4. Державне регулювання фінансів підприємств на Мальті

Основу доходів підприємств в країні складає прибуток, а основними витратами є сплата податків та соціальних внесків. В країні функціонують підприємства електронної, текстильної, харчової, фармацевтичної, судноремонтної та суднобудівної промисловості (мальтійські доки є найбільшими на Середземному морі). Також розвинуті підприємства туризму, сфери послуг та екологічно чистого сільського господарства (насамперед виробництво меду). На Мальті дозволені азартні ігри, завдяки чому там базується кілька онлайн-казино.

Законодавство Мальти дає змогу засновувати в державі підприємства різноманітних організаційно-правових форм. Із погляду потенційного іноземного інвестора можуть бути виокремлені такі, як: закрита компанія з обмеженою

відповідальністю; судноплавна компанія; партнерство; траст. Закрита компанія з обмеженою відповідальністю може бути організована однією фізичною або юридичною особою й характеризується таким чином: якщо всі акціонери компанії – резиденти Мальти, то мінімальний сплачений капітал становить приблизно 1500 дол США, 20 % якого повинно бути сплачено на момент реєстрації компанії на рахунок у місцевому банку; якщо компанія має акціонерів-нерезидентів Мальти, то мінімальний сплачений капітал становить близько 3000 дол США, 50 % якого повинно бути сплачено на момент реєстрації компанії на рахунок у місцевому банку; дозволено випуск лише іменних акцій; компанією не може керувати один директор (фізична особа, резидент або нерезидент Мальти); компанія зобов'язана мати секретаря – резидента Мальти (професійну компанію, належно ліцензовану в цій країні); компанія звітує в місцевих податкових службах і подає щорічний фінансовий звіт, завірений місцевим аудитором; прибуток компанії підпадає під оподаткування за ставкою, що дорівнює 35 %.

В країні держава сприяє розвитку екологічно чистого сільського господарства. Зокрема, в країні заборонено використовувати хімічні добрива, аби ті не просочились з дощовою водою в колодязі. Тому все, що вирощується на Мальті, вважається екологічно чистим і поставляється на європейський ринок. Екологічно чистою є крейда та мед, ще одна гордість мальтійців, на честь якої й назвали острів. Крім того, в країні не вистачає природної прісної води, значна частина якої виробляється за рахунок опріснення морської води. Більшість підприємств, які займається подібною діяльністю, знаходиться у приватній власності.

Світова економічна криза 2020 р. внаслідок пандемії коронавірусу насамперед негативно позначилася на фінансах підприємств туристичної галузі, оскільки суттєво зменшилася кількість іноземних туристів. Фінансова допомога з боку держави та з фондів ЄС частково допомогла зберегти підприємства цієї галузі.

24.5. Особливості отримання громадянства Мальти за інвестиції.

Для залучення іноземних інвестицій, Мальта донедавна продавала громадянство своєї країни іноземним інвесторам. Парламент Мальти в кінці 2013 р. дав свою згоду на продаж громадянства країни вихідцям із третіх країн (не членів ЄС), щоб вони могли з паспортом Мальти вільно перебувати в країнах Європейського Союзу. Претендент на це повинен зробити безповоротний внесок у спеціальний фонд Національного розвитку Мальти, орендувати (купити) нерухомість у країні на п'ять років, інвестувати в цінні папери мальтійських підприємств на термін п'ять років. Отримання громадянства країни дасть можливість претенденту вільно проживати в будь-якій державі Європейського Союзу, а також їздити без віз до 160 країн світу. Крім того, паспорт Мальти дозволяє не лише жити, а й працювати та вчитися в будь-якій державі ЄС, а також оптимізувати податки. Громадянство набувачу надається протягом 12–14 місяців. Програма розрахована на 8000 заявників, 900 із яких уже подали документи (на серпень 2016 р.). Програма надає можливість отримати громадянство всім членам сім'ї заявника, уключаючи батьків. Потрібно враховувати й той факт, що Мальта входить не лише до ЄС, а й до Британської Співдружності, що дає власнику мальтійського громадянства додаткові пільги та переваги у Великій Британії. Водночас, на Мальті існує так званий «чорний список» країн, громадяни яких не

мають право на отримання мальтійського громадянства (Афганістан, Сомалі, Сьєра-Леоне та подібні до них).

Розміри внеску за набуття громадянства Мальти для іноземців до Національного фонду розвитку Мальти донедавна були такими: 600 тис. євро – основний набувач громадянства, 25 тис. євро – його дружина (чоловік), 25 тис. євро – його діти до 18 років (сума сплачується за кожну дитину), 50 тис. євро – його діти від 18 до 26 р., а також його батьки старші за 55 р. (за кожного). Серед необхідних документів потрібен, насамперед, витяг із банку про наявність коштів на рахунку набувача громадянства. Загалом, донедавна за 1 млн євро можна отримати громадянство для сім'ї з чотирьох осіб.

Проходження процедури на благодійність коштує: 7,3 тис. євро – для основного набувача громадянства, 5 тис. євро – для його дружини (чоловіка), 3 тис. євро – для його малолітніх дітей з 13 років (сума сплачується за кожну дитину), 5 тис. євро – для його дітей від 18 р. до 26 р., а також для його батьків, старших за 55 р. (за кожного). Оренда нерухомості повинна бути не менше 16 тис. євро в рік або купівля нерухомості на суму понад 500 тис. євро. Інвестиції в цінні папери повинні бути на суму 150 тис. євро (їх продаж дозволено лише через п'ять років). За отримання біометричних паспортів треба сплатити 500 євро на кожного заявника. Банківські витрати – 200 євро на всіх заявників. Адміністративно-правові витрати – 50 тис. євро для основного набувача громадянства, 10 тис. євро – для його дружини (чоловіка), 5 тис. євро – його дітей від 0 р. до 26 р., а також батьків старших за 55 р. (за кожного). Зокрема, за 1 млн євро можна отримати громадянство для сім'ї з чотирьох осіб.

З вересня 2021 р. умови отримання громадянства Мальти за інвестиції стали жорсткішими. Тепер сума інвестицій має складати 650 тис. євро у фонд розвитку країни, ще 150 тис. євро – у державні облігації. Крім того, треба придбати нерухомість в країні за 350 тис. євро. Внесок у фонд розвитку Мальти також зростає на 100 тис. євро, якщо інвестор подає заявку на отримання паспорта вже через рік після отримання дозволу на проживання на Мальті. Формально для успішного здійснення процедури отримання громадянства країни на Мальті треба прожити рік, проте на практиці це майже ніяк не контролюється. Цим можуть скористатися інвестори із сумнівним минулим. Тому Європейська Комісія закликає Мальту ретельно перевіряти усі заявки на громадянство за інвестиції та, за потреби, вживати необхідних заходів.

2 березня 2022 р. через агресію Росії проти України та приховану участь у ній Білорусі уряд Мальти призупинив на невизначений термін розгляд заяв на отримання так званих «золотих паспортів» за інвестиції від громадян цих країн. Призупинення поширюється як на схему отримання громадянства в обмін на інвестиції, так й на схему отримання резиденції, яку треба поновлювати щорічно.

Контрольні запитання.

1. Які основні доходи бюджету Мальти ?
2. Які основні видатки бюджету Мальти ?
3. Яка структура операційних витрат бюджету Мальти ?
4. Який рівень повернення податку для мальтійської компанії, якщо її доходи складають «пасивні» відсотки або роялті?
5. Які заходи використовуються Мальтою, щоб залучити іноземні інвестиції в країну ?

6. Які особливості отримання громадянства Мальти за інвестиції?

Розділ 25. Державні фінанси Румунії

25.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни.

Державні фінанси включають державний бюджет, бюджет державного соціального страхування, фінанси державних підприємств та організацій. Основні доходи державного бюджету дають податкові надходження, а основними витратами є витрати на соціальну сферу, соціальне забезпечення, на дотації місцевим бюджетам, на фінансову підтримку підприємств державного сектору, на утримання апарату управління, поліції та збройних сил, так як Румунія є членом НАТО. В останні десятиліття країна стала виділяти більше ресурсів й на науку, оскільки, на думку урядовців, Румунії не зовсім потрібне сільське господарство, яке базується на створенні низької доданої вартості і низької заробітної плати.

У 1991 р. у Румунії прийнятий закон про бюджетну систему. Відповідно до нього зберігається єдина бюджетна система держави. Формування фінансових ресурсів, управління ними, використання та контроль за ними з боку держави, адміністративно-територіальних одиниць та публічних установ регламентується законом. Рахунковий суд здійснює контроль за утворенням фінансових ресурсів держави та публічного сектору, управління ними та їхнім використанням. На вимогу Палати депутатів чи Сенату Рахунковий суд контролює використання публічних ресурсів та доповідає про встановлені факти. Окремі ланки бюджетної системи наділені відносною самостійністю, але пов'язані між собою системою дотацій, які, як правило, надходять із державного бюджету. У лютому 1991 р. було створено спеціальний фонд допомоги безробітним. Фонд фінансувався за рахунок внесків державних і приватних підприємств у розмірі 4% фонду заробітної плати, а працівники підприємств сплачували у фонд 1 % своєї зарплати. Відповідальність за організацію системи нарахування та видачі допомоги безробітним, а також професійну перепідготовку безробітних було покладено на підпорядковані Міністерству праці місцеві відділи працевлаштування.

Іноземні інвестори можуть брати участь у діловій активності в Румунії одним із наступних способів: шляхом створення нової комерційної компанії, підрозділу або відділення, будь або повністю в іноземному володінні або на партнерських засадах із румунською фізичною або юридичною особою; шляхом участі в збільшенні капіталу існуючої компанії або в придбанні акцій та інших цінних паперів такої компанії; шляхом придбання концесії або укладення угоди на здійснення тієї або іншої діяльності або управління тими або іншими процесами; шляхом придбання прав власності на нерухомість, включаючи землю, за допомогою створення румунської компанії; шляхом придбання промислових або інтелектуальних прав власності; шляхом укладення угоди про розробку або про розподіл продукції в справі використання природних ресурсів.

На початку 2005 року Міжнародний валютний фонд висунув до Румунії кілька вимог, з-поміж яких підвищення тарифів на енергоносії й теплову енергію. Водночас ним вимагалось утримання темпів інфляції у межах 7%. Як рецепт МВФ висунув вимогу скорочення бюджетного дефіциту до 0,4-0,5% від

ВВП. Владі Румунії вдалося вирішити вказану проблему, що забезпечило економічний ріст у наступні роки.

Завдяки розвиткові малого бізнесу і створенню високих технологій Румунія вийшла із кризи 2008 – 2009 рр. з невеликими втратами. Перед кризою 2020 р. у 2019 р. номінальний ВВП Румунії становив 243,7 мільярда доларів. Водночас, пандемія коронавірусу та економічний спад в країні загострив не тільки економічну, але й політичну ситуацію в країні, що може ускладнило вихід Румунії з фінансової кризи в 2021 р. На початку осені 2021 р. розпалася правляча коаліція, яка у свій час сформувала центристський уряд. Однією з головних причин цього стала неефективна боротьба уряду з наслідками пандемії коронавірусу в 2020-2021 рр. Складною залишається політична ситуація в країні й на початку 2025 р., де до влади рветься проросійський претендент на посаду президента цієї країни.

Війна Росії проти України погіршила стан державних фінансів країни. Тим не менше, Румунія надала значну допомогу українським біженцям та військову допомогу українським військовим. Зокрема, Румунія в 2024 р. погодила навчання 50-ти українських пілотів на F-16 на своїй території. Це схвалив Президент Румунії Клаус Йоганніс, який у серпні 2024 р., крім того, направив до парламенту листа, в якому повідомив, що дає свою згоду на транзит військової допомоги для України. Для убезпечення східного флангу НАТО від можливої агресії Росії в 2024 р. в Румунії прийнято рішення про будівництво військового містечка для розміщення військ НАТО чисельністю до 10 тис військових та членів їх сімей.

25.2. Фінансові аспекти здійснення процесу приватизації в Румунії

Приватизація розглядалася як одна з основних складових переходу країни до ринкової економіки та зменшення дефіциту державного бюджету. Стрижнем політики уряду була програма масової приватизації шляхом розповсюдження сертифікатів власності (за символічну ціну), за якою планувалося протягом семи років приватизувати всі державні комерційні компанії. Усі державні підприємства Румунії було трансформовано в акціонерні компанії та компанії з обмеженою відповідальністю з наступною приватизацією або в державні компанії, що залишилися під контролем держави. Закон про землю створив юридичні умови для повернення землі у приватну власність (75% сільськогосподарських угідь або 8 млн. га). Державне житло, за винятком того, де виникли проблеми з установленням прав власності на будинки, захоплені державою за комуністичного режиму, було продано у приватну власність.

Фонд державного майна був створений згідно Закону про приватизацію, є державною інституцією, на яку покладена відповідальність за передачу у приватну власність акцій комерційних компаній, якими управляє фонд. П'ять фондів приватного майна, що були створені згідно з Законом про приватизацію, були організовані у формі акціонерних компаній і мали діяти на комерційних засадах. У свою чергу, кожен ФПМ є власністю всіх дорослих громадян Румунії, що мають сертифікати власності.

Дуже суперечливим було питання повернення житла колишнім власникам (реституція). У Румунії закон про реституцію набрав чинності в червні 2006 року. Під повернення колишнім власникам підпали будівлі посольств, шкіл, лікарень, штаб-квартир політичних партій та інші громадські

споруди. Діти колишніх власників легко відсудили свої акції у колишніх готелях, на заводах і фабриках, які збереглися дотепер. Інші претензії – це вимога повернути землю. Було також подано понад 450 тисяч заяв про повернення земельних сільськогосподарських ділянок загальною площею 900 тисяч га, а також 1,9 млн. га лісу. Румунія мала 573 тис. га вільної землі, ще частина – у муніципальній власності, тож країна в основному повернула землю колишнім власникам. До того ж у Румунії власникам земельних ділянок, котрі досягли пенсійного віку і мають до 10 га землі, з бюджету виділяється по життєва рента – по 100 євро за кожен гектар, якщо той згоден продати землю. Тим, хто передає її в оренду, сплачують 50 євро за гектар. Це доплата до вартості землі.

25.3. Особливості податкової системи Румунії.

Ставка корпоративного податку на прибуток зараз складає 16%. Невеликі компанії, з річним доходом, що не перевищує 100 тисяч євро, і кількістю працівників до 9 чоловік, користуються пільгами. Також є можливість вибрати спеціальний режим, де ставка корпоративного податку всього 3%. Витрати, пов'язані з придбанням, виробництвом, будівництвом, встановленням або удосконаленням матеріальних активів, що амортизуються, відшкодовуються шляхом списування витрат на амортизацію. Щорічні збитки відшкодовуються із прибутків, що підлягають оподаткуванню, протягом п'яти років. Відшкодування збитків провадиться за умови, що збитки внесені до бухгалтерської книги.

У Румунії діє пільговий режим оподаткування мікробізнесу. Йдеться про підприємства, річний дохід яких не перевищує 1 мільйона євро. На такі компанії поширюється знижена ставка податку з обороту, що дорівнює 1-3%. Який відсоток від валового доходу доведеться заплатити підприємцю у вигляді податку, залежить від кількості співробітників, що працюють на нього. Для фізичних осіб ставка податку на спрощеній системі оподаткування складає 10 %. Підприємець може обрати не більше 5 видів діяльності та найняти не більше 3 працівників. Для нього діє режим звільнення від ПДВ. Товарний облік відсутній, але передбачений облік доходів чи спрощений облік.

Ставка прибуткового податку з доходів громадян з 1 січня 2018 року складає 10%. Відповідно до законодавства Румунії оподатковуються такі види доходів: зарплата; дохід від індивідуальної діяльності; дохід від передачі прав користування; дохід від інвестицій; пенсії, що перевищують 9 мільйонів румунських лейв; дохід від сільськогосподарської діяльності; дохід від призів та виграшів у азартні ігри; інші види доходів. Не оподатковуються такі види доходу: оплата декретної відпустки та відпустки з догляду за дитиною; талони на харчування; виплати, отримані за страховими свідоцтвами у вигляді компенсацій, страхових сум або відшкодування моральної шкоди; дохід від системи фондових опціонів; виплати, отримані як покриття дорожніх витрат та витрат на житло під час делегування; заробітна плата за створення програмного забезпечення; спонсорство та грошові пожертвування; спадщина; грошові суми, що є частиною субсидованих відсотків за позиками, виданими відповідно до чинного законодавства; дохід від продажу рухомого та нерухомого майна.

Відповідно до Фінансового законодавства, доход, отриманий нерезидентами від діяльності на території Румунії, підлягає оподаткуванню в

цій країні. Застосовуються такі податкові квоти: 5% доходу від відсотків із строкових вкладів, з депозитного сертифікату або інших видів заощадження у банках та інших кредитних організаціях у Румунії; 20% доходу внаслідок виграшу в азартні ігри; 15% будь-якого іншого доходу (тобто дивідендів, орендної плати/авторського гонорару, комісій тощо) У випадку, якщо одержувач доходу є резидентом країни, з якою Румунія уклала Договір про уникнення подвійного оподаткування, застосовується пільгова ставка податку.

Законодавство Румунії передбачає здійснення внесків на соціальне забезпечення. Відповідно до договору найму на індивідуальному рівні, працівник зобов'язаний здійснювати такі внески на соціальне забезпечення: внески на соціальне забезпечення – 9,5% місячного окладу до вирахування податків; внески до фонду охорони здоров'я – 6,5% місячного окладу до вирахування податків; внески до фонду безробіття – 1% місячного окладу до вирахування податків. Роботодавець здійснює такі соціальні внески: внески на соціальне забезпечення: від 31,5% до 41,5% (залежно від умов праці) місячного доходу до вирахування податків; внески до фонду охорони здоров'я: 7% від загального фонду оплати праці; національний фонд страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань: 0,5% -4% загального фонду оплати праці.

Дивіденди, роялі, відсотки оподатковується за ставкою 16%. Для нерезидентів з 2017 року податок на дивіденди був знижений до 5%.

В системі непрямих податків основними є ПДВ, який стягується на основі шостої директиви ЄС, однак є менш складним, ніж у багатьох країнах Європейського Союзу. У 2016 році основна ставка ПДВ була знижена з 24 до 20%, а в 2017 році до 19%. Пільгові ставки становлять 9% (продукти, ліки, обладнання для інвалідів, періодичні видання) і 5% (соціальне житло). Традиційно звільняються від сплати ПДВ послуги в сфері медицини, освіти, банківські і фінансові послуги, і, з деякими виключеннями, послуги з оренди нерухомості.

Акцизні збори сплачуються до державного бюджету на такі товари, вироблені в країні чи за кордоном: пиво; вино; інші алкогольні напої; проміжні продукти; етиловий спирт; тютюнові вироби; мінеральне паливо. Вище названі товари підлягають акцизному збору при імпорті в Румунію. Акциз сплачується на момент реалізації товару.

Стягуються також ряд місцевих податків та зборів: податок на будівлі (зазвичай за ставкою від 0,1% до 0,4% від вартості об'єкта нерухомості); земельний податок; податок на транспортні засоби; податок за видачу сертифікатів, дозволів; податок на рекламу; податок на виставки-ярмарки; спеціальні податки та збори; інші місцеві податки та збори.

Для Румунії поки характерне масове ухилення від оподаткування, чому сприяє корупція у всіх органах влади. Значний внесок у боротьбу з корупцією в Румунії внесла прокурор Лаура Кьовеші, керівник Національного антикорупційного директорату Румунії (НАД), завдячуючи діям якої до в'язниці потрапило багато урядовців та політичних діячів, обвинувачених у корупції, хабарництві та відмиванні грошей.

25.4. Державне регулювання фінансів підприємств в Румунії

Основними доходами підприємств в країні є прибуток, а основними витратами – сплата податків та внесків у соціальні фонди. Для державних підприємств надаються певні дотації. Для зменшення дотаційності багатьох державних підприємств в Румунії була проведена їх масова приватизація та корпоратизація. Підготовка до проведення приватизації почалась у 1992 р., тоді приблизно 6 тис. державних підприємств, були перетворені в акціонерні товариства. Загалом, корпоратизація та комерціалізація державних підприємств забезпечили формування в Румунії ринкового середовища.

Важливу роль у фінансуванні бюджету Румунії відіграють доходи від підприємств нафтового сектору, оскільки країна є найбільшим виробником нафти і газу в Східній Європі. Ця країна має в своєму розпорядженні підтверджені запаси нафти в об'ємі 1 млрд. барелів (у чотири рази більше, ніж усі східноєвропейські країни разом узяті). У Румунії функціонує 10 нафтопереробних заводів, загальна потужність яких складає приблизно 600 тис барелів у день. Нові газові поклади відкрито Румунією на шельфі острова Зміїний, частину якого було відсуджено в Україні в 2009 р. Компанії Exxon Mobil та OMV Petrom оголосили про відкриття на цій ділянці шельфу родовища газу об'ємом від 42 до 84 млрд. кубометрів. Але в результаті війни Росії проти України в 2022-2025 рр. видобуток газу на шельфі біля острова Зміїний було призупинено.

В результаті реформ галузева структура економіки Румунії в XXI ст. стала наступною – в структурі ВВП став переважати сектор послуг, який забезпечує 53,2% ВВП, ще 33,7% дає промисловість, і 13,1% – сільськогосподарський сектор. Країна є регіональним лідером у сфері ІТ та виробництві автомобілів, яке складає основу експорту. Абсолютна більшість торгових партнерів Румунії – це країни ЄС, серед яких чільні місця займають Німеччина та Італія.

Під час війни Росії проти України, коли російськими військами були заблоковані майже всі українські порти на Чорному морі, Румунія забезпечила вивіз української продукції через свої порти, що дало відповідним румунським підприємствам суттєві фінансові надходження. Коли в кінці 2023 р. - на початку 2024 р. польські перевізники та фермери розпочали блокаду українсько-польського кордону, то румунська сторона розширила перевозку українських товарів автодорогами, залізницею та річковими суднами по Дунаю, що також позитивно позначилося на доходах її автотранспортних та судноплавних підприємств та залізниці.

25.5. Особливості державного регулювання іноземних інвестицій в країні

Іноземні інвестиції в Румунії регулюються відповідним законом 1991 року, якщо інше не передбачено міжнародними угодами або конвенціями, до яких країна приєдналась. Закон забезпечує загальноприйнятий захист іноземних інвестицій, включаючи повну компенсацію в разі якої б то не було націоналізації, навіть якщо вона здійснюється в інтересах суспільства.

Іноземні інвестиції мають бути зареєстровані і погоджені з Румунським агентством розвитку (РАР). РАР розглядає дані про фінансовий стан інвестора, напрямки інвестицій, юридичну форму здійснення інвестицій, розміри капіталу, що інвестується. РАР може запросити інформацію від центральних та місцевих

органів влади, а також від державних компаній, що працюють у галузі, в яку інвестується капітал. Заявка на іноземні інвестиції вважається схваленою, якщо РАР не повідомило інвестора про її відхилення. Рішення РАР щодо заявок не підлягає оскарженню. Іноземні інвестиції можуть направлятись у будь-яку галузь економіки Румунії за умови, що вони не загрожують національній безпеці та інтересам оборони Румунії, не загрожують громадському порядку, здоров'ю громадян і не шкодять принципам громадської доброчинності. Державна підтримка сільського господарства Румунії стимулює залучення іноземних інвестицій й в аграрний сектор країни.

За даними опитувань, до кризи 2008 – 2009 рр. Румунія займала третє місце серед країн Центральної та Східної Європи за привабливістю країни для іноземних інвесторів, поступившись лише Польщі і Чехії. Загалом, за період 1998 – 2009 рр. Румунія (разом з Болгарією) вийшла на перше місце за темпами приросту інвестицій в Центрально – Східній Європі. Водночас, неналежна боротьба з організованою злочинністю та корупцією негативно позначається на інвестиційній привабливості країни.

Іноземні інвестори на тривалий час звільняються від сплати податків і мита на товари, що є капітальними внесками у натуральній формі, а також від мита на імпортовану сировину. Залежно від виду діяльності компанія звільняється від сплати податків на прибуток на термін від двох до п'яти років, а на інвестиції, які стимулюють зростання експорту, створюють нові робочі місця або розвивають нові, технології, можливі подальші значні податкові знижки. З введенням уніфікованого курсу обміну валюти весь прибуток і капітальний дохід після вирахування податків можна репатріювати, сплативши додатково **податок** у розмірі 10% на прибутки, які репатріюються.

Для залучення іноземних інвестицій зараз наголос в Румунії робиться на розвиток індустріальних парків, яких в країні нараховується 49. Їм надаються значні фінансові пільги.

Контрольні запитання.

1. Які особливості реформування фінансово-економічної системи Румунії ви можете назвати?
2. Які основні доходи державного бюджету Румунії?
3. Які основні видатки державного бюджету Румунії?
4. Які основні фінансові чинники вплинули на включення Румунії до ЄС у 2007 році?.
5. Які ви знаєте види податків в Румунії?
6. У чому полягають особливості державного регулювання фінансів підприємств в Румунії?

РОЗДІЛ 26. Державні фінанси Болгарії

26.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни

Державні фінанси Болгарії включають державний бюджет, фінанси соціальних фондів, фінанси державних підприємств та установ. Основні доходи державного бюджету – це податкові надходження, а основними його видатками є видатки на соціальне сферу, на соціальний захист населення, на апарат управління тощо.

Старт економічним реформам в Болгарії було дано у лютому 1991 р., а першими діями влади стало введення повної лібералізації цін, доходів і валютних курсів. Загалом, перехідний період в Болгарії характеризувався різким погіршенням усіх найважливіших економічних показників. Дійсно ринкові реформи, розпочалися в Болгарії з 2001 року. В країну прийшов іноземний капітал, запрацювала банківська система. Разом з тим, близько 80% її активів стало належати іноземним банкам. Внаслідок запроваджених заходів було подолано наслідки валютної кризи, приборкано гіперінфляцію, досягнуто відносної фінансової стабілізації. Валютні запаси збільшилися вдвічі. Разом з тим, лібералізація цін призвела до значного подорожчання вартості життя. Членство Болгарії в НАТО швидше можна визначити як один із чинників, що сприяв подоланню важких часів, які переживала країна в перехідний період. Вступ Болгарії до Євросоюзу в 2007 р. також позитивно позначився на фінансовій системі країни, оскільки в Болгарію пішли значні інвестиції, в тому числі з фондів ЄС. До 2013 р. Болгарія отримала з фондів ЄС 11 мільярдів доларів допомоги, передусім на розвиток сільського господарства, хоча Європейський Союз поки критично оцінює зусилля Болгарії в боротьбі з корупцією. На 2012 р. рівень тіньової економіки в країні становив 32 %, тоді як середній по країнам ЄС знаходився на рівні нижче 20 %. За розслідування корупційних дій можна поплатитися життям. Так, в 2018 р. міжнародна організація «Репортери без кордонів» закликала владу Болгарії провести ефективне розслідування вбивства телевізійної ведучої журналістки Вікторії Марінової та закликали захистити її колег-журналістів з телеканалу TVN. Убивцю спіймали та засудили в 2019 р. до 30 років ув'язнення, хоча журналістська громадськість вважає, що посадили виконавця, а не замовника вбивства з представників вищої влади Болгарії.

Світова фінансова криза 2008-2009 років негативним чином вплинула на державні фінанси країни та на зростання тіньової економіки, яка сягнула 30% від ВВП. Для вирішення вказаних проблем уряд пішов на запровадження жорстких заходів з економії публічних коштів, що призвели в 2009 р. до профіциту бюджету в розмірі 1%. Разом з тим, Болгарія лише у 2014 р. повернулася до стабільного економічного зростання. Його темпи в 2015 р. склали 3,6 % в 2015 р. та 3 % в 2016 р. Але проблемою залишалось значне безробіття, яке в 2015 р. дорівнювало 9,2 %, тоді як в 2008 р. воно складало 5,6 %.

У Болгарії дуже різко критикувався закон «Про публічно-приватне партнерство» (2012 р.) за надмірне державне регулювання такої форми взаємодії держави та бізнесу. Тому його було відмінено в 2017 р. Водночас, треба взяти до уваги той факт, що ЄС не нав'язує державам-членам жорсткі правила для здійснення публічно-приватного партнерства, а лише вказує

ключові елементи, які повинні бути враховані країнами цього об'єднання при створенні своєї системи права щодо публічно-приватного партнерства.

Для подолання світової економічної кризи 2020 р., викликаною спадом виробництва внаслідок пандемії коронавірусу, ЄС надав Болгарії значну фінансову допомогу, яка дозволила в 2021 р. частково подолати наслідки цієї кризи. Також негативно вплинула на державні фінанси країни війна Росії проти України в 2022-2025 рр., оскільки вона призвела до зростання цін на енергоносії та необхідності збільшення соціальних допомог насамперед вразливим верствам населення. Водночас, Болгарія надала певну фінансову та військову допомогу Україні, а також прихистила кілька десятків тисяч українських біженців. Водночас, негативно може вплинути на відносини Болгарії та України фінансовий скандал щодо закупівлі нашою країною у неї застарілого російського обладнання для Хмельницької АЕС, яке давно не використовується у Болгарії, на суму близько 600 млн євро. Крім того, на державні фінанси Болгарії негативно впливає політична нестабільність та часті зміни урядів.

26.2. Особливості податкової системи Болгарії

Усі громадяни Болгарії сплачують податки на доходи, як службовці і так особи вільних професій. У випадку, коли фізичні особи є постійними резидентами Болгарії, податок стягується як з доходів, отриманих у Болгарії, так і за її межами. Іноземні резиденти, що працюють у Болгарії, сплачують податок на доходи, отримані тільки в даній країні. Працедавець зобов'язаний кожного місяця утримувати із заробітної плати службовця суму прибуткового податку, який належить сплатити, і витрати на державне страхування.

В Болгарії лінійний податок на доходи фізичних осіб з 2007 р. дорівнює 10%, що є найнижчим показником для країн ЄС. Відповідно до Фінансового законодавства оподатковуються такі види доходу: зарплата; дохід від індивідуальної діяльності; дохід від передачі прав користування; дохід від інвестицій; пенсії, що перевищують певний рівень; дохід від сільськогосподарської діяльності; дохід від призів та вигравів у азартні ігри; інші види доходів. До основних видів доходів, що не оподатковуються, відносяться: оплата декретної відпустки та відпустки з догляду за дитиною; талони на харчування; виплати, отримані за страховими свідоцтвами у вигляді компенсацій, страхових сум або відшкодування моральної шкоди; дохід від системи фондів опціонів; виплати, отримані як покриття дорожніх витрат та витрат на житло під час делегування; заробітну плату створення програмного забезпечення; спонсорство та грошові пожертвування; спадщину; грошові суми, що є частиною субсидованих відсотків за позиками, виданими відповідно до чинного законодавства; дохід від продажу рухомого та нерухомого майна.

Для подолання негативних фінансових наслідків кризи 2008-2009 рр. у Болгарії в 2010 р. було введено податок на розкіш і верхню межу на зарплати, що стали основними заходами антикризового плану уряду. Податок на розкіш платитимуть власники особистих яхт, літаків, автомобілів, потужність яких понад 150 кінських сил і об'єм двигуна вище 3000 куб. см. Цей податок також платитимуть власники квартир і будинків, площа яких перевищує 250 кв. м. Крім того, уряд має намір стягувати податок з відсотків, що виплачуються банками за депозитами, які перевищують 100 тис. левів (50 тис. євро).

Податок з корпорацій в Болгарії з 2005 р. сплачується за ставкою 10 % (раніше ця ставка складала 15 %). Така ставка податку є однією з найнижчих в країнах Є, що сприяє реєстрації компаній з багатьох країн – членів ЄС і не тільки. Спеціальні податкові ставки застосовуються для компаній, що займаються страховим та гральним бізнесом.

В Болгарії єдиним річним (патентним) податком обкладаються фірми, які мають обіг за останні 12 місяців менш 75000 левів, та які займаються видами діяльності, визначеними законом (близько 50 видів): готелі; ресторани; магазини; оптові склади; виробництво продуктів харчування; будівництво; комп'ютерні ігри; інтернет послуги; транспортні послуги. Фірми, що обкладаються патентним податком, додатково сплачують податок на нерухоме майно, таксу на побутові відходи, податок на транспортні засоби, прибутковий податок з зарплатні персоналу, соціальні та пенсійні відрахування. ПДВ на дані фірми не розповсюджується. До місцевого бюджету ставка податку становить 10% незалежно від розміру річного прибутку. База для нарахування податку до республіканського бюджету створюється шляхом зменшення оподаткованого прибутку на суму податку до місцевого бюджету.

Податок на приріст капіталу сплачується фізичними особами при продажі нерухомого майна.

Ставка податку на додану вартість становить 20 %. Знижена ставка ПДВ застосовується при наданні певних послуг та при експорті. Доходи від страхування та банківські послуги звільняються від сплати ПДВ.

Ставка податку на нерухоме майно, яке не використовується для проживання, складає 0,15 %. Податок на нерухомість у цій країні надходить зазвичай як до державного бюджету, так і до місцевого. Він виступає одним із основних джерел доходів бюджетів органів місцевого самоврядування.

Особливістю оподаткування майна в Болгарії є податок на побутове сміття. Ставка встановлюється на житлові приміщення (пропорційно балансовій вартості або залежно від кількості сміття), на не житлові будинки (залежно від виду та кількості контейнерів для збору відходів). У середньому плата цього податку встановлюється у розмірі 0,3 – 0,5 % від балансової вартості приміщень. Він сплачується разом з податком на нерухоме майно.

Автомобілі, автобуси, причепа, спеціалізовані будівельні машини, колісні трактори та інші самохідні машини обкладаються дорожнім податком, який оплачують власники транспортних засобів. Розмір податку становить 10 левів за кожен тону повної маси транспортного засобу (відповідно до його потужності) і вноситься у строки та на умовах, визначених для податку на транспортні засоби за встановленою шкалою рівними частинами до 31 березня та 30 вересня. Ті платники, які заплатили податок один раз на рік, отримують знижку 5%.

Ставка вуглецевого податку в Болгарії зараз складає 27 євро за одну тону і є однією з найнижчих в ЄС. Тому в наступні роки планується поступово підвищувати ставку цього податку, а також ставки на різні види моторних палив, що покращити екологічну ситуацію в країні.

Працедавець зобов'язується вираховувати певну суму податку із прибутку службовців і робити внески у фонд соціального страхування.

26.3. Державне регулювання фінансів підприємств

Основою доходів підприємств у Болгарії є прибуток, внутрішні та зовнішні інвестиції, а основними витратами – сплата податків, соціальних внесків, виплати за кредитами. Для вирішення проблеми збитковості багатьох державних підприємств влада країни пішла на їх масову приватизацію, хоча при цьому було багато порушень. Так, національна авіаційна компанія «Балкан» була приватизована всього за 150 тис. дол. США. А найбільший на Балканах металургійний комбінат «Креміковци» було продано одній індійській фірмі за 1 дол. США, але з умовою внесення значних інвестицій.

Членство країни в НАТО безумовно дало імпульс для розвитку оборонної індустрії взагалі. В останні роки, перед кризою 2008-2009 рр., в оборонній галузі спостерігався підйом. На сьогодні оборонна промисловість майже повністю приватизована. У зв'язку з війною Росії проти України в 2022-2025 рр. Болгарія надала нашій країні певну військову допомогу, зокрема снаряди. Крім того, вона пообіцяла передати Україні 100 бронетранспортерів радянського виробництва.

У рамках земельної реформи були відновлені права насамперед колишніх власників та їх спадкоємців на землю, передану трудовим кооперативам і державним господарствам, а також на землю, незаконно вилучену після прийняття закону «Про трудову земельну власність» (1946 р.). Держава надає кредити на розвиток фермерських господарств. Так, з 1990 р. уряд сплачує субсидії фермерам на розширення поголів'я худоби, а закупівля молочної продукції, вовни та шкір у фермерства ведеться на валютній основі.

Значні доходи бюджету країни приносить туристична сфера, яка стимулюється державою. Болгарія – одна із найрозвинутіших стосовно туристичного бізнесу країн Європи, що зумовлено мальовничою природою та пам'ятками культури різних століть. Країну щороку відвідують понад 10 млн. туристів.

26.4. Особливості залучення іноземних інвестицій до Болгарії.

Після вступу до ЄС з 01.01.2007 р. економіка Болгарії досягла певної стабільності завдяки залученню коштів з фондів цієї організації та іноземних інвесторів. У Болгарії спостерігаються позитивні тенденції насамперед в таких сферах як туризм, ринок капіталу і банківська система. За даним Європейської Спільноти Болгарія також досягла помітного прогресу в прийнятті нового законодавства в галузі руху капіталу і платежів. Інфраструктура країни постійно покращується, багато в чому завдяки припливу іноземних інвестицій, особливо із країн Європейського Союзу. Водночас, владі Болгарії ще треба зробити багато, щоб фінансовий сектор країни ще був більш сприятливим до залучення іноземних інвестицій. Експертні розрахунки показують, що для досягнення Болгарією рівноправного членства в ЄС, інвестиції в болгарську економіку повинні становити 25% ВВП, однак фонди ЄС, які сприяють цьому процесу, поки передбачають покриття тільки 4-5% цих потреб. Натомість, у Болгарії існує сприятливе географічне становище для залучення інвестицій, оскільки вона розташована на перехресті традиційних сухопутних шляхів між Європою і Азією, має вихід до моря. Все це дає їй перевагу при участі в інтернаціональних транспортно-комунікаційних перевезеннях. У Болгарії

також якісний людський капітал. Освітня система підготовки кадрів має великий набір дуже хороших за міжнародним стандартом професій.

Для залучення іноземних інвестицій зараз наголос в Болгарії робиться на розвиток індустриальних парків, яких в країні нараховується 14. Їм надаються значні фінансові пільги.

У Болгарії певні податкові пільги донедавна надавалися у зонах вільної торгівлі, яких нараховувалося 6, що стимулювало приплив іноземних інвестицій до цих зон.

Особливості отримання посвідки на проживання в Болгарії за інвестиції

Посвідка на проживання іноземним інвесторам у Болгарії надається при придбанні будинку або квартири на суму 300 тис. євро. Отримавши можливість перебування в країні від року до двох, можна претендувати на більш тривалий термін перебування в Болгарії, сплачуючи при цьому відповідні податки. Водночас, іноземні резиденти, котрі працюють у Болгарії, сплачують податок на доходи, отримані лише в цій країні.

Контрольні запитання.

1. Які особливості реформування фінансової системи Болгарії у 90-х роках ХХ ст. ви можете назвати?
2. Які доходи державного бюджету Болгарії?
3. Які видатки державного бюджету Болгарії?
4. Які основні податки та збори в Болгарії ви можете назвати?
5. Які заходи здійснюються в Болгарії для залучення іноземних інвестицій?
6. Які особливості отримання посвідки на проживання в Болгарії за інвестиції?

РОЗДІЛ 27. Державні фінанси Хорватії

27.1. Державні фінанси в фінансовій системі країни

Державні фінанси включають державний бюджет, фінанси соціальних фондів, фінанси державних підприємств та організацій.

Парламент Хорватії в кінці листопада 2022 р. ухвалив бюджет на 2023 рік в євро, оскільки з 01.01. 2023 р. країна перейшла на євро. Бюджет направлений на пом'якшення наслідків економічної кризи, спричиненої російсько-українською війною, підтримання економічного зростання в країні та збереження соціальної стабільності в країні. Основні доходи державного бюджету Хорватії формуються за рахунок прямих і непрямих податків. З початку ХХІ ст. країна почала отримувати значні надходження від туризму, а також від іноземних інвесторів. Цьому сприяє і входження в 2023 р. Хорватії в Шенгенську зону. Основні видатки Хорватія направляє на фінансування соціальної сфери, соціального забезпечення, універсальної системи охорони здоров'я, початкової та середньої освіти, на підтримку культури, інвестуючи у ЗМІ і літературу. Значні видатки понесла Хорватія в середині 90-х років ХХ ст. в результаті війни з Сербією за свою незалежність, які оцінюються в 50 млрд дол США.

Світова фінансова криза 2008-2009 рр. негативно позначилась на фінансовій системі країни, але в 2010-2011 рр. Хорватія поступово вийшла з

неї. Це дозволило країні стати членом ЄС 1 липня 2013 р., хоча переговори про вступ Хорватії до ЄС тривали шість років. У наступні роки фінансова ситуація в країні поступово покращилася завдяки допомозі ЄС, хоча поки Хорватія не повністю пододала наслідки економічних втрат від війни із Сербією за вихід із СФРЮ. Незважаючи на це, Хорватія досить успішно працює над втіленням своїх головних внутрішніх та зовнішньополітичних пріоритетів і вже досягла значних результатів на цьому шляху. Так, ВВП країни у 2015 р. склав 91,1 млрд дол США, а в 2018 р. (за паритетом купівельної спроможності – 106 млрд дол США).

Певні видатки країна виділяє на фінансування збройних сил та поліції. Загальна чисельність збройних сил Хорватії становить близько 19 тис осіб (ще 3 тис осіб служать у поліції), а кількість резервістів складає 21 тисячу. Доходи державного бюджету в 2015 р. склали 2,5 млрд дол США, а видатки – 22,9 млрд дол США. Система охорони здоров'я Хорватії фінансується за рахунок податків та соціальних внесків. Загалом, соціальне страхування включає пенсійне і медичне страхування. На пенсійне страхування припадає 50 % соціальних видатків, на медичне страхування – 30 %, а 20 % цих видатків спрямовується на виплату допомог на дітей, у випадку безробіття та на інші соціальні виплати. Певні кошти Хорватія виділяє й на допомогу Україні для подолання наслідків війни Росії проти нашої країни. Так, за сприяння Міністерства енергетики Програма розвитку ООН в Україні у співпраці з АТ «Укргазвидобування» та за фінансової підтримки Хорватії провели дослідження території деокупованої Харківської області на наявність мін та інших вибухонебезпечних предметів. Крім того, у Національному центрі «Незламні» у Львові хорватські фахівці допомагають українським ветеранам війни з Росією проходити реабілітацію.

Доходи бюджету країни в 2015 р. склали 20,49 млрд дол, а видатки – 22,91 млрд дол США. Перевищення видатків над доходами держави призводить до існування значного державного боргу, хоча поступово він зменшується. Так, у 2015 р. державний борг складав 62,1 млрд дол США (89,5 % від ВВП), в 2018 р. він зменшився до 78 % від ВВП, а на 2020 р. було заплановано його зменшення до 65 % від ВВП, але економічна криза, породжена пандемією коронавірусу, не дала цього зробити. Державний борг досяг рівня 82,7% ВВП у 2020 р. Негативно вплинула на державний борг країни й війна Росія проти України в 2022-2025 рр.

Для забезпечення інтеграції країни у Північноатлантичний альянс хорватська сторона докорінно реформувала свої збройні сили в рамках програми НАТО, в тому числі і ПРМ, привела свої воєнні стандарти до стандартів НАТО. Дуже важливо, що Республіка Хорватія активно співпрацює з країнами регіону в рамках Адріатичної хартії, яка покликана сприяти зміцненню безпеки і стабільності у Південно-Східній Європі. У відповідності з заявами, які прозвучали під час самміту НАТО в Ризі, на наступному самміті Альянсу в 2008 році Хорватія стала повноправним членом НАТО, що позитивно вплинуло і на фінансову систему країни.

Негативно позначилася на фінансовій системі Хорватії й світова економічна криза 2020 р., викликана пандемією коронавірусу. Фінансова допомога, надана ЄС, частково зменшила негативні наслідки цієї кризи, але

поки країна має проблеми із значним дефіцитом бюджету і державним боргом. Хорватія, незважаючи на високий рівень державного боргу та падіння економіки на 8,4% у 2020 р. у зв'язку з наслідками COVID-19, зберігає стабільний рівень міжнародних кредитних рейтингів.

27.2. Особливості податкової системи Хорватії.

Податок на доходи фізичних осіб сплачується за прогресивною шкалою і в залежності від доходу його ставки становлять 15 %; 25 %; 35 %; 45 %

Ставка податку на прибуток підприємств складає 18 % (раніше вона дорівнювала 20 %). При цьому компанії, річний прибуток яких не перевищує близько 402 тис євро, оподатковуються за ставкою 12 %. Податок на прибуток підприємств сплачується 12-ма рівними щомісячними платежами. У разі несвоєчасної сплати податку нараховується штраф в розмірі 6,54 %.

Дивіденди не обкладаються податком на прибуток підприємств, однак з них утримується податок біля джерела (окрім дивідендів, які виплачуються іншій компанії – резиденту Хорватії). Дивіденди, які виплачуються нерезиденту, оподатковуються за ставкою 12 %. Податком біля джерела в розмірі 15 % обкладаються відсотки та роялті, які виплачуються нерезиденту (не фізичній особі). Відсотки і роялті, які виплачуються компаніям, які зареєстровані в офшорах, обкладаються за ставкою 20 %.

Стандартна ставка податку на додану вартість зараз складає 25 % (раніше вона дорівнювала 22 %), знижені ставки дорівнюють 13 % або 5 % (раніше була ставка 0 % - з продажу молока, ліки, наукові журнали тощо).

Середня ставка мита для промислових товарів становить 3 %, для сільськогосподарських товарів – 22-24 %.

Податок з продажу нерухомості сплачує покупець за ставкою 5 % від вартості продажу.

Соціальні виплати на пенсійне страхування утримуються з доходів працівників роботодавцем за ставкою 20 % від окладу до утримання податків. Відрахування на медичне страхування стягуються за ставкою 17,2 % до окладу працівника до утримання з нього податків. Внески на соціальне страхування з інших доходів сплачуються за зниженими ставками: в розмірі 10 % в пенсійний фонд, за ставкою 7,5 % - на медичне страхування.

У податковій системі Хорватії передбачені наступні податкові пільги для інвесторів: для мікробізнесу при внесенні інвестицій від 50 тис євро і створенні мінімум 3-х робочих місць; для малого, середнього і великого бізнесу при внесенні інвестицій від 150 тис євро і створенні мінімум 5-ти робочих місць.

27.3. Державне регулювання фінансів підприємств в Хорватії.

Основою доходів підприємств в країні є прибуток, внутрішні та зовнішні інвестиції, а основними витратами – сплата податків, соціальних внесків, виплати за кредитами. Для подолання дотаційності державних підприємств значна частина з них була приватизована. Тепер переважна частина ВВП країни – 62,2% – створюється в сфері послуг, 30,8% – в промисловості; 7% – в агропромисловому комплексі (АПК). Хорватія, зокрема, дуже зацікавлена у постачанні продукції української металургії, а саме сталевого листа для суднобудівельних підприємств і сфери будівництва, труб для будівництва газо - і нафтопроводів, комунальної сфери тощо. Водночас, хорватські підприємства

хотіли б отримувати згадану продукцію безпосередньо від українських виробників, а не через ряд посередників. Серед перспективних напрямків співпраці Хорватії та України дуже важливим є розвиток туристичних зв'язків, адже це саме та сфера, яка динамічно розвивається і в Хорватії, і в Україні, особливо в останні десятиріччя. Хоча пандемія коронавірусу, а також війна Росії проти України завдала серйозних збитків цьому бізнесу в обох країнах.

Туристичний бізнес в Хорватії в останні десятиріччя стрімко прогресує, він перетворився в основний сектор економіки, який активно підтримується державою. Так, в 2013 р. країну відвідало 13 млн туристів. В Хорватії існує три основних курортних зони: 1) Пула – півострів Істрія; 2) Спліт – Середня Далмація; 3) Дубровнік – Південна Далмація. До основних туристичних центрів країни відносяться міста Спліт, Дубровнік та о. Брач. Однак, треба враховувати той факт, що Хорватія в останні роки стала робити ставку на розвиток не масового, а елітного туризму. В 2020 р. планувалося, що кількість туристів сягне 17,5 млн осіб і це принесе країні 17 млрд дол доходу, але пандемія коронавірусу не дала реалізувати ці плани.

В 2021 р. «Оператор ГТС України» почав працювати над створенням маршруту доставки скрапленого природного газу з Хорватії до України через територію Угорщини. Це пов'язано з тим, що 01.01.2021 р. на острові Крк в Хорватії почав працювати плавучий LNG-термінал з пропускною спроможністю 2,6 млрд куб. метрів газу на рік, який відкриває доступ до глобального LNG-ринку. Інтеграція хорватського і українського ринків природного газу забезпечить можливість зберігання хорватського газу в українських сховищах, що посилить енергетичну безпеку в регіоні.

27.4. Особливості вільних економічних зон в Хорватії

Привабливість Хорватії для іноземних інвесторів пояснюється наступними причинами: країна є членом ЄС, тому понад 15 тис іноземних компаній обрали Хорватію для розширення свого бізнесу; привабливі податкові пільги, угоди про уникнення подвійного оподаткування з багатьма країнами ЄС та відсутність митних зборів в середині ЄС; стратегічне розташування Хорватії; висококваліфікована робоча сила; існування 11 вільних економічних зон в країні (ВЕЗ). Ці зони на території країни створені на підставі законів, виданих Урядом Республіки Хорватії насамперед для підняття економіки в районах, які були під окупацією або серйозно постраждали внаслідок бойових дій.

ВЕЗи створені на підставі концесій, виданих урядом. ВЕЗи керуються концесіонерами відповідно до установчих договорів, які укладені з останніми. Користувачами ВЕЗ, поряд із засновником зони, можуть бути юридичні особи-резиденти Хорватії, так само, як й інших країн, а також фізичні особи. Користувачі ВЕЗ укладають договір із засновником зони, на підставі якого вони можуть здійснювати господарську діяльність в зоні. У разі, якщо компанія веде тільки частину своєї діяльності у вільній економічній зоні, то облік такої діяльності повинен вестися окремо.

На кінець 2019 р. в країні функціонували такі ВЕЗ: 1) Кранін-Загір'я; 2) Вуковар; 3) Кукуляново; 4) Лука-Рієка-Шкрльєво; 5) Осієк; 6) Спліт-Далмація; 7) Загреб; 8) портова зона Плоче; 9) порт Пула; 10) порт Рієка; 11) територія бухти Спліта. Товари можуть поставлятися у ВЕЗ і використовуватися для виробництва, переробки, зберігання товарів, для оптової торгівлі, для

стратегічної підтримки бізнесу, для створення центрів технологічного розвитку та інновацій, а також для небанківських послуг. Водночас, ведення діяльності з роздрібної діяльності в межах вільних економічних зон не дозволяється. ПДВ сплачується тільки тоді, коли товари залишають ВЕЗ, і коли їх кінцевим пунктом є ринок ЄС, в тому числі й внутрішній ринок Хорватії. Якщо предметом поставки товарів із вільної економічної зони є треті країни, такі товари звільняються від сплати ПДВ.

Як вважає колишній посол України в Хорватії та Боснії і Герцеговині О. Левченко (2010-2017 рр.), створення ВЕЗ на територіях, які були під окупацією або серйозно постраждали внаслідок бойових дій, є успішним досвідом хорватської сторони. Тому, на його думку, подібна політика української влади по відношенню до окремих окупованих росіянами районів Донецької та Луганської областей могла б сприяти їх якнайшвидшому поверненню в склад України та відновленню їх економіки. Після цього можна було б ліквідувати ці ВЕЗи у вказаних районах, як це було зроблено у подібних районах Хорватії через 15 років їх функціонування, коли такі райони вирівнялися у своєму розвитку з іншими частинами Хорватії. Водночас, щодо подібних пропозицій є багато заперечень, оскільки частину своїх окупованих територій Хорватія звільнила військовим шляхом, що поки не під силу Україні.

Контрольні запитання.

1. Які основні доходи державного бюджету Хорватії?
2. Які основні витрати державного бюджету Хорватії?
3. Які основні податки існують у Хорватії?
4. Які основні податки сплачують підприємства у Хорватії?
5. Які основні витрати підприємств у Хорватії?
6. Чим характеризується інвестиційна привабливість Хорватії?

Список використаної та рекомендованої літератури

Основна література.

1. Біла І. С., Іллічова Е. І. Світовий досвід державно-приватного партнерства. *Економіка та управління національним господарством*. 2018. Вип. 21. С. 128-134.
2. Воробйова М. О. Державно-приватне партнерство: Світовий досвід та вітчизняні реалії. *Наукові перспективи*. 2021. № 5. С. 267- 283.
3. Гончаренко М. Теоретичні підходи до визначення сутності та функцій публічних фінансів. *Актуальні проблеми державного управління*. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2020. № 1(57). С. 33-43.
4. Данилишин В. І. Зарубіжний досвід державно-приватного партнерства та пропозиції щодо його вдосконалення. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 11. С. 332-337.
5. Дімітрова Т. Тіньова економіка Болгарії – виклик для фінансової політики країни. *Журнал європейської економіки*. Том 11 (грудень): ТНЕУ, 2012. С. 468-489.
6. Івашко О. А. Теорія фінансів : навч. посіб. вид. 2-ге; допов. і переробл. Харків : ФОП Панов А.М. , 2020. 408 с.

7. Єгоричева С. Б., Лахижа М. І. Публічно-приватне партнерство в посткомуністичних країнах: монографія. Київ: ІПК ДСЗУ, 2020. 304 с.
8. Карлін М. І. Податкові системи зарубіжних країн. Київ: Кондор, 2018. 368 с.
9. Карлін М. І. Фінанси зарубіжних країн. Київ: Кондор, 2021. 368 с.
10. Карлін М. Проблеми і перспективи фіскальної децентралізації в Україні в контексті світового досвіду. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Луцьк: Вежа-Друк, 2019. № 3 (19). 152 с. С. 121-127.
11. Карлін М. І. Особливості здійснення та фінансування публічних закупівель у країнах Вишеградської групи в сучасних умовах. *Економічний форум ЛНТУ*. Луцьк: Луцький національний технічний університет. 2021. № 3. С. 116–124.
12. Карлін М. І. Борисюк О.А., Стащук О.В. Роль структурних елементів «зелених» фінансів в фінансових системах зарубіжних країн: досвід для України. *Економіка і фінанси*. Дніпропетровськ, 2017. № 8. С. 41–53.
13. Карлін М. І., Івашко О. А. Фінансові системи країн Європейського Союзу: навч. посіб. Луцьк: Вежа-Друк, 2022. 384 с.
14. Карлін М. І., Кошкіна К. О. Здійснення публічних закупівель в Польщі: досвід для України. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки: журнал* / уклад. Любов Григорівна Ліпич, Мирослава Богданівна Кулинич. Луцьк: Вежа-Друк, 2019. № 4 (20). С. 121-127.
15. Карлін М. І. Кошкіна К. О. Особливості розвитку публічних закупівель в Україні в контексті євроінтеграції. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки: журнал* / уклад. Любов Григорівна Ліпич, Мирослава Богданівна Кулинич. Луцьк: Вежа-Друк, 2020. № 4 (20). С. 120-126.
16. Карлін М. І., Проць Н. В., Проць В. І. Екологічні податки та екологічне фінансування територіальних громад: досвід України та ЄС. *Світ фінансів*. 2022. № 2. С. 133-143.
17. Карлін М. І., Проць Н. В., Борисюк О. В. Публічні фінанси: навч посіб. Електронне видання. Луцьк: ВНУ імені Лесі Українки. 2023. 358 с.
18. Кліматичні фінанси: кол. моногр.; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. М.І. Карліна. Луцьк: Вежа-Друк, 2017. 184 с.
19. Кнір М. О. Державно-приватне партнерство: світовий досвід і досвід України. *Наукові записки НУ «Острозька Академія». Серія «Економіка»*. 2018. № 10. С.10-14.
20. Кредісов А. П. Світовий досвід державно-публічного партнерства та його використання в Україні. *Економіка України*. 2016. № 2. С.4-15.
21. Крисоватий А. І., Мельник В. М., Кощук Т. В. Податкові трансформації в ЄС та податкова політика України в контексті євроінтеграції : моногр.; за ред. д. е .н., проф. А. І. Крисоватого. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 236 с.

- 22.Луніна І. О., Бондарук Т. Г. Публічні фінанси та міжбюджетні відносини: навч. посіб. Київ: ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2019. 304 с.
- 23.Малолітнева В. Інноваційне партнерство як спеціальна процедура публічних закупівель у Європейському Союзі та засіб розвитку інновацій. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 11. С. 90–97.
- 24.16.Мостовий В. О. Світовий досвід публічно-приватного партнерства. *Право та державне управління*. 2021. № 1. С. 237-242.
- 25.Нікіфоров П., Грешко Р., Легкоступ І. Теорія публічних фінансів. Чернівці: ЧНУ імені Ю. Федьковича, 2022. 280 с.
- Додаткова література.
- 26.Німеччина відмовляється від ідеї «шефства над регіонами» у процесі відбудови України. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/04/19/7398598/>
- 27.Олексієнко Д. Національна стратегія доходів України: крок до ЄС чи загроза для бізнесу. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/01/17/708805/>
- 28.Опарін В. М., Федосов В. М., Юхименко П. І. Публічні фінанси: генеза, теоретичні колізії та практична концептуалізація. *Фінанси України*. 2017. № 2. С. 110-128.
- 29.Рубіні Н., Project Syndicate. Наша ера мегазагроз. URL:<https://www.epravda.com.ua/publications/2023/12/10/707522/>
- 30.Сидоренко С. Подарунок в обмін на реформи: за яких умов Київ отримає гроші від ЄС та США у 2023 р. URL: <https://eurointegration.com.ua/articles/2023/01/16/7154226/>
- 31.Сучек С.І., Карлін М.І. Шляхи трансформації екологічного оподаткування в Україні в контексті євроінтеграції. *Економіка та суспільство*. 2021. № 31. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/745/> DOI: 10.32782/2524-0072/2021-31-71.
32. Тополов М. Нова енергетична мапа світу із «зеленими» наддержавами: куди рухається людство. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/12/22/708030/>
- 33.Шилепницький П. І., Зибарева О. В. Державно-приватне партнерство: польський досвід. *Ефективна економіка*. 2019. № 2. С. 20-27.
- 34.Чала В. С. Інституціональна структура зеленого фінансування в розбудові глобальної зеленої економіки. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. № 34.
- 35.Фінанси: навч. посіб.; за ред. М. І. Карліна. Київ: Кондор, 2018. 332 с.
- 36.Яременко С. Контроль публічних закупівель. Досвід Польщі для України. URL: <https://dozor.org/blog/kontrol-publicnih-zakupivel-dosvid-polshi-dlya-ukrayini>
- 49.Karlin M., Batiuk O. Fiscal decentralization in the countries of the Visegrad group and Ukraine: a comparative analysis. *Visegrad journal on human rights*. № 1. 2021. S. 155-162.
50. Karlin M., Prots N., Prots V. Fiscal decentralization in Ukraine and the experience of UE countries. *Przsiębiornczość i innowacje w edukacji, biznesie i samorządzie*; red. nauk S. Szrypek-Ahmed, O. Ivashko. Lublin: WSEiI, 2022. S. 257–266.

- 51.Karlin M., Protc N., Tsybaliuk I. Features tax reform and mechanism of hiding taxes in Ukraine. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. Т. 1., 24 (2018). 2018. С. 123–130.
- 52.Karlin M., Suchek S. Problems and prospects of using ecological financial and credit instruments in the contries of the world and in Ukraine. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Луцьк: Вежа-Друк, 2020. № 2 (22). С. 177-185.
- 53.Malyniak B. S., Martyniuk O. M., Kyrylenko O. P. Corruption and efficiency of public spending in states with various public management types. *Economic Annals-XXI: Volume 178, Issue 7-8, Pages: 17-27, September 30, 2019.*
- 54.Owsiak S. *Finanse publiczne. Teoria i praktyka*. Warszawa, WNPWN, 2001. 562 s.
- 55.Osiatynski J. *Finanse publiczne. Ekonomia i polityka*. Warshawa: NPWN, 2006. 310 s.
- 56.Herbst I., Jadach-Sepioio A., Korczycki T. *Raport o partnerstwie publiczno-prywatnym w Polsce*. Warszawa, 2013. 70 s.
- 57.Cheda J. Partnerstwo publiczno-prywatne w prawie Unii Europejskiej i w prawie polskim. *Zarzadzanie snnowacyjne w gospodarce I biznesie*. 2013. № 1 (16). S. 39-51.
- 58.Zysko R. Partnerstwo publiczno-prywatne jako forma realizacji inwestycji przez jednostki samorządu terytorialnego. *Zeszyty Naukowe WSEI*. 2012. № 5(2/2012). S. 133-156 (Seria: Ekonomia).
- 59.Politykę Rządu w zakresie rozwoju partnerstwa publiczno-prywatnego : Załącznik do uchwały № 16/2017 Rady Ministrów z dnia 26 lipca 2017 r. URL : <https://www.ppp.gov.pl/>

Інтернет – ресурси.

- 60.Андрусевич Н. Зелений курс для України: як виграти від співпраці за новою європейською політикою. URL: <https://www.eurointegrations.com.ua/experts/2021/04/7122740/>
- 61.Белік Р. Повна деофшоризація Кіпру. Що зміниться для українського бізнесу. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/02/29/710534/>
- 62.Бойко О. Велика промислова екологізація або як здійснюють екомодернізацію підприємства у ЄС? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/12/9/668987/>
- 63.Бундесбанк витратив понад 20 млрд євро на покриття збитків. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2024/02/23/710360/>
- 64.Гетман О. Спрощені режими оподаткування – що там у ЄС? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/04/3/711972/>
- 65.«Зелені» перегони. Як Україні не втратити доступ до ринку ЄС. URL: <https://www.epravda.com.ua/projects/ekopromyslovist/2021/02/26/671344/>
- 66.Зеленський обговорив з міністром оборони Данії посилення ППО та спільного виробництва зброї. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/03/22/71822547/>
- 67.Єврокомісія представила план боротьби з кліматичними змінами. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1936472-yevrokomisiya-predstavila-plan-borotbi-zi-zminoyu-klimatu-do-2050-roku>

68. Колісниченко О. Шефство країн над відбудовою регіонів: чи спрацювала ідея Зеленського. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/11/10/706443/>
69. Лахижа М. І., Єгоричева С. Б. (2019). Публічно-приватне партнерство у Республіці Польща: становлення та розвиток. *Ефективність державного управління* (58). <https://doi.org/10.33990/2070-4011.58.2019/168700>
70. Малолітнева В. Екологічність як перевага: як Києву запровадити досвід ЄС у зелених закупівлях. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2021/07/2/7125025/>
71. Мірошніченко Б. Німецький пацієнт. Чому занепадає найбільша економіка Євросоюзу. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2024/03/5/710720/>
72. Мірошніченко Б., Гордійчук Д. В Куршевелі добре, але вдома краще. За що у Франції затримали олігарха Жеваго. URL: <https://epravda.com.ua/pudlications/2022/12/28/695547/>
73. Угорщина втратила право на мільярдну допомогу від ЄС. URL: <https://eurointegration.com.ua/news/2025/01/1/7201653/>
74. У Німеччині провалили програму працевлаштування українських біженців. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2024/1/01/721322/>

Тести

1. Розбіжності у податках у різних країнах ЄС залежать від:
- а) характеру оподаткування доходів і витрат;
 - б) виробничих відносин;
 - в) ринку товарів і факторів виробництва;
 - г) всі відповіді правильні.
2. Угорщина вступила до Європейського Союзу:
- а) 01.05.1991 р.;
 - б) 01.05.2000 р.;
 - в) 01.05.20004 р.;
 - г) 01.05.2006 р.
3. Податкова система країни – це сукупність:
- а) податків, зборів і платежів;
 - б) принципів і методів встановлення, зміни чи скасування податків;
 - в) дій, що забезпечують сплату, контроль і відповідальність за порушення податкового законодавства;
 - г) всі відповіді правильні.
4. До прямих податків належать:
- а) внески працівників у фонди соціального страхування;
 - б) податок на споживання;
 - в) податок на додану вартість;

г) усі відповіді неправильні.

5. Хорватія вступила до Європейського Союзу:

- а) 01.05.1991 р.;
- б) 01.05.1994 р.;
- в) 01.07.2000 р.;
- г) 01.07.2013 р.

6. Вставте пропущене слово:

_____ - це платіж з прибутку компанії її власникам, який здійснюється або у формі готівки, або у формі акцій.

- а) дивіденд;
- б) відсоток;
- в) процент;
- г) податок.

7. Прояв подвійного оподаткування можна ідентифікувати за такою ознакою:

- а) обкладання одного податкового об'єкта кілька разів за один податковий період;
- б) оподаткування різних об'єктів більше одного разу владою одного рівня;
- в) одночасне обкладання тим самим податком на рівні компанії і на рівні акціонерів;
- г) обкладення одним і тим же податком його платника в двох різних країнах.

8. Вставте пропущене слово:

_____ - це діяльність компанії поза юрисдикції будь-якої держави.

- а) офшорна діяльність;
- б) торгова діяльність;
- в) банківська діяльність;
- г) страхова діяльність.

9. До прямих податків у країнах ЄС належать:

- а) внески працівників у фонди соціального страхування;
- б) податок на споживання;
- в) акцизи;
- г) ПДВ.

10. Вставте пропущене слово:

_____ - це податки, що стягуються безпосередньо з доходів одержувачів доходів.

- а) прямі податки;

- б) непрямі податки;
- в) акцизи;
- г) земельні податки.

11. Латвія вступила до Європейського Союзу:

- а) 01.05.1991 р.;
- б) 01.05.1993 р.;
- в) 01.05.2000 р.;
- г) 01.05.2004 р.

12. Вставте пропущене слово:

_____ - це усі податкові платежі за поточний фінансовий рік у відсотковому відношенні до ВВП.

- а) податковий тягар;
- б) податкові знижки;
- в) неподатковий тягар;
- г) державний борг.

13. Вставте пропущене слово: _____ - це будь-яка економічна вигода, одержана внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння.

- а) податкове планування;
- б) податковий злочин;
- в) оптимізація податків;
- г) виведення коштів в офшори.

14. Вставте пропущене слово:

_____ - це вчинення дій, спрямованих на приховування чи маскуванню незаконного походження коштів, прав на такі кошти, джерела їх походження, місцезнаходження, переміщення тощо з метою надання правомірного вигляду володінню, користуванню або розпорядженню ними.

- а) «відмивання» грошей;
- б) податкове планування;
- в) оптимізація податків;
- г) оптимізація видатків.

15. Подвійне оподаткування полягає в:

- а) одночасній сплаті податків в своїй країні та в країні-імпортері;
- б) почерговій сплаті податків в своїй країні та в країні-імпортері;
- в) почерговій сплаті податків в своїй країні та в країні-експортері;
- г) одночасній сплаті податків фізичною та юридичною особою.

16. Договори про уникнення подвійного оподаткування, що укладаються між країнами ЄС, ґрунтуються на моделях податкових договорів, розроблених ОЕСР:

- а) так;
- б) ні.

17. Якій з названих країн ЄС і МВФ надали після кризи 2008-2009 рр. фінансову допомогу в розмірі близько 300 млрд дол, щоб вона пододала її наслідки?

- а) Італія;
- б) Іспанія;
- в) Греція;
- г) Португалія.

18. Сучасні принципи оподаткування у країнах ЄС відображають:

- а) темпи зростання прямих і непрямих податків;
- б) розподіл компетенції між органами влади на центральному і місцевому рівнях;
- в) економічний і політичний стан країни;
- г) всі відповіді правильні.

19. Чехія вступила до Європейського Союзу:

- а) 01.05.1994 р.;
- б) 01.05.2003 р.;
- в) 01.05.2004 р.;
- г) 01.05.2005 р.

20. Вставте пропущене слово:

_____ - це штучне зниження податкових зобов'язань до такого рівня, при якому оподаткування досягає найменшої величини.

- а) податкове планування;
- б) ухилення від податків.
- в) втеча від податків;
- г) зменшення ПДВ.

21. Сучасні принципи оподаткування в країнах ЄС відображають:

- а) темпи зростання податків;
- б) розподіл компетенції між органами влади на різних рівнях;
- в) економічний стан країни;
- г) всі відповіді правильні.

22. Умовами підвищення ролі прямих податків у країнах ЄС є:

- а) політика уніфікації податкових систем;
- б) зближення методів стягування податків;
- в) підвищення життєвого рівня переважної більшості населення;
- г) підвищення інфляції в країні.

23. Вставте пропущене слово. Державні квоти в країнах ЄС _____ втручання держави в ринкову економіку.

- а) розширюють;
- б) обмежують;
- в) дозволяють;
- г) забороняють.

24. У Польщі основні доходи державного бюджету забезпечують:

- а) прямі податки;
- б) непрямі податки;
- в) мито;
- г) фінансова допомога ЄС.

25. В якій з країн ЄС з 90-х років XX століття було введено такий додатковий податок, як «надбавка за солідарність» ?

- а) Німеччина;
- б) Франція;
- в) Іспанія;
- г) Бельгія.

26. Фіскальна функція податкової системи забезпечує країнам ЄС:

- а) гарантоване і стабільне надходження доходів у бюджет;
- б) підтримку соціальної рівноваги.
- в) можливість впливу на соціально-економічний розвиток суспільства;
- г) всі відповіді правильні.

27. У Німеччині основні доходи федерального бюджету забезпечують:

- а) прямі податки;
- б) непрямі податки;
- в) мито;
- г) фінансова допомога США.

28. В якій з названих країн ЄС об'являвся дефолт?

- а) Бельгія;
- б) Австрія;

- в) Греція;
- г) Португалія.

29. Розбіжності у податках в країнах ЄС залежать від:

- а) характеру оподаткування доходів;
- б) виробничих відносин;
- в) ринку факторів виробництва;
- г) всі відповіді правильні.

30. Словаччина вступила до Європейського Союзу:

- а) 01.05.1990 р.;
- б) 01.05.2004 р.;
- в) 01.05.2005 р.;
- г) 01.05.2006 р.

31. В якому році Італія вступила до ЄС?

- а) 1963;
- б) 1973;
- в) 1979;
- г) 1982.

32. В якій країні ЄС було об'явлено дефолт в 2015 р.?

- а) Німеччина;
- б) Греція;
- в) Ірландія;
- г) Чехія.

33. Вставте пропущене слово. При врахуванні принципу соціальної справедливості при побудові податкової системи необхідно з'ясувати, які податки: пропорційні, прогресивні чи _____ – найкраще відповідають вимогам вертикальної рівності.

- а) лінійні;
- б) регресивні;
- в) фіксовані;
- г) добровільні.

34. Яка з названих країн ЄС має найбільший державний зовнішній борг?

- а) Італія;
- б) Іспанія;
- в) Греція;
- г) Португалія.

35. Коли був введений в Італії податок на додану вартість?

- а) в 1965 р.;
- б) в 1970 р.;
- в) в 1973 р.;
- г) в 2001 р.

36. У більшості країн ЄС основні доходи державного бюджету забезпечують:

- а) прямі податки;
- б) непрямі податки;
- в) перерахування з місцевих бюджетів;
- г) кредити МВФ.

37. Методами управління державним боргом є:

- а) конверсія,
- б) консолідація,
- в) уніфікація;
- г) всі відповіді правильні.

38. Вставте пропущене слово. Реприватизація підприємств – це _____ повернення раніше приватизованих державних підприємств у власність держави.

- а) добровільне;
- б) примусове;
- в) фінансове;
- г) всі відповіді неправильні.

39. Вставити пропущену цифру. ЄС надав Україні на 2023 р. пільговий кредит на суму _____ млрд євро.

- а) 10;
- б) 18;
- в) 20;
- г) 22.

40. У більшості країн ЄС держава фінансують до _____ усіх обсягів бюджетів університетів.

- а) 20%;
- б) 70 %;
- в) 90 %;
- г) 30 %.

41. Вставте пропущене слово. Підставою для _____ з боку держав ЄС є той факт, що багато приватних власників приватизованих підприємств не виконали взяті на себе інвестиційні зобов'язання з їх переобладнання.

- а) приватизації;

- б) реприватизації;
- в) націоналізації;
- г) всі відповіді неправильні.

42. Вставити пропущені цифри. Практика ЄС свідчить, що система освіти може успішно функціонувати і розвиватись, забезпечуючи можливість здобуття загальної середньої освіти усім громадянам, якщо рівень витрат складає _____ ВВП.

- а) 1-2 % ;
- б) 3-4 %;
- в) 5-7 %;
- г) 10-12 %.

43. Вкажіть функцію, яку не повинні виконувати публічні фінанси:

- а) алокаційна;
- б) перерозподільна;
- в) стабілізаційна;
- г) стимулююча.

44. Необхідність державного втручання в економіку країн ЄС пояснюється так званими провалами ринку, до яких відносять:

- а) висока інфляція;
- б) надмірне безробіття;
- в) значна диференціація в доходах населення;
- г) всі відповіді правильні.

45. В Україні поки не вдалося реалізувати вимоги ЄС до прозорого здійснення публічних закупівель при їх проведенні. До причин цього явища фахівці відносять наступні:

- а) корупцію;
- б) недосконале правове регулювання кваліфікаційного відбору постачальників;
- в) приділення незначної уваги фінансовій спроможності позичальників;
- г) всі відповіді правильні.

46. Словаччина вступила до Європейського Союзу:

- а) 01.05.1990 р.;
- б) 01.05.2004 р.;
- в) 01.05.2005 р.;
- г) 01.05.2006 р.

47. Умовами підвищення ролі прямих податків є:

- а) політика уніфікації податкових систем;
- б) зближення методів стягування податків;
- в) підвищення життєвого рівня переважної більшості населення;
- г) усі відповіді неправильні.

Короткий термінологічний словник

Акцизи – непрямі податки на товари і послуги, включені в ціну окремих товарів (насамперед на алкогольні та тютюнові товари).

Біткоїн – один з популярних видів криптовалюти.

Відмивання грошей – операції, що приховують джерело виникнення або призначення грошових сум із метою надання їм законного характеру.

Девальвація – зниження фіксованого курсу однієї валюти щодо інших за рішенням керівної грошово – кредитної установи.

«Держава загального добробуту» - це держава, у якій доступ до суспільних послуг наданий всім громадянам країни без винятку. Прикладом таких країн є насамперед Скандинавські країни.

Державний борг – сума заборгованості держави за кредитними операціями.

Державний бюджет – кошторис щорічних доходів і видатків держави, затверджений законом.

Дефіцит бюджету – перевищення витрат бюджету держави над його доходами.

Електронний бізнес – будь-яка ділова активність, при здійсненні якої використовуються комунікаційні можливості глобальних інформаційних мереж з метою отримання прибутку.

Інвестиції – довгострокові вкладення капіталу всередині країни та за кордоном.

Консультанти з податків у Німеччині – це не працівники Мінфіну, але останній видає їм ліцензію на право їх діяльності. Робота без ліцензії суворо карається. Вони надають платні консультації платникам податків щодо законного зменшення оподаткованої бази, допомагають розробити розрахунки податкових зобов'язань.

Криптовалюта – цифрова валюта, яка не має готівкової форми. Її емісія та облік виконується децентралізованою системою повністю в автоматичному режимі. Принциповою особливістю криптовалюти є збереження інформації у блокчейні.

Легалізація (відмивання) доходів – це дії, спрямовані на приховування чи маскуванню незаконного походження коштів або іншого майна чи володіння ними, прав на такі кошти або майно, джерела їх походження, місцезнаходження, переміщення, так само набуття, володіння або використання коштів або іншого майна, за умови усвідомлення особою, що вони були доходами. Майнінг криптовалют – процес виробництва криптовалют.

Надбавка на солідарність – це додаток до прибуткового податку в Німеччині, яка була введена в березні 1991 року, надходження від якої направляються на фінансування великомасштабних проектів в Східних землях (колишній НДР). Ставка «надбавки на солідарність» корегується щорічно.

Офшорні зони – це поза національні фінансові центри, які здійснюють значні обсяги кредитування й фінансування у валютах інших країн. Оскільки офшорні зони мають пільговий податковий режим (звільнення від місцевих податків), їх також називають «податковими гаванями».

Податкова карта – це документ, на основі якого утримується податок із заробітної плати у Німеччині. В карті, яка заповнюється в общині по місцю проживання, посвідчується податковий клас, кількість дітей, віро сповідання працюючого. Далі в неї заноситься сума звільнення від податку по досягненні працюючим 64-річного віку (фіксована сума звільнення для осіб з фізичними вадами (інвалідів) з тим, щоб ці суми були враховані у роботодавця і фінансового відомства (общин, землі).

Податок на додану вартість – це вид непрямого оподаткування. Він сплачується кінцевим споживачем при купівлі товарів та послуг, а також на різних стадіях виробництва та реалізації товарів.

Профіцит бюджету – перевищення доходів держави над її видатками.

Спеціальні економічні зони – територіальні комплекси з пільговим режимом для іноземних інвесторів. Транснаціональна корпорація (ТНК) – об'єднання підприємств, що складається з головної компанії та закордонних філіалів. Трансферні ціни – ціни внутрішньої корпоративної торгівлі між підрозділами однієї і тієї ж корпорації в різних країнах, які відмінні від ринкових та використовуються для переведення прибутків і зменшення податків.

Траст – це відносини довірчої власності між людьми, не обов'язково виражені в договірній формі. Однак у міжнародній практиці податкового планування найчастіше використовують трасти, що мають явно виражену договірну форму. Згідно з домовленістю, засновник передає довірчому власнику належні йому активи, покладаючи на нього обов'язок сумлінно управляти ними від свого імені для отримання вигоди на користь третіх осіб або бенефіціарів. Отже, трастові відносини формуються між трьома особами: засновником, довірчим власником і бенефіціаром. Засновник трасту може одночасно бути його керуючим або бенефіціаром.

Холдингова компанія – це суб'єкт господарювання, який володіє контрольними пакетами інших суб'єктів господарювання і управляє їхньою діяльністю та контролює її. «Чорний» список ФАТФ – це перелік держав та залежних територій, які не співпрацюють з ФАТФ щодо боротьби з ухиленням від оподаткування та з відмивання «брудних» грошей на їх територіях.

Церковний податок – це обов'язковий загальнодержавний податок у Німеччині. Встановлюючи церковний податок як обов'язковий, центральний уряд заручився підтримкою католицької церкви.

Акциз 22, 23, 34, 42, 53, 93, 98, 102, 110, 118, 126, 127, 133, 141, 148, 160
Вільні економічні зони 22, 74, 114, 148, 155, 186, 190
Гральний бізнес 192, 154
Мито 22, 142
Офшор 58, 62, 63, 74, 82, 100, 121, 156, 165
Офшорна компанія 62, 75, 103, 121, 168, 170
Підприємства з іноземними інвестиціями 129, 148, 155, 172, 181
Податок з продажу 111, 154, 160
Податок на гральний бізнес 102, 110
Податок на дарування 47, 54, 62, 89
Податок на додану вартість 13, 34, 42, 44, 47, 73, 81, 84, 88, 92, 98, 102, 110, 115, 126, 132, 133, 141, 148, 153, 160, 165, 179, 184, 188
Податок на заробітну плату 34, 44, 53, 85, 119, 152, 161
Податок на нерухомість 21, 35, 42, 53, 84, 93, 110, 126, 127, 142
Податок на прибуток корпорацій 13, 21, 35, 42, 44, 47, 48, 61, 69, 84, 88, 92, 117, 184, 188
Публічні фінанси 68, 130
Роялті 53, 102, 127, 179, 188
Угоди про запобігання подвійного оподаткування 75, 102, 156, 161, 165, 173

Іменний покажчик

Віктор Орбан 45, 66, 116, 117, 131
Вікторія Марінова 182
Володимир Мечіар 134
Геннадій Боголюбов 167, 169
Джозеф Мускат 171
Дональд Трамп 12, 40
Ігор Коломойський 166, 167, 169
Йорген Фенека 171
Еммануель Макрон 31, 34
Клаус Йоганніс 176,
Костянтин Григоришин 120
Куруана Дафне 171
Лаура Кьовеші 179
Маріо Драгі 40
Марк Рютте 51
Мартіна Кушнірова 132
Міклош Дзурінда 131, 132, 134
Олаф Шольц 12, 15, 29
Роберт Фіцо 131, 132, 133
Себастьян Курц 66
Ян Куцяк 132